خولانەوە لە ناو بازنەدا

دیوی ناوەوەی رووداوەکانی کوردستانی عیراق ١٩٨٤ - ١٩٨٨

نەوشیروان مستەفا ئەمین

١٩٩٩

ناوەرۆک

پێرستی باسەکان

پێرستی بەڵگەکان

بسەپێنێ.

پەندێکی کۆنی پێشینان کە لە چارەسەرکردنی ناکۆکی دا بە کاری ئەهێنن ئەڵێ: «سوار و پیادە کە ئەگەن بە یەک، ئەگەر بیانەوێ دەسمۆچێن بکەن، ئەبێ سوارەکە ئەختێ خۆی دانەوێنێ و پیادەکەش کەمێ خۆی هەڵبڕێ». پەندێکی تریش ئەڵێ: «نە شیش بسوتێ و، نە کەباب». ئەمانە نمونەن بۆ دۆزینەوەی چاری ناونجی.

لە کوردستانی عیراق چەندین جار و بە جۆری جیاواز گفتوگۆ کراوە:

1- گفتوگۆکانی شێخ مەحمود و نوێنەرەکانی لە گەڵ ئینگلیز، لە گەڵ تورکیای کەمالی، لە گەڵ حکومەتی تازە دامەزراوی عیراق.

2- گفتوگۆکانی ساڵی ۱۹۳۰ ی سەرانی کورد لە گەڵ ئەمیر غازی وەلیعەهد و، دواتر لە گەڵ نوێنەری مەندوبی سامی بەریتانی و جێگری سەرۆەزیرانی عیراق، جەعفەر عەسکەری.

3- گفتوگۆکانی مەلا مستەفای بارزانی و نوێنەرەکانی لە گەڵ عیراق، بەریتانیا، ئێران، یەکێتی سۆڤێت، ئیسرائیل، ئەمەریکا، میصر..

4- گفتوگۆکانی (باڵی م س) لە گەڵ عیراق، ئێران، یەکێتی سۆڤێت.

5- گفتوگۆکانی یەکێتی لە گەڵ بەعس، ئێران، سوریا، لیبیا..

بێگومان ئەمانە بە سەر یەکەوە تەجروبەیەکی زۆر و دەوڵەمەندە و، هەر کام لەم گفتوگۆیانە بگری گرنگی تایبەتی خۆی هەبوە و، کەم یا زۆر کاری لە ژیانی سیاسی کورد کردوە. بەڵام لە سەر هیچ کامێکیان لێکۆڵینەوە، یا باسی تایبەتی، تەنانەت بیرەوەری شەخسیی، ئەنوسراوە. بۆ یەکێ ئەگەر بیەوێ شتێ لە سەر ئەمانە بزانێ ئەبێ ناو دەیان کتێب، بە زمانی جیا جیا بگەڕێ، ئینجا شتێکی کەم و کورت و ناتەواوی لێ هەڵئەکرێنێ.

گفتوگۆ ئەگونجێ ڕاستەوخۆ لە نێوان لایەنە ناکۆکەکان دا، یا بە هۆی لایەنێکی سێیەمەوە دەس پێ بکا.

ئەگونجێ ڕاستەوخۆ بێ یا ناڕاستەوخۆ، ئاشکرا بێ یا نهێنی، ڕو بە ڕو بێ یان بە ئاڵوگۆڕی قسە یا نامە بێ، کۆبونەوەکان لای لایەکی ناکۆکیەکە بکرێ یان لە شوێنێکی بێ لایەن.. (1)

گفتوگۆ ئەگونجێ چەند ڕۆژ، یا چەند مانگ، تەنانەت چەند ساڵ بخایەنێ، هەروەکو لەوانەیە بە چەند دانیشتنێ هەمو کێشەکان یەکلایی بکرێنەوە و، بگەنە لە یەک گەیشتن و ڕێککەوتن.

(1) زۆر کات گفتوگۆی درێژ خایەن ئەهێڵێ لایەنی شۆڕشگێر
تەواو دەبێت. ئێمەش دەبینین کوردستانی [illegible]
[illegible] ئەوەی نۆیە هێشتەوەی ئەوەی [illegible]
بەپێویستی نییە بۆ کێشەکە/ پاشان زۆر ئێک لە خاکی وڵات کورت دێتەوە

گفتوگۆی یەکێتی - بەعس لە ڕێگەی لایەنی سێیەم : (حدکا ، بە تایبەتی د. قاسملو) دەستی پێ کرد. سەرەتا د. قاسملو ڕاسپاردە و قسەکانی سەرکردایەتی عیراقی و یەکێتی نەهێنا و نەبرد. ئینجا عیراق دو جار نوێنەری خۆی نارد: جاری یەکەم کۆبونەوە لە گۆڕەشێر لە لای حدکا بە ئامادە بونی لایەنی سێیەم کرا و، جاری دوەم کۆبونەوە لە ناوزەنگ لە بارەگای سەرکردایەتی یەکێتی، بێ ئامادە بونی لایەنی سێیەم، کرا.

دوای ئەمە بە ماوەیەک چەند نامەیەک ئالوگۆڕ کرا. نامەکان باسی گشتی و دیاری نەکراو بون. ئینجا فەرەیدون عەبدولقادر بۆ تاقی کردنەوەی دەمودوانی سەرکردایەتی بەعس چوە بەغداد. بەرزان تکریتی، کە ئەوسا سەرۆکی جیهازی موخابەرات و، طاریق عەزیز، کە ئەوسا وەزیری دەرەوەی عیراق بو، بینی.

مانگی تشرینی دوەمی ١٩٨٣ بڕیار درا گفتوگۆ دەس پێ بکرێ. لە بەر ئەوەی یەکێتی خۆی هیچ کەناڵێکی ڕاستەوخۆی پەیوەندی لە گەڵ عیراق نەبو، ئەم بڕیارە دیسان لە ڕێگەی لایەنی سێیەم (حدکا) بە عیراق ڕاگەیەنرا و، داوا لە د. قاسملو کرا ڕێوشوێنی چونی دەستەی نوێنەرایەتی یەکێتی بۆ بەغداد دابین بکا.

هەڕەشەکانی طاریق عەزیز

لەو کاتەوە کە جوڵانەوەکە دەستی پێ کردبوەوە، بەعس هیچ پرۆژەیەکی سیاسی نەبو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە گەڵ یەکێتی یا هیچ لایەکی تر، بەڵکو ئەیویست بە ڕێگای زەبروزەنگ و سەرکوتکردن کۆتایی پێ بهێنێ. سەرکردایەتی بەعس لە سەرەتای هەشتاکانەوە بڕیاری دابو بۆ ئەوەی جوڵانەوەی کورد لە ناو ببات هەمو دێهاتەکانی کوردستان وێران بکات. دانیشتوانی لادێ ڕاگوێزێ بۆ ئۆردوگای کۆنترۆڵکراو. بەمەش پێشمەرگە لە خەلک دابڕێ و سەرچاوەی ژیانی جوڵانەوەکە وشک بکا. گەرم بونی مەیدانەکانی جەنگی ئێران مۆڵەتی نە ئەدان ئەم پلانە بە تەواوی جێبەجێ بکەن. بەڵام لە هەر دێیەک دا شەڕ ببوایە. جەیش ئەو دێیەی وێران ئەکرد.

پێش ئەوەی شەڕ لە نێوان هێزەکانی یەکێتی و بەعس دا ڕابگیرێ و، گفتوگۆ دەس پێ بکا، فەرەیدون بە هۆی حدکاوە بۆ (استطلاع) ی بیروڕای کاربەدەستانی بەعس، چو بۆ بەغداد. لەوێ بەرزان تکریتی و طاریق عەزیزی دی بو. لە میانەی قسەکانی دا طاریق عەزیز وت بوی:

«ئێمە ناڕەخێین چونکە دنیا لە بەرامبەر ئێران دا پشتیوانیمان لێ ئەکا. ڕۆژێکیش دێ ئەم شەڕە تەواو ببێ. ئەگەر ئێستا بێن و لە گەڵمان پێک بێن

چاکەیەکی گەورەمان لە گەڵ ئەکەن هەرگیز لە بیرمان ناچێتەوە، خۆ ئەگەر شەڕ درێژە پێ بدەن، دوای تەواو بونی شەڕی ئێران ئەو جەیشە زەبەللاحەی بۆ شەڕی ئەوانمان دروست کردوە ئەیهێنینە سەر ئێوە، سالێک وەخت و سەد هەزار کوژراوتان بۆ تەرخان ئەکەین، بەڵام خاکتان بە تورەکە ئەبێژین و تەفروتوناتان ئەکەین!»

فەرەیدون لە وەڵام دا وت بوی: «ئەم هەڕەشانە ئێمە ناترسێنێ. کە دەستمان کردەوە بە خەباتی چەکدار ژمارەمان ئەوەندەی پەنجەکانی دەس بو. سەرەڕای ئەو هەمو توندوتیژیەی لە چەند سالی ڕابوردودا دژی ئێمە بە کارتان هێناوە بوین بە هەزاران و ئەوەتا ناچار بون لە سەر مێزی گفتوگۆ لە گەڵمان دابنیشن!»

ئەگەرچی فەرەیدون لە شوێنی خۆی دا وەڵامی پێویستی دابوەوە، بەڵام ئەبو ئێمە هەڕەشەکانی طاریق عەزیز کە بە زمانی حکومەت و حیزبی بەعسەوە کرد بوی بە جیددی وەربگرین. لەو کاتەدا خاوەنی گەورەترین عەماری چەک و هێزی چەکدار بون.

*

لە دوای چۆڵکردنی ناوزەنگ بارەگاکانی سەرکردایەتی بڵاوەیان لێ کرد. کاتێ گفتوگۆ دەستی پێ کرد مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی یەکێتی بارەگای یەکگرتوی نەبو. مامجەلال لە بۆتێ بو لە دۆڵەرەقە. من لە ئاوەژێ بوم لە بەری مەرگە. دەزگای ڕاگەیاندن لە بەرگەڵو بو. هەندێ لە ئەندامەکانی تری لە خۆشناوەتی بون.

بۆ ڕاوێژ و پرسوڕا دەربارەی گفتوگۆ وا پێویستی نەکرد هەمومان لە یەک شوێن کۆ ببینەوە. یا هیچ نەبێ لە نزیک یەکتری بین. مامجەلال لە بۆتێ ی دۆڵەڕەقەوە هاتە خۆشناوەتی، لە جێگایەک دامەزرا ناوی زیخان بو. زیخان کوێرەدێ بو، تەنیا خانویەک و هۆڵێکی گەورەی لێ بو، بەڵام کەوت بوە سەر جادەی گشتی. منیش چوم بۆ ئەوێ. لە ماوەی چەند ڕۆژێک دا هەمومان لەوێ کۆ بوینەوە.

د. قاسملو لە ئەوروپا گەڕا بوەوە بەغداد. کاربەدەستانی بەعسی بینی بو. هاتە زیخان بۆ بینینی ئێمە. داوای کرد لە گەڵ ئەندامانی م س کۆ ببێتەوە. لە گەڵی دانیشتین. کەوتە گێڕانەوەی ئەنجامی پێوەندیەکانی خۆی لە بەغداد. ئینجا کەوتە هەندێ پرسیار لە ئێمە. لە ناو پرسیارەکانی دا دوانی بۆ من مایەی تێ ڕامان بو. یەکێکیان پرسی: «ئایا ئێوە ئەزانن چیتان ئەوێ؟» ئەوی تریان ئەوە بو: «ئایا ئێوە ئەزانن لە گەڵ کێ تەرەفن؟»

دوای ئەم دانیشتنە قاسملو گەڕایەوە بەغداد بۆ ڕێکخستنی سەفەری

دەستەی نوێنەرایتی یەکێتی بۆ بەغداد.

راگرتنی شەڕ

سەرەتای کانونی یەکەمی ۱۹۸۳ بە بروسکە هەمو مەڵبەندەکان، تیپەکانی پێشمەرگە، رێکخراوەکانی کۆمەڵە و لقەکانی شۆڕشگێڕان، لە راگرتنی شەڕ ئاگادار کران. دوای ئەم بڕیارەی یەکێتی، صەددامیش فەرمانی بە هێزە چەکدارەکانی عیراق دا (عملیاتی عسکری) دژی چەکدارەکانی یەکێتی رابگرن.

دەستەی نوێنەرایەتی ئەبو پێک بێ لە: مامجەلال، فەرەیدون، مەلازم عومەر، د. خدر مەعسوم، دواتر مەلا بەختیار و عومەر عەزیزیشی بۆ زیاد کرا.

*

لەو کاتەوە کە پێوەندی نێوان یەکێتی و بەعس دەستی پێ کرد بو، مەرجی پێشەکی بۆ دەسکردن بە گفتوگۆ ئەوە بو کە ئەبێ مامجەلال خۆی بچێ بۆ بەغداد بۆ گفتوگۆ و بینینی صەددام. نوێنەرەکانی حکومەت هەمو جار پێیان لە سەر ئەوە دائەگرت کە بە یەک جار دانیشتنی مامجەلال لە گەڵ صەددام، لەوانەیە گیروگرفتی کورد یەکلایی بکرێتەوە و، هەمو کێشەکان بە لادا بخرێن. ئێمە سەرگەرمی کۆبونەوە بوین. خەریکی باسی بابەتەکانی گفتوگۆ و لایەنی زۆر و کەمی خواستەکان بوین. هەواڵی چونی مامجەلال بۆ بەغداد لە ناو خەڵک دا بڵاو بوەوە. کۆمەڵێ لە پیاو ماقوڵەکانی خۆشناوەتی هات بون بۆ زیخان داوای بینینی مامجەلالیان کرد بو. پێیان وت بون مامجەلال مەشغوڵی کۆبونەوەیە. بەڵام ئەوان پێیان داگرت بو: کە هەتا مامجەلال نەبینن ناڕۆن. من چومە دەرەوە قسەیان لە گەڵ بکەم. دوای چاکوچۆنی لێم پرسین چ کارێکیان بە مامجەلال هەیە لە باتی ئەو بۆیان بکەم. وتیان: «بیستومانە مامجەلال ئەچێ بۆ بەغداد، ئەمانەوێ پێش ئەوەی بڕوا هەندێ قسەی لە گەڵ بکەین!» چومەوە بۆ لای مامجەلال و پێشنیارم بۆ کرد بە سەر پێوە بیانبینێ. مامجەلال هاتە لایان.

لێیان پرسی: «راستە ئەچی بۆ بەغداد؟»

وتی: «بەڵێ راستە!»

وتیان: «ضەمان چیە بە سەلامەتی بگەڕێیتەوە؟»

وتی: «هیچ!»

وتیان: «چی لە صەددام چاوەڕێ ئەکەیت؟»

وتی: «لەوانەیە دەمانچەکەی دەر بهێنێ گوللەیەک بنێ بە سەرمەوە، یان دەمانچەکەی خۆیم بە دیاری پێشکەش بکا. هەردو کاری لێ ئەوەشێتەوە.»

وتیان: «کەواتە بۆ نەچیت؟»
وتی: «من لە شاخم داوای مافی کورد ئەکەم، ئەیشچم بۆ بەغداد بۆ داوای مافی کورد، لێرە بکوژرێم یان لە بەغداد، لە هەردو حاڵەت دا لە سەر مافی کوردە.»

سەرەتای کانونی یەکەمی ٨٣ دو هالیکۆپتەر لە زیخان نیشتنەوە. جگە لە د. قاسملو، نوێنەرێکی حکومەتیشیان لە گەڵ هات بو ناوی (ئەبو سەرحان) بو، کە یەکێ لە گەورە کاربەدەستانی (موخابەرات) بو.

ئەو رۆژە دیمەنێکی سەیری هەبو. هەمو ئەو پێشمەرگانەی لە بەرزایی شاخەکان بۆ پارێزگاری ناوچەکە لە روداوی چاوەڕێ نەکراو دامان نابون، بە پێچەوانەی ئەو فەرمانەی پێیان درا بو، دابەزی بون. بە قەمسەڵەی بەڵەکی، کە لە عەسکەر و جاش گیرا بون، وەکو نەدی و بدی لە دەوری کۆپتەرەکان وروکا بون. نمونەیەکی خراپی بێ دیسیپلینی و، نیشانەیەکی ئاشکرای ماندویەتی پێشمەرگە بو.

دەستەی نوێنەرایەتی یەکێتی لە گەڵ قاسملو و ئەبو سەرحان سواری کۆپتەر بون، لەمەش دا چەند کەسێ خۆیان فڕێ دایە ناو کۆپتەرەکان، کە نە ئەندامی وەفدەکە و، نە ڕاوێژکار و نە پێشمەرگەی پارێزگاری بون. ئەمەش دیسان نیشانەیەکی تری بێ دیسیپلینی بو.

*

کاروباری پەیوەندی و هێنان و بردنی دەستەی نوێنەرایەتی و ئامادەکردنی جێگا و ڕێگا بە «جیهازی موخابەرات» سپێردرا بو. تازە هیشام صەباح فەخری لە جێی بەرزان تکریتی دانرا بو بە سەرۆکی جیهازەکە. ئەو زەمانە هیشام بە گەورەترین قارەمانی جەیشی عیراق دائەنرا. وەفدی حکومەت: عیززەت دوری، طاریق عەزیز، هیشام صەباح فەخری، سەعدی مەهدی صالح، د. فاضیل بەڕاک.. لە گەڵ وەفدی یەکێتی: مامجەلال، فەرەیدون عەبدولقادر، عومەر عەبدوڵلا، مەلا بەختیار، د. خدر مەعصوم، عومەر عەزیز لە بەغداد دەستی پێ کرد. سەرکردایەتی یەکێتی دەسەلاتی دا بەم وەفدە کە ئەگەر لە گەڵ وەفدی حکومەت گەیشتنە ڕێککەوتن، بێ ئەوەی پێویست بە گەڕانەوەیان بکات بۆ کۆبونەوەی سەرکردایەتی ڕێککەوتنەکە ئیمزا بکەن. بەڵام پێش ئەوەی بچن بۆ بەغداد لە کۆبونەوەی سەرکردایەتی دا کە داوام لە مام جەلال کرد ئەگەر لە سەر چوارچێوەی گشتی مەسەلەکان پێک هاتن، ناوی خوای لێ بهێنن و ڕێککەوتنەکە ئیمزا بکەن. مام جەلال وتی: «ئەگەر

دەستیشم لە بنا ببڕنەوە ڕێککەوتن ئیمزا ناکەم!» منیش وتم: «ئەی کەواتە بۆ نەچی؟» لە وەڵام دا وتی: «ئێوە بە زۆر نەمنێرن!»

باسەکانی گفتوگۆ

لەم خولەی گفتوگۆدا هەمو کێشە بنەڕەتییەکان بە درێژی باس کرا بون، بابەتە گرنگەکانی ئەمانە بون:

١. دەسەلاتی داوودەزگاکانی حوکمی زاتی و دەسەلاتی حوکمی مەرکەزی.

٢. سنوری جوگرافی ناوچەی حوکمی زاتی.

٣. ناساییکردنەوەی هەلومەرجی کوردستان، بە تایبەتی ناوچە تەعریب کراوەکانی کەرکوک، خانەقین، سنجار.. و، دێهاتی ڕاگوێزراو.

٤. بەشی کورد لە دەزگا ناوەندیەکانی بڕیاردان دا.

ئەم خولەی گفتوگۆ، ئەگەرچی هەندێ دەمەقاڵێ لە نێوان مام جەلال و طاریق عەزیز دا بوبو، بەڵام بە گشتی باش ڕۆیشت بو. لە سەر زۆری مەسەلەکان تێگەیشتنی سەرەتایی هاوبەشیان دروست کرد بو. ئیتر کاتی ئەوە دێ بچنە سەردانی صەددام.

لەو کۆبونەوەیەدا صەددام ستایشی هەڵوێستی مامجەلالی کرد بو. وت بوی: «تۆ بەم کارە لەم کاتەدا دو چاکەت لە گەل کردوین چاکەیەک لە گەڵ عیراق و چاکەیەک لە گەڵ حیزب... شتێکتان ئەدەمێ تۆ لە بەردەمی هەمو کوردا سەربەرز و، گەلی کوردمان لە هەمو شوێنێک بیکا بە شایی و زەماوەن...»

هەروەها وت بوی: «من سەیری مەحزەری هەمو گفتوگۆکانم کردوە. گفتوگۆکانتان جیددی بوە و بە نیازی ڕێککەتنن، تەنانەت تورەبونەکانیشتان نیشانەی جیددی بونە. من لە سەر هەمو باسەکان موافیقم جگە لە مەسەلەی کەرکوک. ناڵێم کەرکوک شارێکی کوردی نیە و، ناڵێم کەرکوک شارێکی عەرەبیە. تەنانەت دوای ئیستیفتاش ئەگەر دەرکەوت زۆرایەتی دانیشتوانی کوردە، ئەوساکەش من هەر سور ئەبم لە سەر ئەوەی شارێکی عیراقی بێ، هەمو خەڵکی عیراق کەڵک لە سامانەکانی وەربگرن، چونکە کورد بۆ ئەوەی کەرکوکی لە کیس نەچێ ئیتر بیر لە جیابونەوە ناکاتەوە، عەرەبیش بۆ ئەوەی کورد ڕازی بکا دژی سەلماندنی مافەکانی ناوەستێ...»

ئینجا وت بوی: «ئێوە ئەبن بە بەشێ لە ئێمە، ئێمەش ئەبین بە بەشێ لە ئێوە، هەردولامان پێکەوە حاڵەتی عیراقی یەکگرتو پێک ئەهێنین. پێکەوە حوکم ئەکەین، پێکەوە ئەژین، پێکەوە ئەمرین»

ئەم قسەیە ڕاستی مەبەستی بەعسی دەرئەخست، ئێمە نەمانئەویست ببین بە بەشێ لەوان و، ژیان و مردنی خۆمان بەوانەوە ببەستین. ئەم قسەیە مامجەلالی سڵەماند بوەوە. لە هەمان دانیشتن دا کە صەددام داوای کرد بو، ئەو پێکهاتنە و ئەو دانیشتنە بە ڕادیۆ و تەلەفزیۆن بڵاو بکرێتەوە. مامجەلال بە وەڵامێکی دیپلۆماسی خۆی لێ لادا بو، وت بوی: «ڕاستە من سکرتێری گشتی یەکێتیم، بەڵام دەسەڵاتی من هەر ئەوەندەیە ئەندامانی کۆمیتەی سەرکردایەتی بانگ بکەم بۆ کۆبونەوە، لە کاتی دەنگ دان دا لە سەر بڕیارێ ئەگەر دەنگەکانی هەردولا بە قەدەر یەکتری بون، دەنگی من لە گەڵ هەر لایەکیان بێ، ئەو بڕیارە ئەدرێ.. ئەگینا من دەسەڵاتی ئیمزاکردنم نیە، ئەبێ بچمەوە پرس بە هاوڕێکانم بکەم». صەددام چونکە لە حیزب و دەوڵەت دا هەمو بڕیارێ لە دەس خۆی دا بو، باوەڕی بەم قسەیە نەکرد بو.

*

دەربارەی کەرکوک

لە کۆتایی سەدەی ڕابوردوەوە لە کەرکوک نەوت دۆزراوەتەوە، بەڵام دەرهێنانی دواکەوتوە بۆ دوا ساڵەکانی ١٩٢٠. لە سەردەمی عوسمانی دا ماوەی چەند سەدەیەک ناوەندی ولایەتی شارەزور بوە و، پاشان کراوە بە موتەصەڕیفیەت و خراوەتە سەر ولایەتی موسڵ. ولایەتی موسڵ لە ڕێککەوتنە نهێنییەکانی سایکس – پیکۆ دا بەر فەرەنسا کەوت بو. دوای تەواوبونی شەڕ، سەروەزیرانی بەریتانیا، لوید جۆرج فێڵی لە سەروەزیرانی فەرەنسا، کلیمانسۆ، کرد. ولایەتەکانی شام و موسڵیان گۆڕییەوە. موسڵ درا بە بەریتانیا. بەریتانیا ئەم فێڵەی لە فەرەنسا کرد چونکە ئەیزانی نەوتی زۆری تێدایە. فەرەنسا کاتێ بەوەی زانی، سەوداکە کرا بو. یەکێ لە هۆکرنگەکانی دروستکردنی دەوڵەتی عیراق و، نوساندنی ولایەتی موسڵ بە عیراقەوە نەوتی کەرکوک بو.

کەرکوک بە درێژایی مێژو ناوچەیەکی کوردنشین بوە. بەڵام بۆ پاراستنی ئەو شارێیەی لە دیاربەکرەوە چوە بۆ کرماشان، لە سەردەمی قەرە قۆینلو و ئاق قۆینلوەوە و، دواتر لە سەردەمی عوسمانی دا بە درێژایی ڕێگاکە تورکومانیان تێ دا نیشتەجێ کردوە. هەر لە بەر ئەوە خەتێکی باریکی نیشتی جیاواز لە کورد و عەرەب، لە ناوچەکانی تەلەعفەرەوە لە سەر سنوری سوریا بە لای ڕۆژهەڵاتی موسڵ و، خواروی هەولێر، کەرکوک دا بەرەو توزخورماتو، کفری، قەرە تەپە، تا خانەقین لە سەر سنوری ئێران درێژ ئەبێتەوە.

ئەم خەتە ئیتنیە بە درێژایی زەمان جێگیر بون و، لە کاتی لەشکرکێشیەکانی صەفەوی یش دا بە هێزتر کراون و، دەوڵەتی عوسمانی یش دوای ئەوەی بە یەکجاری دەستی بە سەر ناوچەکەدا گرت، بە ناردنی موچەخۆری تورک پشتیوانی کردون. لە گەڵ ئەمەش دا تورکومان هەمیشە کەمایەتیەکی پچوک بون، لە ناو دەریایەکی گەورەی ئێلاتی کوردا.

عەرەب وەکو زۆرایەتی یا کەمایەتی نەتەوەیی لە کەرکوک نەبون. هەندێ موچەخۆری تێ دا بوە، بەڵام قورسیی دیمۆگرافییان نەبوە. تا دەوڵەتی عیراق دامەزرا، ئەوسا ئیتر ژمارەی موچەخۆری عەرەب و، دواتر عەشائیری عەرەب، ڕوی لە زیاد بون کرد. لەم ڕوەوە لێرەدا دو بەڵگە لە بارەی دابەش بونی ئیتنی دانیشتوانی ناوچەکە و، دەربارەی خاوەنێتی زەویوزاری کەرکوک بە نمونە ئەهێنمەوە، کە هیچیان کورد نەیکردون و، دەستی لە نوسینیان دا نەبوە.

یەکەمیان بەڵگەیەکی بەریتانیە. کۆرنوالیس موستەشاری وەزارەتی ناوخۆ ساڵی ۹۳۰ ئامادەی کردوە و مەندوبی سامی لە بەغداد ناردویەتی بۆ وەزارەتی کاروباری دەرەوەی حکومەتەکەی.

دوەمیان هەڵسەنگاندنی عەرەبێکی ئەمەریکاییە. نوسەری ئەمەریکایی بە ڕێچەڵەک مەسیحی فەلەستینی (حنا بطاطو) دەربارەی خاوەنێتی ئەرز لە عیراقی سەردەمی پاشایەتی دا لیستێکی ڕێک خستوە، لەو لیستەدا زەویوزاری کەرکوک بە تاپۆ موڵکی چەند بنەماڵەیەکی ناسراوی کورد، لەوانە: بەگزادەکانی جاف، بابان، ساداتی کاکەیی، شێخانی تاڵەبانی، سەییدئەحمەدی خانەقا بوە. هیچ بنەماڵەیەکی تورکومان یا عەرەب خاوەن موڵکی گەورە نەبون لە کەرکوک.

بەعس، بۆ کاروباری جەنگی، جاسوسی، حیزبیی خۆی، کەرکوکی کرد بو بە ناوەندی بەشی سەروی عیراق. (مکتب تنظیم الشمال) کە سەرپەرشتی هەمو ڕێکخراوەکانی بەعس و، (فەیلەقی یەک) کە هەمو فیرقەکانی جەیشی عیراقی لە کوردستان دا پێوە بەسترا بو و، دەزگا سەرکوتکەر و جاسوسیەکانی (موخابەرات) و (منظومەی استخبارات المنطقە الشمالیە) و دواتر (الشرقیە) بارەگاکانیان لە کەرکوک بو. کەچی قبوڵی نەئەکرد، لە باتی هەولێر، ببێتە ناوەندی بەڕێوەبەرایەتی و ئابوری و ڕۆشنبیری ناوچەکە، یا هیچ نەبێ لە ڕوی بەڕێوەبەرایەتی و ڕۆشنبیری و پەروەردەوە بخرێتە سەر حوکمی زاتی.

صەددام حسێن کە خۆی بە سەرۆکی هەمو عیراق دائەنێ و، لە وەرگرتنی حوکم دا خۆی نە بە قەرزاری عەرەب و نە بە هی کورد نەزانێ، بۆ ئەو چ فەرقێکی

ئەکرد ئەگەر کەرکوک ناوەندی حوکمی زاتی کوردستان بوایە؟ کام عەرەب ئەیتوانی بەرهەڵستی بکا و بەوە چی لە دەسەڵات و شان و شکۆی کەم ئەبووەوە؟ یان صەددام چ قازانجێکی لە دەرکردنی کورد و هێنانی عەرەب بۆ کەرکوک کرد؟

بێدەنگییەکی ترسناک

کە وەفدەکەمان ڕۆیشت بۆ بەغداد وا ڕێک کەوتین هەمو ڕۆژێ لە هەواڵی خۆیان ئاگادارمان بکەن. چەند ڕۆژێ هیچ هەواڵێکیان نەبو. من زۆر ترسام شتێکیان لێ بە سەر هات بێ. بۆ ئەوەی هەواڵێکیان بزانم، بە هۆی بنکەکەی دیموکراتەوە لە بەغداد بروسکەیەکم بۆ ناردن. وەڵامیان دامەوە کە ڕەوتی ڕوداوەکان باش ئەڕوات. تومەز هۆی بێدەنگییەکەیان ئەوە بو بە خۆشی دا کەوت بون، نەک شتی تر. هەر شەوەی یەکێ لە کاربەدەستە زلەکان میوانداری کرد بون. گەورە کاربەدەستانی بەعس لە میوانداریی دا لاسایی نەریتە خێڵەکییە کۆنەکانی: (ضیافە) و (کرم) ی عەرەبی ئەکەنەوە.

*

لەو چەند ڕۆژەدا مامجەلال زۆری سەرانی بەعس و وەزیرە گرنگەکان و کاربەدەستانی دی بو.

مامجەلال گەڕایەوە کوردستان. وەکو لە بەغداد پێک هات بون دەزگایەک بە ناوی (لجنە التنسیق) دامەزرێنرا. بارەگای لیژنە سەرەکیەکە لە کەرکوک و، لە هەر مەڵبەندێش لیژنەیەکی فەرعی دانرا. ئەم لیژنانە تێکەڵاو بون لە نوێنەرێکی یەکێتی و، نوێنەرانی حیزبی بەعس، ئیستیخبارات، ئەمن، موخابەرات.

کارەکانی لجنەی تنسیق بریتی بو لە: چاودێریکردنی ڕاگرتنی شەڕ، ڕێکخستنی پێوەندیەکانی یەکێتی و حکومەت و، پێشمەرگە و هێزە چەکدارەکانی بەعس و، چارەسەرکردنی ئەو کێشانەی دروست ئەبن. نوێنەری یەکێتی لە لوجنە مەرکەزیەکەدا: عومەر عەزیز و عەلی حسێن حەسەن (شوان، داوییتر شەهید بو) کە ئەندازیارێکی کەرکوکی و یەکێ لە کادرە هەرە چاکەکانی یەکێتی بو، هی بەعس: سەعدی مەهدی صالح و، هی ئیستیخبارات: عەقید ڕوکن صالح محێسن بو. سەعدی ئەندامی قیادەی قوطری و مەسئولی (مکتب تنظیم الشمال) بو.

*

هەواڵی گفتوگۆ بە خێرایی بڵاو بودوە و، بە جۆری جیاواز دەنگی دایەوە.

زۆرایەتی گەلی کورد لە عیراق دا، جگە لەوانەی جاش و بەعسی بون، بە خۆشییەکی بێ ئەندازەوە پێشوازی لێ کرد.

جوقد، کە یەکێتی لایەنێکی سەرەکی بو، یەکێتی تاوانبار کرد بە خیانەت و، لە جوقد دەری کرد لە بەیانێک دا ڕۆژی ٢٥ / ١٢ / ٨٣ لە ژێر ناوی: «حول المفاوضات المذله التی اقدم علیها الاتحاد الوطنی الکردستانی مع النظام الفاشی العمیل فی العراق».

لایەنەکانی جود زۆر بە توندی چون بە گژی دا. یەکێتیان تاوانبار کرد بە خیانەت و جاشایەتی بەعس. لە بەیانێک دا ڕۆژی ٤ / ١ / ٨٤ لە ژێر ناوی: «لتقبر اتفاقیه صدام - الطالبانی المذله».

دەوڵەتانی ناوچەکە:

ئێران دژی ڕاوەستا و، ڕەفسنجانی لە خوطبەی نوێژی جومعەدا بە ئاشکرا هێرشی کردە سەری.

سوریا بە ئاشکرا لە دژی نەدوا بەڵام زۆری پێ ناڕەحەت بون، بە تایبەتی وایان دائەنا کە غافڵگیر کراون، چونکە پێشتر ئاگادار نەکراون و، ئەوانیش لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە بیستویانە. ئەمەش سوچی نوێنەرەکانی یەکێتی بو لە سوریا. چەند مانگ پێش دەس پێکردنی گفتوگۆ، ئاگاداری نوێنەرەکانی خۆمان کرد بو کە بە کاربەدەستانی سوری بڵێن: ئێمە گوشارێکی زۆرمان لە سەرە، لە لایەکەوە لە شەڕداین لە گەڵ عیراق و، لە لایەکی ترەوە لە شەڕداین لە گەڵ جود و ئێران. ئەگەر ئەوان ئەتوانن وا لە جود بکەن شەڕمان لە گەڵ ڕابگرێ و ئێران گوشارمان لە سەر لا ببات، ئەوا درێژە بە شەڕی عیراق ئەدەین، ئەگینا بۆ پاراستنی یەکێتی و گەلەکەمان لە مەترسی ناچارین شەڕ لە گەڵ عیراق ڕابگرین. نوێنەرەکانی یەکێتی لە سوریا، لە بەر هەر هۆیەک بێ، ئەو بەشەیان پێ ڕانەگەیاند بون کە پەیوەندی بە ڕاگرتنی شەڕەوە هەبو لە گەڵ عیراق.

تورکیاش دژی هەمو دەسکەوتێک بو کورد بە دەستی بهێنێ.

لە ناو یەکێتی یش دا زۆری ئەوانەی لە دەرەوە بون لە سوریا، ئەوروپا و ئەمەریکا، دژی گفتوگۆ ڕاوەستان. هەندێکیان بە یەکجاری لە یەکێتی تەکینەوە و، کەوتنە پەلامار دانی. بەیان و بڵاوکراوەیان دەرئەکرد تاوانباریان ئەکردین بە (خۆ بە دەستەوەدان).

*

کارێکی وەها کە هەر لە سەرەتاوە ئەو هەمو دوژمنەی هەبێ و، هەوڵی تێکدانی بدەن، دیارە سەرناگرێ و سەرکەوتن بە دەس ناهێنێ، بە تایبەتی لە گەڵ کەسێکی دیکتاتۆری وەکو صەددام و، دەسەڵاتێکی تۆتالیتاری وەکو بەعس.

*

بۆ ڕونکردنەوەی هەلومەرجی کوردستان و بیروڕای ئێمە لە سەر ڕەوتی گفتوگۆ و باس و بابەتەکانی، فەرەیدون عەبدولقادر چو بۆ پاریس بۆ ئەوەی لە گەڵ بەرپرسەکانی یەکێتی لە دەرەوە کۆ ببێتەوە. فەرەیدون نەیتوانی بو بە بیانوەکانی ئێمە قانعیان بکا. لە ڕاستی دا نەیان ویست بو قانیع بن. لەو کاتەدا زۆری ئەو کوردانەی لە دەرەوە بون (پەنابەر) بون، ئەترسان ڕێککەوتنی یەکێتی - بەعس ببێ بە هۆی لە دەس دانی مافی پەنابەری و نەمانی بیانوی مانەوەیان لەو ولاتانەدا. هەر لە پاریسەوە فەرەیدون یادداشتێکی بە ناوی سەرکردایەتی یەکێتییەوە بۆ سەرکردایەتی جوقد نوسی و، هۆیەکانی ئەم هەنگاوەی یەکێتی بۆ ڕون کرد بونەوە و، دڵنیای کرد بون کە یەکێتی کارێ ناکا زەرەر لە موعارەزە بدا.

داوامان لەو ئەندامانەی سەرکردایەتی کرد کە لە دەرەوە بون بگەڕێنەوە کوردستان. هەندێکیان گەڕانەوە، بەڵام هەندێکیان ئامادە نەبون بگەڕێنەوە کوردستان، تەنانەت یەکێکیان وت بوی: «من جاشایەتی-ناکەم!» کە ئەم قسەیەیان بۆ گێڕاینەوە، یەکێ لە هەڤاڵەکان هەڵی دایە وتی: «ئەو پێشمەرگایەتی پێ نەکراوە، جاشایەتی هەر پێ ناکرێ، جاشایەتی ئێستا لە پێشمەرگایەتی زەحمەتترە!» ئەو کاتە جاشەکانیان ئەبرد بۆ شەڕی ئێران و، لە کوردستانیش لە هەندێ ڕەبیەی مەترسیدار دا دایان ئەنان.

مەلا بەختیاریش دوای ماوەیەکی تر بۆ هەمان مەبەست گەشتێکی کرد بۆ ئەوروپا و، چەند ولاتێ گەڕا و، کۆبونەوەی بە ڕێکخراوەکانی دەرەوە کرد. گەشتەکەی ئەمیش هیچ لە دوژمنایەتی توندوتیژی دوژمنانی گفتوگۆ کەم نەکردەوە.

*

هەوڵێکی سەرنەگرتو بۆ ئاشتبونەوە لە گەڵ جود

ئەو ماوەیە دەیان هەزار کەس هاتن بۆ سەردانی مامجەلال و ئەندامانی تری سەرکردایەتی. لە ناو ئەوانەدا بە سەدان ڕۆشنبیر و شارەزایان تێدا بو، بیروڕا و پێشنیاری باش و بە کەڵکیان پێشکەش ئەکرد.

ڕۆژی ٢١ / ١٢ / ٨٣ فەرەیدون دارتاش، کامیل ئەحمەد، خالید سەرکار، کە هەر سێکیان لە یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان بون، هات بون بۆ زیخان. بە ڕێکەوت شێرکۆ بێکەس و سەعید ناکامیش لەوێ بون. هونەرمەندەکان، کە فەریدون لە باتی ئەوان قسەی ئەکرد، پێشنیاریان کرد، یەکێتی بۆ ئاشتبونەوە لە گەڵ لایەنەکانی جود دەسپێشکەری بکات، بە تایبەتی کە یەکێتی لە هەڵوێستێکی

بە هێزدایە. ئامادەیی خۆیان دەربڕی بۆ ناوبڕی و هاتوچۆی نێوان هەردولا.
ئەم پێشنیارەمان خستە بەردەم کۆبونەوەی م س. هەمویان پێیان باش بو.
ڕۆژی ٢٥ / ١٢ / ٨٣ م س ـ ی ن ک نامەیەکی بۆ م س حشع نوسی و، هەواڵی بۆ فەرەیدون نارد کە بێن بۆ بردن و گەیاندنی. یەکێتی ئەیویست لە ڕێگەی حشعەوە گفتوگۆ لە گەڵ لایەنەکانی جود دابمەزرێنێ، لە هەڵبژاردنی حشع دا دو مەسەلە ڕەچاو کرا بو: یەکەمیان، بارەگاکانی ئەوان لە ناو خاکی عیراق دا بو، نوێنەر و نامەبەرەکانی ئێمە ئەیان توانی بێ ئەوەی توشی گرتن و گێچەڵی ئێران بێن بیانگەنێ، ئەوانی تر بارەگاکانیان لە ناو ئێران دا بو، بە تایبەتی هی پارتی لە گوندێکی نزیک ورمێ بو، کەسی دۆستی ئێمە نەینەتوانی بە ئاسانی بیگاتێ.
دوەمیان، حشع لە چاو لایەنەکانی تری جودا کەمتر لە ژێر باری گوشار و ئیبتیزازی ئێران دا بو. سێیەمیان، حشع لە چاو لایەنەکانی جودا لە هەمویان زیاتر پێویستی بەوە هەبو دەرەتانی گەڕانەوەی کوردستانی عیراقی لێ بکرێتەوە.
فەرەیدون دارتاش و هاوڕێکانی لە ناو شار لە گەڵ زۆر کەس لە هونەرمەند، ئەدیب، نوسەرەکانی سلێمانی، هەولێر، بەغداد قسەیان کرد بو. هەمویان بە خۆشیەکی زۆرەوە هەواڵەکەیان وەرگرت بو، بەڵێنیان دابو، هەر کەس لە ئاستی خۆیەوە چی پێ ئەکرێ درێغی نەکات. لە ناو خۆیان دا وا پێک هات بون، بە نوێنەرایەتی یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان فەرەیدون دارتاش و، بە نوێنەرایەتی یەکێتی نوسەرانی کوردستان محەممەدی حەمە باقی و محەممەد موکری ئەرکی ناوبڕی و هێنان و بردنی نامەکانی نێوان هەردولا بگرنە ئەستۆ.
بارەگای سەرکردایەتی و لێپرسراوەکانی هەمو لایەنەکانی جود لە ناو خاکی ئێران دا بو. لە نێوان پارتی و ئێران و لە نێوان حسک و ئێران دا بە ڕەسمیی پێوەندی هەبو. هەردو حیزب لە شارە سنوریەکانی بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکانیان، کە یەکێکیان هاتوچۆی کادر و هێزەکانیان بو، نوێنەریان هەبو. حشع خۆی نوێنەری نەبو، ئێران ڕێگەی نەئەدان بە ناوی حیزبی شیوعیەوە هاتوچۆ بکەن. بەڵام پارتی و حسکیان ڕاسپارد بو، کە بە ناوی کادر و پێشمەرگەی خۆیانەوە پسوڵەی هاتوچۆیان بۆ بکەن و، ئێران چاوپۆشی لێ ئەکرد و، جاروباریش بۆ ئەوەی سوکایەتییان پێ بکا ئەیگرتن و گێچەڵی پێ ئەکردن.
حیزبی تودەی ئێران هەر لە سەرەتاوە زۆر بە گەرمی پشتیوانییان لە ئیمام خومەینی و جوڵانەوەکەی کرد، بە تایبەتی لە بەر ئەوەی دژی ئەمەریکا بو. حیزبی تودە لە تاران و زۆر جێگەی تر بە ئاشکرا بارەگای دانا بو، کاری سیاسی ئەکرد و،

ڕۆژنامەی مەردوم لە تاران بە ئاشکرا دەرئەچو. لەو زەمانەوە حشع هەوڵێکی زۆری دا، چ بە هۆی حیزبی تودەوە و، چ بە هۆی فەلەستینیەکان و، چ بە هۆی پارتی و حسک و، چ خۆیان بە جیا، بۆ ئەوەی حکومەتی ئێرانی بە ڕەسمیی پێوەندییان لە گەڵ دابمەزرێنێ. عادل حبە، کە سەردەمێکی درێژ لە سەردەمی شادا لە ئێران زیندانی بوبو، لە زیندان دا بە باشی فارسی فێر بوبو، لە هەمان کات دا شیعە بو، ئەو کاتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حشع بو، ناردیان بۆ تاران بۆ ئەوەی وەکو نوێنەری حشع ئەو پێوەندیە دروست بکا، بەڵام ئێران گرتی و دیسان لە زیندانی توند کرد و، پاش ماوەیەکی درێژ لە ئەنجامی هەوڵدانی سوری دا بەر درا و تەسفیر کرا بۆ سوریا. ئێران شیوعیەکانی بە کافر و، لە هەمان کات دا بە جاسوسی یەکێتی سۆڤیێت دائەنا، لە بەر ئەوە ئامادە نەبون، پێوەندی ڕەسمییان لە گەڵ دابمەزرێنن. سەرەنجام سەرانی حیزبی تودەیشیان گرت و، بە تاوانی جاسوسی دایانن بە دادگا و، هەندێکیشیان هاتنە سەر تەلەفزیۆن، بە درۆ یان بە ڕاست، دانیان بەم تۆهمەیەدا نا.

ئێران ڕێگەی حشعی نەئەدا لە ناو خاکی ئێران دا بارەگا دابنێن، لە بەر ئەوە ناچار بون، لە هەندێ ناوچەی سنوری چەپەک و دابڕاودا بارەگای پچوکیان دانا بو. یەکێکیان بارەگایەکی پچوک بو لە شاخی سورێن.

فەرەیدون دارتاش، حەمەی حەمە باقی، محەمەد موکری نامەکەی م س یەکێتییان لە ١٥ / ١ / ٨٤ برد بۆ کەرەژاڵ. کەرەژاڵ بە قەد شاخی سورێنەوەیە لە سەر سنوری ئێران. بنکەیەکی پچوکی حشعی لێ بو، مەلا ئەحمەدی بانیخێڵانی بەرپرسی بو. کە گەیشتبونە ئەوێ مەلا ئەحمەد و جەلال دەباغ لە گەڵیان دائەنیشن و نامەکەیان لێ وەرئەگرن و ئاگاداری م س خۆیان ئەکەن. مەلا ئەحمەد ئاگاداری کرد بون، کە بڕیاردان لەو مەسەلەیەدا لە دەس م س دایە، بەڵام حشع بە مەرجێ لە گەڵ یەکێتی ئاشت ئەبێتەوە، کە یەکێتی دان بەوەدا بنێ بە پیلانی حکومەتی بەعس لە پشتاشان تاوانی گەورەیان بەرامبەر حشع و هێزە نیشتمانیەکان کردوە، ئەبێ دان بە تاوانەکانیان دا بنێن و، داوای لێبوردن بکەن و، پێوەندی لە گەڵ حکومەت ببڕن، ئینجا ئەوسا حشع بیر لە ئاشتبونەوە ئەکاتەوە!

وەفدەکە بە دڵی ناشادەوە هەڵئەسن بگەڕێنەوە. جەلال دەباغ ئەیانباتە لاوە، سوپاسی هەوڵەکەیان ئەکا و، داوایان لێ ئەکا بەردەوام بن و، ئەڵێ ئەوە ڕەئی ئەبو سەرباز خۆیەتی وا توندوتیژە، ئەگینا زۆری کادرەکانی حیزب، ئاشتبونەوەیان پێ خۆشە.

دوای گەڕانەوەیان لە کەرەژاڵ، لە ۲۱ / ۱ / ۸٤ دا، فەرەیدون دارتاش و محەممەدی حەمە باقی چون بۆ بارزان، کە گۆیا بارەگای مەکتەبی سیاسی حشعی لێ بو، چەند بەرپرسێکی حشعیان بینی بو، کەسیان ئەندامی م س نەبون، ئەوانیش وەکو مەلا ئەحمەد قسەیان کرد بو.

لەو کاتەدا حشع لە ناو خۆیان دا توشی تەنگوچەڵەمەی ڕێکخراوەیی، ئایدیۆلۆجی، سیاسی بوبون. ناکۆکی لە نێوان پیرەکانیان و گەنجەکانیان و، لە نێوان کادرە عەرەبیەکانیان و کادرە کوردیەکانیان و، لە نێوان لایەنگرانی خەباتی شاخ و خەباتی شار، تەقی بوەوە. هەندێ لە کادرە عەرەبەکان، کە لە ژیانی شاخ و کاری چەکدار بێزار بوبون، ئەیانەویست بێهودەیی، بەڵکو زەرەربەخشیی مانەوەیان لەو شاخ و داخە دابڕاوانە و تێوەگلانیان لە شەڕی ناوخۆی هێزە کوردیەکانەوە، بکەن بە بیانو بۆ خۆ دەربازکردن لە پێشمەرگایەتی و ڕۆیشتن بۆ سوریا و، ولاتانی دەرەوە.

بنکەی ناوەژێ

بۆ ئەوەی لە یەکتری نزیک بین، هەمومان لە ناوەژێ کۆ بوینەوە. من ماڵەکەی خۆمم بۆ مامجەلال چۆڵ کرد. هەر لەو ماوەیەدا د. فوئاد مەعصوم گەڕایەوە کوردستان. تا لە دەرەوە بو ئەمیش دژی گفتوگۆ بو، بەڵێنی بە سوریەکان و لایەنەکانی جوقد و هەڤاڵەکانی دا بو بگەڕێتەوە کوردستان بۆ ئەوەی سەرکردایەتی یەکێتی لە گفتوگۆ پەشیمان بکاتەوە. بەلام کە گەڕایەوە و، هەلومەرجی کوردستانی بە چاوی خۆی بینی، ئەمیش بیروڕای خۆی گۆڕی. بو بە ئەندامێکی چالاکی وەفدی یەکێتی لە هەمو خولەکانی گفتوگۆدا و، لە گرنگترین خولی گفتوگۆدا کە هەندێ لە ڕێککەوتنەکانی تێ دا ئیمزا کرا ئەم سەرۆکی وەفدی یەکێتی و، بەڵگەکانی لە باتی یەکێتی ئیمزا کرد.

*

بەعس ئەو هەڵچونەی پێ خۆش نەبو. خەڵک بوژانەوە. ورەیان بەرز بوەوە. لە داوودەزگا سەرکوتکەرەکان نەئەسڵەمینەوە. بە پێچەوانەوە، پیاوەکانی بەعس ورەیان بەر دابو، لە چارەنوسی خۆیان ئەترسان. بەعس بۆ ئەوەی جڵەوی دەسەلاتی لە دەس دەرنەچێ زۆر زو بە خۆ کەوت. بەرپرسەکانی بەعس بۆ ئەوەی ورەی نۆکەرەکانی خۆیان و جاشەکان بەرز کەنەوە و دڵنیایان بکەن لەوەی دەستیان لێ هەڵناگرن، دەستیان کرد بە (ندوە) هەندێ لەم قسەکەرانە هەوڵیان ئەدا لە نرخی گفتوگۆ کەم بکەنەوە. وەکو دواتر دەرکەوت، ئەمە بە فەرمانی صەددام خۆی کرا بو. لە سەر ئەوە مام جەلال نامەی نارەزایی بۆ طاریق عەزیز نوسی و، ئەویش وەلامی

دایەوە. ئەمەیش نمونەیەک بو لە (نیفاق) ی بەعس بەرامبەر کورد.

*

دوای گەڕانەوەی مامجەلال بە هۆی ئەو (ندوە)انە و، بە هۆی هەندێ وردە شەڕی نێوان جاش و پێشمەرگە، ساردی کەوت بوە ڕەوتی گفتوگۆکەوە. وەکو دوایی بیستمانەوە، هەر لەو دانیشتنەوە کە صەددام داوای لە مامجەلال کرد بو (اتفاق) ئیعلان بکرێ و، مامجەلال داوای کرد بو تەئجیل بکرێ تا ئەگەڕێتەوە بۆ کوردستان و موافەقەتی هاوڕێکانی وەرئەگرێ، گومانی لە جیددییەتی مامجەلال و یەکێتی پەیدا کرد بو، بە تایبەتی کە پێ ی ڕاگەیاند بون کە نە خۆی و نە من هیچ کارێکی حکومەتی وەرناگرین. ئەم هەڵوێستەیان وەها لێک دابوەوە کە یەکێتی کات ئەکوژێ، چونکە چاوەڕوانی ئەوەیە: ئێران هێرش بکا و عیراق بشکێ.

*

زۆر جار لە گەڵ مام جەلال و، لە گەڵ هاوڕێکانی ترم دا ئەوەم باس کرد بو کە گرنگترین بەڵگەی قانونی بە دەس کوردەوە لە عیراق دا بەیانی ١١ ی ئازاری ١٩٧٠ یە. ئەو بەیانەش هەرگیز بە تەواوی و بە ڕێکوپێکی جێ بە جێ نەبوە. بۆچی مام جەلال و سەرکردایەتی یەکێتی یش ئەگەر هەلێکی لەو بابەتەی بۆ هەڵ بکەوێ، دەسکەوتێکی سیاسی وەکو ئەوە بە دی بهێنێ، تەنانەت ئەگەر جێبەجێیش نەکرێ، ئەبێ بۆچی ئەیقۆزێتەوە؟ بە تایبەتی کە ئەبێتە بەڵگەیەکی قانونی و ڕەسمی بە دەس کوردەوە.

من لەم خولەی گفوگۆ دا بەشدار نەبوم، بەڵام وەکو بەشدارەکان بۆیان گێڕامەوە و، د. قاسملوش تەئکیدی ئەکرد: لەو خولەی گفتوگۆدا ئەکرا بەیانێکی سیاسی لەو بابەتە لە سەر گفتوگۆ و ئەو مەسەلانەی لە سەری ڕێک کەوت بون بڵاو بکرێتەوە. بێگومان ئەمەش ئەبو بە سەرکەوتنێکی گەورە بۆ مام جەلال خۆی و بەیانی ئازاری ئەکرد بە ژێرەوە. بەڵام وەکو بەشدارەکانی گفتوگۆ ئەیانوت مام جەلال خۆی ئەم هەلەی لە دەس خۆی دا بو.

*

ڕۆژی ١٦ ی کانونی دوەمی ٨٤ کۆبونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی یەکێتی لە سەرگەڵو کرا. بەعس داوای کرد بو بۆ درێژە پێ دانی گفتوگۆ، یەکێتی وەفدی خۆی بنێرێ بۆ بەغداد. لەم کۆبونەوەیەدا بڕیار درا وەفدەکە پێک بێ لە: د. فوئاد، فەرەیدون، عومەر عەبدوڵلا، عومەر عەزیز، مەلا بەختیار و، من.

تا ئەو کاتە هیچ پرۆژەیەکی نوسراومان ئامادە نەکرد بو بیکەین بە بنچینەی

گفتوگۆ. من هەندێ شتی پچڕپچڕم ئامادە کرد بو. لە گەڵ د. فوئاد دانیشتین بە عەرەبی دامان ڕشتەوە و ڕێکمان خست و ئامادەمان کرد. پیشانی مامجەلال و ئەندامانی سەرکردایەتی و هەندێ لە قانونی و ڕۆشنبیر و شارەزامان دا. دوای ڕەچاو کردنی تێبینییەکان و داڕشتنەوەی چاپ کرا.

*

مەرقەدی شێخ عەبدولقادر

ئاگاداری حکومەت کرا کە وەفدی ئێمە ئامادەیە. ڕۆژی ٢٤ ی کانونی دوەم وەکو ڕێک کەوت بوین چوینە دوکان. عقید احسان محمد الدیری، بەڕێوەبەری دەزگای (موخابەرات) لە کەرکوک، بە هالیکۆپتەر هات بو بە دوامان دا. بە کۆپتەر بە ڕێ کەوتین بۆ کەرکوک. بۆ نانی نیوەڕۆ لامان دایە بنکەی جیهازی موخابەرات. بەڕێوەبەری (منظومە استخبارات المنطقە الشمالیە) بۆ بە خێر هاتن، هات بو بۆ لامان. پێشتر جارێکی تر لە زیخان دی بوم. خۆی بە ئاسیاو دائەنا. بە کۆمەڵ دەمەتەقێمان ئەکرد. کە نزیک کەوتینەوە لە ڕۆیشتن، لە میواندارەکەمانم پرسی: «لە بەغداد لە کوێ دامان ئەبەزێن؟» من حەزم ئەکرد لە ئوتێلێکی گشتی دامانبەزێنن بۆ ئەوەی هەلی بینینی هەندێ کەسمان بۆ هەڵبکەوێ.

کابرای ئیستیخبارات هەڵی دایە، وتی: «کاکە بەغداد ئێستا کۆشک و سەرا و ئوتێلی ئەوەندە -فخم- ی لێیە، شوێنی وا خۆشتان نەدیوە. کوێتان پێ خۆش بێ لەوێ داتان ئەبەزێنین.» هەرچەندە ئەو مەبەستی موجامەلە بو، بەڵام من قسەکە سەر و دڵی گرتم. وا تێگەیشتم بە نەدی و بدیان تێ ئەگات. پێم وت: «من دەیان وڵاتی ئەوروپاییم بینیوە، لە خۆشترین ئوتێل دابەزیوم، لە خانوی خوێندکاران و خانوی لاوان دا ژیاوم، هەروەها لە ئەشکەوت و لە هۆڵە مەڕیش دا نوستوم. گرنگ بە لای منەوە ئەوەیە مافی گەلەکەمان بسەلمێنن، خوای نەکرد ئەتان بردین لە مەرقەدی شێخ عەبدولقادری گەیلانی لە گەڵ هندی و پاکستانییەکان ئەتان خەواندین..»

فراوینمان لە بارەگای موخابەرات خوارد. بە ئۆتۆمۆبیل بە ڕێ کەوتین بەرەو بەغداد. لەوێ لە یەکێ لە کۆشکەکانی موخابەرات دایان بەزاندین.

*

لەو ماوەیەدا هەندێ ئاڵوگۆڕ لە سەرانی دەزگا سەرکوتکەرەکان دا کرا بو. عەلی حەسەن مەجید کرا بو بە بەڕێوەبەری (ئەمنی عام)، د. فاضیل بەڕاک کە چەند ساڵ بو بەڕێوەبەری (ئەمنی عام) بو لە جێگای هیشام صەباح فەخری کرا بو

به بەڕێوەبەری (جیهازی موخابەرات)، لیوا ڕوکن مەحمود شوکر شاهین کرا بو بە بەڕێوەبەری (ئیستیخباراتی عەسکەری) و، هەر ۳ دەزگا بەسترا بون بە سەرۆکایەتی کۆمار، واتە بە صەددام حسێنەوە.

بۆ شەو د. فاضیل بەڕڕاک هاتە لامان. ئێمە میوانی دەزگاکەی ئەو: جیهازی موخابەرات، بوین. مەبەستی لە هاتنەکەی جگە لە موجامەلە، (استطلاع) بو، ئەیویست ئێمە بناسێ و، عەقڵ و، تێگەیشتنی ئێمە بخوێنێتەوە و، بزانێ ئێمە چیمان لە گەڵ خۆمان بردوە.

د. فاضیل خەڵکی گوندی (عوّجە) هەمان گوندی صەددام بو. دەرچوی (کلیەی عسکری) و، ئەندامی حیزبی بەعس بو. دوای ئەوەی بەعس هاتە سەر کار ماوەیەک (مورافیق) ی ئەحمەد حەسەن بەکر بو، پاشان کرایە یاریدەدەری (مولحەقی عەسکەری) لە سەفارەتی عیراقی لە مۆسکۆ. ئەو کاتەی لە مۆسکۆ بوە باسێکی دەربارەی جولانەوەکەی ساڵی ١٩٤١ ی ڕەشید عالی گەیلانی نوسیوە و پێشکەشی کردوە بە یەکێ لە زانکۆکانی مۆسکۆ. لە سەر ئەم باسە پلەی (دکتۆرا) ی وەرگرت بو. ئەم باسەی، دوای دەسکاری کردنی، بە عەرەبی لە عیراق بڵاو کردۆتەوە. چەند کتێبێکی تریشی نوسیوە دەربارەی: «تهدیدات الامن الوطنی»، «المدارس الیهودیه والایرانیه فی العراق»، «البارزانی بین الاسطوره والواقع»، ئەو شەش بەرگەش کە لە سەر مێژوی حشع دەرچوە ئەڵێن هەر ئەم نوسیونی.

د. فاضیل زۆرتر لەوەی خۆی بە سەرۆکی دەزگایەکی سەرکوتکەر دابنێ، خۆی بە مێژونوس و زانا دائەنا. کتێبەکانی نرخی زانستییان کەمە، بەڵام هەندێ بەڵگەی بە کەڵکیان تێدایە کە لە ئارشیفەکانی ئەمن دەری هێناون. نوسینەکانی ڕەگەزپەرستییان پێوە دیارە و، بە زۆری بۆ ڕازیکردنی صەددام نوسراون.

د. فاضیل بەڕڕاک، ڕەنگە دوای صەددام و عەلی حەسەن مەجید، گەورەترین جەللادی مێژوی عیراق بێ. لە سەردەمی ئەم دا بە هەزاران کەس لە ئەندام و لایەنگرانی هەمو حیزب و جولانەوە سیاسیەکان لە زیندانەکانی (ئەمن) دا بە ئەشکەنجە کوژران، یا هەڵواسران. سەرەنجام صەددام ئەمیشی کوشت بۆ ئەوەی بە یەکجاری بێدەنگی بکات و نهێنییەکانیشی لە گەڵ بنێژێ.

*

ڕۆژی ۲۵ ی کانونی دوەمی ١٩٨٤ لە یەکێ لە هۆڵەکانی بارەگای موخابەرات دا یەکەم دانیشتنمان دەستی پێ کرد.

لە لایەنی حکومەتەوە د. فاضیل بەڕڕاک و، هەندێ لە گەورە کاربەدەستانی

موخابەرات و ئیستیخبارات بەشدار بون. د. فاضیل وتی: «ئەم دانیشتنە (ودی) ە، دانیشتنی ڕەسمیی سبەی لە گەڵ طاریق عەزیز ئەبێ.» ڕاستیەکەی ئەم دانیشتنەش هەر بۆ استطلاع و هەڵسەنگاندنی ئێمە بو. ئەو زەمانە دەزگا جاسوسیەکانی عیراق زۆر کەم شتیان لە سەر ئێمە ئەزانی و ئەو شتانەی ئەیانزانی زۆری ناڕاست بو. تەنانەت کە فەرەیدون چو بو بۆ بەغداد، ناوەکەیان بە هەڵە نوسی بو، بروسکەیەکیان بۆ دەزگا جاسوسیەکانی پارێزگاکانی کوردستان نارد بو، داوایان کرد بو کە زانیاریان لە سەر (فەرەیدون عەلی قادر) بۆ بنێرن. لە کاتێک دا دا فەرەیدن چەند ساڵێ لە زیندانی ئەبو غرێب بەند بو.

پرۆژەکانی خۆمان دانێ. هەندێ مشتومڕ کرا. فاضیل لە توندەکان بو. حەزی بە ڕێککەوتن نەئەکرد. هەمیشە باسەکانی بەرەو ئەوە ئەبرد لە یەکتری دور بکەوینەوە. لای ئێمە خۆی وا دەرئەخست هەرچی ئەو ئەیڵێ نواندنەوەی بیروڕاکانی صەددامە.

ڕۆژی ٢٦ ی کانونی دوەم دانیشتینەوە. لەم کۆبونەوەیەدا جگە لە فاضیل بەڕاک، طاریق عەزیز، لیوا ڕوکن مەحمود شوکر شاهین، چەند کەسێ لە کاربەدەستەکانی دەزگاکانی موخابەرات و ئیستیخبارات بەشدار بون. هەردولامان قسەمان کرد. طاریق عەزیز زۆربلێیە، درێژدادڕی زۆر ئەکا، بە وردی مەبەستێ نادا بە دەستەوە.

طاریق عەزیز وتی: «من ئەبێ بەیانی بچم بۆ بەشداری لە کۆنگرەی وەزیرانی دەرەوەی وڵاتانی ئیسلامی، لە بەر ئەوە من ناتوانم بەشداری کۆبونەوەکان بم. سەرکردایەتی فایلی گفتوگۆی بە من سپاردوە، حەز ئەکەم هەر لە دەس خۆما بمێنێتەوە. ئەگەر ئەتانەوێ داوا لە سەرکردایەتی ئەکەم لە جێگای من یەکێکی کە دابنێ، یان تا من دێمەوە کەڵک لەو هەلە وەربگرن بۆ سەردانی شوێنە تازەکانی بەغداد، یاخود ئەگەر کارتان هەیە و ناتانەوێ لێرە بن، بگەڕێنەوە بۆ لای خۆتان تا من ئەگەڕێمەوە.»

لە ناو خۆمان دا وا ڕێک کەوتین پێی بڵێین مادام پێت خۆشە فایلی گفتوگۆ لە دەس تۆ دا بمێنێتەوە، ئێمە ئەڕۆینەوە بۆ لای خۆمان، چاوەڕێ ئەکەین تا تۆ ئەگەڕێیتەوە. کۆبونەوەکەمان کۆتایی هات. ڕاستیەکەی ئەوە بو: بەعسیەکان منیان لە هەرە توندڕەوەکان دانا بو، ئەیان ئەویست لە گەڵ من گفتوگۆ دابمەزرێنن. هەر ئەو دەمەی کە لجنەی تنسیق بە عقید احسان محمد الدیری یان وت بو: «وەفدی یەکێتی ئامادەیە». ئیحسان پرسی بوی: «وەفدی ئەمجارە کێیە؟» کە وت بویان فلان کەسە،

یەکسەر وت بو: "یا ستار! گفتوگۆیەکی سەخت نەبێ!"

*

ئەم خولەی گفتوگۆ بەوەندە تەواو بو. بەلام پێش ئەوەی بگەڕێینەوە بۆ کوردستان، داوایان لێ کردین بۆ یەکتر ناسین سەردانی هەندێ لە کاربەدەستان بکەین.

پێش نیوەڕۆی ٢٩ ی کانونی دوەم سەردانی نەعیم حەددادمان کرد، نەعیم سەرۆکی (المجلس الوطنی) بو. پاش نیوەڕۆکەی سەردانی طەها جەزراویان کرد. طەها فەرماندەی گشتی (جەیشی شەعبی) بو. طەها بە ڕەچەڵەک کوردی تورکیایە. دایک و باوکی فێری عەرەبی نەبون. ئەمەی لێ بو بو بە (گرێ)، ئەیویست خۆی وا دەر بخا ئەم لە عەرەبەکان عەرەبترە و، لە بەعسیەکان بەعسیترە. طەها لە پێشەوە باسی کەم بارانیی ئەو ساڵەی کرد، ئینجا وتی: «(اخ جلال) گلەیی لە من کردوە گوایە من دژی گفتوگۆم. ئەوە ڕاست نیە، چونکە من (عنصر) یکی (اساسی) م لە قیادەی حیزب و دەوڵەت دا. من دژی گفتوگۆ نەبوم، ئەگەر من دژی گفتوگۆ بومایە نەئەبو. من سەیری لیستەی هەمو ئەوانەم کرد کە لە سەرەتای دەسپێکردنی حیوارەوە مقابلەیان کردوم یەک کوردیان تیا نەبو. ئەوەی ئەو هەواڵەی بۆ بردوە هەقە سەد نیشانەی پرسیاری لە سەر دابنێ.» بە خەیاڵی خۆی هەر کورد جێگەی گومانە هەواڵ بە سەرکردایەتی یەکێتی ئەگەیەنێ.

ئینجا لێ ی پرسین کە ئاخۆ چوین بۆ گەڕانێ ناو شاری بەغداد، وتمان: «هەندێکیمان بینی» وتی: «وەکو بینیتان بەغداد زۆر پێشکەوتوە، گۆڕانی زۆری تێ دا بوە، ئەو مەعلوماتانەی ئێوە لە ڕادیۆکەی خۆتانەوە بلاوتان ئەکردەوە ڕاست نەبو!» منیش وتم: «ئێمە هەرگیز باسی دواکەوتنی بەغدادمان نەکردوە، باسی نەبونی ئازادیمان کردوە. بینای بەرز و جادەی فراوان نابنە بەڵگەی بەختیاری و خۆشیی ژیانی خەڵک.» لە ناو هەمو ئەوانەدا کە دیمان طەها جەزراوی لە هەمویان کەمتر موجامیل بو. ئێستاش لام وایە بۆ ئەوە بو ئیسپاتی بکا: حەزی لە چارەی کورد نیە.

پێش نیوەڕۆی ٣٠ ی کانونی دوەم سەردانی سەعدون شاکیرمان کرد، سەعدون وەزیری کاروباری ناوخۆ بو. پاش نیوەڕۆکەی بردینیان بۆ سەیری (نصب الشهید) و (الجندی المجهول) کە دو دامەزراوی تازە دروستکراو بون. بە ڕێگاوە بوین بەرەو (نصب الشهید) لە ترافیک لایتی چوارڕێیانێک دا وەستا بوین. مورافیقەکەمان سەرنجی ڕاکێشاین بۆ ئۆتۆمۆبیلێکی مارسیدس لەوبەر ڕاوەستا

بو، ئەویش چاوەڕوانی گۆڕانی ڕەنگی لایتەکانی ئەکرد، وتی: «بڕوانە ئەوە سەرۆکە!» صەددام خۆی ئۆتۆمۆبیلەکەی لێ ئەخوڕی، منالێکی لە تەنیشتەوە دانیشت بو. حەرەس و حیمایەی لە گەڵ نەبو. نازانم ئەمە ڕێکەوت بو یان شانۆ سازی، ئێمە زۆر جار لە تەعلیقەکانی ڕادیۆکەمان دا وت بومان: جەبان ئەو کەسەیە کە بە بێ فەوجێ حیمایە ناوێرێ هاتوچۆ بکا!

ڕۆژی ۳۱ ی کانونی دوەم بۆ دواجار لە گەڵ فاضیل بەرڕاک دانیشتینەوە. ئیتر خۆمان ئامادە کرد بگەڕێینەوە. گەڕاینەوە ئاوەڕێ.

لەم سەفەرەدا دەسکەوتی سیاسیمان نەبو، بەڵام زۆری گیراوەکان بەر دران و، چەردەیەک پارە کە بڕیار بو مانگانە بیدەن بە یەکێتی، لە گەڵ ۹ لانکرۆز و مارسیدسی تازەیان وەکو دیاری صەددام داینێ لە گەڵ خۆمانی ببەینەوە بۆ ڕاپەڕاندنی ئیشوکاری سەرکردایەتی یەکێتی. ئێمە پێویستیمان بە سەییارە نەبو، ئەوەندەمان سەییارە لە حکومەت گرت بو، لێمان زیاد بو.

*

لە ماوەی گفتوگۆکانی یەکێتی - بەعس دا چەند هەڵەیەکی تەکنیکی، کە زۆر زیانبەخش بون، دوبارە ئەبونەوە، لەوانە:

١. هەمو جارێ هەندێ لە ئەندامانی وەفدی یەکێتی ئەگۆڕان، ئەمەیش بۆ ئەوە نەبو کە وەفدەکەیان پێ بە هێز بکرێ و، ئەندامە تازەکانی وەفدەکە بەشداری فکری و سیاسی و قانونی لە گفتوگۆدا بکەن، بەڵکو بۆ ئەوە بو بای باڵی خۆیان بدەن و، سود لە شوێنی حەسانەوە وئیمتیازاتی وەفدەکە وەر بگرن.

٢. هەمو جارێ وردەکاری گفتوگۆکانی ناو کۆبونەوەکان بێ پەروا بلاو ئەکرانەوە. بە تەلەفۆن و بێتەل، لە کۆبونەوەی داخراو و کراوەدا باس ئەکران. ئەمەیش وای ئەکرد دوژمنەکانی گفتوگۆ لە لایەک و لایەنی حکومەتی لە لایەکی ترەوە، هەمو کارتەکانی یەکێتی بخوێننەوە و تاکتیک و پلانەکانی بزانن و نەخشەی تێکدانی دابنێن.

٣. شوێنی ژیانی ئەندامانی وەفدی یەکێتی لە لایەن حکومەتەوە دیاری ئەکرا. بە زۆری لە کۆشکەکانی دەزگا ئەمنییەکان دا دائەنران. ئەو شوێنانەیش هەمو (لاقطە) یان تێ دا چێنرا بو. وەفدەکان لە ناو خۆیان دا ئازادی قسەکردن و ئالوگۆڕی بیروڕایان نەبو، چونکە هەمو قسەکانیان تۆمار ئەکرا و گوێ ی لێ ئەگیرا.

*

لایەنەکانی جود باسی "اتفاقیە" صدام - طالبانی "المذلە" و "الخیانیە"..
یان ئەکرد. هەواڵەکانیان وەها ئەگێرایەوە وەکو هەمو شت لە نێوان یەکێتی و بەعس دا بڕابێتەوە، لە کاتێک دا لە نێوان یەکێتی - بەعس دا هیچ جۆرە ڕێککەوتنێکی نوسراو یا نەنوسراو نەبو جگە لە ڕاگرتنی شەڕ، لە سەر هیچ مەسەلەیەکیش لە یەک گەیشتن نەبو، بیروڕاکان جیاواز بون، لە ئاسۆی نزیکیش دا هیچ هیوایەکی لە یەک گەیشتن نەمابو. بەڵام ناحەزەکانی یەکێتی، ئەیانویست ئەم باسە بۆ زڕاندنی ناوبانگی یەکێتی و، شکاندنی ڕادەی ڕاستگۆیی یەکێتی، لە لای دۆستەکانی، بە کار بهێنن.

حشع و لایەنەکانی جود لەم هەرایە مەبەستیان ئەوە بو: یەکێتی وەکو ڕێکخراوێکی بێ بیروباوەڕی هەلپەرست پیشان بدەن، کە ڕێبازێکی سیاسی سابیتی نیە و، هەمیشە لە گۆڕینی هەڵوێست و ئەمبەر و ئەوبەر دایە: جارێک لە گەڵ ئەسەد و، جارێک لە گەڵ خومەینی و، جارێک لە گەڵ صەددامە..

جارێکیان کاربەدەستێکی ئێرانی هەمان باسیٚ لە گەڵ کردم. کابرا وتی: «ئێوە جەماعەتێکن لە سەر ڕێبازێکی سابیت قەرار ناگرن، هەر جارەی لە گەڵ لایەکن و دژی لایەکن!»

وتم: «ئێمە تەلاقمان بۆ هیچ دەوڵەتێک نەخواردە هەتا هەتایە و لە هەمو زروف و زەمانێک دا لە گەڵی بین. ئێمە دیفاع لە بەرژەوەندی گەلەکەمان ئەکەین. بە پێ ی گۆڕانی هەڵوێستی دەوڵەتەکان هەڵوێستی ئێمەیش ئەگۆڕێ، بەرژەوەندی گەلەکەمان لە گەڵ هەر دەوڵەتێ کۆک بێ لە گەڵی ڕێک ئەبین و، لە گەڵ هەر دەوڵەتێ ناکۆک بێ لە گەڵی ناکۆک ئەبین. قازانجی گەلی کورد هۆی سەرەکی سوڕانی ئێمەیە نەک دڵسۆزی بۆ فلان دەوڵەت، یا دەسکەوتی حیزبی یا قازانجی عەشیرەتی و تایبەتی.»

لە لای من ئەمە بیانو هێنانەوە نەبو بۆ پاساودانی گۆڕینی بەردەوامی هەڵوێستی یەکێتی، وەکو ناحەزەکانی ئەیانوت، بەڵکو ڕاستیەکی تاڵ بو، کە زادەی هەلومەرجی نالەباری لایەنی سیاسی و جوگرافی گیروگرفتی کوردی عیراقە. ئەگەر حکومەتی عیراق مافی نەتەوەیی کوردی بسەلماندایە چ قازانجێکی کورد لەوەدا نەبو یەکێتی لە گەڵ سوریا یا ئێران هاوکاری بکردایە بۆ ڕوخاندنی ڕژێم لە بەغداد.

*

*

ڕۆژی ٢ ی شوبات، لە بەغدادەوە بە ئۆتۆمۆبیل بەڕێ کەتین. لە کەرکوک لە بارەگای لجنەی تنسیق وچانێکی کورتمان دا، لەوێوە گەڕاینەوە ئاوەڕێ.

دو مانگ بو بە ئاشکرا گفتوگۆ دەستی پێ کرد بو، بەڵام هیچ ئەنجامێکی باشی لێ دەرنەکەت بو. خەڵک چاوەڕوان بون ڕێکەوتننامەی یەکێتی - بەعس بخوێنرێتەوە. داوودەزگای بەعس لە کوردستان بپێچرێتەوە. دەزگا سەرکوتکەرەکان لە کوردستان نەمێنن. خەڵک لە سەربازی و جەیشی شەعبی ببەخشرێن. بەعسیش ئەیویست دەسەلاتی خۆی لە کوردستان دا بەهێزتر بکات و، کەڵک لە گفتوگۆی ئاشتی وەربگرێ، بۆ ئەوەی هێزی مرۆیی کوردیش بخاتە ناو جەنگەوە.

داوودەزگای پرۆپاگاندەی حیزبەکانی جود کە لە ئێران بون، توشی هیستیریا بوبون، هێرشەکانیان بۆ سەر یەکێتی و مامجەلال و سەرکردەکانی تری گەیشت بوە ئەوپەڕی ڕادەی نزمی. ئەم پرۆپاگەندانە لە ناو خەڵک دا دەنگی ئەدایەوە و، کاری ئەکردە سەر بنکەکانی یەکێتی. هۆی ڕاستەقینەی ئەم هێرشانەش ئەوە نەبو، کە ئەوان بە تەنگ بەرژەوەندییەکانی کوردەوەن و، یەکێتی فرۆشتویەتی، بەڵکو لە پلەی یەکەم دا ئەوە بو، ئەترسان ڕێککەوتنێکی وەکو ١١ ی ئازاری ١٩٧٠ دوبارە ببێتەوە، یەکێتی بەهێز ببێ و، ئەوان بپوکێنەوە. ترسەکەیشیان لە جێگەی خۆی دا بو.

لە ڕۆژانی ٢٤ - ٢٦ ی شوبات دا کۆبونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی کرا. بە دوای ئەمەش دا دو کۆبونەوەی جیاواز بە کادرە پێشمەرگەیی و کادرە ڕێکخراوەییەکان کرا. مەبەست لەم کۆبونەوانە ڕونکردنەوەی هەلومەرجی گفتوگۆ و، وەرگرتنی بیروڕای کادرەکان بو. ئێمە گوشارێکی زۆری لایەنگرانی یەکێتی و کۆمەلانی خەڵکمان لە سەر بو. تەنانەت هەندێ لە ئەندامانی سەرکردایەتی و لە کادرەکان (عەنتەرییات) یان ئەنواند، کە ئێمە لە خەبات ماندو بوین و گوایە ئەوان ماندو نەبون.

ڕاستییەکەی ئەوە بو: لامان وابو ئەو هۆیانەی پاڵیان پێوە نابوین بۆ گفتوگۆ، وەکو خۆیان ما بون و، تەرازوی هێز بە قازانجی یەکێتی نەگۆڕا بو. لە بەر ئەوە جارێ هیچ دەرەتانێکمان نیە جگە لە درێژەدان بە گفتوگۆ، هیچ کارتێکیشمان بە دەستەوە نەبو لە بەرامبەر بەعس دا بە کاری بهێنین، جگە لە شەڕکردنەوە، لەو حالەتەش دا ئەبو خۆمان بۆ هەڕەشەکانی طاریق عەزیز ئامادە بکەین.

*

*

موسڵ

ئەو ماوەیە هەمو ڕۆژێ بە دەیان و بگرە بە سەدان کەسم ئەبینی ئەبو دەربارەی ڕەوتی گفتوگۆ وەڵامی پرسیارەکانیان بدەمەوە. ئەو پرسیار و وەڵامانەش ئەوەندە دوبارە ئەبونەوە و، ئەوەندە ناخۆش بون، گەیشتبومە لێواری کەوتن. ڕۆژێکیان دۆستێکم لە هەولێرەوە هات. ئەویش هەر بۆ دەنگوباس هات بو. ئەمهێشت قسە دابمەزرێنێ وتم: «کەست لە گەڵە؟» وتی: «نەخێر». قاتێ چاکەت و پانتۆڵم دایە دەستی وتم: «ئەمە ببە و ئۆتۆمۆبیلەکەت ببە پەنایەکی نەبینراوەوە، منیش تۆزێکی تر دێمە لات.» چوم ئیزنم لە مامجەلال خواست و ئاگادارم کرد چەند ڕۆژێ خۆم ون ئەکەم. ڕۆیشتم بۆ لای دۆستەکەم. هەر لەوێ دا جلەکانم گۆڕی و چاکەت و پانتۆڵم لە بەر کرد. وتم: «لێخوڕە بۆ هەولێر!»

لە هەولێر چوینە ماڵی ئەوان و کۆسرەتمان ئاگادار کرد. هەندێ جار حەز ئەکەم بە تەنها بم و، لەو تەنیاییەدا ئەحەسێمەوە. کۆسرەت ماڵەکەی خۆیانی بۆ چۆڵ کردم و گواستمەوە ئەوێ. جاروبار کابرای دۆستم یا کۆسرەت ئەهاتن خواردنیان بۆ ئەهێنام ئەگینا وەکو تر چەند ڕۆژێ تاک و تەنها و بێدەنگ لە ژورەوە بوم. پشوم دا و حەسامەوە.

لە گەڵ کۆسرەت بە دوقۆڵی سەردانی دهۆکمان کرد و ڕۆژێکیش چوین بۆ موسڵ. لە موسڵ چوینە لای دکتۆرێکی دان. لە مێژ بو ددمودانم پاک ئەکردبوەوە. ددمودانم پاک کردەوە. پیاسەیەکی درێژمان بە بازاڕ و شەقامەکانی موسڵ دا کرد. بە تەما بوم ئەو شەوە لەوێ بمێنمەوە. ئێوارەکەی چوین بۆ سەیری زیندانەکەی موسڵ کە (ردهه الاعدام) ی لێ بو، پاشان چوین بۆ سەیری ئەو گۆڕستانەی خنکێنراوەکانیان تێ دا ئەناشت. خنکێنراوەکان کورد و بە زۆری ئەندام و پێشمەرگەی یەکێتی بون. بەعس بێ حورمەتیەکی زۆری بەم گۆڕستانە کرد بو. چەند لاشەیەکی لە یەک گۆڕدا شارد بوەوە. کێلەکانی هەمو شکاو و کەلوکۆم بو. کەسوکاری قوربانیەکان لە سەر هەندێ لە کێلەکان ناوی کوڕەکانیان نوسی بو. گۆڕستانەکە پەرژین ئەکرا بو. لە بەر ئەوە سەگ و ئاژەڵ و وڵاخ ئەهاتە ناوی. کە ئەو دیمەنەم دی ئیتر هیچ ئارەزویەکم ئەما لەو شارەدا بمێنمەوە. یەکسەر گەڕاینەوە هەولێر و لەوێشەوە بۆ ئاوەڕێ. بەعسیەکان ئەیانوت: «الكردي الجيد هو الكردي الميت» کەچی بە مردویەتیش ڕێزیان لێ ئەگرت بون.

*

*

عەسکەری فیرار

لەو چەند مانگەدا یەکێ لە گیروگرفتە گەورەکانی ئێمە، مەسەلەی عەسکەری فیرار و جەیشی شەعبی بو. دەیان هەزار عەسکەری فیرار لە ناو شارەکان دا ئەسوڕانەوە، جاروبار بەر پەلاماری مەفرەزەکانی بەعس ئەکەوتن و ئەگیران. کەسوکاریان ئەهاتنە سەر ئێمە و داوای ئازادکردنی کوڕەکانیان ئەکرد. ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکێتی ئازاد بو، ئەوان ئەیانتوانی بە ئازادی و بە بێ ترسی ڕاونانی مەفرەزەکانی بەعس لەو شوێنانەدا بژین، بەلاَم ئەمانە گەنجی تازە پێگەیشتوی شاری بون، لە دێهات هەڵیان نەئەکرد.

مەفرەزەکانی بەعس سەربازە گیراوەکانیان ئەناردەوە یەکەکانی خۆیان، ئەگەر یەکەم ڕاکردنی بوایە پاش ماوەیەک زیندانی ئەیانکردەوە بە سەرباز و، ئەگەر لەوانە بوایە لە شەڕ هەلات بێ، گوللەبارانیان ئەکرد.

ڕۆژی ٧ / ٣ / ٨٤ لە سلێمانی ١٦ سەربازی هەلاَتویان گوللەباران کرد. ئەم تاوانە بیروڕای گشتی خەڵکی وروژاند. لەوەوپێش زۆر کەسی کەیان گوللەباران کرد بو، کەس گلەیی لە یەکێتی نەئەکرد، چونکە هیچ پێوەندییەکی لە گەڵ عیراق نەبو، بەلاَم ئێستا خەڵک بە گشتی، گلەییان لێ ئەکرد چونکە لە کاتی گفتوگۆدا بو. یەکێتی جگە لەوەی ناڕەزایی لای لجنەی تنسیق دەربڕی، ڕۆژی دوایی یەکێتی بەیانێکی دەرکرد، هێرشێکی توندوتیژی کردە سەر داوودەزگاکانی بەعس.

ڕۆژی ٩ / ٣ / ٨٤ (مجلس قیادە الثورە) بە بروسکە فەرمانی دا بە داوودەزگاکانی سلێمانی گوللەبارانی عەسکەری فیرار ڕابگرن.

ناحەزەکانی یەکێتی، بە تایبەتی جود، ئەمەیان کرد بە بیانو بۆ هێرشی زۆرتر بۆ سەر یەکێتی و، تاوانبارکردنی بە هاوکاری لە گەڵ بەعس، بۆ ڕاونانی عەسکەری فیرار. ئیتر هیچ سەربازێکی کوردیان گوللەباران نەکرد، تا گفتوگۆ کۆتایی پێ هات.

جەیشی شەعبی

عیراق بۆ سازدانی هێزی مرۆیی دانیشتوانی عیراق، هەمو ئەوانەی لە تەمەنی سەربازی دا بون، کرد بو بە سەرباز، بەلاَم ئەوی لەم تەمەنە بەرەوژورتر بو، یا لە بەر هەر هۆیەک نەکرا بو بە سەرباز، بە زۆر ئەیان کردن بە جەیشی شەعبی. ماوەیەک ژنیشیان ئەکرد بە جەیشی شەعبی.

دوای دەس پێ کردنی گفتوگۆ، بەعس لە کوردستان دا درێژەی بەم کارە دا. ئەمەش دیسان گیروگرفتێکی گەورەی بۆ دروست کرد بوین. خەڵک نەیئەویست ببێ

بە جەیشی شەعبی و، بەعس زۆری لێ ئەکردن و، دەرگای گوزەرانی لێ دائەخستن. لە بەر ئەوە داوایان ئەکرد یەکێتی لەم گێچەڵە بیانپارێزێ.

ئەو جارەی من چوم بۆ بەغداد، ڕۆژێکیان ئەبو سەرحان بە ئۆتۆمۆبیل بردمی بۆ گەڕان. لە ڕێگا ئەم کێشەیەم لە گەڵ باس کرد. ئەویش نوکتەیەکی بۆ گێڕامەوە. لێرەدا وەکو خۆی ئەینوسمەوە:

وتی: «دانیشتوانی سەرئەرز، بە هۆی بێدادی و زوڵم و زۆرەوە، سکاڵا ئەبەنە لای خوا. خوا بۆ لێکۆڵینەوەی سکاڵای بەندەکانی خۆی ئەنێرێ بە دوای پێغەمەرەکانی دا. موسا، عیسا، محەممەد ئامادە ئەبن. خوا داوایان لێ ئەکا هەر یەکەیان بچێتە ناو ئۆممەتەکەی خۆیەوە بۆ لێکۆڵینەوە لە شکاتەکانیان.

موسا لە ناو جولەکە دا، عیسا لە ناو مەسیحی دا، محەممەد لە ناو موسوڵمان دا، دەس ئەکەن بە گەڕان و لێکۆڵینەوە. پاش ماوەیەکی کورت عیسا لێکۆڵینەوەکانی خۆی تەواو ئەکا ئەگەڕێتەوە ڕاپۆرتی خۆی پێشکەش ئەکا. دوای ئەو بە ماوەیەک موساش ئەگەڕێتەوە ڕاپۆرتی خۆی پێشکەش ئەکا. بەڵام محەممەد هەر دەرناکەوێ چەند مانگێ تێ ئەپەڕێ بێ ئەوەی هیچ هەواڵێکی هەبێ. ئەمجارە هەندێ لە فریشتەکانی ئەنێرێ بۆ سەر ئەرز بۆ سۆراخی محەممەد، دوای چەند مانگ گەڕان ئینجا محەممەدیان دۆزیبەوە. سەیریان کرد محەممەد لە عیراق کراوە بە جەیشی شەعبی و ڕاستەوخۆ بردویانە بۆ جەبهە.»

وتی: «کاکە باسی چی ئەکەی، لە عیراق تەنانەت محەممەدەل مستەفایش عەفو ناکرێ، ئەبێ بچێ بۆ جەبهە!»

ئەمە ئەکرێ بکرێ بە پێوانەی ڕادەی سازدانی هێزی مرۆیی عیراق لە سالانی جەنگ دا.

*

کێشەی جاش

یەکێ لەو کێشانەی ڕۆژانە توشمان ئەبو. کێشەی شەڕی جاش و پێشمەرگە بو. ڕاگرتنی شەڕ هەروەکو جەیش و پێشمەرگەی ئەگرتەوە، ئەبو جاش و جەیشی شەعبی یش بگرێتەوە. جاشەکان کە لە ڕاوکردنی پێشمەرگەدا دەورێکی گەورەیان هەبو، هەمو ئەناسران و بە بەرچاوەوە بون، لە کاتێک دا جەیش کە هێزی سەرەکی شەڕی پێشمەرگە بو ئەناسراو بون، بە گوێرەی دیسیپلینی سەربازی ئەجولانەوە.

ئەو ماوەیە پێشمەرگە ڕژا بونە شارەکانەوە و، بە جادە گشتیەکان دا هاتوچۆیان ئەکرد، زۆر جار جاش و پێشمەرگە توشی یەک ئەهاتن و ئەبو بە شەڕیان.

لە هەردولا ئەکوژران. هەندێ لە فەرماندەی تیپەکان بێ ئەوەی ئەنجامی کارەکە لێک بدەنەوە، شەڕیان بە جاش ئەفرۆشت و بۆسەیان بۆ ئەنانەوە. جاری وا هەبو فەرماندەی کەرتێ، یا فەرماندەی مەفرەزەیەک، لە پەناوە جاش، جەیشی شەعبی، سەربازیان ئەکوشت، تەنیا بۆ ئەوەی چەکەکەی، یان ئۆتۆموبیلەکەی ببەن. جاشەکانیش لە تۆڵەی ئەمەدا لە جێگەیەکی کە بۆسەیان بۆ پێشمەرگە ئەنایەوە، کۆمەڵێ پێشمەرگەی بێ ئاگای تێ ئەکەوت و، بە خۆڕایی ئەکوژران.

ڕۆژی ٣١ ی مارت تاقمێ پێشمەرگە کە لە سلێمانیەوە بەرەو سورداش بەڕێوە بون، کەوتنە یەکێ لەم بۆسە کوێرانەوە، شێخ عەلی و ٣ پێشمەرگە بریندار بون و، تۆفیقی حاجی کە یەکێ لە کادرە باشەکانی حشع و، ئازە ڕیزی ئەوانی بە جێ هێشت بو کوژرا.

ئۆبالی سەرەکی لەم بێ دیسیپلینیەی پێشمەرگەدا ئەکەوتە ئەستۆی سەرکردایەتی یەکێتی، چونکە خۆی هیچ نەرمییەکی لە گەڵ جاش و بەعسیەکانی کوردا نیشان نەدا، چاوپۆشی لە موخالەفەی پێشمەرگەکانی ئەکرد و، لە سەر ئەو بەرەڵلاییەی ئەیان نواند لێ ی ئەنەپرسینەوە. بەمجۆرە یەکێتی جاشەکانی ترساند و، وای لێ کردن بە هیچ جۆرێ لە یەکێتی نزیک نەبنەوە، بەڵکو بۆ دابین کردنی پاشەڕۆژی خۆیان، زۆریان پەیوەندییان لە گەڵ لایەنەکانی جود دامەزراند.

*

ئەم ٣ کێشەیە: عەسکەری فیرار، جەیشی شەعبی، جاش، لە سەرەتای دەس پێ کردنی گفتوگۆوە ڕو بە ڕومان بونەوە. زۆری کاتی لوجنەکانی تنسیق و، بەشێکی کاتی دانیشتنەکانی وەفدەکانی حکومەت و یەکێتی، بەم گیروگرفتانەوە ئەکوژران. خەریک بو ئەم ڕوداوە لاوەکیانە زاڵ ئەبون بە سەر لایەنی سیاسی گفتوگۆکەدا.

*

ئەورۆزی سورداش

بۆ ئەوەی گیان بکەینەوە بە بەر گفتوگۆکەدا ڕۆژی ١٦ ی مارت مام جەلال بۆ جاری دوەم چوەوە بۆ بەغداد، بەلام ڕۆژی ١٩ ی مارت گەڕایەوە سورداش بۆ بەشداری لەو کۆبونەوە گەورەیەدا کە بە بۆنەی ئەورۆزەوە لە لایەن یەکێتیەوە ڕێک خرا بو.

ڕۆژی ئەورۆز سەدان هەزار کەس لە سەرانسەری کوردستانەوە هات بون بۆ سورداش. تا ئەو کاتە لە مێژوی کوردستانی عیراق دا قەرەباڵخی وا گەورە کۆ

نەبوبوەوە. خەڵک هەمو بە هیوای ئەوە بون ئیتر شەڕی کوردستان تەواو ببێ و، کۆتایی بە چەوسانەوەی بەعسی بێت. ئەم کۆبونەوەیە نیشاندەری ئەوە بو کە خەڵک گفتوگۆیان پێ چاکترە لە شەڕ.

وتاری سەرەکی لە کۆبونەوەکەدا مامجەلال خوێندیەوە. وتارێکی درێژ و هەمەلایەنە بو، باسی ڕەوتی گفتوگۆ و خواستەکانی کوردی کرد، بەڵام لە هەمو شت زیاتر پێ ی لە سەر ئاشتبونەوەی گشتی داگرت. هەمو لایەنەکانی بانگ کرد بۆ ئاشتی و تەبایی و، چارەسەر کردنی ناکۆکیەکان بە گفتوگۆی هێمنانە.

ڕۆژی نەورۆز هەمو پێشمەرگەکانم نیزن دا و، خۆم بە تەنیا چوم بۆ ناو قەرەباڵخیەکە بۆ گەڕان. حسێن سنجاری، کە تازە لە ئەوروپاوە گەڕابوەوە، ئەویشم لە گەڵ بو. ئەورۆژە لە گەڵ هەزاران کەس، ناسیاو و نەناسیاو، کچ و کوڕ، ژن و پیاو، گەورە و پچوک، جەژنە پیرۆزە و، چاک و چۆنی و قسەم کرد. زۆرم پێ خۆش بو کە ئەمبینی ئەو خەڵکەی لەو دەشتە فراوانە دا کۆبوبونەوە، هەمو دڵشاد و خۆشحاڵ، بە جوانترین جل خۆیان ڕازاند بوەوە و، خۆشترین خواردنیان لە گەڵ خۆیان هێنا بو. کۆسرەت ئەو کاتە لە ناوشار لێپرسراوی ڕێکخراوی هەولێر بو. ئەویش بە ماڵەوە هات بو. نانم لە گەڵ ئەوان خوارد و، هەندێ پیاسەمان بە یەکەوە کرد.

هەوڵی ئاشتبونەوە

یەکێتی بە ڕاستی ئەیویست لە گەڵ لایەنەکانی جود ئاشت بێتەوە و، کێشەکانیان لە گەڵ چارەسەر بکا. دوای ئەم بانگەوازە ئاشکرایە، چەند هەوڵێکی تری ژێر بە ژێر درا. ڕۆژی ١٦ / ٤ / ٨٤ جارێکی تریش فەرەیدون دارتاش و محەممەد حەمە باقی چون بۆ برادۆست بۆ بینینی بەرپرسەکانی حشع. ئەمجارەیش هیچ ئەنجامێکی نەبو.

لە هەمان کات دا م س نامەی بۆ پدک نوسی و بۆی نارد بۆ ڕاژان، بەڵام نەک هەر وەڵامی ئیجابی نەدرایەوە بەڵکو کۆپی نامەکە گەیشت بوەوە دەزگا جاسوسیەکانی عیراق.

حشع و پدک و لایەنەکانی تری جود، وایان زانی بو ئەم هەوڵەی یەکێتی لە بەر لاوازیەتی، بە تایبەتی هەواڵی جموجوڵی ئەوانەیان بیست بو کە خەریکی دروستکردنی ئالای شۆڕش بون.

لە دەرەوەش چەند کەسایەتیەکی بێلایەنی کورد هەوڵێکی تریان لە گەڵ مەسعود دا بو، بۆ ئاشتکردنەوەی یەکێتی و پارتی. مەسعود چەندین مەرجی پێشەکی دانابو. لەوانە داوای کرد بو: یەکێتی پەیوەندی لە گەڵ عیراق ببڕێ،

هەڤاڵەکانی ئێمەش، لە بەرامبەر مەرجە پێشەکیەکانی ئەو دا، داوایان کرد بو ئەویش پەیوەندی لە گەڵ ئێران ببڕێ. ئەم هەوڵەش سەرکەوتو نەبو.

جود لە بن دەسەلاتی ئێران دا بون، بە بێ ڕەزامەندی ئێران نەیانئەتوانی لە گەڵ یەکێتی پێک بێن. ئێرانیش یەکێتی بە دوژمن دائەنا، لە بەر ئەوە هەر هەوڵێ بۆ ئاشتبونەوە ئەدرا سەری نەئەگرت. یەکێتی بۆ ئەوەی لە گەڵ جود پێک بێ، ئەبو لە پێش دا لە گەڵ ئێران پێک بێ.

*

کێشەی خوێندکاران

لە مانگەکانی مارت و نیسان و مایس دا مامجەلال بۆ درێژە پێدانی گفتوگۆ چەند جارێ ئەچوە بەغداد و ئەگەڕایەوە کوردستان. لەو خولانەی گفتوگۆ دا عیززەت دوری سەرۆکی وەفدی حکومەت و، طاریق عەزیز، عەلی حەسەن مەجید، فاضیل بەرراک، مەحمود شوکر شاهین.. ئەندامی وەفدەکە بون.

یەکێ لەو دیاردانەی سەرنجی ڕانەکێشا ئەوە بو، هەرچەند مامجەلال ئەچو بۆ بەغداد، هەلومەرجی کوردستان ئاڵۆز و گرژ ئەبو.

ڕۆژی ١٢ ی مایس خوێندکاران لە سلێمانی کەوتنە مانگرتن و خۆپیشاندان لە بەردەمی محافظەدا. بو بە تەقوتۆق. ٣ خوێندکار کوژران. بۆ ڕۆژی دوایی قەرەباڵخیەکی زۆر لە بەردەم بارەگای جەیشی شەعبی دا کۆ ئەبێتەوە. ئەبێ بە شەڕ لە نێوان جەیشی شەعبی و خۆپیشاندەران دا. پێشمەرگەی یەکێتی بۆ پشتیوانی لە خۆپیشاندەران تێکەلاوی شەڕ بون. زیاتر لە ٢٠ جەیشی شەعبی بە زیندویەتی لە سەربانی بارەگاکەوە هەڵدرا بونە خوارێ. لەو کاتەدا مامجەلال لە بەغداد بو. صەددام پێ ی وت بو: «لە سلێمانی شتێکی وا ڕوی داوە، من ئەمهێشتوە ئیجرائات وەربگیرێ، بۆ ئەوەی گفتوگۆ تێک نەچێ، چونکە ئەزانم سلێمانی شاری یەکێتیە، ڕوداوی وەها، لە سلێمانی نەبوایە و لە کاتی گفتوگۆ دا، لە هەر شارێکی تر بقەومایە شارەکەم لە دەریای خوێن دا نقوم ئەکرد.»

ڕۆژی ١٨ ی مایس مامجەلال گەڕایەوە سورداش. بەعس لای وابو: ئەوەی یەکێتی لە سەردەمی شەڕدا بە شەڕ پێ ی نەکراوە، ئەیەوێ لە ژێر سایەی ئاشتی دا جێبەجێ ی بکا. بێ باوەڕی و نائومێدی لە گفتوگۆ لە لای هەردولا دروست بوبو. هەم صەددام و هەم عیززەت دوری ئەمەیان لای د. قاسملو باس کرد بو. سەرەتای حوزەیران د. قاسملو لە بەغدادەوە هاتە لامان و، نیگەرانی ئەوانی پێ ڕاگەیاندین. بەلام بەعس لەو کاتەدا ترسی هێرشی ئێرانی هەبو، نەیئەویست جارێ لە شەڕەوە

بگلێتەوە لە گەڵ یەکێتی.

*

لەو ماوەیەدا من زنجیرەیەک وتارم لە ژێر ناوی: «عیراق و مەسەلەی کورد»ا نوسی، ویستم بیروڕاکانی بەعس کە لە کاتی گفتوگۆ دا تێیان گەیشت بوین بۆ خەڵک ڕون بکەمەوە. ڕادیۆی یەکێتی، لە ڕۆژانی ١ تا ٨ ی حوزەیران دا بە کوردی و بە عەرەبی بڵاوی کردەوە و، بە کۆکراوەییش لە دو نامیلکەی سەربەخۆ دا، بە کوردی و بە عەرەبی، چاپ کرا. لە بەر ئەوەی هەندێ لەو باسانە تا ئێستاش جێگەی ناکۆکین لە نێوان کورد و بەعس دا، لێرەدا دەقاودەق ئەیان نوسمەوە.

- ١ -

عیراق و مەسەلەی کورد

ئەگەرچی مێژووی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، سەرگروشتە و داستانی چەندین ئیمپراتۆریەت و پاشایەتی و خەلافەت و سەڵتەنەتی وەکو هەخامەنشی و ئەخمینی و ساسانی و ئیسلامی و ئەمەوی و عەبباسی و عوسمانی و صەفەوی و قاجاری... مان بۆ ئەگێڕێتەوە، بەڵام لە تاریخی کۆن و نوێ دا، هەرگیز مێژوی دەوڵەتێک بەدی ناکرێ، کە ناوی دەوڵەتی عێراق بوبێ.

ڕاستە کە پایتەختی دەوڵەتی عەبباسی لە شاری بەغداد بوە، بەڵام دەوڵەتی عەبباسی دەوڵەتێکی ئیسلامی پان و بەرین بوە هەر لە شیمالی ئەفریقاوە تا سنوری هندستانی گرتۆتەوە، بەڵام خەلافەتی عەبباسی لەقەوارە و قالب و ناوی دەوڵەتی عیراق دا نەبوە بەڵکو لە ژێر ناوی خەلافەتی عەبباسی و ئەمیرەلموئمینینی موسوڵمانانی دنیادا بوە.

عیراق بەم سنورەی ئێستای و، بەم پێکهاتنە نەتەوەیی و دینی و مەزهەبییەوە کە هەیە، دەوڵەتێکی تازەیە، قووڵاییەکی مێژویی نیە، چونکە عیراق نەوەکو دەوڵەت و نە وەکو موستەعمەرەیەکی یەکگرتو، بەم سنورەی ئێستای و تەنانەت وەکو وڵاتێکی یەکگرتوش لە چوارچێوەی دەوڵەتی عوسمانی دا وجودی نەبوە، بەڵکو لە دوای ڕوخانی سەڵتەنەتی عوسمانیەوە، لە پاش جەنگی جیهانی یەکەم، کە دەوڵەتە ئیمپریالیستە گەورەکانی دنیا لە بەینی خۆیان دا ڕێک کەوتن لەسەر دابەشکردنی میراتی (کابرا نەخۆشەکە)ی عوسمانی، وە بە پێ ی تەرازوی هێزەکانی ئەو سەردەمەی دەوڵەتە گەورەکانی دنیا و ڕوداوەکانی ئەوسا، بۆ تەئمین کردنی بەرژەوەندییەکانی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی، بێ گوێ دانە ڕەغبەت و ئارەزوی میللەتەکانی ناوچەکە و، بێ لێکدانەوەی هیچ ئیعتیبارێکی نەتەوەیی و

دینی... تەنانەت بێ گوێ دانە هیچ ئیعتیبارێکی ئینسانی، ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیان بە گوێرەی قازانجەکانی خۆیان لەت و پەت کرد.

هەر ئەو زەمانەی ئەم ناوچەیەی تێدا لەت و پەت کرا، جوڵانەوەیەکی بەهێز لە سەرانسەری عەرەبستان دا گەشەی کردبو، لە پێناوی یەکخستنی وڵاتانی عەرەبی و بەدیهێنانی سەربەخۆیی دا، تەنانەت شۆڕشی عەرەبی کە شەریف حسێن سەرکردایەتی ئەکرد و ئینگلیز ڕاستەوخۆ یارمەتی ئەدا، ئامانجی هەرە گەورەی سەربەخۆیی و یەکگرتنەوەی (مشرقی عربی) بو. هاوزەمان لە گەڵ ئەو جوڵانەوەیەدا، جوڵانەوەیەکی نەتەوەیی پەرەسەندوش لە کوردستان دا هەبو، کە ئینگلیز دوژمنایەتی ئەکرد، لە پێناوی بەدەس هێنانی مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوسی خۆی دا لە سەربەخۆیی و ئازادی و یەکگرتنەوەی نیشتمانی گەلی کوردا.

ئەمە حەقیقەتێکی مێژوییە، بەڵگە تاریخیەکانی ناو ئارشیفەکانی دەوڵەتە زلەکانی ئەو سەردەمە و، ڕوداوەکانی ئەو زەمانە و، ڕەنج و خەبات و تێکۆشانی گەلانی کورد و عەرەب لەو قۆناغەدا، شاهیدی بۆ ئەدەن.

هەروەکو تێکچونی هاوسەنگیی تەرازوی هێزەکان لەبەینی دەوڵەتە سەرمایەدارە ئیمپریالیستەکانی دنیادا، لە ئەنجامی بەهێز بون و گەشەکردنی هەندێکیان و لاواز بون و گەشە نەکردنی هەندێکی تریان دا، بو بە هۆی ئەوەی سەر لە نوێ بیر لە دابەشکردنەوەی دنیا بکەنەوە بە سەر خۆیان دا و، لە ئەنجامی ئەمەیش دا جەنگی جیهانی یەکەم هەڵگیرسا. هەروەها تێکچونی ئەو وەزعەی لە پێش جەنگی جیهانی یەکەم دا هەبو وە گۆڕانی بە بارێکی تردا لە پاش کۆتایی جەنگ، بە جۆرێک کە ئەڵەمانیا شکا و سەڵتەنەتی عوسمانی پارچە پارچە بو، شۆڕشی ئوکتۆبەر بنچینەی ڕژێمی قەیسەری لە ڕوسیا هەڵتەکاند و، هەلومەرجێکی نوێ لە سەر ئاستی دنیا هاتە کایەوە، کە ئینگلیز و فەرەنسا و ئەمریکا وەکو ۳ دەوڵەتی زلی دنیا سەر لە نوێ دنیایان بەو جۆرە دابەش کرد کە لە گەڵ قازانجە ئابوری و سیاسی و ستراتیجیەکانی خۆیان دا ئەگونجا، بە تایبەتی لە مەسەلەی نەوت و بازاڕ و گەمارۆدانی دەوڵەتی تازە دامەزراوی سۆفیێتی دا، بۆیە لە سەر کەلاوەی دەوڵەتی عوسمانی، لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، چەندین ماندات (انتداب) و دەوڵەتۆکەی بێ سیادە و موستعەمەرەیان پێک هێنا، لەوانە: عیراق و سوریە و لوبنان و فەلەستین و ئوردون و عەرەبستانی سعودی و میرنشینەکانی خەلیج و، نەیان هێشت گەلانی ناوچەکە بە ئامانجە نەتەوەییەکانی خۆیان بگەن، بەڵکو لە بەینی دەسەڵات و نفوزی ئینگلیز و فەرەنسەدا دابەشیان کردن. لە وەش دا

کورد، یەکێک لە نەتەوەکانی ناوچەکە، نەک هەر بە ئامانجەکانی خۆی نەگەیشت، بەڵکو نەتەوە و نیشتمانەکەیان بەوپەڕی بێویژدانیەوە دابەش کرد، بەشێکی خرایە سەر دەوڵەتی ئێستای عیراق و مەسەلەی کورد بو بە یەکێک لە مەسەلە گرنگ و ئاڵۆزەکان.

عیراق دەوڵەتێکە لەو هەلومەرجەدا بە پێ ی ویست و ئارەزوی ئینگلیز پێک هات و، بەو جۆرەی کە ئیمپریالیزمی ئینگلیزی سنوری بۆ دیاری کردوە و، بەو جۆرەی کە خۆی شێوەی ڕژێم و حوکمڕانی تیا دانا، تەنانەت فەیصەڵی کوڕی شەریف حسێن، کە خەڵکی حیجاز و لە سوریا دەرکرابو، هێنا و بە (مەلیک)ی سەپاند بە سەر عیراق دا.

لە بەر ئەوەی ئیمپریالیزمی ئینگلیزی لە دروستکردنی دەوڵەتی عیراق دا ئەوەندە بایەخی بە ئیرادە و ویستی دانیشتوانی ناوچەکە و، بە لێکدانەوەی ئیعتیباراتی نەتەوەیی و دینی و مەزهەبی نەداوە، ئەوەندەی بایەخی داوە بە مسۆگەر کردنی دەسکەوت و قازانجەکانی خۆی لە مەسەلەی پەترۆڵی و ئابوری و سیاسی و ستراتیجی دا، بۆیە شتێکی سەیر نیە، ئەگەر ئێمەش وەکو بەر لە چەن ساڵێک نوسەرێکی عیراقی وتویەتی بڵێین، عیراق ئەشێ پێی بوترێ: «مەتحەفی ئەجناس» چونکە:

لە نەتەوە دا، عەرەب و کورد و تورکمان و ئاسوری و ئەرمەنی و فارسی.. تێ دا بوە.

لە دین دا، موسوڵمان و مەسیحی و یەزیدی و جولەکە و سوبی.. تێدا بوە.

لە مەزهەب دا، سونی جۆراوجۆر و شیعەی جۆراوجۆر و کەنیسەی جۆراوجۆری تێدا بوە.

ئینجا وڵاتێکی ئاوها کە «مەتحەفی ئەجناس» ی نەتەوەی جۆراوجۆر و دینی جیا جیا و مەزهەبی جیا جیا بێ و... بە بێ پرس و ئارەزو و ڕەزامەندی دانیشتوانی ناوچەکە خۆیان و، بە زۆر لە چوارچێوەی سنوری سیاسی یەک دەوڵەت دا کۆکرابنەوە، بێ ئەوەی یەکسانی و هاوتایی و هەبونی مافی وەکیەکی یان بۆ مسۆگەر کرابێ و، لە ناو ئەوانەش دا کەمایەتیەک، بە زۆر خۆی سەپاند بێ بە سەر هەمویان دا، بێگومان لە باتی ئەوەی ئارام و ئاسایش و ئیستقرار و گەشەکردن و پێشکەوتنی تێ دا بەدی بێ، هەمیشە هۆی تێکچون و پێکا هەڵپژان و شەڕ و شۆڕی تێ دا ئەمێنێ و بە هێز ئەبێ.

کاربەدەستانی عیراق هەر لە زەمانی هاشمیەکانەوە ئیدیعای ئەوەیان کردوە:

کە خەڵکی عیراق بەشێکن لە نەتەوەی عەرەب و، ئەرزی عیراقیش پارچەیەکە لە نیشتمانی عەرەب، لە کاتێک دا ئەمە واقیعی دیمۆگرافی دانیشتوانی ئێستای عیراق و، لێکۆڵینەوەی ئارکیۆلۆجی شوێنەوارە کۆنەکانی سەرزەمینی عیراق و، مێژوی ڕوداوەکانی ناوچەکە و سەرژمێری ڕاست و دروستی دانیشتوان، ئەو ئیدیعایە نەک جارێک بەڵکو هەزار جار بە درۆ ئەخاتەوە، چونکە کورد لە عیراق دا سەرەڕای ساڵەهای ساڵی هەوڵی تواندنەوە و دەربەدەرکردن و دەرکردنی لە خاکی باوباپیرانی خۆی، هێشتا بە لایەنی کەمەوە (سێ - یەکی) دانیشتوانی پێک ئەهێنێ. وە لە ڕوی زەمانیشەوە، چەن هەزار ساڵ بەر لە هاتنی عەرەب لە گەڵ مەوجاتی سامی لە جزیرەی عەرەبییەوە بەرەو عیراقی ئێستا، گەلی کورد لە نیشتمانی ئێستای خۆی دا نیشتەجێ بوە. کەچی لە گەڵ هەمو ئەم ڕاستیانەدا کاربەدەستانی عیراق لە کۆنەوە وا ئیدیعا ئەکەن کە هەمو عیراق بەشێکە لە نەتەوە و نیشتمانی عەرەب، لە کاتێکدا کە ڕاستی ئەوەیە بەشێکێ خەڵکی عیراق بەشێکن لە نەتەوەی عەرەب و بەشێکی وڵاتی عیراق بەشێکە لە عەرەبستان و، بەشێکی خەڵکی عیراق بەشێکن لە نەتەوەی کورد و بەشێکی وڵاتی عیراق بەشێکە لە نیشتمانی نەتەوەی کورد و، خەڵکی عیراق و وڵاتی عیراق پێکهاتون لە پێکەوەلکاندنی بەشێکی نیشتمانی کورد و بەشێکی نیشتمانی عەرەب.

جا ئەگەر مەسەلەی بە کار هێنانی مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس و یەکگرتنەوەی نەتەوەی عەرەب، وەکو پرنسیپ (واتە مبدا)، لە ناو چوارچێوەی دەوڵەتی یەکگرتوی خۆی دا، مافێکی ڕەوای نەتەوەی عەرەب بێ، ئەوا بێگومان مەسەلەی بە کار هێنانی مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس و یەکگرتنەوەی نەتەوەی کوردیش، وەکو پرنسیپ، لە ناو چوارچێوەی دەوڵەتی یەکگرتوی خۆی دا مافێکی ڕەوای نەتەوەی کوردە. هیچ کەس و تاقم و لایەنێک بۆی نیە ئەو مافە بۆ هەندێ نەتەوە حەڵاڵ و بۆ هەندێکی تر حەرام بکا.

ئەگەر بۆ عەرەب مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس و یەکگرتنەوەی نەتەوەی عەرەب لە چوارچێوەی دەوڵەتێک دا حەڵاڵ بێ، بێگومان ئەبێ بۆ کوردیش وابێ.

وە ئەگەر بۆ عەرەب مافی حوکمڕانی و بڕیاردانی ئێستا و پاشەڕۆژی دەوڵەتی عیراق حەڵاڵ بێ ئەبێ بۆ کوردیش حەڵاڵ بێ.

ئەگەر عەرەب لە عیراق دا ئەیەوێ لە گەڵ کوردا بژی و، ئەگەر ئەیەوێ دەوڵەتی عیراق بمێنێ، ئەبێ لە ئێش و ئازارەکانی کورد، لە ئاوات و ئامانجەکانی، لە داوا و داخوازییەکانی بگا، بە تایبەتی چونکە تا ئێستەش هەر ئەو نەتەوەی

دەسەڵاتدار و خاوەن دەسەڵاتی سیاسییە لەعیراق دا.

شەریکایەتی کورد و عەرەب لە عیراق دا ئەگەرچی لە سەردەمی پاشایەتی دا لە دروشمی عیراق دا ئیشارەتی بۆ کرابو و، لە دواییتردا لە شۆڕشی ١٤ ی تەممۆزدا هەم لە دەستوری موەقەت دا شەریکایەتی کورد و عەرەب لە عیراق دا و، هەم لە دروشمی کۆماری عیراق دا بە ئاشکرا دەرخرابو، وە لە بەندێکی دەسکاری کراوی ١٩٧٠ی دەستوری موەقەتی ئێستای عیراقیش دا، لەوانە ڕونتر و ئاشکراتر دان نراوە بەوەدا کە: گەلی عیراق پێکدێ لە دوو نەتەوەی سەرەکی کورد و عەرەب. کەچی ئەمانە هەموی هەر نووسینی سەر کاغەز بون و، هەرگیز لە کردەوەی ڕۆژانەی کاروباری دەوڵەتی عیراق دا ڕەنگیان نەداوەتەوە، هەمو عیراقیەکی خاوەن ویژدان ئەزانێ کە هەرگیز هاووڵاتیەکی کورد ئەوەندەی هاووڵاتیەکی عەرەب مافی هاووڵاتیتی عیراقی نەبوە و، نەی توانیوە بەکاری بهێنێ، ئەگەر لە پلە هەرە بەرزەکانی کاری دەوڵەتی یش دا بوبێ، بگرە زۆر جار هاووڵاتی کورد مافەکانی پێشێل کراوە، بە چاوی سوک سەیری کراوە، گومان لە دڵسۆزی کراوە، هەمیشە ڕێگەی لێ گیراوە شوێنی ئاسایی خۆی بگرێ، تەنانەت ئەگەر خۆی و شەرەفی خۆیشی بە کاربەدەستانی ڕۆژ فرۆشت بێ.

گومانی تێ دا نیە لە ژێر سایەی هەلومەرجێکی ئاوەها نالەبار و نابەرامبەردا کورد لە سەر هەقی بە جواب دێ، داوای مافەکانی خۆی ئەکات، هەر کاتێکیش هیچ ڕێگەیەکی هێمنانەیان بۆ نەهێشتبێتەوە، بە ناچاری پەنای بردۆتە بەر زەبروزەنگ و شۆڕش. ئەوەش مافێکی سروشتی و سەرەتایی هەمو نەتەوە و گەل و تاقم و دەستەیەکی زوڵم لێکراوە لە سەرتاسەری دنیادا. هەر ئەم زوڵمەش بوە پاڵی بە گەلی کوردەوە ناوە ڕاپەڕێ و شۆڕش بەرپا بکا. هەر ئەمەش بوە پاڵی پێوە ناوە، لەوەتی دەوڵەتی عیراق دامەزراوە، لە حاڵی ڕوبەڕوبونەوە دابێ لە گەڵ دەوڵەتی عیراق دا. ئەوانەی ئەیانەوێ مەسەلەکە بە جۆرێکی تر لێک بدەنەوە. دیارە قازانجیان لەوە دایە و، خۆیان دور ئەخەنەوە لە لێکدانەوەی عیلمی ڕوداوە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوریەکانی... ژیانی میللەتی عیراق. ١ ی حوزەیرانی ١٩٨٤

- ٢ -

ئەمنی ستراتیجی عیراق و مەسەلەی کورد

لەوەتەی دەوڵەتی عیراق دامەزراوە، گەلی کورد لە خەباتێکی بێ پسانەوەدا بوە، لە پێناوی سەلماندنی مافە نەتەوەیی و دیمۆکراتییەکانی دا، وە حکومەتی

عـــيـراقـــيـش لە هەولدانێکی بێ پسـانەوەدا بوە، بۆ سـەرکـوتکردنی جـولانەوەی شۆڕشگێرانەی گەلی کورد.

گەلی کورد ئەگەرچی جارو بار بۆ چەن مانگێک، یا خود بۆ چەن ساڵێک، لە ئەنجامی شکستێکی عەسکەری یا لە ئەنجامی شکستێکی سیاسی دا، جولانەوە شـۆڕشگێـرانەکـەی خـامـۆش بوبێ، بەلام هیچ کـات کـۆڵی نەداوە لە خـەبات و روبەروبونەوەی دەولەتی عیراق و دام و دەزگاکانی، بە ڕێگەی جوراوجور و شێوەی جیا جیا، هەر لە پێشکەشکردنی عەرزوحاڵ و مەزبەتە و یادداشت و نامەی کراوەی ناو رۆژنامــەوە تا مــانگرتن و خــۆپێـشــانـدان و خــەباتی ژێرزەمـــینی و بەیان و بلاوکراوە، تا بە کار هێنانی چەک و زەبروزەنگی شۆڕشگێرانە.

کـاربەدەسـتـانی عـیـراق هیچ کـات نەیان ویسـتـوە لە هۆی ڕاسـتـەقـینەی هەلگیـرسـانی شـۆڕشی کـورد و لە هۆی نارەزایی و بێـزاری و هەراسـانی خـەلکی کوردستان بگەن، هەرگیز نەیان ویستوە بە ڕاست و دروستی گیروگرفتە سیاسی و کـۆمـەلایەتی و ئابوری و فـەرهەنگیـەکـانی گـەلی کـورد بزانن و، ڕەگـوریشـەی مەوزوعی مەسەلەی کورد بدۆزنەوە و چارەی عادیلانەی بکەن، بەلکو هەمیشە:

لە لایەکـەوە - بوخـتـان و درۆیان بۆ جـولانەوەی ڕەوا و حـەقـخـوازی کـورد هەلبـەسـتـوە، بە گـوێرەی زەمـان و زروف هەر کـالایەک لە برەودا بوبێ، جـارێک بە فـیـتی سۆڤـیـتی و، جارێک بە فـیـتی ئیـمـپـریالیـزم و، کـەرەتێک بە دەسـیـسـەی سەهیونیزم و، کەرەتێکی تر بە فیتی ئێران و، تاوێک بە هی سوریا و، زۆر جاریش بە کۆنەپەرستی و دواکەوتویی و پیلانگێڕییان لە قەلەم داوە.

لە لایەکی تریشەوە - بەوپەڕی دڕندایەتیەوە، هەمیشە بە هێزی چەکدار و هەمو شێوەکانی تری تۆقاندن و کوشتن و وێرانکاری، بەربونەتە وێزەی گەلی کورد و خـاکی کـوردسـتـان، بۆ سـەرکوتـکردنی جولانەوەکـەی و، بگرە هەندێ جار بۆ لە ناو بردنی گەلی کورد.

شـۆڕشی حـوزەیرانی ١٩٧٦ نواندنەوەی مـەوزوعـیی ویست و ئیـرادەی میللەتی کورد بوو بۆ بەرپەرچدانەوەی چەوساندنەوەی نەتەوایەتی، بە تایبەتی دژی تەهجیـر و تەرحـیـل و تەعـریب و تەبعـیس، جـولانەوەیەک بوو لە ناو هەناوی پڕ لە ناسۆر و داخ و ئێش و ئازاری گەلی کوردەوە هەلقولا بو بۆ دیفاع لە وجودی قەومی کورد و نیشتمانەکەی.

جا هەر وەکو شۆڕشی حوزەیران دەسکردی کەس و تاقم و عەشیرەت، یا خود دەسیـسـەی بێگانە و دوژمنانی عیراق نەبو، بەلکو ئەنجامی ئەو زولم و زۆرە بو کە

کاربەدەستانی عیراق لە گەلی کوردیان کرد، هەروەها شۆڕشی ئەیلولیش دەربڕینی مەوزوعیی ویست و ئیرادەی گەلی کورد بو دژی چەوسانەوە و زۆر لێکران، لە پێناوی بەدیهێنانی مافە ئینسانی و دیموکراتی و نەتەوەیی و نیشتمانیەکانی گەلی کوردا، نەک دەسکردی کەس و حیزب و عەشیرەت یا فیتی ئیمپریالیزم.

هەر لەبەر ئەوە دوای ئاشبەتالی ٧٥ سالێکی نەخایاند خەبات دەستی پێکردەوە، شۆڕشی حوزەیرانی ٧٦ درێژە کێشانی شۆڕشی ئەیلولی ١٩٦١ە و، شۆڕشی ئەیلولیش درێژە کێشانی ئەبەردەکانی بەر دەرکی سەرای سلێمانی و ئاوباریک و شۆڕشەکانی تری گەلی کوردە.

هەلسەنگاندنێکی مەوزوعیی شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی گەلی کورد لە عیراق دا، لێکۆڵینەوەی ڕەگوڕیشەی مێژوی سیاسی، ئابوری، کۆمەلایەتی، فەرهەنگی... بۆ هەمو پیاوێکی ژیر و بە ویژدان دەرئەخات چ جای ئەوانەی بە سەنگ و تەرازوی عیلم ڕوداوەکانی ژیانی میللەتان هەلئەسەنگێنن کە مەسەلەی کورد لە عیراق دا دەسکردی بێگانە و ئیمپریالیزم و سەهیونیزم و شەرق و غەرب و ئەم دەولەت و فلان حیزب و عەشیرەت نییە، بەلکو گیروگرفتێکی مەوزوعییە، سەر چاوەکەی چەوساندنەوەی نەتەوایەتی گەلی کورد و، بێ بەش کردنیەتی لە مافە ئاساییەکانی خۆی، لە سەرو هەمویانەوە مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوسی خۆی وەکو هەمو گەلانی سەر زەمین، وە تا ئەو دەمەی زولم و چەوسانەوەیشی لە سەر بمێنێ گیروگرفتەکە ئەمێنێ و، خەبات و ڕاپەڕین و شۆڕش و زەبروزەنگ و بەرەنگاریش هەر ئەمێنێ.

هەلبەتە هەر وەکو دەولەتی عیراق هەمو جار دەس بۆ ئەم دەولەت یا ئەو ڕائەکێشێ کە یارمەتی بدا لە چارە سەرکردنی کێشەیەکی خۆی دا، بە تایبەتی لە کوژاندنەوەی کێشەی کوردا، کوردیش هەمان هەولی داوە و دەستی بۆ ئەم دەولەت یا ئەو دەولەت ڕاکێشاوە کە یارمەتی بدا، هیچ ئەبێ بۆ ئەوەی لە ناو ئەچێ.

بێگومان ئەم دەولەت یا ئەو دەولەت هەولی داوە بۆ مسوگەر کردنی قازانجی تایبەتی خۆی دەس وەربداتە کاروباری ناوخۆی عیراقەوە و جێگە پێ ی نفوزی خۆی قایم بکا، هەروەها هەولیشیان داوە دەس وەربدەنە مەسەلەی کورد و بە کاری بهێنن بۆ قازانجی خۆیان. بەلام نە هەولدانی سەرکردایەتی جولانەوەی کورد بۆ وەرگرتنی یارمەتی و بە دەسهێنانی پشتیوانی لەم و لەو، ئیتر ڕاست بوبێ یا ناڕاست، چاک بوبێ یا خراپ، تەئسیری کردۆتە سەر عەدالەت و ڕەوایی ناوەرۆکی مەسەلەی کورد، وە نە هەولی بێگانەیش بۆ دەس وەردان لە مەسەلەی کورد

ماهیەتی عادلانەی جولانەوەی کوردی گۆڕیوە.

جولانەوەی کورد، بزوتنەوەیەکی مێژووکردی مەوزعییە. تەعبیر لە ئیرادە و ئاواتەکانی گەلی کورد ئەکا لە پێناوی بەدەسهێنانی مافەکانی دا، لە پێناوی پێشکەوتنی کۆمەلایەتی و گەشەکردنی و، گەیشتنی دا بە کاروانی پێشکەوتنی گەلانی دنیا، بۆیە نە لە ڕێ دەرچونی جاروباری سەرکردایەتیەکەی لە ڕێبازی ڕاست و دروستی مێژووی خۆی، نە دەستێوردانی ناڕەوای بێگانە و نە هەولی دڕندانەی کاربەدەستانی حکومەت بۆ تێکشکاندنی.. هیچی سەری نەگرتوە و لە سەر تاوێری ئیرادەی خەلکی کوردستان ورد و خاش بوە.

کاربەدەستانی عیراق، هەر لە سەردەمی دەسەلاتی بنەمالەی هاشمیەوە هەتا ئێستا مەسەلەی کوردیان بە ناهەق و ناڕەوا بە یەکێک لە گرنگترین ئەو خەتەرانە لە قەلەم داوە کە هەڕەشە لە عیراق و پاشەڕۆژی دەولەتی عیراق، بەلکو هەڕەشە لە نەتەوە و نیشتمانی عەرەب ئەکا، لە کاتێک دا ئەمە بۆچونێکی چەوت بەلکو شۆڤێنی و ڕەگەزپەرستانەیە و دوورە لە ڕاستییەوە.

لە ڕوانگەی بەرهەلستی "خەتەری" مەسەلەی کوردەوە، هەر لە دامەزرانی دەولەتی عیراقەوە، کاربەدەستانی عیراق ئەوەندە پارە و پولەی لە سەرکوتکردنی جولانەوەی کورد و وێرانکردنی کوردستان دا خەرجیان کردوە، ئەوەندە ڕەنج و ماندووبونەی لە کوژاندنەوەی کلپەی شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی کوردا بە فیڕۆیان داوە، ئەوەندە خوێنەی لە ڕۆلەکانی کورد و عەرەبیان بە ڕشتن داوە.. ئەگەر چەن یەکی ئەوەیان لە پرۆژەکانی ئاواکردنەوەی کوردستان و گەشە پێدان و پێش خستنی دا، لە بەگەڕخستنی هێزی بەشەری کورد و کەلک وەرگرتن لە سەروەت و سامانی خواداد و و سروشتی کوردستان دا سەرف بکرایە، ئێستا هەم عیراق هەم کوردستان لە بارو زروفێکی تر و هەم گەلی عیراق و هەم گەلی کورد لە قۆناغێکی تری ژیان دا ئەبون.

بەلام کینە و بوغزی نەتەوەیی کاربەدەستان و دانانی مەسەلەی کورد بە خەتەر بۆ سەر خۆیان و نەتەوە و نیشتمانی عەرەب، وای لێکردون هەمیشە لە هەولدانی بەردەوام دا بن بۆ تواندنەوەی گەلی کورد و شێواندنی فەرهەنگ و مێژوو و نەریت و داب و دەستوری کوردی و داگیرکردنی ئەرزەکەی و هەللوشینی چاوچنوکانەی سەروەت و سامانی کوردستان و بەری ڕەنجی خەلکەکەی. ئەمەش دەلاقەیەکی گەورەی لە بەینی دەولەتی عیراق و گەلی کوردا دروست کردوە.

دەولەتی عیراق لە وەتی دامەزراوە تا ئێستا بە چاوی غەریب و گومان

لێکراو و پیلان گێڕ و یاخی و بێگانه سەیری هاوولاتی کورد ئەکا، لە کاتێک دا هەزاران ساڵە لە سەر ئەرزی باوباپیرانی خۆی و لە ناو نیشتمانی نەتەوەیی خۆی دا دانیشتوە و ئەژی، لە بە جێهێنانی ئەرکی نیشتمانی دا هیچی لە عەرەبی عیراقی کەمتر نەبوە.

بۆیە کوردیش هەمیشە بە چاوی دەوڵەتێکی بێگانەی چەوسێنەر و زۆردار و داگیرکەر سەیری حکومەتەکانی عیراقی کردوە کە ماف و خاک و ئازادی لێ زەوت کردوە و، حکومەتی عیراق و دام و دەزگاکانی نەک هەر بە هی خۆی نەزانیوە، بەڵکو بە دام و دەزگای سەرکوتکەر و خۆێنمژ و بێگانەی لە قەڵەم داوە.

ئەم دوو نۆڕینە جیاوازە: نۆڕینی کاربەدەستانی عیراق بۆ کورد وەکو خەتەرێک بۆ سەر عیراق و نەتەوە و نیشتمانی عەرەب. لە بەرامبەر ئەمەدا نۆڕینی کورد بۆ کاربەدەستان لە عیراق دا وەکو خەتەرێکی کوشندە بۆ سەر مان و بوونی گەلی کورد و خاکی کوردستان، تا دێ قوڵێ ئەبێ.

کاربەدەستانی عیراق لە باتی ئەوەی مافە ڕەواکانی گەلی کورد بسەلمێنن و لە ڕێگەی دانان و جێبەجێ کردنی ماف و داوا هەق و ڕەواکانی کوردەوە، هەوڵی یەکێتی گەلی عیراق و، پارێزگاری یەکێتی قەڵەمڕەوەکەی بدەن و، یەکێتییەکی ئارەزومەندانە لە بەینی گەلی کورد و گەلی عەرەب دا پێک بهێنن و، بەو ڕێگەیە (ئەمنی ستراتیجی) عیراق بپارێزن و، دوری بخەنەوە لە مەترسی هەڵوەشان و لە یەک ترازان و پارچە پارچە بون و، ڕێبڕی بکەن لە هێزەکانی بێگانە کە درز و کەلێن لە ناو عیراق دا بدۆزنەوە، کەوتونەتە ویزەی گەلی کورد بۆ دەرکردنی لە نیشتمانی نەتەوەیی خۆی و بلاوە پێکردن و لە ناو بردنی، لە ئەنجامی ئەمەش دا گەلی کورد بە ناچاری پەنای بردۆتە بەر چەک و شاخ بۆ ئەوەی وجودی قەومی خۆی بپارێزێ لە توانەوە و لە ناوچون.

شتێکی ئاساییە، بگرە پێویست و ناچارییە، کە هەمو دەوڵەتێک چوارچێوەی (ئەمنی ستراتیجی) خۆی یا خود (ستراتیجی ئەمنی) خۆی دابڕێژێ بۆ ئەوەی بتوانێ خۆی لە هێرشی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی هێز و دەوڵەتانی تر و لەکنە کردن و نفوزی بێگانە و پیلانگێڕیان بپارێزێ. یەکێتی خاک و گەلەکەی و سەربەخۆیی ولاتەکەی جێگیر بکا، هەر لە بەر ئەوەش، هیچ دەوڵەتێک لە دنیادا نیە کە بایەخ بە مەسەلەی ئەمنی ستراتیجی خۆی نەدا و فاکتەرەکانی هەڵنەسەنگێنێ و ڕێوشوێنی پاراستن و بە هێز کردنی دانەنێ، ئیتر سروشتی چینایەتی دەوڵەتەکە و جۆری ڕژێمەکەی هەر چۆنێک بێ. کۆنەپەرست بێ یا پێشکەوتنخواز، دیکتاتۆری

بێ یا دیمۆکراتی، سوسیالیستی بێ یا سەرمایەداری. هەڵبەتە هەر کام لەم دەوڵەتانە بە گوێرەی سروشتی چینایەتی خۆی و فەلسەفەی تایبەتی حوکمڕانی خۆی نەخشەی (ئەمنی ستراتیجی) خۆی دائەنێ.

ئەمنی ستراتیجی هەر لە یەک فاکتەر پێک نایەت، بەڵکو لە چەندین فاکتەر پێکدێ کە ڕەنگە گرنگترینیان مەسەلەی یەکێتی ڕیزەکانی خەڵکی ناو سنوری دەوڵەتەکە بێ، بە جۆرێکی ئەوتۆ کە ناکۆکی نەتەوەیی و ناکۆکی دینی و ناکۆکی مەزەبی و ناکۆکی چینایەتی ناو دانیشتوانی دەوڵەتەکە بە شێوەیەکی وا چارەسەر بکا کە پاشەڕۆژی دەوڵەتەکە و یەکێتی خەڵک و قەڵەمڕەوەکەی نەخاتە خەتەرەوە، وە ناکۆکیەکان وا لێ نەکرێن کە ببێتە مایە هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ و تێکچونی یەکێتی گەل و وڵات و هێز و دەوڵەتانی بێگانەش بتوانن دەستی تێ وەربدەن و کەڵکی لێ وەربگرن.

هەروەکو لە وتارێکی پێشتردا وترا عیراق (مەجمەعی ئەجناس)ە، واتە وڵاتێکی فرە - نەتەوە، فرە - چین، فرە - دین، فرە - مەزەبە، بەو پێیەش هەڵبەتە گیروگرفت و کێشە و ناکۆکی جۆراوجۆری تێ دا ئەبێ، بە تایبەتی چونکە عیراق لە هەلومەرجی دوای شەڕی جیهانی یەکەم بە پێ ی ویست و ئیرادەی عەرەب و کورد و دانیشتوانی تری ئێستای عیراق، لە دامەزران و پێک هێنانی دا نە خۆی وەکو دەوڵەتێکی کۆن نەریت و تەقالیدێکی شارستانی کۆن و دێرینەی هەبوە، وە نە سەرەتا و پرنسیپەکانی دامەزراندنی پەیوەندی ئارەزومەدانە و دیمۆکراتی و نوێ ی ئەم سەردەمەیان تێ دا ڕەچاو کراوە، لە بەر ئەوە گیروگرفتەکان هەمویان بە چارە نەکراوی ماونەوە و تۆوی تەقینەوە لە هەناویاندا هەیە.

چارەنوسی دەوڵەتێکی لەو بابەتە لە دوو حاڵ بە دەر نیە:

یەکەمیان - پێکەوە ژیانی ئارەزومەندانەی هەمو ئەو نەتەوە و دین و مەزەبە جیاوازانەی لە سنوری یەک دەوڵەتدا کۆبونەتەوە، لە سەر بنچینەی سەلماندنی مافی یەکتری و ڕێزگرتنی یەکتری و یەکسانی و بەشدار بون لە بەڕێوەبردنی وڵات و پاشەڕۆژ و چارەنوسی دا، هەر یەکەیان بە گوێرەی قورسایی خۆی. جیاوازی نەتەوەیی و ڕەگەزی و دینی مەزەبی نەبێتە پێوانەی دڵسۆزی و دەسەڵاتداری لە وڵات دا، گەل و دین و مەزەبێ سەردەستە و ژێر دەستە نەبێ، ئەوسا گەلێکی گونجاو و تەبا و یەکگرتو پێک دێ، کە ناحەزانی ئەو دەوڵەتە بە هیچ جۆرێک لە ڕێگەی بە کارهێنانی گیروگرفتەکانی ناوەوە ناتوانن زەفەری پێ ببەن بەمەش بنچینەیەکی گرنگی ئەمنی ستراتیجی دائەمەزرێ.

لە ناو دەولـەتێکی وادا جێـگەی خۆبەزلزانینی نەتەوایەتی و شـوڤـێنـێـتی و ڕەگـەزبازی و تایفـەگـەری و جیـاوازی دینـی و مـەزەبی نابێـتـەوە، بۆیە هیـچ کـام لەو نەتەوە و دین و مەزەبانەش هەست بە چەوسانەوە ناکەن و پێکەوە هەولـی بنیاتنانی ولاتێکی ئاوەدان و گەشەکردو و پێشکەوتو ئەدەن.

دووەمـیـان - نەتەوەیەک ئەبێـتـە حـوکـمڕان و دەسـەلاتدار و ئەوانی تر ئەبنە ژێردەســـتــە و هاوولاتـی پلەی دووەم و ســێــیــەم و خــوارتر.. ئەوســا بۆ پارێزگـاری دەسەلاتەکەی خۆی ئەمنی ستراتیجی لە سەر بنچینەی خۆبەزلزانینی نەتەوایەتی و جیـاوازی ڕەگـەزایەتی و دینی و مـەزەبی دائەمـەزرێنێ و بە ڕێگەی زەبروزەنگ و کوشتن و لە ناو بردن و ڕاگوێزان و تواندنەوە هەوڵ ئەدا حوکمـەکەی خۆی بپـارێزێ و سەر بە نەتەوە و دین و مەزەبەکانی تر دابنەوێنێ، هەلبـەتە لە ژێر سایەی حوکمێکی وەهادا ناکۆکـیـیـەکـان ئەتەقنەوە، شـەڕ هەلـئەگـیرسێ، شـۆڕش و بەرەنگاری دەس پێ ئەکـا و، هەست بە چەوسانەوە و زولـم و زۆر لێکران قـوڵ ئەبنەوە لە ناخی دەرونی کـۆمـەلانی خـەلک دا و، گـیـانی جـیـابونەوەخـوازی و خـۆ دابڕین بەهێـز ئەبێ و مەسـەلەی ئەمنی ستراتیـجیش نەک هەر دابین نابێ، بەلکو پاشەڕۆژی دەولەتەکە ئەکەوێتە ژێر هەڕەشەی ڕوخان و هەلوەشان و پارچە پارچە بونەوە.

لە وەتی دەولەتی عـیراق دامەزراوە، نەتەوە پەرستـەکـانی عـەرەب لایان وایە کە ئەرزی عیراق بە شیمال و جنوب و شەرق و غـەرب و وەسەطەوە مولـکی عـەردبە و بەشێکە لە نیشـتـمـانی عـەرەب و هەمـو ئەوانەی غـەیری عـەرەبن، لە وانە گـەلی کوردیش کە لە سنوری دەولەتی عـیراق دا دانیشـتـون، میوانی نەتەوەی عـەرەبن و لە سـەر ئەرزی عـەرەب ئەژین، بۆیە ئەرکی پاراسـتـنی عـیـراقـیش هەر لە ئەسـتـۆی عەرەبدایە و مەسەلەی تەئمین کردنی ئەمنی سـتراتیجیش هەر ئەبێ خۆیان دای بنێن و لە سـەر بنچـینەی ئەوەش دای بنێن کـە عـەرەب (لەم سـالانـەی دوایـیـدا عـەرەبی سوننی بەعسی) لە هەمـو شوێنێک دا و لە هەمو دام و دەزگـایەک دا دەسـەلاتداری تەواو و بێ شـەریک بێ، لەم ڕوانگە تەسک بینەوە لایان وایە، داواکـردنی مـافی نەتەوایەتی بۆ گـەلی کـورد گـێـچـەلە بە نەتەوە و نیـشـتـمـانی عـەرەب و خـزمـەتی ئیمپریالیزم و سەهیونیزم ئەکا.

لایان وایە هەرچی باسی جیـاوازی مـەزەبی و چەوسـانـدنەوەی شـیـعـەی کـرد نۆکـەری ئێـرانـە و خزمـەتی بیری تایفـە گـەری ئەکـا.. بۆیە ئەبێ ئەمـانە لاواز بکرێن و هەول بدرێ بتوێنەوە و، زمـان و فەرهەنـگ و مێژوویان بشێوێنرێ و، لە شوێن و جێگـای گـرنـگ و دەولەمـەند و سـتـراتیـجی دا نەهێلرێن و رابگوێزرێن و، لە دام و

دەزگای گرنگی دەوڵەت و کارگە و دامەزراوی گرنگ دا نیشیان نەدرێتێ و، لە خوێندەواری و زانستگا و مەعهەدەکاندا بێ بەش بکرێن.. هەر بە پێ ی مەنطیقی چەوتی ڕەگەز پەرستانەی ئەمنی ستراتیجی گوایە بۆ ئەوەی خەتەری کورد نەمێنێ، لە سەر دەوڵەتی عیراق، کە بە پێ ی قسەی ئەوان بەشێکە لە نیشتمانی عەرەب:

دەیان هەزار خێزانی کوردی فەیلییان لە عیراق دەرکرد و سەروەت و سامانیان زەوت کردن.

دەیان هەزار خێزانی کوردییان لەو ناوچانە دەرکرد کە تێکەڵاون لە کورد و تورکومان و عەرەب و، عەرەبیان هێنایە جێگایان.

دەیان هەزار خێزانی کوردیان لەو ناوچانە دەرکرد کە پەترۆڵ یا مەعدەنی تریان تێ دایە.

سەدان هەزار خێزانی کوردیان لە گوندەکانی سەر سنوری ئێران و سوریا دەرکرد و ئەوەی بە درێژایی هەزاران ساڵ لە باخ و ڕەز و ئاوەدانێ بنیاتیان نابو تێکیاندا...

ئەمانە سەرەڕای ئەوەی دامەزراوە گرنگەکانی پەترۆڵ و کارەبا و کبریت و ئاسن لە ڕوی کرێکاری کوردا داخراوە و دەزگا و دائیرە گرنگەکانی دەوڵەت جێگەی کوردی تێ دا نابێتەوە.

ئەمنی ستراتیجی ئێستای عیراق کە لە سەر بنچینەی جیاوازی ڕەگەزایەتی و جیاوازی حیزبایەتی و جیاوازی مەزەبی دانراوە، نەک هەر ناتوانێ پاشەڕۆژی عیراق بپارێزێ و ئەمنی عیراق مسۆگەر بکات، بەڵکو زەمینەی هەڵوەشانی دەوڵەتی عیراق و لەت و پەت بونی قەڵەمڕەوەکەی خۆش ئەکات. ٢ ی حوزەیرانی ١٩٨٤

- ٣ -

نەمنی ستراتیجی عیراق و مەسەلەی (تەرحیل) ی کورد

دەمێکە کاربەدەستانی حکومەتی عیراق کەوتونەتە (تەرحیل) واتە ڕاگوێزانی زۆرەملێ ی خەڵکی کوردستان، بە زۆر لە جێگە و شوێنی باوباپیرانیان دەریان ئەکەن و بەم لاو ئەولا بە هەندەران دا پەرش و بڵاو و ئاوارەیان ئەکەن.

سەردەمێ دەیان هەزار کوردی فەیلی، بەو بیانوە لە سەرانسەری عیراق دەرکران، گوایا ڕیشە و ئەسڵ و فەسلیان عیراقی نیە و مەترسی لە سەر ئەمنی عیراق دروست ئەکەن. دەمێکی تر جوتیارانی دەوروبەری کەرکوک و کرێکاران و خەڵکی ناو شاری کەرکوک و ناوچە نەوتاویەکانی تر ڕاگوێزران و دەرکران گوایا ئەبێ حکومەت ئەمنی شاری کەرکوک و ناوچە نەوتاویەکانی بپارێزێ.

پاشان کەوتنە ڕاگوێزانی هەمو درێژایی شریتی سنوری کوردنشین، بە قولایی ١٠ - ٢٠ کیلۆمەتر بە بیانوی پاراستنی ئەمنی عیراق لە تەماع و دەستدرێژی بێگانە.

سەر ئەنجامی ئەو سیاسەتی ڕاگوێزانە زیاتر لە یەک ملیۆن مرۆڤی کورد بەر ئەم هێرشی ڕاگوێزان و دەربەدەر کردنە کەوتون، زیاتر لە یەک ملیۆن مرۆڤی کورد ئاوارە و سەر لێ شێواو بون، وڵاتیش لە خزمەت و بەهرە و ڕەنج و ماندوبونیان مەحروم بوە.

تا ئێستا پتر لە ١٣٠ هەزار کوردی فەیلی لە بەغداد و شارەکانی کوردستان دەربەدەری ئێران و وولاتانی تر کراون .. لەوانە دەیان هەزاریان خۆیان و باوک و باپیریان عیراقین و بەشێکی زۆریان (جنسیە) ی عیراقییان هەیە، دەیان هەزاریشیان منداڵ و ساوان یا گەنج و تازە هەڵچون و لە قوتابخانەی ناوەندی و ئامادەیی و کۆلێج و پەیمانگاکان ئەیانخوێند، کە هەم خۆیان و هەم باوکیان لە عیراق لە دایک بون. ئەمانە هەمو ماڵ و سامان و خانوبەرەیان زەوت کرا تەنانەت لە هەندێ جاردا منداڵی ساواشیان بە جێ ما و دەرفەتیان نەدرا خۆیان کۆبکەنەوە.

لە ساڵی ١٩٦٣دا ٢١ گوندیان لە دبس ڕاگوێزا و زیاتر لە ١٥٠٠ خێزانی جوتیاریان دەربەدەر کرد.

لە ساڵی ١٩٧٢دا میری کەوتە یارمەتیدان و هاندانی چەند دەرەبەگێکی عەرەب بۆ ئەوەی لە دەوروبەری کەرکوک زەوی و زاری جوتیار و موڵکدارانی کورد بکرن.. لە هەمان کات دا کەوتە هاندانی دەرەبەگە کوردەکانی ئەو ناوچانە بۆ ئەوەی زەوی و زاریان بەو عەرەبانە بفرۆشن. لە ئەنجام دا سەدان خێزانی کورد لە ناوچەی داودە و کاکەیی دەربەدەر کران و عەرەب نشین کران لەوانە گوندی (حەشیشە و دلسی گەورە، دلسی بچوک، ڕەبماوا، کومبز، گرد رابیعە، سیکانی، کەراکرە، کەریمە، سەی محەمەد، عەتشایە، تەل مەغار، ئەرغوون و پەنجا علی و هەفت تەغار).

لە تەک ئەوەدا کەوتنە ڕاگوێزانی سەدان خێزانی کورد لە ناوچەکانی شەنگار و شێخان و زمار و سمێل و تەلەعفەر و عەین زالە و خانەقین و پاشان ناوچەکانیان تەعریب کردن.

هەروەها لە ساڵی ١٩٦٣ بەدواوە، کەوتنە ڕوخاندنی هەزاران خانوی کورد لە ناو شاری کەرکوک دا، لە گەڕەکی شوریجە و ئازادی و دەربەدەر کردنی خێزانەکانی، تەنانەت لە ساڵی ١٩٧٧دا کە کەوتنە ڕاکێشانی جادەی ٦٠ مەتری و

ئیستیملاک کردنی خانوی خێزانە کوردەکانی شوریجە، ڕێگەیان نەدان لە شاری کەرکوک دا زەوی بکڕنەوە و جارێکی تر خانوی تێ دا بکەنەوە تا دەربەدەری شارەکانی تریان کردن.

لە سالی ١٩٧٥ بە دواشەوە کەوتنە ڕاگوێزانی ناوچەکانی سنور، سنوری عیراق - سوریە، عیراق - تورکیا، عیراق - ئێران و زیاتر لە ١٥٠٠ گوندیان ڕاگوێزا و زیاتر لە ٧٥٠ هەزار مرۆڤی کوردیان لە زەوی باو باپیرانیان هەلکەند و خزانیانە ئوردوگا زۆرەملیەکانەوە.

دیارە ئەم هەمو ڕاگوێزان و ئازاردانە، ئەم هەمو خۆ ماندو کردن و پارە و پول خەرج کردنەی میری.. ئەم هەمو هێزی کار و خێر و سامان لە کیس چونە هەروا بە خۆڕایی نەکراوە، یا لە بەر خاتری پێشخستنی کۆمەلی کوردەواری نەبوە.

بەلکو ئەوە هەموی بە گوێرەی نەخشە و پیلان ئەنجام دراوە، مەبەستی سەرەکیش تێکدانی وەزعی دیمۆگرافی عیراق و دارشتنی ئەو وەزعەیە بە گوێرەی بیر و بۆچونی کاربەدەستان، کە بێگومان لە گیانێکی شوفێنییەوە هەلئەقولێ.

ڕاگوێزانی زۆرە ملیی کورد، لە پایتەخت و لە کەرکوک و ناوچە نەوتاویەکانی تریش، لە ناوچەکانی سنور لە تەک شالاوی تەعریب و تەبعیس دا هەموی لە سەر بناغەی یەک بیر کردنەوە دامەزراوە، کە حکومەتە یەک لە دوا یەکەکانی عیراق هەمویان لە سەری پێک هاتون ئەویش گوایا پاراستنی ئەمنی ستراتیجی عیراقە، کە لە ووتارێکی تری ئەم زنجیرە ووتارەدا بە درێژی باس کراوە.

ئنجا چونکە نەخشەی (ئەمنی ستراتیژی) حکومەتی عیراق لە سەر ئەساسێکی شۆفێنی دامەزراوە رووی کردۆتە سێ مەسەلە:

١. تێک دانی نیسبەتی کورد و عەرەب لە عیراق دا.

٢. دوور خستنەوەی خەتەری کورد لە سەر پاشەڕۆژی عیراق.

٣. تێکدانی قولایی ستراتیجی جولانەوەی کورد.

دەرکردنی پتر لە ١٣٠ هەزار کوردی فەیلی و هەلاتنی چەندین هەزار کوردی تر بۆ هەندەران لە ترسی زەبروزەنگ بۆ کەم کردنەوەی نیسبەتی کوردە بەرامبەر نیسبەتی عەرەب لە عیراق دا. بۆ ئەوەی هەمیشە عەرەب نەتەوەی گەورە بێ و هەرگیز نیسبەتی کورد لە هی عەرەب نزیک نەبێتەوە و تەئسیر لە سەر وەزعی سیاسی، فەرهەنگی عیراق نەکا، ئەبێ نیسبەتی کورد کەم بکەنەوە.

ڕاگوێزانی زیاتر لە ٧٥٠ هەزار کورد لە ناوچەکانی سنور و دەیان هەزار خێزانی کورد لە کەرکوک و ناوچە نەوتاویەکان و عەرەب نشین کردنی ئەو ناوچانە

له بەر ئەوەیە کە حکومەتی مەرکەزی لە عیراقدا بڕوا و متمانەی بە کورد نیە، وا تەماشای کوردی کردوە کە گوایا خائین و نیشتمانفرۆش و دژی ئەمن و سەربەخۆیی و پاشەڕۆژی کار ئەکەن، پیاوی بێگانەن و هەمیشە دەست لە گەڵ دوژمنانی عیراقدا تێکەڵاو ئەکەن، لە ناوچە سنورەکانەوە ئەبن بە بنکە و پرد بۆ هاتنی نفوزی بێگانە و لە کەرکوک و ناوچە نەوتاویەکانی تریشدا مەترسی لە سەر دامەزراوە نەوتیەکان و ئابوری عیراق دروست ئەکەن... بۆیە ئەبێ حکومەت رایانگوێزێ و ناوچەکانی سنور بە چۆڵی بهێڵێتەوە و ناوچە نەوتاویەکانیش لە باتی کورد بە عەرەب بپارێزێ.

لە راگوێزانی ١٠ تا ٢٠ کیلومەتر مەبەستێکی تریش هەیە، کە ئەوەش تێکدانی قولایی ستراتیجی جوڵانەوەی شۆڕشگێرانەی خەڵکی کوردستانە تا بۆشاییەک لە بەینی کوردی عیراق و کوردی ئێران و تورکیا و سوریەدا دروست ببێ و کوردی عیراق نەتوانێ بۆ گەشە کردن و بۆ پێشەوە چونی جوڵانەوەکەیان قولاییەکی نەتەوەییان هەبێ، ئەوەندەی لە تواناشدا بێ لە وانی پارچەکانی تری کوردستان دابڕێ و هەستی ئینتیمای بۆ نەتەوەی کورد لاواز بکا یا نەیهێڵێ تا حکومەتی مەرکەزی عیراق بە ئارەزوی خۆی و بەو جۆرەی ئەیەوێ لە عیراقدا کورد لە قالب بدا.

بێگومان لە باتی ئەوەی حکومەتی مەرکەزی بە چاوی گومان تەماشای کورد بکا و لە ئەنجامدا ببێ بە هاوولاتی دەرەجە دوو یا سێ و لە هەمو مافێکی مرۆیی و نەتەوەیی بێ بەری بکرێ، لە باتی ئەوەی ئەو هەمو پارە و خەرجە لە راگوێزان و دەربەدەر کردنی کوردا سەرف بکرێ... لە باتی ئەوەی ناوچەکانی چۆڵ بکرێ یا بە عەرەب بکرێ... لە باتی ئەوانە هەمو ئەگەر مافە ڕەواکانی خۆی پێ بدرێ، زەبروزەنگ و چەوسانەوەی لە سەر لاببرێ، وەکو عەرەب یا بڵێین عەرەبی بەعسی تەماشا بکرێ و هاوولاتی ئاسایی عیراق بێ. ئەو هەمو پارە و خەرجەش لە ئاوەدان کردنەوەی ناوچەکانی و گوزەران و ژیانیدا سەرف بکرێ لە سەر ئەرزی خۆی و باو باپیرانی بمێنێتەوە و چەکدار بکرێ، دیارە شورەیەکی پۆلایین دروست ئەکا بۆ پارێزگاری نیشتمانەکەی... ئەوسا داگیرکەری عیراق مەگەر بە سەر لاشەکەیدا هەنگاو بنێ ئەگینا بە دڵ و گیان بەری پێ ئەگرێ.

لە بری ئەوەی جوتیاری کورد لە ناوچە نەوتاویەکاندا دەربکرێ و عەرەب کێش بکەن، لە جێگەی نیشتەجێی بکەن، ئەگەر مافە ڕەواکانی گەلەکەی بسەلمێنن و ئەگەر ئەو پارە و خەرجی لە ڕاگوێزانیدا سەرفی ئەکەن لە گوزەران و خۆش کردنی

ژیانیدا سەرف بکەن، چ پێویست بە ڕاگوێزانی ئەکا، چ پێویست بەوە ئەکا بە چاوی گومان تەماشا بکرێ... بێگومان ئەو کاتە هەر وەک ئەرزەکەی خۆی پاریزگاری لە بیرە ئەوتەکان ئەکا.

دیارە ڕێگەی سەلماندنی مافی کورد و بە یەکسان تەماشا کردنی ڕێگەیەکی ئاسانتر و مسوگەرترە، ڕێگەی جێبەجێ کردنی ئەمنی ستراتیجی پاراستنی یەکێتی و پاشەڕۆژی عیراقە نەک ڕێگەی ڕاگوێزانی کورد و بە غەریب تەماشا کردنی... چونکە ڕێگەی ڕاگوێزان و ئازاردان و چەوسانەوە و تەعریب و تەبعیس کردنی ڕێگەیەکی سەخت و پڕ لە هەڵدێرە، ڕێگەی لێک هەڵوەشانەوەی عیراقە نەک پاراستنی یەکێتی عیراق و گەلی عیراق، هەر بەم ڕێگەیەش ئەمنی ستراتیجی عیراق ئەکەوێتە مەترسیەوە. ٣ ی حوزەیرانی ٨٤

- ٤ -

ئەمنی ستراتیجی عیراق و مەسەلەی (تەبعیس) ی کورد

لە مێژە هەندێ لە کاربەدەستانی حیزبی بەعس، خەریکی هەوڵ و تەقەلایەکی بەردەوامن بۆ ئەوەی ئەوەندەی بۆیان ئەکرێ، بە هۆی دەسەلاتی حوکمەوە کورد بکەن بە بەعسی و فەرهەنگی کوردی بشێوێنن و تەبعیسی بکەن.

هەر چەنەندە سیاسەتی تەبعیس لە سالی ١٩٦٣ەوە سەری هەڵداوە، بەلام پەرەسەندنی بەو شێوە فراوان و توندوتیژە لە پاش ئاشبەتالەوە دەستی پێ کردوە. لەو هەلومەرجەدا کە کۆمەلانی خەلکی کوردستان دوچاری ئائومێدی بوبون، بۆ ماوەیەک بێ خاوەن و بێ پاریزەر مابونەوە... دەستە دەستە فەرمانبەر و کرێکار و مامۆستا و خوێندکار و کاسبکار و جوتیار و موختاری کورد بانگ ئەکران. هەڕەشەی دەرکردن و نان بڕانیان لێ ئەکرا، یان پلە و پایە و پارە و نیش پێ دانیان ئە خستنە بەر دەم، تەنها بۆ ئەوەی ببن بە بەعسی ئەوی لەم خۆ ماندوکردنە و زەبروزەنگ نواندنەشەدا بۆیان کرا بە بەعسی بریتیە لە چەند سەد کوردێک کە لە کۆمەلی کوردەواریدا بە گەندوگو و پۆخڵەواتی حیزب و تاقمەکانی تر و کۆمەڵ ناسراون.

شان بە شانی ئەو کارانەی دەرهەق مرۆڤی کورد ئەکرا، دەست کرا بە دەسکاری کردنی بەرنامەکانی پەروەردە و خوێندن، ڕادیۆ و تەلەفزیۆن، گۆڤار و ڕۆژنامەکان، بە شێوەیەکی ئەوتۆ کە فەرهەنگ و مێژووی کورد بشێوێنێ و فەرهەنگی بەعسی بناخنێتە مێشکی. هەروەها دەست کرا بە سەپاندنی مەشقی (طلائع) و (فتوە) لە هەمو قوتابخانەکانی کوردستان دا تا بتوانرێ هەر لە منداڵیەوە، کورد بونی خۆیان لە بیر بەرنەوە و فەرهەنگی بەعسی لە مێشکیاندا

بچەسپێنن، ئینجا بۆ ئەوەی ئەو تەگبیرە سەر بگرێ دەست کرا بە بەعسی کردنی مامۆستاکان و دەزگاکانی خوێندن و پەروەردە... بەو جۆرە ئەبو هەر خوێندکارێکی کورد ڕوی بکردایە خانەی مامۆستایان، بۆ ئەوەی وەربگیرێ لە پێشدا ئیستیمارەی بە بەعسی بون ئیمزا بکا... لە زۆر کارگە و دائیرەی دەولەتیشدا بۆ ئەوەی کورد کارێکی پێ بدرێ ناچار ئەکرا ببێ بە بەعسی و لە هەمو دائیرەکانیشدا بەعسیەکیان بە ناوی (ضابط ئەمن)ەوە ئەکردە کوێخایان، جگە لەوەش کە بۆ (ترفیع) و (قدم) ئەبوایە بەر لە هەمو شتێ ببێ بە بەعسی.

بەڵام ئایا ئەو هەمو هەوڵ و خۆ ماندوکردنەی ئەو کاربەدەستانە بۆ تەبعیس کردنی کورد و فەرهەنگی کورد لە پێناوی چی دایە و؟ تا ئێستا بەرهەمەکەی چی بوە؟

حیزبی بەعس، حیزبی عەرەبە، ملیونەها عەرەبی عیراقی لە بەردەست دایە، ڕەنگە سەدان هەزار عەرەبیشی کردبێ بە بەعسی... ئیتر بۆ چی دەس لە تەبعیس کردنی کورد هەڵناگرن، کون بە کون بە شوێنیدا ئەگەڕێن، هەر چۆنێ بێ تەبعیسی بکەن...

ئاخۆ لە بەر ئەوەیە کە بە بێ کورد هەڵناکەن... ئاخۆ ئەیانەوێ خێر و خۆشی و ئیمتیازاتی عەرەبی بەعسی بۆ ئەمیش بهێنن، یا ئەیانەوێ پەیامەکەیان بە کورد بگەیەنن بۆ ئەوەی لە ژێردەستی و چەوساندنەوە و پاشکەوتنی کۆمەلایەتی و فەرهەنگی و ئابوری ڕزگاری بکەن؟

ئاخۆ لە بەر ئەوەیە سود لە بەهرەو توانای کورد وەربگرن و حیزبی بەعسی پێ بە هێز و بە توانا بکەن و یەکسانی هاوولاتی عەرەبی عیراق و کوردی عیراق بسەلمێنن؟

یا خود تەبعیس یەکێکە لە سێ چوکلەی (تەرحیل و تەعریب و تەبعیس) و پەیوەندی بە نەخشەی (ئەمنی ستراتیجی) عیراقەوە هەیە، ئەو ئەمنی ستراتیجیە کە لە ڕوانگەیەکی شوڤێنی یەوە ڕوی کردۆتە کەم کردنەوە و دەربەدەرکردن و تواندنەوەی کورد و سڕینەوەی شوێنەواری کوردستانی و نەتەوەیی ناوچەکانی.

بەڵێ چونکە کاربەدەستانی عیراق بڕوایان بە کورد نەبوە و متمانەیان پێ ی نەبوە، بە چاوی خائین و نیشتمانفرۆش و پیاوی بێگانە سەیریان کردوە... لە بەر ئەوە ئەوەندەی بۆیان لوابێ لە بری ڕازی کردنی خەلکی کورد و سەلماندنی مافە ڕەواکانی، کەوتونەتە وێزەی کورد، گوایا بۆ ئەوەی خەتەری کورد لە سەر پاشەڕۆژی عیراق دور بخەنەوە، خەریکی تەرحیل کردن و دەرکردنی کورد بون، خەریکی

تەبعیس و شێواندنی فەرهەنگی بون، ناوچەکانی و فەرهەنگەکەیان تەعریب کردوە.

تەبعیسی کورد کە یەکێک بوە لە سێ چوکڵەکە، بۆ ئەوە ئەبوە ئەتەوەی کورد بە لای میری ڕابکێشێ و، لەو ڕێگەیەوە برایەتی کورد و عەرەب بە هێز بکا و پاشەڕۆژی عیراق و، یەکێتی گەل و ئەرزی عیراق مسۆگەر بکا و لە پارچە پارچە بون بیپارێزێ.

تەبعیسی کورد بۆ ئەوە ئەبوە کە میری هەوڵ بدات دۆستایەتی کورد بۆ خۆی دابین بکا و لە فیتی بێگانە و تەفرە خواردن بیانپارێزێ... یا وەک ئەڵێن: دوژمنانی عیراق لە خشتەیان نەبەن و نەیانکەنەوە بە گژ حوکمی عیراق دا.

نەخێر تەبعیسی کورد بۆ هیچ شتێ لەوانە نیە، بەڵکە بۆ بەگژا چونی جولانەوەی شۆرشگێڕانەی خەڵکی کورستانە. هەوڵدانە بۆ لاواز کردنی جولانەوەی کورد و کنە کردن لە کۆمەڵی کوردەواریدا.

بۆ ئەوەیە لە لایەکەوە ئەوەندەی ئەکرێ، کورد بە سەر خۆیەوە بکەن بە جاسوس و هەڵسوکەوتی خەڵک و تێکۆشەرانی کۆمەڵی کوردەواری بخەنە ژێر چاودێریەوە و هەر کاتێ ویستیان ڕاویان بکەن. لە لایەکی تریشەوە، هەوڵ بدەن ئەوەندەی بۆیان ئەکرێ، بە زۆر خەڵکی کورد لە جولانەوەکەی دا ببڕن، ڕیسوایان بکەن و بیانشکێنن بۆ ئەوەی وەک مرۆڤیش ئەوانە سوک بکەن، و لە ئەتەوەکەیان بشۆرێنەوە و کەڵکی خزمەتکردنی مەسەلەی میللەتەکەی خۆیان نەمێنێ و، ئەگەر بکرێ بشیانکاتەوە بە گژ مەسەلە ڕەواکەی خەڵکی کوردستان دا.

هەمیشە دەسەلاتدارانی عیراق، هەر یەکەیان لە ڕوانگەی تایبەتی خۆیەوە هەوڵی ئەوەی داوە کورد لە عیراقدا بەو شێوەیە لە قالب بدا کە لە بەرژەوەندی خۆیەتی... هەر لە زەمانی ئینگلیزەوە تا ئەمڕۆ ئەو تەقەلایە بەردەوامە و دەستی لێ هەڵنەگیراوە، مەبەستی بنەڕەتی هەمو ئەوانەش یەک مەبەستە ئەویش ئەودیە کە کورد لە عیراقدا دابڕن لە ئەتەوەی کورد، بە جۆرێ هەست ئەکا کە بەشێکە لە ئەتەوەی کورد، بەڵکە لە سەردەمی ئینگلیزدا هەوڵ و تەقەلا ڕو لەوە بو کورد ناچار بێ خۆی بە بەشێ لە بریتانیای گەورە بزانێ... و ئێستاش بۆ ئەوەیە کە بە ناچاری دابڕێ لە هەستی (انتماء) بۆ ئەتەوەی کورد و ببێ بە بەشێ لە ئەتەوەی عەرەب، لە عەرەبیشدا ببێ بە بەعسی، تا بە ئاسانی و ئاسایی هەمو عیراق بە بەشێکی خاکی عەرەب حساب بکرێ.

ئەگینا ئەگەر بڕوا و متمانەیان بە کورد هەیە، ئەک بە کوردی کوردپەروەر،

تەنانەت ئەگەر بڕوایان بە کوردی بەعسی هەیە:
- لە ناو خەڵکی خانەقینی تەعریب و تەبعیس کراو و ڕاگوێزراودا سەدان کوردی خۆفرۆش و بەعسی هەیە بۆچی ڕێگەیان نادەن ئەوانە بگەڕێنەوە، تەنانەت ئەوانەی بون بە ئەمن و ئیستیخبارات و جەیشی شەعبی و بەعسی.
- لە ناو ئۆردگا زۆرە ملێکاندا سەدان جاش و خۆفرۆش و بەعسی هەیە بۆ متمانەیان پێ ناکرێ و ڕێگەیان نادرێ بگەڕێنەوە گوندەکانی خۆیان.
حیزبی بەعس بەم جۆرە، بەو هەست و هەڵوێستی بڕوا نەبونەوە، بەو سیاسەتەی بە بەعسی کردنەی کورد، قازانجی نەکردوە، نەیتوانیوە سود لە دۆستایەتی و وزە و توانای خەڵکی کوردستان وەربگرێ بەڵکو خۆی ناخۆشەویست و ناشیرین کردوە رق و نارەزایی خەڵکی کوردستانی زیاتر کردوە، لە بریتی نزیک کردنەوەی کورد لە حیزبی بەعس، بۆتە هۆی دور کەوتنەوەی کورد لەو حیزبە، بۆتە هۆی ئەوەی چۆن بەعسی بڕوای بە کورد نیە ئاوا کوردیش بڕوای بەو نەبێ.
ئەگەر بێتو، ئەو هەمو خەرج و هەوڵ و تەقەلایەی حیزبی بەعس ڕوی لە پەیدا کردنی دۆستایەتی کورد بوایە، ڕوی لە پەیدا کردنی متمانەی کورد بوایە بە حوکمەکەی، ئەکرا کورد دۆستێکی بە هێز و بە کەڵکی بوایە. ئەگەر لە بری بە بەعسی کردن و هەوڵی تواندنەوەی، مافە ڕەواکانی دابین بکرایە و بە چاوی یەکسان لە گەڵ عەرەبی بەعسی تەماشا بکرایە، ئەوا ئەکرا کورد دۆستێکی ئەمین و دڵسۆزی بوایە... ئەو کاتە نەک مەترسی لە کورد نەئەبو، نەک پێویستی نەئەکرد بە زۆر بیکردایە بە بەعسی بەڵکو ئەیتوانی دڵنیا پشتی لێ بکاتەوە و بەشێکی دور و درێژی سنوری نیشتمان پارێزراو بێ لە هەمو جۆرە پیلان و هێرش و پەلاماردانێکی دوژمنانی عیراق. ٤ ی حوزەیرانی ٨٤

- ٥ -

ئایا مانەوەی وەزعی نائاسایی کوردستان لە قازانجی کێیە؟

ئەوی، لەم هەلومەرجەی ئێستای کوردستان دا، بە وردی چاوێک بە شوێنە جیا جیاکانی کوردستان و لایەنە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵی کوردەواری دا بخشێنێ، ڕەنگە سەیری لێ بێ کە سەرەڕای ڕاوەستاندنی شەڕ لە کوردستان دا کە چی باری نائاسایی هەمو لایەنێکی ژیانی کوردایەتی گرتۆتەوە بە بێ ئەوەی خاو بونەوەی ئەو بارە و ئاسایی بونەوەی بکەوێتە بەر چاو.
هێشتا سەدان کوردی سیاسی کە لە سەر جولانەوەی کورد گیراون لە زیندانەکانی میری دان و چەندین کەسیشیان لە ژوری سێدارە چاوەڕوانی

ئەنجامێکی نادیار ئەکەن، سەرەڕای ئەوەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان پەیتا پەیتا داوای ئازاد کردنیان ئەکا.

هێشتا هەزاران کورد دەربەدەری دەرەوەی عێراقن، زۆربەیان بە پەرۆشەوە ئەیانەوێ بگەڕێنەوە نیشتمان و ناو کەسوکاری خۆیان، بەڵام نازانن چارەنوسیان چی لێ بەسەر دێ.

سەدان فەرمانبەر و کرێکار و موچەخۆری تریش کە بە هۆی هەلومەرجی پێشوی کوردستان و بە هۆی جولانەوەی شۆڕشگێڕانەی میللەتەکەمانەوە لە کار و نیشی خۆیان دەر کراون، چاوەڕوانی ئەوەن چارەسەری کێشەکەیان بکرێ و بگەڕێنەوە سەر کار و پیشەی خۆیان و ماڵ و منداڵیان لە دەست باری سەختی گوزەران و ژیان ڕزگار بکەن.

سەدان خوێندکاری کورد کە گیراون، لە خوێندن دەرکراون بە هۆی سیاسی و لە سەر جولانەوەی شۆڕشگێڕانەی کورد بە تەمای ئەوەن قاپی کۆلێج و پەیمانگا و قوتابخانەکانیان بۆ بکرێتەوە و بگەڕێنەوە خوێندنی خۆیان تەواو کەن، کە چی تازە هی تریان لێ دەر ئەکرێ و زانکۆ و پەیمانگاکان قاپی لە ڕویان دا دائەخەن.

خەڵکی سەدان گوندی ڕاگوێزراوی کوردستان کە بە زۆر ڕەوانەی شوێنی تر کراون یا پەرش و بڵاو کراونەتەوە یا خزێنراونەتە ئۆردوگا زۆرە ملێیەکانەوە، هەر دەربەدەرن و لە زەویوزار و کانی و کارێز و ڕەز و باخ و کوردستانی باو و باپیرانیان قەدەغە ئەکرێن.

هێشتا هەزاران خێزانی عەشایەری عەرەب، کە بە زۆر هێنراون بۆ تەعریبی کوردستان، لە سەر خاکی زەوت کراوی جوتیاری ڕاگوێزراوی کوردستان ماونەتەوە و نەگەڕاونەتەوە شوێنی ئەسلی خۆیان.

هێشتا چەندین هەزار هاووڵاتی کوردی بارزانی بێ سەر و شوێن و چارەنوس بزر چاوەڕوانی سەرفراز بون ئەکەن و چەندین هەزار خێزانی بارزانی بە جێ ماو و بێ کەس و کار و لە هەمو خزمەتی ئینسانی بێ بەش بە ئومێدی گەڕانەوەی کوڕ و باوک و برایان شەوان ڕۆژ ئەکەنەوە. بە هەزار کوردی فەیلی لە وڵات دەرکراویش دەربەدەری وڵاتانن و ئەپرسن ئاخۆ کەی لەو مەینەتیە دەرباز ئەبن.

هێشتا، سەرەڕای ئەوەی کە دیمەنی گۆڕەپان و شەقامی شارەکانی و ڕێگە و بانی نێوان شار و لادێ ی کوردستان، بە سەدان ئوتومبیل و تانکی زرێپوش و پڕ لە چەکدار، سەدان ڕەبیەی سەربازی سەر لوتکەی شاخ و سەر گرد و تەپۆڵکەکان، نەک وڵاتێکی پڕ شەڕ و کێشە ئەهێنێتە بەرچاوی مرۆڤ، بەڵکو ئەگەر بێگانەیەک چاوی

پێ بکەوێ ولاتێکی داگیرکراوی دێتە بەر چاو. ئەمانە هەمو جگە لەوەی کە دەیان مۆلگەی جاش دژی کۆمەلانی خەلک و جولانەوەکەیان پەرەیان پێ ئەدرێ و هەولێ و کۆششی میری ڕوی کردۆتە دامەزرانی دەیانی تریش بە ناوی (افواجی) سوکەوە، ئەمانە هەمو لە تەک دەزگاکانی تردا بە بێ هیچ دودلی و لێکدانەوەیەک دەست وەرئەدەنە ژیانی هاوولاتی کوردەوە و هیچ بەرگرتنێکی میریش نیە بۆ پاراستنی ژیانی شەخسی هاوولاتی.

ئەمانە هەمو جگە لەوەی کە هێشتا لە زۆر شوێن بە زۆرە ملی هاوولاتی کورد، فەرمانبەر و کرێکار و خوێندکار و مامۆستا و هونەرمەند و ئەدیب ناچار ئەکەن کە ببن بە بەعسی یا جەیشی شەعبی، وە لە هەمو بوارێکی دامەزراندن لە کار و مەرکەزی گرتنی دەولەتدا لە تەرفیع و لەزەمالە و لە خوێندن و لە نیشتەجێ بوندا جیاوازی زەق و ڕەق لە بەینی کورد و غەیری کوردا ئەکرێ، تەنانەت کورد لە شاری کەرکوکی کوردستان دا بۆی نیە وەک هیچ هاوولاتیەکی تری عیراق خانو دروست بکا و زەوی بۆ خۆی بکرێ و بە سەربەستی تیا بژی.

ئەم هەمو شتە ناناساییانە، سەرەڕای شەڕ ڕاوەستاندن و بۆ پێشەوە چونی وتوێژ ڕەنگی بارودۆخی کوردستانی ڕشتوە و هەندێ دەستە و تاقم چ لە ڕیزی جولانەوەی کوردا و چ لە لای میری سورن لە سەر مانەوەی ئەم بارە ناناساییەی کوردستان، بۆیە ئەپرسین مانەوەی وەزعی ناناسایی کوردستان لە قازانجی کێ دایە؟

- گەڕانەوەی سەدان گوندی ڕاگوێزراو، گەڕانەوەی دەیان هەزار جوتیاری دەربەدەر بۆ ناوچەکانی خۆیان، جگە لەوەی کە ئەبنە هێزێکی گەورەی بەرهەم هێنان لەشکرێکی گەورە و لە شکاندن نەهاتوی ئەوتۆ پێک نەهێنێ کە وەکو گیانی خۆی لە دژی پەلاماردانی ئێران، دیفاع لە بەشێکی دور و درێژی سنور بکا و ئەو کاتە میری ئەتوانێ زۆری ئەو هێزە سەربازیەی لەو شوێنانە سەنگەری بەستوە، یا لە سەر قوتەی شاخ و گرد و تەپۆلکەکانی کوردستان ڕەبیەی لێداوە، بیان بات بۆ جەبهەکانی جەنگ لە سەر سنوری ناوەراست و خواروی عیراق بۆ تێک شکاندنی پەلاماردانی بێگانە.

- بە هەلوەشاندنەوەی جاش و (افواج) ی سوک و نەهێشتنی دەسندرێژی بۆ سەر خەلکی کوردستان و ڕێگە گرتن لە دەست وەردانی ئەوانە و (منظمە) و (امن) و (استخبارات) و چەکداری تر لە ژیانی شەخسی هاوولاتی کوردا و بە جێبەجێ کردنی ئیسلاحی زەراعی بە قازانجی جوتیاران و، ڕێگە گرتن لە بوژانەوەی دەرەبەگایەتی، لە ژێر چەتری ئاشتی و سەلماندنی مافە ڕەواکانی کوردا، لە جێگەی

چەند دەستەیەک چەکداری کرێ گرتە و دەرەبەگ هەمو خەڵکی کوردستان ئەبنە شورەیەکی قایم بۆ پاراستنی نیشتمان و پوچەڵ کردنەوەی پیلانی دوژمنان و شکاندنی هێرش و پەلاماردانی داگیرکەری ئێرانی.

- بە بەردانی زیندانیە سیاسیەکان و برا بەرزانیەکان و خۆش کردنی زەمینەی گەڕانەوەی کوردە فەیلیەکان و پەنابەرە سیاسیەکان و سازکردنی دەرفەتی دیموکراتیانە بۆ بەشداری تەواوی خەڵک کە حوکمڕانی خۆی و خزمەتی گەل و نیشتماندا، دڵخۆشی و متمانەیەکی وا بە کاربەدەستان پەیدا ئەبێ کە هیچ پێویستیەکیان نەمێنێ بە زیندان و تۆقاندنی خەڵک بۆ پاراستنی دەسەلاتی حوکم، بەڵکو ئەو خەڵکەی ئازاد ئەبێ و مافی دیموکراتی خۆی دەسگیر ئەبێ، خۆی ئەبێتە شورەیەکی پۆلایین بۆ پاراستنی ئاسایشی وڵات.

- بە دەست هەڵگرتن لە سیاسەتی تەبعیس و زەبروزەنگ نواندن بۆ ئەوەی چەند سەد کوردێک بکەن بە بەعسی یان جەیشی شعبی، بە ڕێگەدان بە ڕێکخراوە سیاسی و دیموکراتی و پیشەییەکانی کوردستان، ئەتوانن نەک هەر ئەو حاڵەتە نەهێڵن کە کورد لە حیزبی بەعس دور ئەکەوێتەوە و بە زاڵم تەماشای ئەکا، بەڵکو لە سێبەری ئاشتی و برایەتی و سەلماندنی مافی کوردا بە هۆی ئەو ڕێکخراوانەوە هاوپەیمانی بە هێز پەیدا بکا و دۆستایەتی میللەتی کورد مسۆگەر بکا. تا هەمو کۆمەلانی خەڵکی عیراق یەک ڕیز بە گژ دوژمنانی گەل و نیشتمان دا بچن و خەریکی پاراستن و گەشەپێدانی عیراق بن.

بەمجۆرە لابردنی باری نائاسایی کوردستان بە قازانجی گەل و نیشتمان ئەگەڕێتەوە، یەکێتی خەڵکی عیراق پتەو ئەکا، گومان و دودڵی ناهێڵێ، بەرگری لە پاراستنی عیراق خورت و بە توانا ئەکا، زەمینەی گەشە کردن و پێشکەوتن خۆش ئەکا و پیلانەکانی دوژمنانی گەلی عیراق تێک ئەشکێنێ.

کە چی مانەوەی ئەو وەزعە نالەبار و نائاساییە، ئەبێتە مایەی بەدبینی و بێ بڕوایی خەڵکی کوردستان، ئەبێتە هۆی پەیدا بون و گەشە کردنی دژایەتی کردنی دەسەلاتی حوکم لە عیراق دا، ئەبێتە مایەی دڵ ڕەنجانی جوتیاران، کرێکاران، خوێندکاران، هونەرمەندان، ئەدیب و نوسەران، مامۆستایان و کاسبکاران لە کوردستان دا، ئەبێتە مایەی ئەوە کە هەمو کەس لە کوردستان دا چاوەڕاێ بن، هەولیش بدەن ڕۆژێ زوتر لەم حکومەتە ڕزگار بن کە ئەم وەزعە نائاساییەی بۆ ساز کردون.

بەوا تایەکی تر ئەبێتە هۆی لاواز کردنی جبهەی ناوخۆی عیراق و تێکچونی

تەرازوی هێز لەو جەنگە چارەنوس سازەدا کە خەڵکی عیراق دوچاری بون.
بەڵام ئایا نەهێشتنی وەزعی نائاسایی لە کوردستان دا بە قازانجی کێ و مانەوەی لە بەرژەوەندی کێیە؟
هەمو ئەو لایەن و کەس و تاقمانەی، پاراستن و پێشکەوتن و بۆ پێشەوەچونی عیراقیان مەبەستە، هەمو ئەوانەی بە هێز بونی جەبهەی ناوخۆی عیراق و برایەتی کورد و عەرەب و سەرکەوتنی هەوڵ و تەقەلای دڵسۆزانە و مەسئولانەیان گەرەکە بۆ چارەسەر کردنی مەسەلەی کورد بە ئاشتی، هەمو ئەوانەی دژی هەڵگیرسانەوەی شەڕی شوم و وێرانکەرن لە کوردستان دا، نەهێشتنی وەزعی نائاسایی کوردستان بە قازانجی خۆیان و مەسەلە نیشتمانیەکەیانە.
هەمو ئەو کەسانەش کە لە سەر حیسابی برایەتی کورد و عەرەب، لە سەر حیسابی جەبهەی ناوخۆی عیراق، لە سەر حیسابی لاواز بونی بەرگری عیراق دژی داگیرکەران و، لە سەر حیسابی شەڕ و پشێوی لە کوردستان دا خەریکی دەوڵەمەند بون و بەد ئەخلاقی و خۆ قایم کردنن، مانەوەی وەزعی نائاسای کوردستان بە قازانجیانە. ئینجا ئەوانە چ لە ریزی میری دا بن یا کۆنەپەرستانی کورد بن، کە ئەوانەش بیانەوێ یان نەیانەوێ، ڕاستەوخۆ یان ناراستەوخۆ خزمەتی دوژمنانی عیراق ئەکەن، خزمەتی داگیرکەرانی ئێران ئەکەن و تیاچونی عیراق و پارچە پارچە بونی عیراقیان ئەوێ. ٥ ی حوزەیرانی ٨٤

- ٦ -

مافی مرۆڤ لە ژێر سایەی حکومەتی عیراق دا

ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ و پاراستنی کەرامەتی، هەم بنچینەی دامەزراندنی سەربەستی و ئاشتی و دادپەروەریە، هەم پێوانەی ڕێز و ڕەوا بون یا ناڕەوایی و خراپی هەر ڕژێم و دەسەڵاتێکی حوکمە.
فەرامۆش کردنی مافی مرۆڤ و پێشێل کردنی گەلێ جار بۆتە هۆی ئەوە کە کاری وا دزێو و ناشیرین دەرحەق مرۆڤ بکرێ، کە ویژدانی مرۆڤایەتی ئازار بدا و بیهەژێنێ.
لە بەر ئەوە هەمو دەوڵەتانی پێشکەوتوی دنیا، ڕێزگرتنی مافی مرۆڤ و پاراستنی کەرامەتیان کردوە بە بەردی بناغەی یاسا و بەرنامەی کاری سیاسی و بەڕێوەبردنی سەرجەم کاروباری دەوڵەت و کۆمەڵ و، چەندین یاسای تایبەتیان بۆ حورمەت گرتنی ماف و کەرامەتی مرۆڤ جێگیر کردوە.
ئەو دەوڵەتانەش کە بەشداریان کرد لە ڕێکخراوی نەتەوە یەککگرتوەکان دا، لە

بەر دەمی هەمو دەوڵەتان و میللەتانی دنیا و ویژدانی خۆیان دا، بەڵێنییان دا کە بە تەواوی ئیلتیزام هەم بە بڕوانامەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان و، هەم بە (بەیانی جیهانی مافی مرۆڤ) ەوە بکەن و، چیتر مافی مرۆڤی وڵاتانی خۆیان فەراموش نەکەن و کەرامەتی پێشێل نەکەن.

بەو پێیە ئەبو هەمو حوکمڕانەکان لەوە بگەن کە (مرۆڤ هەمو بە ئازادی و یەکسانی لە ماف و کەرامەت دا لە دایک ئەبن، و عەقڵ و ویژدانیان پێ بەخشراوە، ئەبێ بە گیانی برایەتی لە گەڵ یەکتر رەفتار بکەن).

وە کە (هەمو کەس مافی ئەوەی هەیە بە ئازادی بەشداری هەر کۆڕ و کۆبونەوەیەکی هێمنانە بکات و هەرگیز نابێ کەس ناچار بکرێ بچێتە هیچ جۆرە ڕێکخراوێکەوە).

وە کە (نابێ هیچ مرۆڤێ بە زۆر بگیرێ یا حیجز بکرێ، وە نابێ هیچ مرۆڤێ ئەشکەنجە بدرێ یا ڕەفتاری دڕندانە و ڕەقەکاری لە گەڵ بکرێ، نابێ سزای قورس بدرێ یا کەرامەتی بریندار بکرێ).

عیراق، وەک یەکێک لەو دەوڵەتانەی لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان دا بەشدار بوە و، بەڵێنی بەو دەوڵەتە بەشدارانە و بە ڕای گشتی جیهان داوە کە ئیلتیزام بە بڕوانامە و بەیانی مافی مرۆڤەوە بکا و، حورمەتی ئازادی و مافی مرۆڤ بگرێ و، ڕێگە نەدا کەرامەتی مرۆڤ پێشێل بکرێ. کەچی یەکێکە لەو حکومەتانەی لە کۆنەوە ناوی دەرکردوە بەوەی کە حورمەتی مافی مرۆڤ ناگرێ و پێشێل کردنی مافی مرۆڤ و کەرامەتی ئینسان بۆتە نەریتێکی جێگیر لە لای داو و دەزگاکانی حکومەتی عیراق.

سەرەڕای ئەوە کە هەندێ فەقەرەی دەستوری عیراق لە بارەی مافی مرۆڤ و حورمەت گرتنی کەرامەتیەوە ئەدوێ، وە یاسای (ئوصولی محاکمەی جەزائی عیراق) ساڵی ۱۹۷۱، هەندێ ڕێوشوێنی تایبەتی دائەنێ بۆ ئەوەی کەس بە نارەزو نەگیرێ و نەخرێتە ژێر ئەشکەنجە و ئازاردانەوە.

سەرەڕای ئەوە کە عیراق جارێکی تر لە ۲۵ / ۱ / ۱۹۷۱دا پەیمانی ناو دەوڵەتی مافی مەدەنی و سیاسی مرۆڤی ئیمزا کردوە، وە سەرەڕای ئەوەی کە چەندین جار لیژنەی مافی مرۆڤ لە جنیف سەرنجی کاربەدەستانی عیراقی ڕاکێشاوە بۆ ئەوە کە حورمەتی کەرامەت و مافی مرۆڤ ناگیرێ و بڕوانامەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان و بەیانی جیهانی و مافی مرۆڤ لە عیراق دا پێشێل ئەکرێ.

کەچی هاوولاتی عیراقی لەسەر سادەترین (اخباریە) و راپورت کێش ئەکرێ بۆ لێپرسینەوە و لێدان و هەڵواسین، لە کاتێک دا دەیان دەزگا لە عیراق دا دروست کراوە بۆ گرتن و لێدان و گوم کردن و هەڵواسین و کوشتن و دەسدرێژی بۆ سەر مافی مرۆڤایەتی هاوولاتی، بەلام هیچ دەزگایەک نیە بۆ پارێزگاری و لەسەر کردنەوەی هاوولاتی کە دەسدرێژی ئەکرێتە سەر.

لە وەتەی دەولەتی عیراق دامەزراوە کاربەدەستانی حکومەت بۆ پارێزگاری حوکمەکەیان هەمیشە پەنایان بردۆتە بەر رێگەی زەبروزەنگ بۆ سەرکوتکردن و لە ناوبردنی موعارەضە، تەنانەت ئەگەر موعارەضەکە چەکدار و توند و تیژیش نەبوبێ، بەڵکو هێمنانە و سیاسی و لەسەرخۆش بوبێ.

نمونەی ئەو زەبروزەنگ نواندنە بێ جێیە، ئەگەر چی مێژوی دەسەلاتدارە یەک لە دوا یەکەکانی عیراقی پڕ کردوە، هەر لە مانگی رابوردودا، لە مانگرتنی هێمنانەی خوێندکارانی کوردستان دا لە شاری هەولێر و کەرکوک و سلیمانی، کاربەدەستانی دەزگاکانی کەوتنە گیانی خوێندکاران و لە شاری کەرکوک بە ناهەق و بە نارەوا خوێندکار نەجات ئیسماعیل و لە سلیمانیش شەش کەسیان شەهید کرد و ئێستاش دەیان کەس لە گیراوەکانی ئەو مانگرتنە هێمنانەیە لە سەردابەکانی دائیرەکانی ئەشکەنجە و لێدان دا ماونەتەوە.

ئازادی و دیمۆکراتی و سەربەستییە شەخسیەکانی هاوولاتی عیراقی لە هیچ کات و سەردەمێکا حورمەت نەگیراوە و نەبوە، جێگەی داخە ئەمە بۆتە تەقلیدێک لە حوکم کردنی عیراق دا و، چەندین حکومەت هات و رۆیشت و گۆڕا، کەچی وەزعی ئازادی ئینسان و پارێزگاری کەرامەتی مرۆڤ هەر وەکو خۆی ماوەتەوە.

ئێستاش پاش دوو جار لێبوردنی گشتی زیندانیە سیاسیەکان و، پاش هەوڵ و ماندوبونێکی زۆری یەکێتی ی نیشتمانی بۆ بەردانی چەند سەد گیراوێکی سیاسی تر، زیاتر لە هەزار کورد لە لە سەر مەسەلەی سیاسی جوراوجۆر گیراون لە زیندانەکانی میری و گرتوخانەکانی دەزگاکان دان،کە لە وانە زیاتر لە ٢٠ کەسیان لە ژوری سێدارەدان و مەرگ هەڕەشەیان لێ ئەکات. لە گەڵ ئەم وتارەدا ناوی لیستەیەکی بلاوئەکەینەوە.

ئێستاش زیاتر لە چوار هەزار کوردی بارزانی لە گرتوخانەیەکی تایبەتی نەناسراودا بێ سەر و شوێن، لە هەمو مافێکی مرۆڤ و لەهی گیراوی سیاسی بێ بەشن، تەنانەت بۆ سالێک ئەچێ رێگەی (مواجهە) ی هیچ کەسێکیان نەدراوە، بەبێ ئەوەی کە بە ئاشکرا محاکەمە کرابن یان تاوانەکانیان ئاشکرا بێ. کە

بێگومان ٨٠٪ی ئەوانە بەبێ تاوان و ڕەش بگیر لە زیندان خزێنراون.

هەروەها سەدان مرۆڤی سیاسی عەرەب گیراون و لە زیندانەکان دا ماون و هەندێک لەوانە بێ سەر و شوێن.

لە گەڵ ئەوەدا کە حکومەتی عیراق چەندین بەڵگە و پەیمانی ناودەوڵەتی مۆر کردوە دژی ئەشکەنجە و لێدان و هەڵواسینی مرۆڤ، لە دەستوری عیراقیش دا ئەشکەنجەدان قەدەغە کراوە و، بە چەندین یاسای تری عیراقی ڕێ لەوە گیراوە کە بە زۆری لێدان و ئازاردان (اعتراف) لە گیراوی سیاسی وەربگیرێ.

کەچی ئەشکەنجەدان، بوە بە مەسەلەیەکی ئاسایی و بە بەرچاوی لێپرسراوانەوە هەمو دەزگاکانی ئەمن و ئیستیخبارات و هی تر ئەشکەنجە لە گەڵ هاوولاتی عیراقی دا بە کار ئەهێنن ئەگەر لەسەر سادەترین اخباریە گیرابێ.

ڕێکخراوی لێبوردنی جیهانی (ئەمنستی) و لیژنەی مافی مرۆڤ لە ڕێکخراوی نەتەوە یەککگرتوەکان چەندین جار ناڕەزایی و بێزاری خۆیان لەسەر لێدان و ئەشکەنجەدانی گیراوی سیاسی بە لێپرسراوانی حکومەتی عیراق گەیاندوە.

کە چی بە تەنها لە کاتی خۆپێشاندانە گشتیەکانی کوردستان ساڵی ١٩٨٢ لەو خەڵکەی لە کاتی خۆپێشاندانەکان گیران زیاتر لە ١٠٠ خوێندکار و هاوولاتی کورد لە ژێر لێدان و ئەشکەنجەدا لە ناوچون و تا ئێستاش بێ سەر و شوێن.

ئێمە لە کاتێک دا داوا لە کاربەدەستانی حکومەتی عیراق ئەکەین کە کارێکی وا بکات حورمەتی کەرامەت و مافی هاوولاتی عیراقی بگیرێ و بڕوانامەی نەتەوە یەککگرتوەکان و بەیانی جیهانی مافی مرۆڤ پێشێل نەکرێ و، داوا ئەکەین گیراوە سیاسیەکان ئازاد بکرێن و سنورێک بۆ لێدان و ئەشکەنجەدان دابنرێ، داوا لە هەمو ئازادیخواز و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و پاراستنی مافی زیندانی سیاسی و لە هەمو دەوڵەتانی پێشکەوتوی دنیا و ڕای گشتی جیهانی ئەکەین کە: داوا لە حکومەتی عیراق بکەن گیراوە سیاسیەکان ئازاد بکرێن. ٦ ی حوزەیرانی ٨٤

- ٧ -

حکومەتی عیراق و گەمەی موفاوەضات

یەکێک لەو مەسەلە سەرەکییانەی کە بۆتە هۆی دواکەوتن و دەرد و بەڵای گەلانی ڕۆژهەڵات نەبونی ئازادی و سەربەستی و هەبونی (استبدای شرقی)یە.

استبدادی شرقی بە درێژایی چەندین قەرن بۆتە نەریتی باو و زاڵی حوکمڕانی لە هەمو ناوچەی ڕۆژهەڵات دا.

ئینسان لەسەر پچوکترین داوای ڕەوای خۆی لە وانەیە نەک هەر ئازار بدرێ، بەڵکو لەوانەیە بە ناهەق بە ئەشکەنجە و ئازار بکوژرێ.
یەکێک لەو دەوڵەتانەی پڕبەپڕی وشەی (استبدادی شرقی) تێدا بوتە نەریتی حوکمڕانی، دەوڵەتی عیراق بوە لەوەتی دامەزراوە.
لە عیراق دا ئازادی پێکەوەنانی حیزب و نەقابە و ڕێکخراو نەبوە.
لەعیراق دا ئازادی مانگرتن و خۆپیشاندان نەبوە.
ئازادی ڕۆژنامەنوسین و دەربڕینی بیروڕا و داوا و ڕەخنە نەبوە.
بەڵکو لە عیراق دا مافی مرۆڤ هەمیشە پێشێل کراوە و نەبێ ئینسان لەو قەفەزەدا بجوڵێتەوە کە دەوڵەت بۆی دیاری کردوە ئەگینا تووشی سزادان ئەبێ، جا لە وەزعێکی وادا کە ئازادی و ژیانی دیمۆکراتی و ژیانی پارلەمانی، نە بە مەعنای ڕاستەقینە و نە بە مەعنای روکەش نەبێ، ئینسان دوو ڕێگەی لە بەردەمدایە:
یا سەر شۆڕکردن بۆ واقیعی حاڵ و ڕازی بون بەو چارەنوسەی بۆی دیاری کراوە کە بریتیە لە دیلی و زەلیلی.
یا خود بەرەنگاری و ڕوبەڕوبونەوە و یاخی بونی تاک و بە کۆمەڵ لە ڕوی واقیعی حاڵ واتە (استبداد)ا ئەگەرچی ناخۆش یا نائومێدانەش بێ.
لە بەر ئەوەی میللەتی کورد هەرگیز دەوڵەتی خۆی نەبوە تا بزانین لەویش دا هەر (استبدادی شرقی) زاڵ ئەبو و، مافی مرۆڤ پێشێل ئەکرا یا ڕێچکەیەکی تری ژیانی ئەگرت، بەڵکو میللەتی کورد هەمیشە بێ دەوڵەت و ژێردەستە و چەوساوە و زوڵم لێکراو بوە، لە ژێر باری جەور و زوڵمی (استبدادی شرقی) دا ناڵاندویەتی، بەڵام جێگەی سەربەرزییە بۆ هەمو کوردێک کە میللەتی کورد بە درێژایی مێژوی خۆی، لە هیچ زەمان و لە هیچ زەمینیکدا سەری شۆڕ نەکردوە بۆ واقیعی حاڵ و زوڵم و زۆر و ئیستیبداد و دیلایەتی قوبوڵ نەکردوە، بۆیە بەشێکی مێژوی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست پێکدێ لە شەڕ و شۆڕی کورد لە گەڵ دەوڵەتانی ناوچەکە.
نەتەوەی کورد، ئەگەرچی دەوڵەتیشی نەبوە، بەڵام ئەگەر لە گەڵ نەتەوە گەورەکانی دەوروپشتی دا وەکو عەرەب و فارس و تورک بەراورد بکرێ لە بواری بینا کردنی شارستانێتی و حەزارەتی ڕۆژهەڵات و ئیسلام دا، هەر لە کاروباری دروستکردنی پرۆژەی کانیاوی گوندێکەوە تا نوسینی قووڵ لە مەسەلەکانی علومی ئیسلامی و فەلسەفی دا، تا کاروباری عەسکەریی گەورەی وەکو شەڕی سەلیبییەکان، کورد هیچی کەمتر نەبوە لە نەتەوەکانی دەوروپشتی، لە گەڵ ئەوەش دا مێژوی ناوچەکە تاکە یەک ڕوداو ناگێڕێتەوە لە سەر ئەوەی کورد کەرەتێک ئەرزی

نەتەوەیەکی تری داگیر کردبێ یا دەسدرێژی کردبێتە سەر مافی میللەتێکی تر، بەڵکو بە درێژایی تاریخ هەر کورد ئەرزی داگیر کراوە و مافەکانی پێشێل کراوە و دەسدرێژی کراوەتە سەر و نەیان هێشتوە بەو چەشنە بژی کە خۆی ئەیەوێ، هەر لە بەر ئەمەش بوە چەک، ڕاپەڕین و شۆڕش و زەبروزەنگی شۆڕشگێرانە دژی دەوڵەتانی داگیرکەری ناوچەکە بەشی گەورەی مێژوی نەتەوەی کورد پێک ئەهێنێ. ڕەنگە موبالەغە و خۆهەڵکێشان نەبێ کە ئەگەر بڵێین ئەوەش ڕەنگدانەوەی پرۆسەی جۆری پێکهاتنی تایبەتی نەتەوەی کورد و گەشە کردنی بێ، کە هەرگیز زوڵم و زۆر و نیهانە و دەسدرێژی پێ قوبوڵ نەکراوە.

گەلێک جار نوسەرانی بێگانە کە لە سەر کوردیان نوسیوە، وایان لە قەڵەم داوە کە کورد زۆر حەزی لە یاخی بون و گوێ نەدانە قانون و چەک هەڵگرتنە، لە راستی دا ئەمە بینینی ڕوکەشی مەسەلەکەیە، چونکە ڕاستە کورد هەمیشە لە حاڵی یاخی بون و بەرهەڵستیی قانونی زۆردارانەی دەوڵەتانی ناوچەکەدا بوە، بەڵام کورد بۆیە ئەو ڕێگەیەی گـرتوە چونکە هیچ ڕێگەیەکی تری لە بەر دەم دا نەبوە. نەی توانیوە بە ڕێگەی سیاسی و هێمنانە داوا و ئامانج و ویست و خواست و ئاوات و، تەنانەت ئەو زوڵم و چەوسانەوەیەی بە سەریەوە بوە، بخاتە بەر چاوی خەڵک و کاربەدەستان، ڕێگەی نەدراوە حیزب و ڕێکخراوی تایبەتی خۆی دروست بکا، گۆڤار و ڕۆژنامەی تایبەتی خۆی بڵاو بکاتەوە، بۆ دەربڕینی ناڕەزایی مانگرتنی بێدەنگ و هێمن یا خۆپێشاندانی بێدەنگ و هێمن بکا، پارلەمان و کۆڕ و کۆبونەوەی ئازاد نەبوە قسەی خۆی تێدا بکا. بە پێچەوانەوە کاربەدەستانی بێگانە لە کوردستان دا هەمیشە بە ئاگر و ئاسن وەڵامی گەلی کوردیان داوەتەوە جگە لە ڕێگەی بە کار هێنانی زەبروزەنگ و خەباتی چەکدار، کورد وتەنی جگە لە زمانی تفەنگ هیچ ڕێگە و بوار و مەیدانێکیان بۆ نەهێشتۆتەوە کاری تێدا بکا، بۆیە کوردیش بە ناچاری ڕێگەی خەباتی چەکداری گرتوە، لاشمان وایە ئەوە هەم ئەرک و هەم مافی هەمو نەتەوە و گەل و چین و تاقمێکە کە لە رووی زوڵم و چەوسانەوەدا ڕابپەڕێ و دەس بداتە چەک و پەنا بباتە بەر زەبروزەنگ، ئەگەر زوڵم و زۆر و چەوسانەوە و نیهانەی قوبوڵ کرد شایستەی حورمەت و ڕێزلێنان و پشتیوانی نیە.

تەنیا ڕێگەی هەمو جار کاربەدەستانی ناچار کردبێ گوێ لە داواکانی کورد بگرن شۆڕش و دەسدانە چەک بوە، کاربەدەستانیش تا لە ڕێگەی بە کارهێنانی زەبروزەنگی عەسکەری و پۆلیسی بۆ کوژاندنەوەی شۆڕشی کورد نائومێد نەبوبن، ئامادە نەبوم گوێ لە ئاهو ناڵەی کورد بگرن، بۆیە:

هەم کورد کە بەرامبەرەکەی ئامادە بوبێ گوێ لە داواکانی بگرێ رێگەی موفاوەضەی گرتوە وەکو یەکێک لە شێوەکانی خەباتی گەلی کورد.

هەم کاربەدەستانیش کە ناومێد بون لە رێگەی بە کارهێنانی چەک دژی گەلی کورد رێگەی موفاوەضەیان گرتوە وەکو گەمەیەک بۆ شکاندنی شۆرشی گەلی کورد.

بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کورد قەرنێک زیاترە، بە پێی تێگەیشتنی زانستی، دەستی پێکراوە، وە لەو قەرنەش دا گۆران و گەشەکردنی قوڵ و بنەرەتی بەسەر شێوە و ناوەرۆکی بزوتنەوەکەدا هاتوە، لە روی ناسینی دۆست و دوژمن و ناسینی سروشتی ناکۆکیەکان و ناسینی ئوسلوبی خەبات و تێکۆشانی قۆناغی جۆراوجۆر، لە گەڵ ئەوەش دا موفاوەضە لە بەینی بزوتنەوەی رزگاری گەلی کورد و کاربەدەستان دا هێشتا وەکو ئوسلوبێک بۆ تێکشکاندنی شۆرشی کورد لە لایەن کاربەدەستانەوە هەر بەردەوامە، ئەگەرچی تەجروبەی نەتەوەی کورد بە درێژایی قەرنی رابوردو لە گەڵ موفاوەضەدا هەتا بلێی تاڵ و ناخۆش بوە، چونکە پری بوە لە پیلانگێری و غەدر و دەگە لێدان.

بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کورد کەم جار لە مەیدانی عەسکەری دا شکستی خواردوە، بەڵکو زۆر جار شەری بردۆتەوە، کەچی لە مفاوەضەدا وانە لە خەباتی سیاسی و لە مەیدانی سیاسی دا زۆر جار شەرەکەی دۆراندوە، چونکە هەروەکو پێشتر وترا مفاوەضە هەمیشە تیغێکی دودەم بوە:

هەم کورد ویستویەتی بە کاری بهێنێ بۆ دەربرینی خواست و وست و ئیش و ئازارەکانی.

هەم کاربەدەستان ویستویانە بە کاری بهێنن بۆ تێکشکاندنی شۆرشی کورد ئیتر سا یان بە پیلانگێران و گرتن و لە ناو بردنی سەرکردەکانی شۆرشەکەیان، بە کرین و سوک کردنیان و کوژاندنەوەی شۆرشەکە.

ئەمجارەش کە سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان پاش پرس کردن بە هەمو کادرە عەسکەری و سیاسیەکانی خۆی و، بە زۆربەی رۆشنبیرانی گەلەکەمان و کەسانی خاوەن رەئی و، ژمارەیەکی زۆری پیاو ماقوڵانی شار و دێهات، دەربارەی مفاوەضە، لە دوای نۆ ساڵ خەباتی خوێناوی و هەشت ساڵ خەباتی بێوچانی چەکدار، بریاری دا داخلی مفاوەضە بێ لە کاتێکا هەمو تەجروبە تاڵ و ناخۆشەکانی مفاوەضەی کورد و کاربەدەستانی لە شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی بیستەم دا لە بیر بو، وە لە کاتێکا لە چەندین لایەن و تاقمی ناحەزەوە درۆ و بوختانی بە پاڵ درا

و له چەندین تاقمی دۆستەوە ڕەخنە و گلەیی هاتە سەر.

بەڵام هەروەکــو دیاریکردنی ســەرەتای مــانگی حــوزەیرانی ١٩٧٦ بۆ هەڵگیرسانەوەی شۆڕش و خەباتی چەکدارانە دژی کاربەدەستانی عیراق ڕاست و لە شــوێنی خــۆی دابو، ئەگــەرچی زۆر لایەن و حــیــزب و تاقم و دەوڵەت دژی بون و هەندێکیان بە خۆکوژییان دائەنا، هەروەها هەڵبژاردنی کۆتایی ٨٣ و سەرەتای ٨٤ یش بۆ دەسکران بە مفاوەضە ڕاست و لە شوێنی خۆی دابو، بەڵام بەشی هەرە زۆری گــەلی کــوردیش لە عــیــراق دا پشــتــیــوانی لەو هەنگاوە کــرد، چونکە هەر دوو هەنگاوەکە:

هەم دەســپــێکردنەوەی شــەڕ لە ٧٦ دا، بە شــێــوەی پارتیــزانی درێژە پێدانی خەباتی چەکداری گەلی کورد بو.

هەم دەسپێکردنەوەی مفاوەضە لە ٨٤ دا، بە شێوەی سیاسی درێژە پێدانی خەباتی ســیــاسی گەلی کــورد بو، وە لە شۆڕشی کــوردا هەردوکــیــان یەکــتــری تەواو ئەکەن.

ئەوا شەش مانگە مفاوەضەیە لە بەینی گەلی کورد و کاربەدەستانی عیراق دا:

گەلی کورد مفــاوەضــە ئەکا بۆ ئەوەی بە مــافــە ڕەواکــانی خــۆی بگات، بۆ ئەوەی خــــواست و ویست و ئاوات و ئامـــانج و ئێش و ئازارەکـــانی خـــۆی بە کاربەدەستانی عیراق ڕابگەیەنێ.

حکومەتی عیراقیش مفاوەضە ئەکا بۆ ئەوەی کۆتایی بە شۆڕشی کورد بهێنێ و بیکوژێنێتەوە.

هەڵبــەتە لێرەدا پرســیــارێکی گــرنگ دێتە پێشەوە کــە واتە بۆچی یەکــێــتــی ی نیشــتمانی بڕیاری مفاوەضەی دا لە کاتێک دا شۆڕشی گەلی کورد لەوپەڕی بە هێزی دا بو لە ڕوی عەسکەری و سیاسییەوە و، حکومەتی عیراق خەتەری ئێران بەڵکو خەتەری ڕوخانی لەسەر بو، وەڵامی ئەم پرسیارە هەڵئەگرین بۆ ئەڵقەی داهاتو. ٧ ی حوزەیرانی ٨٤

- ٨ -

گەلی کورد و گەمەی موفاوەضات

کــاتێ یەکــێــتــی ی نیــشــتــمــانی ی کــوردســتــان داخلی مــفــاوەضــە بو لە گــەڵ حکومــەتی عــیــراق دا پاش هەشت ســاڵ شــەڕی خــوێناوی، چەندین کــەس و لایەن و حیزب و ڕێکخراو، تەنانەت چەند دەوڵەت، نیتر لە ڕوی دڵسۆزی و هەست کردنەوە

بێ بە مەسئولیەت بە رامبەر گەلی کورد، یا لە ڕوی نامەردی و دوژمنایەتی یەکێتییەوە بێ، یەکێتییان خستە ناو قەفەزی محاکەمەوە یا ئەو پرسیارەیان بەرەو ڕو نەکردەوە کە بۆچی یەکێتی ی نیشتمانی لەو کاتەدا کە هێرشی ئێران گەرم بو لەسەر عیراق و خەتەری سەرکەوتنی ئێران و شکانی عیراق لە کایەدا بو شەڕی وەستان و کەوتە مفاوەضە؟

لێرەدا پێش ئەوەی بچینە سەر باسەکە چاک وایە سەرلەنوێ دو مەسەلەی گرنگ کە هەمیشە لەهەمو بڕیارەکانی یەکێتی دا ڕەنگی داوەتەوە دوبارە بکەینەوە:

یەکەمیان، یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە وەرگرتنی هەمو هەڵوێستەکانی دا قازانجی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی لێک داوەتەوە و، بە گوێرەی پێویستیەکانی هەلومەرجی مەوزوعیی کوردستان هەنگاوی ناوە، نەک بە پێ ی فەرمان و نەسیحەت و قسەی ئەم و ئەو، یا بە پێ ی بوختان و درۆ و جنێو و قسەی ئەم و ئەو، بەڵکو هەمیشە وەکو ڕێکخراوێکی سەربەخۆ بیری کردۆتەوە و بڕیاری داوە و ڕەفتاری کردوە.

دووەمیان، لە بەر ئەوەی یەکێتی ی نیشتمانی ی کوردستان هەمیشە قازانجی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی لە بەرچاو گرتوە، بێ ئەوەی گوێ بداتە دەسکەوتی تایبەتی بۆ یەکێتی ی نیشتمانی وەکو ڕێکخراو یا وەکو ئەفراد، بۆیە هەمیشە لە هەمو مەسەلەیەک دا توانیوێتی زۆر بە جورئەتەوە بێ ترس و سڵەمینەوە بڕیار بدا و هەنگاو بنێ.

هەر لەبەر ئەوەش بو، کە لە تاریکستانی ئاشبەتاڵ دا، لە کاتێک دا عیراق و ئێران ڕێک و تەبا بون، بڕیاری دا سەر لە نوێ ئالای شۆڕش و بەرەنگاری لە کوردستان دا هەڵ بکاتەوە و، لە گەرمەی شەڕ و دەسوەشاندنیش دا لە هێزەکانی عیراق، لە کاتێک دا عیراق و ئێران لە گەرمەی جەنگ دا بون، توانی بڕیار بدا شەڕ بوەستێنێ و داخلی مفاوەضە ببێ لە گەڵی، بێ ئەوەی پرس بە کەس بکا جگە لە گەلەکەی خۆمان و، بێ ئەوەی گوێ بداتە قسەی کەس جگە لە میللەتەکەی خۆمان.

یەکێتی ی نیشتمانی ی کوردستان لە زەعیفییەوە یا خود لە ئەنجامی شکان و کۆڵدان دا نەکەوتە مفاوەضە بەڵکو لەو کاتەدا کە داخلی مفاوەضە بو، هەم لە ڕوی پێشمەرگەییەوە لە سەرکەوتن دا بو، هەم لە ڕوی سیاسیەوە لە هەڵوێستێکی بەهێز دابو، ی ن ک، بە پێچەوانەی هەمو درۆ و دەلەسەکانی لایەنەکانی جودەوە کە لە ئێرانەوە ئەوەڕین، دەیان ئەبەردی گەورەی بە سەرکەوتویی لە سەرانسەری کوردستان دا ئەنجام دابو، شەڕی گەیاندبوە ئەو پێدەشتانەی کە لە شۆڕشی

ئەیلولیش دا ئەی گەیشتبویە، پێشمەرگە و جەماوەری شار و لادێ ی لە خەبات دا تێکەڵاو کردبو، سنوری ناوچەی ئازاد و بنکە و بارەگاکانی یەکێتی چەن قات فراوانتر کرد و لە قوڵایی کوردستانی عیراق دا جێگیر بو، هێزی پێشمەرگەیش لە روی تاکتیکی کارەوە لە چالاکی پچوکەوە چوبوە قۆناغی گەورەوە و، لە قۆناغی خۆپاراستنەوە چوبوە قۆناغی هێرش بردنەوە، ئەمە سەرەرای ئەوەی هەمو هێزەکانی جودی بە کۆمەڵ شکاند و ریسوا کرد.

جا کە ی ن ک نە لە روی سیاسیەوە و نە لە روی پێشمەرگەییەوە لاواز نەبو، بەڵکو بە هێز بو، شۆرشی گەلی کورد لە مەترسی دا نەبو، بەڵکو عیراق لە مەترسی دابو، شۆرشی گەلی کورد پێویستی بە وەستاندنی شەر نەبو، بەڵکو عیراق پێویستی بە وەستاندنی شەر هەبو، کەواتە بۆ چی ی ن ک لەو کاتەدا کەوتە مفاوەضە ؟

لە وەڵامی ئەمەدا ئەڵێین: دروست لەبەر هەمان هۆ، واتە لەبەر ئەوەی عیراق لە مەترسی دا بو، وە پێویستی بە وەستاندنی شەر هەبو. شتێکی شاردراوە نیە کاربەدەستانی عیراق چەندین ساڵە خەریکی جێبەجێ کردنی نەخشەی لە ناو بردنی کوردن، هەر وەکو لە وتارەکانی پێشودا رون کرایەوە، ئەتەوە پەرستەکانی عەرەب کورد بە غەریب ئەزانن وا نیدیعا ئەکەن کە وەکو میوان لەسەر ئەرزی عەرەب دانیشتوە، لە بەر ئەوە رێگە و شوێنی دەرپەراندن و لە ناو بردن و تواندنەوەی دائەنێن و، بە شێکی زۆریشیان بە بەهانەی ئەمنی ستراتیجی عیراقەوە جێبەجێ کردوە.

هەڵگیرسانی جەنگ لە نێوان عیراق و ئێران دا، هەم فرسەتێکی بۆ گەلی کورد هەڵخست ئەگەر بیەوێ سود لە ناکۆکی ئەو دو دەوڵەتە وەربگرێ، هەم گوشار و زەغتی عەسکەری لەسەر پێشمەرگە کەم کردەوە و هێزی پێشمەرگە توانی چاکتر لە روی چەندایەتی و چۆنایەتیەوە گەشە بکات. لەو شەرەدا کورد دەورێکی ئەوتۆی نەبو، هەروەکو دەستی لە هەڵگیرساندنی یا خود لە یارمەتیدانی کاریگەری لایەک دژی لاکەی تریان دا نەبو، تەنانەت مەیدانی شەرەکەیش دور بو لە کوردستان، هەتا جاشەکانی ق . م کەوتنە گێچەڵ کردن بە شۆرشی کوردستانی ئێران و یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان دا لە پەلاماردانی بنکەکانی پێشمەرگە و گرتنی ناوچە ئازادەکانی کوردستانی ئێران دا بەو جۆرە شەریشیان خستە کوردستانەوە، کە ئەمەش یەکێک لە گەورەترین تاوانە تاریخیەکانی (ق . م) ە لە مێژووی گەلی کوردا.

کاربەدەستانی عیراق کە خۆی لە ئەسلا لە بەهانە بون لە گەلی کورد و چەندین ساڵە خەریکی جێبەجێ کردنی ئەخشەی لە ناوبردنی گەلی کوردن لە عیراق دا، ئەو فرسەتەی بە هەل زانی بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی بەرنامەدار کار بکەن بۆ خۆشکردنی زەمینەی قەناعەتی ویژدانی لە لای ئەتەوەی عەرەب بە گشتی و، گەلی عەرەب لە عیراق دا، وە لە ناو دام و دەزگای جەیش و هێزە چەکدارەکانی تردا بە تایبەتی، کە: گوایە کورد ئەک هەر بەشداری عیراق ناکا لە شەڕدا، بەڵکو خائینە و، لە پشتەوە خەنجەری ژەهراوی لێ ئەدا و، ئەو شکست و زەرەرانەی لە شەڕدا لە گەڵ ئێران لێ ی ئەکەوێ، ئۆباڵەکەی لە ئەستۆی کوردایە، بۆ ئەوەی گەلی عەرەب لە ڕوی فکرییەوە ئامادە بکا کە وەکو میللەتێ بەشدار بن لە لەناوبردنی میللەتی کوردا، هەروەکو دەوڵەتی عوسمانی کە لە شەڕی ڕوس دا شکا، ئۆباڵەکەی خستە ملی ئەرمەن و ئەوەی کرد بە بەهانە بۆ قەتلوعامی ئەرمەن، وە ئالمانیا کە لە جەنگی جیهانیی یەکەم دا شکا ئۆباڵەکەی خستە ملی جولەکە و ئەوەی کرد بە بەهانە بۆ قەتلوعامی جولەکە، کاربەدەستانی عیراقیش ئەیانویست ئۆباڵی شکانەکەی خۆیان کە هەمو کەسێکی ژیر و بە ویژدان ئەزانێ هۆی تری هەیە بخەنە ملی کورد و ئەوە بکەن بە بەهانە بۆ قەتلوعامی، لە کاتێک دا کە ئەوە فری بە سەر ڕاستییەوە نیە، چونکە ئەوە پێنج ساڵە چەن ملیون کورد لە ئێران دا لە شۆڕش دان دژی ڕێژیمی ئێرانی، وە لە کوردستانی عیراقیش دا لە چەن دەستەیەکی دورە وڵاتی لە ناو خەڵک دا سوک و ڕیسوا بەولاوە کەسێکی کە هاوکارییەکی ئەوتۆیان لە گەڵ حکومەتی ئێران دا ئەکردوە دژی عیراق و ئەگەر ژمارەی ئەوانەش لە گەڵ ژمارەی ئەو عەرەبانەدا بەراورد بکرێ کە هاوکارییان کردوە لە گەڵ ئێران ڕەنگە سەد بەرامبەر زیاتر بێ، لە کاتێک دا کە بەشداربونی ئەتەوەی کورد بە قازانجی هەر کام لەو دوو دەوڵەتە، چ عیراق و چ ئێران، تەرازوی هێزەکانیانی بە جورێکی ئەوتۆ ئەگۆڕێ، کە لە وانە بو چارەنوسی جەنگەکە بە یەکجاری بڕیار بدا.

ی ن ک وەکو گەورەترین هێزی سەربەخۆ و بە جورئەت ئیسپاتی کرد کە گیروگرفتی کورد لە گەڵ ئێران و عیراق گیروگرفتێک نیە دەسکردی ئەو دەوڵەتانە یا لە ئەنجامی ناکۆکی ئەو دو دەوڵەتە بێ، بەڵکو گیروگرفتی گەلی کورد گیروگرفتی گەلەکە خۆی و زەوت کرانی مافەکانیتی. دەوڵەتەکانی عیراق و ئێران لە شەڕ دا بن یان ڕێک و تەبا بن، تا مەسەلەی کورد بە چارەسەرنەکراوی مابێ، گیروگرفت و شۆڕشی کوردیش هەر ئەمێنێ، چونکە شەڕکردن یا ڕێککەوتنی کورد لە گەڵ ئەو دەوڵەتانە ئەبەستراوە بە شەڕ یا ڕێککەوتنی عیراق و ئێرانەوە بەڵکو بەستراوە بە

سەلماندنی مافەکانی گەلی کورد و، بە زەوتکردن و پێشێلکردنی مافەکانیەوە.
بۆیە شکانی عیراق یا ئێران لەو شەڕەدا بەندە بە بیروبۆچون و فەلسەفەی حوکمڕانی خۆیان و عامیلی ناوەوە و دەرەوەی هەر یەکەیان، نەک بە دڵسۆزی یا خیانەتی گەلی کوردەوە، کاربەدەستانی عیراق ئیتر ناتوانن بەهانەی هاوکاری کورد لە گەڵ ئێران بکەن بە بیانو بۆ لە ناوبردنی کورد یا بیکەن بە مادەیەک بۆ هاندانی جەیشی عیراق و هێزە چەکدارەکانی تر و گەلی عەرەب لە عیراق دا دژی گەلی کورد، چونکە گەلی کورد لە پێناوی مافە ڕەواکانی خۆی دا جەنگیوە، نەک لە پێناوی ئەم دەوڵەت یا ئەو دەوڵەت، وە کاتێکیش کاربەدەستانی عیراق ئامادەیی خۆیان دەربڕی بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی گەلی کورد و لابردنی زوڵم و چەوسانەوە لە سەری بە ڕێگەی هێمنانە، وا گەلی کوردیش پێشوازی لەو ئامادەییە کرد. بەڵام پێ ئەچێ ئەمجارەیش وەکو هەمو جارەکانی تری مێژوی مفاوەضاتی بەینی کورد و کاربەدەستانی عیراق:
کورد کەلک لە مفاوەضە وەربگرێ بۆ دەربڕینی خواست و ویست و داوا و ئاوات و ئامانج و ئێش و ئازارەکانی، واتە بۆ چارەسەرکردنی کێشە کۆنەکەی.
کاربەدەستانیش کەلک لە مفاوەضە وەربگرن وەکو گەمەیەک بۆ تێکشکاندنی شۆڕشی کورد، نەک وەکو ئوسلوبێک بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی گەلی کورد.
لەمەیش دا بە پێچەوانەی هەمو جارەکانی ترەوە، ئەگەر جارەکانی تر مەسئولیەتی تێکچونی مفاوەضە دابەش بوبێ بە سەر کاربەدەستانی عیراق و سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد و هەندێ لای تردا، هەر لایەکیان بە پێی خۆی، ئەوا ئەمجارەیان مەسئولیەتی تێکچونی مفاوەضە ئەکەوێتە ئەستۆی کاربەدەستانی عیراق، نەک هیچ لایەنێکی تر، چونکە ی ن ک گەمەی مفاوەضات ناکا. ٨ ی حوزەیرانی ٨٤
لەم کاتەدا کێ مەسەلەی خوێندکارانی تەقاندەوە؟
لە کاتێک دا، وتوێژ لە نێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و میری دا بۆ پێشەوە ئەچو، هەنگاوێکی باشی نابو، ئا لەم کاتەدا دەستەیەکی شەڕخوازی میری بە دەستی ئەنقەست و بۆ تێکدان و پەکخستنی وتوێژ و نوێ کردنەوەی نائارامی و تێکدانی برایەتی و یەکێتی ڕیزەکانی خەڵکی عیراق و سەپاندنەوەی شەڕ بەسەر میللەتەکەمان دا کێشەی خوێندکارانیان خوڵقاند و بەرە بەرە ئاگرەکەشیان خۆش کرد.

چونکە ئەو دەستەیە هەمیشە زەرەری لە پتەوبونی برایەتی کورد و عەرەب و ئاشتی دایە و قازانجیان لە هەڵگیرسانەوەی شەڕ دایە چاک شارەزای سازکردنی کێشە و گیروگرفتە، ئەزانێ دەرکردنی دەیان خوێندکاری کورد لە خوێندنی زانکۆ پەرە ئەسێنێ و ئەتەنێتەوە، خوێندکاران هەمو ئەگرێتەوە و پاشان هەزاران خێزان و بنەماڵەی کورد ئەگرێتەوە و لە ئەنجام دا بەشێکی زۆری خەڵکی کوردستان ڕائەکێشێتە کێشەوە و بار و دۆخی کوردستان ئاڵۆز ئەبێ و کۆسپ و تەگەرە لە پێش دەمی وتووێژی یەکێتی و میری دا دروست ئەکات.

لە کاتێک دا خوێندکارانی کوردستان خەریکی خۆ ئامادە کردن بون بۆ پێشوازی کردنی تاقی کردنەوەکانی کۆتایی ساڵ لە باتی ئەوەی کە هان بدرێن باشتر کۆشش بکەن و زیاتر خۆ بۆ تاقی کردنەوە ساز بدەن، ئەو لایەنە شەڕخوازە ئەخشەی ئەوەی دائەنا بە زۆر کێشیان بکا بۆ شەڕ، بە زۆر خوێندکارانی کوردی ناچار ئەکرد بچێ لە ئۆردوگاکانی "جەیشی شەعبی" دا تەدریب بکا. ئەو لایەنە شەڕخوازە شۆڤینیە بە چەشنێ کەوتە هەڕەشەکردن و زەبروزەنگ نواندن بەرامبەر خوێندکاران، کە مرۆڤ وابزانێ ئەنجامی جەنگی عێراق - ئێران، شکست و سەرکەوتنی بەرگری عێراق بەرامبەر هێرشی داگیرکەرانی ئێران لەسەر "تەدریب" کردنی چەند سەد خوێندکارێکی کورد وەستاوە.

ئەوە بوو ئەوانە کەوتنە تەنگ هەڵچنین بە خوێندکارانی کوردی زانکۆ، بۆ ئەوەی ناچار بکرێن بە زۆر ڕەوانەی تەدریب بکرێن، لە ئەنجامی قایل ئەبونی خوێندکاران دا دەیان خوێندکاری کورد لە خوێندن دەرکران و ئەوەش خوێندکارانی ڕاکێشا بۆ ئەوەی بە مانگرتنی هێمنانە ناڕەزایی و بێزاری خۆیان بەرامبەر ئەو ڕەفتارانە دەربڕن کە دەرحەقیان ئەکرێ.

هەندێ لە لێپرسراوە داخ لە دڵەکانی کوردستان، ئەوانەی کە لە هەلومەرجی شەڕ و نائارامی دا، خەریکی دەوڵەمەندبون و گیرفان پڕکردن و دزی و بەدخویی بون، کەوتنە گیانی خەڵکی مانگرتووەوە چەندین کەسیان لێ کوشتن و بریندار کردن. وە بە بیانویەکی باشیان زانی بکەونە گیانی خەڵکی شارەکانی کوردستان هەر بۆ ئەوەی گفتوگۆ تێک بدەنەوە، وە بەم جۆرە هەلومەرجی کوردستانیان ئاڵۆزاند و کەوتنە قوت کردنەوەی کۆسپ و تەگەر لە ڕێگەی چارەسەری هێمنانەی مەسەلەی کوردا.

هەندێک لایەنی کۆنەپەرستی کوردیش کە بە مەسەلەکە و هەلومەرجە ئاڵۆزەکەی زانی کەوتە هەوڵ و تەقەلای نائومێدانە و قۆستنەوەی کێشەی

خوێندکاران بۆ قازانج و دەسکەوتی تایبەتی حیزبایەتی خۆیان.

بێگومان ئەو دو دەستە شەڕخوازە، شۆڤینیەکانی کە لە ناو کاربەدەستانی میری دان وە لایەنی کۆنەپەرستی کورد، کە بە تەنگ ڕژانی خوێنی کورد و عەرەبەوە نایەن، یەک مەسەلە بۆ شێواندنی دۆخی کوردستان کۆیان ئەکاتەوە ئەویش پەک خستنی هەوڵدانی دڵسۆزانە و مەسئولانەیە بۆ چارەسەر کردنی مەسەلەی کورد بە ئاشتی، وە تێکدانی وتووێژ و ئاڵوزکردنی بار و دۆخی وڵات و سەپاندنەوەی شەڕی ناڕەوا بەسەر میللەتەکەمان دا.

ئێمە لە کاتێک دا ئەو دو دەستە شەڕخوازە نیاز خراپە بۆ کۆمەڵانی خەڵک دەست نیشان ئەکەین وە داوا ئەکەین بە پەلە کێشەی خوێندکارانی کورد چارەسەر بکرێ، وە ڕێگە نەدرێ هەوڵی خراپی ئەو تاقمە سەر بگرێ.

ئەو ڕاستیە دوپات ئەکەینەوە کە بە دەرکردن یا گیرانەوەی ژمارەیەک قوتابی زانکۆی کورد، مەسەلەی خوێندکاران گۆڕینێکی قوڵی بە سەردا نایەت یا خود چارەسەر ناکرێ. چونکە تاقە ڕێگەی چارەسەرکردنی کێشەی خوێندکارانی کوردستان بەوە ئەبێ کە کێشەی کورد بە شێوەیەکی هەمە لایەنە لە عیراق دا چارەسەر بکرێ کە کێشەی خوێندکارانیش بەشێکی بچوکی ئەو مەسەلەیە گەورەیەیە. بەوە ئەبێ کە فەرق و جیاوازی نێوان خوێندکاری کورد و خوێندکاری عەرەبی بەعسی نەمێنێ و کاروباری بەڕێوەبردن و ئەخشەی دانانی گەشە کردنی قوتابخانە و زانکۆ و پەیمانگاکان و بەرنامەکانی خوێندنیان لە دەست ئەو کەسانەوە کە واقیعی کوردستان تێ ناگەن و ڕەچاوی ناکەن، یا نایانەوێ تێ بگەن بکەوێتە دەست کورد خۆی، هەر لەبەر ئەوەشە یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە وتووێژدا و لە یاسای ئۆتۆنۆمی کوردستان دا داوای دامەزرانی ئەمانەتی پەروەردە و فێرکردن و خوێندنی باڵای بۆ کوردستان کردوە، تا بە تەواوی خوێندکاری کوردستان لە دەست چەوسانەوەی جیاوازی لە گەڵ کردن و سەپاندنی عەقڵی ئەم و ئەو بە سەریا دەرباز بێ و بە بێ ئەوەی داوای ئەوەی لێ بکرێ ببێ بە بەعسی قاپی هەمو کولێج و پەیمانگاکانی بۆ بکرێتەوە و لە ناردن بۆ خوێندنی هەندەران دا غەدری لێ نەکرێ.

*

سێیەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە

لە تەمموزی ١٩٨٤ دا سێیەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە لە هەواری کانی سێو لە بناری پیرەمەگرون دا بەسترا. ٢٣ مانگ بە سەر کۆنفرەنسی دوەم دا تێپەڕی بو. لەم کۆنفرەنسەدا ٢٨٧ نوێنەر و ١١ ئەندامی چاودێر بەشدار بون.

لە ڕوی تەمەنیانەوە: ٤٤ ئەندامی لە نێوان ٢٠ - ٢٤ و، ١٧ ئەندامیان لە نێوان ٢٥ - ٣٠ و، ٧٤ ئەندامی لە نێوان ٣١ - ٣٥ و، ٣٤ ئەندامی لە نێوان ٣٦ - ٤٠ و، ١٨ ئەندامی بەرەوژوری ٤٠ ساڵ بون.

لە ڕوی پیشەوە: ٥٤ ئەندامی کرێکار و، ٧ جوتیار و، ١٥٣ موچەخۆری پچوک و فەرمانبەر و، ١٤ موچەخۆری ناونجی و، ٤٩ ئەندامی پیشەی جیا جیا و خوێندکار، لەوانە ٥ ئافرەت و، ١٠ کاسبکار. من ڕاپۆرتی سیاسی و، دەزگای ناوەندی ڕێکخستن ڕاپۆرتی سیاسی، ئایدیۆلۆجی، ڕێکخراوەیی و پێشمەرگەیی خوێندەوە. یەکێتی نوسەران، هونەرمەندان، مامۆستایانی کوردستان، نامەی پیرۆزباییان نارد بو.

لە کردنەوەی کۆنفرەنسەکەدا مامجەلال، نوێنەری یەکێتی شۆڕشگێران و، د. قاسملو نوێنەری حیزبی دیموکراتی کوردستان و، ئیبراهیمی عەلیزادە نوێنەری سازمانی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران ئامادە بون، هەر یەکە وتاری تایبەتی خوێندەوە.

دەربارەی گفتوگۆ کۆنفرەنس بڕیاری دا: «بە هەڵسەنگاندنی هەلومەرجی تایبەتی ناوچەکە و وڵات، وە بە ڕەچاوکردنی ئەو ڕاستیەی کە گفتوگۆ بۆتە یەکێک لە شێوەکانی خەباتی جوڵانەوەی کورد، پاش ورد بونەوە لە لایەنی سەلبی و ئیجابی گفتوگۆ ئەو بۆچونەی پەسند کرد: کە سەرەڕای ئاسینی ماهییەتی ڕژێم و، سەرەڕای ئەوەش کە حکومەت لە گفتوگۆ دا ناجیددیە و، تاقیکردنەوە ئەو ڕاستییەی سەلماندوە کە هەمیشە لە بەڵێنەکانی پاشگەز ئەبێتەوە، بەڵام هەوڵ بدرێ گفتوگۆ تا دوا چۆری بگوشرێ و بەر لەوە ئەپسێنرێ تا مەسئولیەتی مێژویی پساندن و ئەنجامە خراپەکانی بکەوێتە ئۆباڵی ڕژێمی بەغداد. بە مەرجێ گفتوگۆ بەرامبەر مومارەسەی خراپی ڕژێم دەست بەستمان نەکا.»

گفتوگۆ و باسەکانی ناو کۆنفرەنس ٦٨ سەعات زیادتری خایاند.

لەم کۆنفرەنسەدا چەند کەسێکی نوێ کە لە ڕێکخراوی شارەکان دا کاریان ئەکرد هەڵبژێردران بە ئەندامی سەرکردایەتی، لەوانە کۆسرەت و، بە ئەندامی ئیحتیاتی سەرکردایەتی، لەوانە د. خەسرەو خاڵ، عومەر فەتاح، دلێر ئەحمەد شوکری.

پێڕەوانی ڕێبازی توندڕەو نەیانتوانی زۆرایەتی بە دەس بهێنن و، بیروبۆچونەکانی خۆیان بسەپێنن، بەڵێنیشیان دا ڕێزی بڕیارەکانی کۆنفرەنس بگرن.

*

کۆنفرەنسی شۆڕشگێڕان

بۆ هەڵسەنگاندنی هەلومەرجی کوردستان و ڕێکخستنەوەی کاروباری ڕێکخراوەیی، هەر لەم ماوەیەدا، یەکێتی شۆڕشگێڕان کۆنفرەنسی خۆی لە مێرگەپان بەست. گفتوگۆکانی ناو کۆنفرەنس بە هێمنی و تەبایی کرا و، هەڵبژاردنەوەی سەرکردایەتی تێ دا ئەنجام درا.

*

خولێکی تری گفتوگۆ

دۆخی ئاڵۆزاوی کوردستان و، ساردی نێوان یەکێتی و بەعس بە درێژایی مانگەکانی مایس، حوزەیران، تەمموز بەردەوام بو.

ڕۆژی ٢٠ ی تەمموز، سەعدی مەهدی صالح هاتە سورداش و، داوای کرد کە گفتوگۆ دەس پێ بکرێتەوە و، ئەوان ئامادەن بۆ پێشوازی وەفدی یەکێتی.

ڕۆژی ٢٥ ی تەمموز وەفدی یەکێتی بە ڕێ کەوتن بەرەو بەغداد.

ڕۆژی ٢٨ ی تەمموز لە بارەگای قیادەی قطری عیراق کۆبونەوەی هاوبەش دەستی پێ کرد.

وەفدی یەکێتی پێک هات بو لە: فەرەیدون عەبدولقادر، عومەر عەبوللا، عومەر عەزیز، بە سەرۆکایەتی د. فوئاد مەعصوم.

وەفدی عیراق پێک هات بو لە: فاضیل بەڕڕاک، مەحمود شوکر شاهین، د. مونذیر ئال شاوی، عەبدولفەتاح ئال یاسین، بە سەرۆکایەتی عەلی حەسەن مەجید.

ئەو ٤ (ورقە) یەی یەکێتی ئامادەی کرد بو، کرا بو بە بەرنامەی گفتوگۆی ڕۆژانەی کۆبونەوەکان.

ئەم خولەی گفتوگۆکان لە هەمو خولەکانی پێشو و، خولەکانی دوایی ڕێکوپێکتر بو.

٨ دانیشتنی سەرەکی و چەند کۆبونەوە و دیدەنی لاوەکییان کرد بو.

٢ کۆبونەوەی تریشیان لە گەڵ کرد بون، یەکێکیان، لیواڕوکن مەحمود شوکر شاهین لە گەڵی کرد بون بۆ ڕونکردنەوەی (المحاور الاستراتیجیە) کە پێویستن بۆ پاراستنی عیراق لە هێرشی ئێرانی، تورکی، سوری. کۆبونەوەی دوەمیان وەکیلی وەزیری ئەوت لە وەزارەتی ئەوت لە گەڵی کرد بون بۆ ڕونکردنەوەی ئەو ناوچانەی ئەوتیان تێ دایە. لەم دو کۆبونەوەیەش مەبەستیان ئەوە بوە، بە وەفدەکەی بسەلمێنن: ئەو شوێنانەی ناخرێنە سەر ناوچەی ئۆتۆنۆم، لە بەر ئەوەیە کە یان بۆ پاراستنی عیراق پێویستن، یاخود حەوزی ئەوتیان تێ دایە، لە بەر ئەوە ئەبێ بە

دەس حکومەتی ناوەندیەوە بێ نەک دەسەڵاتی ئۆتۆنۆم. دواتر بەعس ناویشی خستۆتە پاڵ ئەو شتانەی کە ئەبێ بەڕێوەبردنی بە دەس بەغدادەوە بێ.
لە سەر هەندێ مەسەلە پێک هات بون، لەوانە: ئاسایکردنەوەی هەلومەرجی کوردستان و کەرکوک و، دەسەڵاتەکانی داوودەزگای ئۆتۆنۆم. لە سەر هەندێ مەسەلەش ڕێک نەکەوت بون بە چارە نەکراوی مابونەوە، دانرا بون مامجەلال لە گەڵ صەددام یەکلای بکەنەوە، لەوانە: دیاریکردنی سنوری ناوچەی ئۆتۆنۆم و، پەیماننامەی جوقت (میثاق الجبهه الوطنیه القومیه التقدمیه).
ئەو پەیمانە، لە بابەتی ئەوە بو کە لە ١٩٧٣ دا لە گەڵ حشع مۆریان کرد بو، ئەمە بە هیچ جۆرێ بە یەکێتی قوبوڵ نەئەکرا، چونکە یەکێتی لە کوردایەتی ئەشۆڕدەوە. بەعس ئەیویست هەمو شت بە یەکەوە بە لادا بخا و، هیچ مەسەلەیەک بە هەڵواسراوی بە جێ نەهێڵێ. جێبەجێ کردنی ئەوەی لە سەری ڕێک کەوت بون بەست بو بە موافەقەتی یەکێتیەوە لە سەر میثاقەکە.
وەفدەکە دوای لێبونەوە لە دانیشتنە سەرەکییەکان لە گەڵ عیززەت دوری کۆ بوبوەوە. ڕۆژی ٢٣ ی ئاب وەفدی یەکێتی گەڕایەوە سورداش. لە کۆبونەوەی سەرکردایەتی یەکێتی دا کەوتینە لێکۆڵینەوەی بەڵگەکان. هەندێ لەوانەی لە سەری پێک هات بون کەموکوڕییان تێ دا بو پێویستیان بە پێ دا چونەوە و باس کردنەوە هەبو.

*

ناکۆکیەکانی بەعس - یەکێتی

ناکۆکیەکان لە گەڵ بەعس ئەتوانرێ بکرێن بە دو بەشی جیاوازەوە: ناکۆکی سیاسی و، ناکۆکی ئەرزی.

ناکۆکی سیاسی

لە عیراق دا بڕیاری سیاسی بە دەس کێیە؟ بە دەس (المجلس الوطنی)؟ ئەنجومەنی وەزیران؟ (قیاده قطر العراق) ی حیزبی بەعس؟ (مجلس قیاده الثوره) یە؟ یان بە دەس هێزێکی نەبینراوی غەیبیە؟ لە کاتی گفتوگۆدا ئەم کێشەیە بە زەقی هەستی پێ ئەکرا بە تایبەتی لە دو مەیدان دا: یەکێکیان، مەیدانی بەشداری کورد لە دەسەڵاتی ناوەندی دا. ئەوی تریان، لە مەیدانی دەسەڵاتی حوکمی زاتی دا.
بیروبۆچونەکانی یەکێتی لە گەڵ بەعس بە تەواوی لە یەکتری جیاواز بون.
یەکێتی لای وابو، کە عیراق پێک دێ لە دو نەتەوەی سەرەکی عەرەب و کورد، هەروەک لە دەستوری کاتیی عیراق دا نوسراوە، لە بەر ئەوە ئەبێ لە هەمو

شتێک دا بەشی هەبێ و، بەشدار بێ لە دارشتن و دانی بڕیاری سیاسی دا.

یەکێتی باوەڕی بە دیموکراسی و پلورالیزم و، بە ئازادی حیزبایەتی و ڕۆژنامەوانی و، دابەشکردنی دەسەڵاتەکان بە سەر دەسەڵاتەکانی تەشریعی، تەنفیزی، قضائی دا هەبو، وەکو ئەوەی باوە لە وڵاتانی دیموکراتی دا لە دنیادا.

یەکێتی لە ڕێکخستنی پەیوەندی نێوان دەسەڵاتی ناوەندی و دەسەڵاتی حوکمی زاتی دا، باوەڕی وا بو، کە جگە لە کاروباری دیفاع، دەرەوە، پارەوپوڵ.. ئەوانی تر ئەبێ بەجێ بهێڵرێ بۆ دەزگاکانی حوکمی زاتی.

حیزبی بەعس بە موئامەرە هاتۆتە سەر کار. وەکو صەددامیش ئەڵێ: «جئنا لنبقی». باوەڕی بە ژیانی دیموکراسی و پلورالیزم نیە، بەڵکو ڕژێمێکی تۆتالیتاریە. هەوڵ ئەدا هاووڵاتی عیراقی، بێ گوێ دانە ئەتەوە و دین و مەزەب، بە گوێرەی بۆچونەکانی خۆی و تێگەیشتنی لە ژیان ڕابهێنێ و لە قالب بدا. ئامادە نیە لە پچوکترین دەسەڵاتی خۆی بۆ هیچ حیزب و لایەکی تر بگوزەرێ. جۆری بەڕێوەبردنی حیزب و دەوڵەت لە عیراق دا شتێکی تایبەتیە و لە دنیادا نمونەی نیە.

بەعس سەیری ئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی نیشتمانی ئەکا، وەکو دو دەزگای بێ دەسەڵاتی سیاسی.

داوودەزگای ئۆتۆنۆمی پێک هات بو لە: (المجلیس التشریعی و المجلس التنفیذی). ئەندامانی تەشریعی بە ناو لە لایەن دانیشتوانی ناوچەی ئۆتۆنۆمەوە هەڵئەبژێردران. بەڵام ئەبوایە لەو کەسانە بن کە سەرکردایەتی بەعس پەسندیان ئەکا. مەرجەکانیشی ئەوەندە قورس و نالەبار بون، مەگەر کەسێ پێ ی لە کەرامەتی شەخسیی و ئەتەوەیی خۆی بنایە، ئینجا پێ ی قوبوڵ ئەکرا. ئەم دەزگایە ئەگەرچی لە سەداسەد بە فەرمان و ئامۆژگاری بەعس کاری ئەکرد و، دەسکردی خۆی بو، کەچی دەسەڵاتی دانانی (قانون) ی پێ نەدرا بو.

(المجلس الوطنی) یش لە بەغداد، شتێ بو لە بابەتی مەجلیسی تەشریعیەکەی هەولێر.

(المجلس التنفیذی) یش دەزگایەکی بێ دەسەڵات بو. جگە لەوەی هەندێ لە دائیرەکانی سەر بە هەندێ لە وەزارەتەکان هیچ پێوەندییەکیان لە گەڵ ئەمانەتە عامەکانی حوکمی زاتی نەبو، محافظ و سەرانی دەزگا ئەمنیەکانیش ڕاستەوخۆ بەسترا بون بە بەغدادەوە.

بەعس وەکو دەزگایەکی بەڕێوەبەرایەتی بێ دەسەڵاتی سیاسی سەیری ئەنجومەنی وەزیرانی ئەکرد. لە بڕیاردانی سیاسی دا ڕەنگە ڕاوێژیان پێ بکرێ،

بەلام دەسەلاتی دانی بڕیار و دەنگدانیان نەبو. لە یەکێ لە کۆبونەوەکان دا، عەلی حەسەن مەجید لە سەر دەسەلاتەکانی ئەنجومەنی وەزیران بە ڕاشکاوی وت بوی: «لەوەتی بەعس هاتۆتە سەر حوکم، لە ئەنجومەنی وەزیران دا تەنیا یەک جار دەنگ دراوە، ئەویش لە ســـــالــی ١٩٦٨ دا بوە، ئەو بڕیارەش هەر ئەو کـــــاتە هەڵوەشێنراوەتەوە.» لە گەڵ ئەوەش دا ئەیان ئەشاردەوە کە وەزارەتەکانی: دیفاع، کاروباری دەرەوە، کاروباری ناوخۆ، ئیعلام، تخطیط لە هیچ زروف و زەمانێک دا نادەن بە هیچ کەس و هیچ حیزبێ، جگە لە ئەندامی بەعس، لە ناو بەعسیش دا بەوانەی کە لە خۆیان نزیکن. دەزگا ئەمنیەکانیش: ئەمن، ئیستیخبارات، مرخابەرات، بە تەنیا لە دەس صەددام خۆی دا بو، بۆ کەس نەبو قسەی تێ دا بکا، تەنانەت سەرکردایەتی بەعسیش.

لە عیراق دا: مجلس قیادە الثورە، قیادە قطر العراق، المجلس الوطنی، ئەنجومەنی وەزیران هەبو. لە ناو هەمو ئەم دەزگایانەدا کورد یا کەسانی بە ڕیچەڵەک کورد هەبون. بە گوێرەی دەستور (مجلس قیادە الشورە) بەرزترین دەسەلات بو، کە دانانی قانون و مەرسوم و بڕیاری سیاسی بە دەس بو. لە ڕاستی دا ئەمیش دەزگایەکی کارتۆنی بو، چونکە دەسەلات تەنیا لە دەس یەک کەس دا بو، کە لە یەک کات دا سەرکۆمار و، سەرۆکی مجلس قیادە الثورە و، امین سر قیادە قطر العراق و، قائیدی عامی قواتی مسلحە و، سەروەزیران.. بو، ئەویش صەددام حسێن بو.

لە وڵاتێک دا، کە هەمو دەسەلاتەکان لە دەستێک دا کۆبوبێتەوە و، ڕژێمی حوکمڕانی بە ڕادەیەک تۆتالیتاری بێ، دەس وەربداتە دیاریکردنی جۆر و ڕەنگی جلوبەرگی فەرمانبەرەکانی، تەنانەت قەڵەوی و لاوازییان، ئەبێ لە چ دەسەلاتێکی خۆی لە کاروباری ناوەندی و لە کاروباری حوکمی زاتی دا بە قازانجی کورد دەس هەڵبگرێ؟

لە بەر ئەوە ئەبێ مرۆڤ بیهێنێتە بەرچاوی کە گفتوگۆ لە گەڵ ئەمانە کارێکی چەند دژوار و، پرسیارەکەی د. قاسملو چەند بەجێ بو: "ئایا ئێوە ئەزانن لە گەڵ کێ ئەرەفن؟"

*

ناکۆکی ئەرزی

عبدالرزاق الحسنی، کە یەکێکە لە مێژونوسە بە ناوبانگەکانی عیراق لە کتێبەکانی دا زۆر بە ڕونی سنوری کوردستانی عیراقی دیاری کردوە. لە (ج ٣، ص ٢٩٨) ی کتێبەکەی دا: «تاریخ العراق السیاسی الحدیث» نوسیوێتی: «یقطن

الكرد في العراق مدنا وقرى تبتدئ من الحدود الايرانيه - العراقيه على خط مستقيم، يمتد من (جبل حمرين) حتى (جبل سنجار) حيث يتصل بالحدود العراقيه - التركيه - السوريه، ويولفون فيه اهم اقليه قوميه.»
بەلام بەعس و، پێش ئەویش حکومەتەکانی تری عیراق هەرگیز دانیان بەم سنورەدا نەناوە. یەکێ لە ناکۆکیەکانی شێخ مەحمود لە گەڵ بەریتانیا و، حکومەتی مەلیک فەیصەل و، یەکێ لە ناکۆکیەکانی مەلا مستەفای بارزانی لە شۆڕشی ئەیلول دا لە گەڵ بەعس ئەم مەسەلەیە بوە.
لە کۆتایی بیستەکان و سەرەتای سییەکان دا چالاکەکانی کورد داوای دروستکردنی دو لیوای تازەیان کردوە بە ناوی لیوای دهۆک، لە قەزا و ناحیە کوردنشینەکانی موسڵ و، لیوای باجەلان، لە قەزا و ناحیە کوردنشینەکانی دیالە و کوت.
دیاریکردنی شوێنە کوردییەکان، بو بە کێشەیەکی هەمیشەیی لە نێوان جولانەوەی کورد و حکومەتی عیراق دا، لە گفتوگۆکانی سەرکردایەتی بارزانی و بەعس دا ساڵی ۱۹۷۰ ئەم کێشەیە بە چارەسەرنەکراوی بە جێ هێلرا بو بۆ ئەوەی لە ساڵانی دوایی دا سەرژمێریان تێ دا بکرێ. دوایی هەر ئەم کێشەیەش کرا بە بیانوی هەڵگیرساندنەوەی شەڕ.

*

بەعس پێش ئەوەی بێتە سەر حوکم بیری لە مەسەلەی گۆڕینی پێکهاتنی نەتەوەیی هەندێ ناوچە کرد بوەوە. ساڵی ۱۹٦۳ ئەگەرچی ماوەی چەند مانگێ لە حوکم دا مایەوە، بەلام فریای ئەوە کەوت زۆری ناوچە نەوتییەکانی کەرکوک و هەولێری لە کورد چۆڵ کرد. ساڵی ۱۹٦۸ یش کە بۆ جاری دوەم هاتەوە سەر کار، ئەم جارەیان بە رێکوپێکی و بیندرێژی کەوتە جێبەجێ کردنی ئەخشەکانی. بەعس بە پێرەوی لە تیۆرییەکەی صەددام حسێن، کە کورد بخاتە بەردەمی دو (استحاله) بۆ ئەوەی لە روی مادییەوە مەحاڵ بێ بتوانێ جیا بێتەوە و، لە روی مەعنەویشەوە مەحاڵ بێ بتوانێ بیری لێ بکاتەوە، هەندێ رێوشوێنی داناوە:
۱. هەمو ئەو ناوچانەی ئەوتیان تێ دایە ئەبێ لە قەڵەمرەوی حوکمی زاتی دابڕێن و، لە کورد چۆڵ بکرێن.
بیانوەکەی ئەوەیە: سامانی سروشتی موڵکی هاوبەشی هەمو گەلی عیراقە ئەبێ بە دەس دەسەلاتی ناوەندییەوە بێ.
۲. هەمو ئەو ناوچانەی بۆ پاراستنی سنوری عیراق و بەغدادی پایتەختی لە

هێرشی دەوڵەتانی دراوسێ و جوڵانەوەی کورد پێویستن، ئەبێ لە قەڵەمڕەوی حوکمی زاتی دابڕێن و، لە کورد چۆڵ بکرێن.
بیانوەکەی ئەوەیە: پاراستنی عیراق ئەرکی دەسەڵاتی ناوەندیە، لە بەر ئەوە ئەبێ ئەو ناوچانە بە دەس حکومەتی ناوەندیەوە بێ.
٣. هەمو ئەو ناوچانەی بە کەڵکی کشتوکاڵ دێن لە ناوچەکانی نێوان کورد و عەرەب دا، ئەبێ لە قەڵەمڕەوی حوکمی زاتی دابڕێن و، لە کورد چۆڵ بکرێن.
بیانوەکەی ئەوەیە: دابینکردنی گوزەران بۆ ئەو جوتیارانەی لە خواروی عیراق زەوییەکانیان ئەبێتە شۆرەزار، ئەرکی حکومەتی ناوەندیە.
٤. بۆ ئەوەی ژمارەی کورد لە چاو عەرەب دا کەم بێتەوە، لە سەرژمێری گشتی و ڕەفتار لە گەڵ کردن دا، فەیلی بە ئێرانی و، یەزیدی و کلدانی، بە عەرەب دابنرێن.
بە گوێرەی ئەم سەرەتایانە هەر زو ناوچەکانی بەدرە، جەسسان، مەندەلی، خانەقین، کە کەوتونەتە داوێنی چیاکانی پشتکوە و، درێژبونەوەیەکی سروشتیی ناوچەی ئیلامن و، بە درێژایی مێژو شوێنی ژیانی کوردی لوڕ و فەیلی بوە، لە کورد چۆڵ کرد. ئەم ناوچانە بۆ پاراستنی بەغداد لە هێرشی ئێرانی پێویستن.
بۆ ئەوەی ناوچەی حوکمی زاتی سنوری لە گەڵ بەغداد نەمێنێ محافظەیەکی تازەی دروست کرد. تکریت کە ناحیەیەکی دواکەوتوی پچوکی سەر بە قەزای سامەڕا بو، کرد بە ناوەندی و، ناوچە کوردنشینەکانی گەرمیانی لە کەرکوک و دیالە دابڕی و نوسانی بە تکریتەوە.
هەرچی ئەخشەیەکیان دانا بۆ تەعریبی کەرکوک، بە تەواوی وەکو ئەیانویست سەری نەئەگرت، چونکە زۆرایەتی دانیشتوانی قەزا و ناحیەکانی کورد بون. لە بەر ئەوە محافظەی کەرکوکی پارچە پارچە کرد. هەندێکی خستە سەر تکریت و، هەندێکی خستە سەر سلێمانی. شاری کەرکوک و لەدەوروپشتەکەشی دا بە لای سلێمانی دا قەرە هەنجیر و، بە لای هەولێردا ئالتون کۆپری و دوبزی هێشتەوە، ئەویش بۆ دابینکردنی مەیدانی دیفاع و هەردو ناوچەشی تەعریب کرد.
محافظەی دهۆک کە ١٩٦٩ دروست کرا بو. هەر لە سەرەتاوە هەندێ لە ناوچە کوردنشینەکانی موسڵی ئەخرابوە سەر. سنجار، و شێخان مەڵبەندی مێژویی کوردانی یەزیدی لێ جیا کردەوە. ناوچە تێکەڵاوەکانی تەلەعفەر، زومار، سمێلی لێ دابڕی و، لە سەر داوای جاشەکانی زێباری ئاکرێ یش خرایە سەر موسڵ.
سنوری ناوچەی حوکمی زاتی ئەوەندە خوار و خێچ بو، هەر بە

تەماشاکردنێکی سەرپێیی هەست بە دەسکاری کرانی نابەجێ ئەکرا. جارێکیان ئەم مەسەلەیەم بۆ د. قاسملو باس ئەکرد و، لە سەر ئەخشە بۆم ڕون کردەوە. کردی بە پێکەنین و ئەم نوکتەیەی گێڕایەوە:

«سەربازێک ئەچێ بۆ حەمام. خۆی ڕوت ئەکاتەوە و جلوبەرگ و کەلوپەلەکانی لە ژوری خۆگۆڕین دائەنێ. ئەچێ بۆ ژوری گەرماو خۆی بشوا. دوای خۆشتن دێتەوە ژوری خۆگۆڕین. ئەڕوانێ جلوبەرگ و کەلوپەلەکانی نەماوە. بە تەنبا نیتاقەکەی پشتی و پۆستاڵەکانی ماون. ئەویش پۆستاڵەکانی لە پێ ئەکا و، نیتاقەکەش ئەبەستێ و، ئەچێتە بەردەمی کابرای حەمامچی بەو جۆرە ڕائەوەستێ و ئەڵێ: «من ناڵێم شتەکانیان دزیوم، بەڵام تو شەرەفت کە من هاتم ئاوەها بوم؟»

ئینجا وتی: «ئێوەش بچن ئەم خەریتەیە پیشانی صەددام بدەن و، لێ ی بپرسن: ئێمە ناڵێین کوردستان تەعریب کراوە، بەڵام تو شەرەفت کوردستان پێش ئەوەی حوکمی زاتی بدرێتێ وەها بو؟»

*

(الحکم) و (الخصم)

پەیامنێرێکی ڕادیۆی مۆنت کارلۆ و پەیامنێرێکی حەفتەنامەی (الطلیعە العربیە)، کە لە لەندەن بە پارەی عیراق دەرئەچو، چوبون بۆ سورداش بۆ وتوێژ لە گەڵ مام جەلال. مامجەلال لە وەڵامدانەوەی پرسیار دا، زیاد لە پێویست درێژە بە قسە ئەدا، لە باسەکە دەرئەچێ، باسی تر ئەهێنێتەناو وەڵامەکەیەوە کە هیچ پەیوەندی لە گەڵ پرسیارەکە نیە. گوێ ناداتە دەنگدانەوە و ئەنجامی قسەکانی. هەندێ جار قسەکانی پێچەوانەی قسەی پێشوی خۆین. ئەمە یەکێکە لە نوقتە لاوازەکانی. گفتوگۆکان درێژ بون. هەردو پەیامنێر هەمویان وەکو خۆی بڵاو ئەکردەوە، بەڵکو بە ئارەزوی خۆیان ئەو ڕستانەیان لێ هەڵبژارد بو کە خۆیان مەبەستیان بو.

مامجەلال لە یەکێ لە کۆبونەوەکانی بەغدادا لە سەر یەکێ لە مەسەلە گرنگەکان، لە کاتێک دا کە ئەبێ بە کێشە لە نێوان ئەم و وەفدی حکومەت دا. وەفدی حکومەت ئەیانەوێ صەددام بکەن بە بەهانە بۆ توند گیری خۆیان و، مامجەلالیش بۆ ئەوەی صەددام لەو کێشەیەدا بێلایەن بکا، وت بوی: «ئەوە کێشەی نێوان ئێمە و حکومەتە، بەڵام ئەو سەرۆکی عیراق لەو کێشەیەدا (خصم) نیە بەڵکو (حکم) ە». بێگومان ئەمە جۆرێکە لە دیپلۆماسیتیەکی زیرەکانە. مام جەلال ئەم ڕوداوەی بۆ کابرای ڕۆژنامەوان گێڕابوەوە. ئەویش بۆ سەرباسی وتووێژەکە

لە زمانی مامجەلالەوە ئەو ڕستەیەی هەڵبژارد بو کە ئەڵێ: «صدام هو الحکم ولیس الخصم» و گفتوگۆکەی بەم ناونیشانە لە ژمارە ٦٥ ی ٦ ی ئابی ٨٤ دا بڵاو کردبووە. ئەمە لە ناو ناحەزەکانی یەکێتی دا، بە تایبەتی لایەنەکانی جود، بە خراپ وەرگیرا و، هەرایەکی زلیان لە سەر دروست کرد. لە ناو بنکەکانی یەکێتی یش دا دەنگی دایەوە، ڕەخنە لە مامجەلال ئەگیرا لە سەر ئەم قسەیە.

ڕێکخراوەکانی دەرەوە بە ناوی مام جەلالەوە (تکذیب) یان کرد و، بە فراوانی بڵاویان کردەوە. بەڵام نە (الطلیعە العربیە) و نە هیچ ڕۆژنامەیەکی تر (تکذیب) ەکەیان بڵاو نەکردەوە.

*

هەوڵێکی تر بۆ ئاشتبونەوە

ڕۆژی ١٦ / ٨ / ٨٤ وەفدێکی دەسەڵاتداری یەکێتی کە پێک هات بو لە: جەبار فەرمان، ئازاد هەورامی، د پێشەوا تاڵەبانی لە گەڵ فەرەیدون دارتاش، چون بۆ چیای شیرین بۆ بینینی نوێنەرانی م س حشع.

لەم کۆبونەوەیەدا نوێنەرانی یەکێتی ئامادەیی یەکێتییان دەربڕی بۆ دەسپێکردنی گفتوگۆ و ئاشتبونەوەی گشتی لە گەڵ هەمو لایەنەکانی جود و، ڕێگە دان بە هێزەکانیان بۆ گەڕانەوە بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی بەو مەرجەی ڕێزی بڕیاری شەڕ ڕاگرتن بگرن و، تا ئەو کاتەی لە نێوان یەکێتی و هێزەکانی حکومەت دا ئاگربڕ هەیە لە ناوچەکانی یەکێتییەوە هێرش بۆ سەر هێزەکانی عیراق نەکەن. نوێنەرانی حشع بەوپەڕی لە خۆبایی بونەوە ئەڵێن: «بۆ هاتوچۆی ناو کوردستان ئێمە ئیزن لە کەس وەرناگرین و بۆ پەلاماردانی هێزەکانی عیراقیش ئێمە هیچ ئیلتیزامێکمان بە بڕیاری یەکێتییەوە نیە، خۆمان ئازادین چی ئەکەین و چی ناکەین.» بۆ دەسپێکردنی گفتوگۆیش لە گەڵ یەکێتی کردبویان بە مەرجی پێشەکی کە: «ئەبێ یەکێتی بەیانێک دەربکا نیدانەی هەڵوێستی خۆی بکا لە شەڕی پشتئاشان و، گفتوگۆی بە تەنیا لە گەڵ حکومەت و، ئەبێ یەکێتی کۆتایی بە گفتوگۆ بهێنێ و، شەڕ دەس پێ بکاتەوە، ئەوسا ئەوان گفتوگۆی لە گەڵ ئەکەن.»

نوێنەرەکانی یەکێتی پێیان ڕائەگەیەنن مادەم ئەوان ئیلتیزام بە ڕاگرتنی شەڕەوە ناکەن کەوابێ، هەتا لە نێوان یەکێتی و لایەنەکانی جودا ڕێککەوتنی سیاسی نەبێ، چاک وایە هێزەکانیان نەنێرنەوە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی، ئەگینا ڕێگەیان نادەن و، ئەگەر پێویست بکا بۆ ڕێ لێ گرتنیان هێز بە کار ئەهێنن. کۆبونەوەکە بەم جۆرە بە (تحدی) کردنی یەکتری تەواو بو.

حشع بۆ ئەوەی هەڕەشەکەی خۆی بباتە سەر و، (تحدی) ی ئاگربڕەکەی نێوان یەکێتی و بەعس بکا، هێزێکی گەورەی خۆی نارد بۆ خۆشناوەتی. هێزەکانی یەکێتی لە چیای سەفین دەوریان گرتن. بە کارەساتێکی خوێناوی کۆتایی هات و، زۆری هێزەکەیان فەوتا.

*

ڕۆژی ٢٦ ی ئاب عەلی حەسەن مەجید بە کاروانێکی درێژی ئۆتۆمۆبیل هاتە سورداش. لە گەڵ خۆی زۆری کاربەدەستە گەورەکانی دەزگای (ئەمن) ی هێنا بو. مەبەستی لە هاتنەکەی وەکو خۆی وتی پیشاندانی دۆستایەتی و ڕێزی تایبەتی بو بۆ یەکێتی لە بەر چاوی خەڵک.

*

دیسان گرژی

وردەشەڕی جاش و پێشمەرگە دیسان کەشی سیاسی کوردستانی ئاڵۆزاند، لە لایەکەوە توندڕەوەکانی ناو یەکێتی و لە لایەکی ترەوە جود دەستیان لە خۆشکردنی ئاگری ئەم بەزمەدا هەبو. ڕادیۆکانی پدک و حشع بە خۆشیەکی زۆرەوە هەواڵەکانی بە زلکراوی بڵاو ئەکردەوە و تیژی ئەکردن لە یەکتری.

لەم گرژیەدا سەید کەریم، لە گەڵ ٢ پێشمەرگەی تر: ئەهرۆ عەبدوڵلا سەلیم و سەلاح خۆشناو، ڕۆژی ١٥ ی ئەیلولی ٨٤ بە ئۆتۆمۆبیل لە سلێمانیەوە گەڕابوەوە سورداش، ئاگای لەوە نابێ لەو نزیکانە هەندێ جاش کوژراون، ئەکەوێتە بۆسەی جاشەکانی تاسڵوجەوە، هەمویان کوژرا بون. ئۆتۆمۆبیلەکەشیان ئاگری گرت بو زۆریان لە ناوی دا سوتا بون.

سەید کەریم خەڵکی هەودیان و بە ناوی باوکیەوە ناو نرا بو، چونکە ئەم هێشتا لە سکی دایکی دا بوە کە باوکی مردوە. دوای ڕێککەوتنی ئازار چو بوە (الکلیە العسکریە) و بو بو بە ئەفسەر و، لە ٩٧٤ دا چو بوە ڕیزی شۆڕشەوە لە هێزی سەفین دا بو بو بە فەرماندەی بەتالیۆن. پیاوێکی گورجوگۆڵ و لەش سوک و لە شەڕدا هەتا بڵێی ئازا و چاو نەترس بو. ڕاوکەرێکی دەسڕاست و ئەنگێوە و شاخەوانێکی وریا بو. لە سوریاوە پێکەوە گەڕا بوینەوە کوردستان و، پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکانی ئەم شۆڕشە و، یەکێ لە هاوڕێ نزیکە خۆشەویستەکانم بو. لە ناو داوودەزگاکانی یەکێتی دا چەندین لێپرسراویتی بەرزی وەرگرت بو، سەرکردایەتی دەیان شەڕی سەرکەوتوانەی کرد بو. کوژرانی سەید کەریم بەم جۆرە خەمێکی زۆری لە ناو هەمو هاوڕێکانی و پێشمەرگە و ئەندامەکانی یەکێتی و

خەڵک دا خولقاند. م س بەم بۆنەیەوە بەیانێکی دەرکرد.
هەر لە سەرەتاوە بەعس کە زانی یەکێتی لە سەر لێدانی جاش لە پێشمەرگەکانی خۆی ناپێچێتەوە، ئەویش دەستی جاشەکانی خۆی بۆ پێشمەرگە کوشتن، ئاوالە کرد بو. لە ڕاستی دا لەمەیش دا بەعس سودمەند و یەکێتی زەرەرمەند بو. جاش و پێشمەرگە هەردوکیان کورد بون و ئەو کوشتارەیش ناکۆکیەکانی ناو کوردی قوولتر ئەکردەوە و، ئەو جاشانەی ئەکوژران لە چاو پێشمەرگەکانی یەکێتی دا کە لە تۆڵەی ئەوان دا ئەکوژرانەوە، کەسانی نزم و بێ نرخ بون.

*

لە نێوان عیززەت دوری و مامجەلال دا، هەروەها لە نێوان عەلی حەسەن مەجید و مامجەلال دا چەند نامە و پەیام ئالوگۆڕ کرا. ڕۆژی ٣ ی ئەیلول بۆ دەربڕینی نیازپاکی و سوربون لە سەر درێژە پێدانی گفتوگۆ، عیززەت دوری و عەلی حەسەن مەجید بۆ سەردانی مامجەلال و سەرکردایەتی یەکێتی هاتن بۆ سورداش و، کۆبونەوەیەکی درێژ کرا. یەکێ لەو مەسەلانەی لەم کۆبونەوەیەدا باس کرا مەسەلەی جاش بو. عیززەت دوری بە ڕاشکاوی وتی: «ئێمە ئەوانەمان بۆچیە؟ بۆ شەڕی ئێوە ڕامان گرتون، ئەگەر شەڕمان لە گەڵ ئێوە نەمێنێ، ئەوانەمان بۆچیە، هەڵیان ئەوەشێنینەوە.»
داوامان لێ کرد ئەمەمان بۆ بنوسێ. وتی: «ئێمە هێشتا پێک نەهاتوین، ئەوە ناخەمە سەر کاغەز چونکە ئێوە بە کاری ئەهێنن بۆ ترساندنیان و ڕاکێشانیان بە لای خۆتان دا.»
عیززەت دوری مامجەلالی دەعوەت کرد بۆ بەغداد بۆ تەواوکردنی گفتوگۆ.
لەو ماوەیەدا بەعس بە تەما بو، هەڵبژاردنی (المجلس الوطنی) بکا. ئەیانویست یەکێتی یش بەشدار بێ.
بۆیە هەردولا وا پێک هاتن کە ئەم جارەیان دوایین خولی گفتوگۆ بێ، بەڵگەکان ئیمزا بکرێن و بەیانێکی ڕەسمیی دەربچێ. لە بەر ئەوە داوایان کرد کە ناوی هەمو ئەو کەسانە لە گەڵ خۆیان ببەن بۆ بەغداد، کە یەکێتی ناودێریان ئەکا بۆ وەزارەت و، ئەندامەتی (المجلس الوطنی).
لەدوا حەفتەی مانگی ئەیلول دا، مامجەلال چو بۆ بەغداد و، هەندێ لە ئەندامانی سەرکردایەتی چون بۆ سلێمانی، هەولێر، کەرکوک، دهۆک بۆ قسەکردن لە گەڵ هەندێ کەسایەتی ناسراو، پرسوڕایان پێ بکەن لە سەر دیاریکردنی ئەو

ناوانەی بۆ وەزارەت و ئەندامەتی ئەنجومەنی نیشتمانی دیاریان ئەکەن.

لە کۆتایی ئەیلول، هەموییان لە بەغداد یەکیان گرتەوە، ناوەکانیشیان ئامادە کرد بو. زۆری ئەوانەی ناودێر کرا بون، کەسایەتی سەربەخۆ بون، پێشمەرگە و کادریان تێ دا نەبو. وەفدی یەکێتی: مامجەلال، د. فوئاد مەعصوم، فەرەیدون عەبدولقادر، عومەر عەبدوڵلا، عومەر عەزیز، ئازاد هەورامی، سەربەست بامەڕنی، بە کۆمەڵ چون بۆ دانیشتن لە گەڵ عیززەت دوری لە کۆشکی (المجلس الوطنی). مامجەلال بە عیززەت دوری وت بو: «ئەوا ئێمە هاتوین بۆ ئیمزاکردنی ڕێککەتنەکە و، بڵاو کردنەوەی بەیان.»

عیززەت دوری لە سەرەتادا پێخۆشحاڵییەکی زۆر پیشان ئەدا و، ئامادەیی خۆیان دەرئەبڕێ بۆ ئیمزاکردن و ئیعلانکردنی. عیززەت هەڵئەسێ بە تەلەفۆن ئەم هەواڵە خۆشە بە صەددام ڕائەگەیەنێ. کە دێتەوە بە چروچاوی ترشاوەوە دێتەوە، بە مامجەلال ئەڵێ: «هێشتا مەوزوعی جەبهە و میثاق تەواو نەبوە، ئەبێ ئەویش بیڕێنینەوە.» مامجەلال ئەڵێ: «لە دانیشتنێکی پێشودا سەرۆک وتی: ئێمە گفتوگۆمان لە سەر جەبهە و میثاقەکەی لە گەڵ حشع بە ٣ ساڵ تەواو کرد، با لە گەڵ ئێوەش ئەوەندە بخایەنێ، لە سەر ئەوە ڕێککەوتنەکە دوا مەخەن.» عیززەت دوری سور ئەبێ لە سەر هەڵوێستی خۆی. مامجەلال ئەڵێ: «دیارە تورک نیشەکەیان تێک دا!!»

لەم کاتەدا سەرۆکی ئەرکانی جەیشی تورکی لە بەغداد بو. هەمو کارەکان یەکی کەوت و بەعس کەوتە بەهانە هێنانەوە بۆ دواخستنی تێکڕای کارەکە. وەکو دوایی بیستمان سەرۆکی ئەرکانی جەیشی تورک بۆ تێکدانی ڕێککەوتنی کورد و عیراق هات بو، بە بیانوی ئەوەی ئەمە ئەبێ بە هۆی هاندانی کوردەکانی ئەوان و، لە ئەنجام دا ئەمە ئەبێ بە هەڕەشە لە ئاسایشی نەتەوەیی تورک. ئەوسا عیراق لە دو لاوە پێویستی بە تورکیا بو:

یەکەمیان، بۆ دابین کردنی مەسرەفی جەنگی ئێران. لەو کاتەدا تەنیا ڕێگای ناردنی نەوت لولەکانی تورکیا بو. لولەکەی سوریا لە مێژ بو داخرا بو، هێشتا لولەکەی سعودییەش تەواو نەبوبو.

دوەمیان، تورکیا ڕێگایەکی گرنگی ترانزیتی کەلوپەلی ئەوروپا بو. هەرچەندە تورک هەم لە نەوت و هەم لە ترانزیتی بازرگانی قازانجی زۆریان ئەکرد بەڵام ئەیانتوانی بەم دو ڕێگەیە (ئیبتیزاز) ی صەددام بکەن.

ڕۆژی ٣٠ ی ئەیلول وەفدی یەکێتی جارێکی تر لە گەڵ وەفدی حکومی کە

پێک هات بو لە: عیززەت دوری، فاضیل بەڕاک، مونذیر شاوی، عەبدولفەتاح ئال یاسین، عەلی حەسەن مەجید، مەحمود شوکر، کۆبوەوە.

بابەتی کۆبونەوەکەیان گۆڕی بۆ باسی هەڵبژاردنی (المجلس الوطنی) و، بۆ یەکەمین جار باسی بەشی حیزبە کارتۆنیەکانیان هێنابوە ناو باسەکەوە. بێگومان ئەمە بۆ تەگەرەدان بو لە ڕەوتی گفتوگۆ.

ڕۆژی ٦ ی تشرینی یەکەم وەفدەکە صەددامی بینی. صەددام قسەی گشتی کرد بو، ئامۆژگاری کرد بون، کە شەڕ نەکەنەوە و، دان بە خۆیان دا بگرن.

ڕۆژی ١٣ ی تشرینی یەکەم جارێکی تر وەفدەکە لە گەڵ عیززەت دوری، نەعیم حەداد، عەلی حەسەن دانەنیشن، بێ ئەوەی بگەن بە هیچ ئەنجامێکی دیاریکراو.

ڕۆژی ١٤ ی تشرینی دوەم وەفدەکە بە نائومێدی گەڕانەوە بۆ کوردستان. ئەمە ئیتر سەرەتای دەس شتن بو لە ڕێککەوتنی سیاسی لە گەڵ بەعس. بەعس ئەیویست درێژە بە ئاگربڕ بدا، بێ ئەوەی هیچ دەسکەوتێ بە کورد بدا. یەکێتی یش ئەیویست درێژە بە ئاگربڕ بدا، چونکە هێشا ئامادە نەبو بۆ شەڕ. هەردولا وەختیان ئەکوشت.

سەرکردایەتی ئەو دەسکارییانەی بە پێویستی ئەزانی لە میثاقەکەدا بکرێ، بە نوسین ناردی بۆ سەرکردایەتی بەعس. عەلی حەسەن بە تەلەفۆن ئاگاداری عومەر عەزیزی کرد بو لە کەرکوک، کە بە سەرکردایەتی یەکێتی بڵێ:

١. تێبینیەکانی لە سەر میثاق نارد بوتان، هەندێکی ئەکرێ جێبەجێ بکرێ، بەلام هەندێکی نوسراوە بۆ ئەوەی ڕێککەوتنەکان هەڵتەکێنێ.

٢. دیارە بەرەو شاخ ئەڕۆنەوە.

٣. پێ ئەچێ لە گەڵ کوڕانی مەلا ڕێک بکەون، موبارەکتان بێ.

*

ڕاونانی گەرم

پ ک ک کەوت بوە چالاکی هەندێ لە بارەگاکانی خۆی لە ناوچە سنورییەکانی تورکیا - عیراق دانا بو. تورکیا ڕێککەوتنێکی لە گەڵ عیراق ئیمزا کرد، ناوی لێ نا بو (ڕاونانی گەرم)، بە پێ ی ئەم ڕێککەوتنە تورکیا بۆی هەبو بۆ ڕاونانی چەکدارەکانی پی کا کا ٥ کیلۆمەتر بێتە ناو خاکی عیراقەوە. ئۆرودی تورک یەکەمین هێرشی بۆ سەر بادینان دەس پێ کرد. یەکێتی لە بەیانێکی درێژدا ئامادەیی خۆی دەربڕی بۆ ناردنی هێز بۆ بەربەرچدانەوەی هێرشی تورک. لە مەش

بەغدا – کانونی یەکەمی ١٩٨٣ ، لەراستەوە بۆ چەپ : تاریق عەزیز ، عززەت دووری ، دکتۆر خدر

بەغدا – هاوینی ١٩٨٤ – لە راستەوە بۆ چەپ : علی حەسەن مەجید ، ملازم عومەر ،

سورداش ، ئەیلولی ١٩٨٤ - لە راستەوە بۆ چەپ : فریدون عبدوالقادر ، نەوشیروان مستەفا

سورداش، ئەیلولی ١٩٨٤ - وەفدی یەکێتی، لە چەپەوە بۆ ڕاست : مام جلال، نەوشیروان مستەفا

زۆرتر مەبەستی دڵنەوایی پدک بو. بەڵام پدک نەک هەر پێشوازی لەم پێشنیارە نەکرد و، نەک هەر بەرگری نۆردوی تورکی نەکرد، بەڵکو کردی بە بیانویەکی تر بۆ هێرشی ڕاگەیاندن دژی یەکێتی.

*

کۆتایی هێنان بە گفتوگۆ

کۆبونەوەیەکی کۆمیتەی سەرکردایەتی کرا بۆ لێکۆڵینەوە لە ڕەوتی گفتوگۆ و هەلومەرجی کوردستان، زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی کەوت بونە ژێر کار تێ کردنی پرۆپاگەندەی دوژمنانەوە. هەندێکیان قسەی نالەباریان نەکرد و نەیان وت ئەمە جاشایەتیە ئێمە نەیکەین، لە کاتێک دا ئێمە هیچ شتێکی خراپمان نەکرد بو تەنیا شەڕمان ڕاگرت بو. بە هۆی ئەو سالەوە:

- هێزەکانی یەکێتی حەسا بونەوە، بە ژمارە زۆر زیادیان کرد بو، دەستیان گەیشت بوە هەندێ جێگە کە لە سەردەمی شەڕدا دەستیان نەیگەیشت بویە. هەلومەرجی ژیانیان بوژابوەوە.

- کۆمەڵانی خەڵک بۆیان دەرکەوت کە یەکێتی هێزێکی سەربەخۆیە لە بڕیاردانی سیاسی دا، بەرژەوەندی کورد لە بەرچاو ئەگرێ، نەک هاوپەیمانێتی و دۆستایەتی لە گەڵ دەوڵەتان.

- دەوڵەتانی ناوچەکەش، بە تایبەتی ئێران و سوریا، بۆیان دەرکەوت کە یەکێتی، هێزی سەرەکیە لە سەر ئەرزی کوردستان، دوای ڕاگرتنی شەڕ، جگە لە بادینان لە هیچ شوێنێکی تر چالاکی پێشمەرگانە نەمابو.

لەم کۆبونەوەیەدا بە گشتی دەنگ بڕیار درا کۆتایی بە گفتوگۆ بهێنرێ و، هێزەکان ئامادە بکەین بۆ دەس پێ کردنەوەی شەڕ.

بڕیاری شەڕ دوا خرا بۆ ئەوەی خەڵک و خۆمان بە ئاسودەیی زستان بە سەر ببەین و لە بەهار نزیک بکەوینەوە، بەڵام بڕیار درا کە کۆتایی هێنان بە گفتوگۆ ڕابگەیەنرێ.

بڕیاری شەڕکردنەوە بڕیارێکی حساب نەکراو و هەڵەیەکی گەورە بو. بەڵام کەس زاتی نەئەکرد بڵێ: درێژە دان بە ڕاگرتنی شەڕ و گفتوگۆیەکی پچڕ پچڕ باشترە لە شەڕێکی نابەرامبەر لە گەڵ دوژمنێکی دڕندەی وەکو بەعس، کە لەو کاتەدا خاوەنی ٥٠ فیرقە سەرباز و ٥ هەزار تانک و ٦ سەد فڕۆکەی جەنگی و خاوەنی چەکی کیمیایی و بایۆلۆجی و، سەدان هەزار جەیشی شەعبی و جاشی کورد بو. چونکە تاوانبار ئەکرا بە بەزین و کۆڵدان و ڕوخان.

مام جەلال نامەی بۆ عیززەت دوری نوسی و ، سەرکردایەتی یەکێتی یش لە ١٥ / ١ / ٨٥ دا بەیانێکی دەرکرد (کۆتایی هێنانی وتووێژ) ی ڕاگەیاند ، لە بەیانەکەدا ڕونی کرد بوەوە کە دوای دەیان کۆبونەوە و دانیشتن و سەدان سەعات گفتوگۆ، گفتوگۆ بە ئەنجام نەگەیشت و ، ئۆبالی ژێرکەوتنی گفتوگۆکەشی خستە سەر بەعس.

لەو کاتەدا یەکێتی هیچ جۆرە پەیوەندیەکی لە گەڵ ئێران نەبو، تەنانەت سەرەپردێکیشی دروست نەکرد بو، لە گەڵ جودیش هیچ جۆرە پەیوەندیەک کە بۆنی ئاشتبونەوەی لێ بێ دروست نەکرا بو. یەکێتی هێشتا لە ناو ئە دابڕانە سیاسیەدا بو کە تێ ی کەوت بو.

ڕۆژی ١٦ ی کانونی دوەم، واتە یەک ڕۆژ دوای بڵاوکردنەوەی بەیانەکە، سەعدی مەهدی صالح بە هالیکۆپتەر هاتە مەرگە. داوای کرد گفتوگۆ دەستی پێ بکرێتەوە، لە کوێ دا پچڕاوە لەوێوە دەس پێ بکەینەوە. بەڵام سەرکردایەتی یەکێتی بۆ دەمکوتکردنی دوژمنەکانی گفتوگۆ، کە لە ناوخۆی یەکێتی و لە دەرەوەی دا بەوپەڕی توندوتیژیەوە لە قسە و چالاکی دا بون، ئیتر ئەم داوایەی بەعسی دایە دواوە.

بەمەیش جارێکی تر جوڵانەوەی کورد لە ناو بازنە داخراوەکە دا کەوتەوە خولانەوە: داوای مافی نەتەوەیی، سەرکوتکردن، شەڕی چەکدار، پێوەندی ژێر بە ژێر، گفتوگۆی ئاشکرا، گرژی، دیسانەوە شەڕی چەکدار.....

*

*

٢ . دیسانەوە شەڕ

دوای ئەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی ی ن ک بەیاننامەی پچڕاندنی گفتوگۆی ڕاگەیاند، ئیتر لە ناو یەکێتی دا هیچ ئومێدێ بە گفتوگۆ نەمابو، بەڵام ئەمانویست جارێ خۆمان لە شەڕ لابدەین تا چلەی زستان تێ ئەپەڕی و هەوا کەمێ خۆش ئەبێ، چونکە دڵنیا بوین لەوەی ئەمجارەیان شەڕێکی سەخت ئەبێ و، کاربەدەستانی عیراق دەس لە دانیشتوانی لادێکانیش ناپارێزن.

کوژرانی ڕیشە

ڕۆژی ٢٥ ی کانونی دوەمی ٨٥ هەواڵ هات مامە ڕیشە کوژرا. ڕیشە ناوی نەجمەدین شوکر و خەڵکی گوندی تاڵەبان بو. لە بەر ئەوەی ڕیشی هەبو بە مامەڕیشە ناوی دەرکرد بو. ماوەیەک لە گەڵ فیدائییەکانی فەلەستین کاری کرد بو. خوێندەواری نەبو، بەڵام کوڕێکی وریا و چالاک و گورجوگۆڵ و لەش سوک بو، لە هەڵبژاردنی چالاکیەکانی دا، نیشانەی سەرکەوتوانەی هەڵئەبژارد. هەمیشە لە گەڕان و سوڕان دا بو. سەرەتا کە هات بو بۆ پێشمەرگایەتی لە بەر ئەوەی ئەیان ناسی بو، ماوەیەک باوەڕیان پێ نەکرد بو، بە پێشمەرگە وەریان نەگرت بو. پاشان کە بو بە پێشمەرگە لە ماوەیەکی کەم دا لێوەشاوەیی خۆی سەلماند و دەرکەوت کە پێشمەرگەیەکی هەڵکەوتوە. زۆری ئەخایاند بو بە فەرماندەی مەفرەزە ئینجا بە فەرماندەی کەرتی جەباری. کەرتەکەی ڕیشە یەکێ بو لە ئازاترین و چالاکترین کەرتەکانی پێشمەرگە و، هێزەکانی بەعس داخ لە دڵ بون لێ ی.

لە کاتی گفتوگۆ دا لە گەڵ تەحسین شاوەیس پەیوەندی کرد بو. داوای لێ کرد بو دەس لە خراپە هەڵبگرێ و، هاوکاری پێشمەرگە بکا. تەحسین بە قسەی لوس ڕیشەی تەفرە دا بو، گوایە هاوکاری لە گەڵ ئەکا. ئێمە هەر کە بەمەمان زانی زۆر زو سەرنجمان ڕاکێشا و، وریامان کردەوە کە باوەڕ بە تەحسین نەکا و، لێ ی نزیک نەبێتەوە. فەرماندەی تیپەکەیشی، ئازاد حەمە غەریب، بە هەمان توندی وریای کرد بوەوە. بەڵام ئەو گوێ ی نەدابویە ئەم وریاکردنەوانە. تەحسین، ڕیشەی دەعوەت کرد بو بۆ وتووێژ و نان خواردن، لە کاتێک دا لە گەڵ ٢ پێشمەرگەی هاوڕێ ی: سەردار حەمە شەریف، موحسین مەجید سەلیم، چو بو بۆ بینینی، تەحسین لە سەر داوای

ئیستیخبارات بۆسەی بۆ دانان وهەر سێکیانی کوشت. ڕیشە لە ناو خەڵک دا بوبو بە قارەمانێکی ئەفسانەیی و، بە کەسێکی لە شکان نەهاتو. تەنانەت لە یەکێ لە خۆپیشاندانەکانی سلێمانی دا هاواریان کرد بو: «بە هێزی مامە ڕیشە، صەددام نەکەین بە شیشا».

کوژرانی ڕیشە زەرەرێکی مەعنەوی بو لە پێشمەرگەکانی یەکێتی. مەکتەبی سیاسی بەم بۆنەیەوە بەیانێکی لە سەر دەرکرد و، پێشمەرگەکانی تیپی ٥٧ ی سەگرمە لە تۆڵەی هاورێکەیان دا، چەند بۆسەیەکیان لە سەر ڕێگەی باوە، لە سەر ڕێگەی چەمچەماڵ ـ سەنگاو و، لە نزیک گوندی خدرێ و گوندی مەلا حەسەن دانا. بۆ ئەوەی لە ناوەخت دا شەڕەکە بێ بەرنامە هەڵنەگیرسێتەوە، شەڕی تۆڵەسەندنەوەمان لێرەدا ڕاگرت.

قەرەسرد

لە مانگەکانی گفتوگۆدا، سورداش گەڕەکێ خانوی چۆڵکراوی لێ بو، چاک کرا بون و کرا بون بە بارەگای م س. من نەمویست جێ لە خۆم بشێوێنم، ماڵ و بارەگاکەم هەر لە نێروانی ئاوەژێ مایەوە. لەو ماوەیەدا خانوی تریشمان هەر لە بناری ئاسۆس لە سێروان دروست کرد. هەر کات پێویستی بکردایە ئەچوم بۆ سورداش و ئەگەڕامەوە ئاوەژێ. هەمو جار بە قەرەسردا ڕائەبوردم. جادەیەکی عەسکەری کە بنگردی بە دوکانەوە ئەبەست بە سەر سەری شاخەکەدا ئەڕۆیشت. تەپڵە سەری قەرەسرد تەختاییەکی بەرز بو، چاوئەندازێکی یەکجار جوان و خۆشی هەبو. زۆری چیاکانی کوردستانی عیراقی لێ دیار بو. دیوێکی بە سەر شاری دوکان و دامەزراوەکانی دا و دیوێکی بە سەر بنگرد و مەرگەدا ئەیڕوانی و، گۆماوی دوکانیش کەوت بوە لای ڕۆژئاوای، بە شەویش ڕوناکایی کارەبای سەدان شار و ئاوایی نزیک و دوری لێوە دیار بو. دەوروپشتەکەیشی بە سەدان ڕەزی مێوی دێمی لێ ڕوێنرا بو. ئەکرا ئوتێلی توریستی خۆش لە سەر تەختایی سەر شاخەکە دروست بکرێ. بەڵام ئێرەیش وەکو هەمو شوێنە جوانەکانی تری کوردستان جەیشی داگیرکەری بەعس پیسی کرد بو. چەندین ڕەبیەی تێ دا دانا بو، چوار دەوری بە مین چاند بو.

ئازادکردنی چەرماوەند

کە بارودۆخی کوردستان ئاڵۆز بو، ئەندامانی م س سورداشیان چۆڵ کرد و گوێزیانەوە سێروان. بناری ئاسۆس ئەگەرچی شاخاوی بو، ئەو دیوەی ئێمەی لێ بوین، نزیک بون لە شوێنەکانی هێزەکانی حکومەتەوە. بۆ پەلاماری ئاسمانی

فڕۆکە و بۆ تۆپباران کراوە بون. بە ئاسانی زەرەری لێ ئەدرا. جێگەیەکی ئەمینمان نەبو، بارەگاکانی سەرکردایەتی تێ دا دابنێین. دۆڵی جافەتی ناوچەیەکی شاخاوی و لە بار بو. ساڵی ۸۳ یش بارەگاکانی دەزگای ڕاگەیاندن و بارەگای مەڵبەندی ۲ ی لێ دانرا بو، بەڵام ئەویش بە درێژایی شاخی چەرماوەند ڕەبیەی جەیش و جەیشی شەعبی لێ بو. لە هەمو لایەکەوە زاڵ بون بە سەر دۆڵی جافەتی دا. بڕیارمان دا چەرماوەند پاک بکەینەوە بۆ ئەوەی بیکەین بە شوێنی بارەگا سەرەکیەکانی یەکێتی. چەرماوەند زنجیرەیەکی درێژە لە سەرێکیەوە بەستراوە بە شاخی سارای نزیک دوکان و لە سەرێکی تریەوە ئەگاتە ئەزمەڕ و گۆیژە و تا نزیک عەربەت درێژ ئەبێتەوە. کونتێلە، دابان، هەلاج، هەژدیها، بوک و زاوا لە لوتکە ناسراوەکانی و کەڵکی قزلەر و کەڵکی پیرکە لە باریکە ڕێگەکانی هاتوچۆکردنین. هەندێ لەم شوێنانە ڕەبیەی قایمی عەسکەری لێ بون.

هێزەکانی مەڵبەندەکانی ۱ و ۲ یان لە سەر کۆکرایەوە: بەیانی ڕۆژی ۱۵ ی شوباتی ۸۵ سەعات ٤ بەیانی لە هەمو لایەکەوە پەلامار دران و، پەلاماری بارەگای فەوجەکەش درا لە شەدەڵە. سەرەڕای هەڵسانی هالیکۆپتەر و فڕینی فڕۆکەی جەنگی، لە ماوەیەکی کورت دا هەموی پاک کرایەوە و، ڕۆژی ۱٦ ی شوبات ناوچەکە کەوتە دەس یەکێتی. لەم شەڕەدا ۱ مەقەری فەوج و ۳ مەقەری سریە و ۱۷ ڕەبیئە گیران، هەمو ئەو هێزانەی لەو بارەگایانەدا بون کوژران و ۹۸ کەسیان بە زیندویەتی بە دیل گیران و، هەمو کەلوپەلی فەوج و تفاقی جەنگی دەس پێشمەرگە کەوت. ئەمە یەکەمین شەڕی گەورەی دوای پچڕاندنی گفتوگۆ و سەرەتای ڕاستەقینەی جێبەجێ کردنی بڕیاری دەسپێکردنەوەی شەڕی یەکێتی بو لە گەڵ بەعس.

لەم شەڕە و لە هەندێ وردەشەڕی تردا بە درێژایی مانگی شوبات ۲۲ پێشمەرگە کوژران، لە تیپی ۲۱ ی کەرکوک: کەمال مەحمود، زوهێر سەعدون (سەرهەنگ)، شوان حەکیم حەمەڕەش، شامیل حەمە عەلی (ڕێبوار)، کاوە تەیفور ئیبراهیم، سەلیم سەلام ئەحمەد (ڕەوەند)، شەفیق کاکل (هێمن)، فەخرەدین عەلی ڕەزا(هەردی). لە تیپی ۲۵ ی خاڵخاڵان: سەید ئیبراهیم، ئیسماعیل عەزیز ساڵح. لە تیپی ۳۷ ی شاربازێڕ: فاروق محەممەد ڕەزا. لە تیپی ٥٥ ی قەرەداخ: والی باریکەیی. لە تیپی ٥۷ ی سەگرمە: عوسمان عەلی محەممەد. لە تیپی: ٥۳ ی شیروانە: ئیسماعیل عەبد محەممەد. لە تیپی ۳۳ ی سلێمانی: عوسمان محەممەد مەحمود (شەهاب). لە تیپی ۳۱ ی پێنجوین: محەممەد عەزیز، عەبدولخالق عەزیز

(ئاسۆ)، لە تیپی ۹۳ ی کۆیە: ئەحمەد عوسمان، هەمزە خدر، ئومێد ئەحمەد، عەزیز شەوگەڕی، هادی عەبدول.

مەترسی هێرشی گەورەی ئێران بۆ سەر عێراق نەڕەوی بوەوە. دوای ئەم شەڕەش عێراق هەوڵێکی تری دا بۆ ڕاگرتنی شەڕ. ڕۆژی ۱۸ ی شوبات سەعدی مەهدی ساڵح بە بێتەل قسەی لە گەڵ مام جەلال کرد بۆ ڕاگرتنی شەڕ و، داوای بەردانی گیراوەکانی لێ کرد. بەڵام لە لای یەکێتییەوە ئیتر کار لە کار ترازا بو. بەرەو شەڕی سەرانسەری ئەچو.

شەڕی تەعریب

دەس پێ کردنەوەی شەڕ بە پەلاماردانی هەندێ لەو ئاواییانە دەستی پێ کرد کە حکومەت بۆ عەرەبی دروست کرد بو لە جێگەی جوتیارانی کورد. لە چەند جێگەی کەرکوک، هەولێر، گەرمیان، ئەم هێرشانە کرا. ئەو ئاواییانە هەمو چەکدار بون. بەرگرییان ئەکرد بەڵام چالاکیەکان سەرکەوتو بون. هەندێکیان شوێنەکانیان چۆڵ کرد. یەکێ لەو تیپانەی ئەم چالاکیەی بە سەرکەوتویی ئەنجام دابو، تیپی ۲۱ ی کەرکوک بو. جەیش لە تۆڵەی ئەمەدا هێرشێکی گەورەی کردە سەر گوندی گۆێتەپە کە بنکەیەکی گەڕۆکی تیپی ۲۱ ی کەرکوکی لێ بو. لەم هێرشەدا تانک، تۆپ، هالیکۆپتەریان بە کار هێنا، بەڵام سەرکەوتو نەبون. گوندەکەیان بۆ داگیر نەکرا. پێشمەرگەکان شەو کشانەوە.

گەرم بونی شەڕ

بە درێژایی مانگی مارتی ۸۵ لە چەند جێگەی کوردستان ۲۸ چالاکی پێشمەرگەیی کرا. لە زۆر جێگە پەلاماری ڕەبیەکانی جەیش ئەدرا گرنگترینیان لە سەر ڕێگەی هەولێر کۆیە و، لەیلان قادرکەرەم بو.

لە شەڕەکانی مارت دا ۱۳ پێشمەرگە کوژران، لە تیپی ۸٦ ی هەولێر: عەبدولباقی بارزانی، موحسین حەمەد، ڕەمەزان. لاوکۆ کەریم، شێرزاد ڕەسوڵ، صەباح هەمزە سلێمان. لە تیپی قەرەچوخ: ئەجات ئەحمەد عەوڵا. لە تیپی ۱۲ ی سۆران: سەید جەلال ئیسماعیل، جەبار عارف. لە تیپی ۵۷ ی سەگرمە: ڕەمەزان محەمەد عەلی، ئەحمەد نوری ئەحمەد، سەلام حەمید ئەمین، ئەنوەر عەلی ساڵح.

شەڕ بە سەختیەکی وەها دەستی پێ کردەوە لە مێژوی جەنگی کوردستان دا، ئەوە یەکەم جار بو بەو سنورە فراوان و دڕندانە بێ. بەعس هیچ گوندێکی لە هێرشی ئاسمانی و تۆپباران بێ بەش نەئەکرد.

*

هەڕەشەکانی محەممەد حەمزە زوبەیدی

پاش هەڵگیرسانەوەی شەڕ بە ماوەیەک سەعدی مەهدی صاڵح لە کوردستان گوێزرایەوە و، محەممەد حەمزە زوبەیدی کرا بە بەرپرسی (مکتب تنظیم الشمال). محەممەد ئەندامی (قیادە قطر العراق) ی حیزبی بەعس بو. لە زنجیرەی ئەو (ندوە)انەدا کە لە شارەکانی کوردستان کردی، لە سلێمانی لە ناو کۆڕێکی گەورەدا بۆ ئەوەی بە ئێمە بگاتەوە، وت بو: «لەمەو دوا بە چەکی وەها لێیان ئەدەین کە لە ناو پەناگاکایشیان ذا بیانکوژێ.» ئەمە هەڕەشەی بە کار هێنانی چەکی کیمیایی بو.

شەڕی ئەم جارەی بەعس لە گەڵ هەمو کورد و داروبەردی ولاتەکەی بو. ژمارەیەکی زۆر تۆپیان تەرخان کرد بو بەردەوام هەمو دێهاتەکانی دەرەوەی دەسەڵاتی بەعسیان تۆپباران ئەکرد. بە هالیکۆپتەر و بە فڕۆکە پەلاماری بارەگاکانی یەکێتییان ئەدا. هەمو جۆرە بۆمبایەکیان بە کار ئەهێنا، لەوانە: ئەوەی پێ ی ئەڵێن هێشویی. دانیشتوانی دێهاتیان ناچار ئەکرد گوندەکانیان چۆڵ بکەن و کۆچ بکەن بۆ ئۆردوگاکان و، چەک بۆ حکومەت هەڵبگرن.

*

گەشتێکی زەحمەت

کۆتایی مانگی مایس لە ناوەڕۆ وە بەڕێ کەوتم بە نیازی سماقولی سەروچاوە کە بارەگای مەڵبەندی ٤ ی لێ بو. کۆسرەت لێپرسراوی مەڵبەند بو. ڕێکخراوەکانی ناوشاری هەولێر، عەمارێکی چەکیان بۆ نابوینەوە، بە تەما بوین بە یارمەتی ئەوان دەستی بە سەردا بگرین .

لە کلێسە لامان دا. کلێسە لە سەر لێواری زێ ی پچوکە. خەڵکی کلێسە دۆستی شۆڕش و هەندێکیان ئەندامی کۆمەڵە بون. ماڵی ڕەفیقی حەمەجاف (لە ئەنفال دا شەهید بو) لەوێ بو. داوایان لێ کردین بمێنینەوە و، ڕاوە ماسیەکمان بۆ بکەن. من خۆم ماسیخۆر نیم و زۆرم نارەزوی خواردنی نیە. هەندێ ماسییان گرت بو بە چەشنێکی زۆر بە لەزەت دروستیان کرد بو. هەر لەوێ بە بێتەل لەگەڵ کۆسرەت قسەم کرد و ئاگادارم کرد لە گەیشتنم و، (مەوعید) ێکمان دانا لە بۆگد یەکتری ببینین. ئێمە هەردوکمان لەو مەوعیدە دواکەوتین، من بە هۆی ماسی خواردنەوە و، نازانم ئەو بە هۆی چیەوە. بەڵام فڕۆکە لەو مەوعیدەدا گوندەکەی بۆردومان کرد. ٤ کەسی کوشت. بۆگدیش هەر لە سەر زێ یە، میر محەممەدی میری سۆران قەلایەکی لێ دروست کردوە، تا ئەوساش کەلاوەکانی مابون. دیار بو جەیش کەوت بونە

تەعقیبی کاروانەکەمان و، بۆ دۆزینەوە شوێن و ڕێگەی ڕۆیشتنمان کەڵکیان لە بیستنی بێتەلەکەمان وەرئەگرت.

*

چیای ماکۆک بە سەر دۆڵەڕەقەدا ئەڕوانێ. هەمو زنجیرەکەش کەوت بوە دەس جاش و جەیش. سەری ماکۆک دوای ئازادکردنی بێتواتە بەشی زۆر و گرنگی کەوتبوە دەس پێشمەرگە. بەلام لەو ڕۆژانەدا بێ شەڕ گیرا بوەوە. تاقمێ پێشمەرگە کە بۆ پارێزگاری لەوێ دانرا بون. ڕۆژێ کتوپڕ تاقمێکی زۆر ئەفسەر و جاش ئەبینن بەرەو ڕویان دێن. پێشمەرگەکان لە باتی ئەوەی دەستیان لێ بکەنەوە، حەپەسا بون و بە شوێنێکی هەزار بە هەزار دا بە ڕاکردن دابەزی بون. دوایی دەرکەوت، یەکێ لە ئەفسەرەکان عبدالعزیز الحدیثی، قائید فیرقەی ٢٤ ناسرا بە (قواتی معتصم) و، هەیئەتی ئەرکانی فیرقەکەی و، هەندێ لە سەرانی جاشی خۆشناو بون، بە نیازی (استطلاع) چوبون و، هێزی شەڕیان لە گەڵ نەبوبو. ئەوانیش چاوەڕێیان نەکرد بو، لەو شوێنەدا پێشمەرگە هەبێ. ئەگەر پێشمەرگەکان بهاتنایەتە دەس لەوانە بو زەرەرێکی زۆریان لێ بدانایە و، پلانی گرتنی شاخەکەش سەری نەگرتایە. یەکێ لە گرنگترینی لوتکەکانی ماکۆک (کلاوی دێوانە) یە گیرا. مەلبەندی ٣ هەوڵی گرتنەوەی دابو، بەلام سەرکەوتو نەبون. دوای کلاوی دێوانە، جەیش و جاش شاخی (شیشار) یشیان گرت. شیشار ئەڕوانێ بە سەر دۆڵی بالیسان دا.

لە ماکۆکەوە بەردەوام تەقەیان لە دۆڵەڕەقە ئەکرد و تۆپبارانیان ئەکردن. گەمارۆی ئابوریان دابون و ڕێگەی هاتوچۆیان لێ بەست بون. دانیشتوانی ناوچەکە لە ئەشکەوت و بن بەرد و بن پردەکان دا جێگەیان بۆ خۆیان چاک کرد بو. لە گەڵ ئەوەش دا زۆر ڕۆژ خەڵکیان لێ بریندار ئەبو یا لێ ئەکوژرا. ڕۆژێکیان کابرایەک بن بەردێکی خۆش کرد بو خێزانەکەی تێ دا حەشار بدا. بەردەکە تلی دابو. بە بەرچاوی خۆیەوە هەندێ لە منالەکانی فلیقاند بوەوە. لە بەر ئەوەی خەڵک لە ژێر گوشارێکی سەخت دا بون، بە تەنگ هات بون و ورەیان بەردا بو. لێپرسراوەکانی مەلبەندیش ڕەفتاریان لە گەڵ پێشمەرگەکان باش نەبو، لێیان ناڕازی بون و زۆر جار شکاتیان لێ کرد بون. دانیشتوانی ناوچەکە و پێشمەرگەکانیان وردە وردە تەسلیم ئەبونەوە.

*

ئێمە گەیشتینە سماقولی. خەریکی کۆکردنەوەی زانیاری و دانانی نەخشە بوین. مەکتەبی سیاسی ئاگاداریان کردم باری دۆڵە ڕەقە خراپە، بە پەلە بچم بۆ ئەوێ. هەندێ لە هێزەکانی سلێمانی و کەرکوک و هەولێرم لە گەڵ خۆم برد و

ڕۆیشتم.

لە چیای هەورێ کە دابەزین بۆ دۆڵی بالیسان، تۆپباران دەستی پێ کرد. لە سەر چیای ماکۆک و شیشارەوە کاروانەکەی ئێمەیان دی بو. سەرانسەری ناوچەکەیان بە خەستی تۆپباران کرد. بارەگای مەڵبەندی ٣ لە دۆڵە ڕەقە بو. بەڵام ماڵی د. کەمال خۆشناو و ژمارەیەکی زۆر بارەگای پێشمەرگە لە دۆڵەکەدا بو. لە ژێر گوشاری تۆپ دا دانیشتوانی ناوچەکە هەمویان ئاواییەکانیان چۆڵ کرد و ڕویان کردە شاخەکان. منیش چومە توتمێ بۆ بارەگای ڕێکخراوەکەی کۆمەڵە کە عەبدوڕەزاق محەممەد بەرپرسی بو (لە ئازادکردنی کەرکوک دا شەهید بو). شەو بە شاخەکەی پشتی توتمەدا هەڵگەڕاین بەرەو مەلەکان. شارەزاکەمان، کە گەنجێکی توتمەیی بو، لە بەر تاریکی ڕێگەی هەڵە کرد، لە ناو کۆمەڵێ تاشەبەردی زبردا عاسی بوین. شوێنەکەمان ڕوبەڕوی شیشار بو نەمانئەتوانی لایت لێ بدەین یان جگەرە دابگیرسێنین. هەر پزیسکێکیان ئەدی ئەیاندایە بەر تۆپ. من زۆر ماندو بوم و پشتم ئازاری ئەدام. چومە پەنای گابەردێ ویستم جگەرەیەک دابگیرسێنم. کە چەرخەکەم لێ دا. پێشمەرگەکان نەیان ئەزانی منم بە توڕەبونەوە زیاتر لە ١٠ کەس قیڕاندیان: «چەرخ لێ مەدە!».. «جگەرە مەکێشە!».. «ئاگر دامەگیرسێنە!»...
منیش بە توڕوبونەوە وتم: «تو خوا ئەمە شۆڕشە؟ شۆڕشگێڕانی ڤیەتنامی لە پاش ١٠ ساڵ چونە ناو هانۆی پایتەختی ڤیەتنامی خواروەوە و گرتیان، کەچی ئێمە لە پاش ١٠ ساڵ تازە لەم شاخەدا عاسی بوین و نایشتوانین جگەرە بکێشین!» دیارە گلەییەکە لە خۆم و سەرکردایەتی جوڵانەوەکە بو، نەک لە پێشمەرگەکان. عەلی مام ڕەسوڵ (لە ڕاپەڕین دا شەهید بو)، کە خۆی شاخەوان و کوڕی قەندیل بو، بە ناو تاشە بەردەکان دا دابەزی ڕێگەیەکی بۆ داکشانی ئێمەش دۆزییەوە. سەرلەنوێ دابەزینەوە بناری شاخ و بە ڕێگایەکی ترا سەرکەوتینەوە. دەمەو بەیانی، پاش ماندوبونێکی زۆر، گەیشتینە مەلەکان. مەلەکانیش لە ژێر ئاگری تۆپباران دا بو.

*

چەند ڕۆژێ لە مەلەکان ماینەوە، هێزەکانی مەڵبەندی ٣ مان لە هەڵوەرین دا بون. ئەو تیپە پێشمەرگەیەی بەرپرسی پاراستنی ماکۆک بون و بە دەستەوەیان دابو، سەرتیپەکەیان هاتە لام، بە توندی سەرکۆنەم کرد و، داوام لێ کرد بۆ ڕێکخستنەوە و هەڵساندنەوە و حەساندنەوەی تیپەکەی پێشمەرگەکانی لە شوێنێکی نزیک خۆمان دابنێ، تا ئاگاداری ئەکەمەوە. بەڵام ئەم پێشمەرگەکانی ترساند بو، بۆ شەو بە کۆمەڵ تەسلیم بونەوە.

بۆ ئەوەی لە ناوچەکە زیاتر نزیک بکەومەوە چومە زینی ئەستێرۆکان بە نیازی ئەوەی بچم بۆ دۆڵەڕەقە هەوڵێکی گرتنەوەی ماکۆک بدەین. سەیر ئەوە بو پێش گەیشتنی خۆم، لە ناو هێزەکانی دۆڵەڕەقەدا بڵاویان کرد بوەوە، کەوا بە هێزێکی گەورەوە ئەچم بۆ دۆڵەڕەقە. پێشمەرگەکانیان چەک ئەکەم و هەندێکیشیان بە تاوانی (تقصیر) ئەکوژم. لەو ترسە هەمو دابویانە شاخ. دوان لە ئەندامەکانی مەڵبەند پێش گەیشتنی ئێمە ڕایان کرد بو بۆ ئێران و، لەوێوە بڕۆن بۆ ئەوروپا. لە بەر ئەوە لە باتی دۆڵەڕەقە چوم بۆ وەرتێ. ناردم بە شوێن فەرماندەکانیان دا. هەمویان هاتن و هەوڵێکی زۆرم دا خاویان بکەمەوە و باوەڕیان بهێنمەوە جێگەی خۆی. هەندێکیان نەیانشاردەوە، کە ورەیان بەرداوە و باوەڕیان بە پێشمەرگایەتی نەماوە، چونکە سەرکردایەتی یەکێتی کەسانی لێنەهاتوی کردۆتە فەرماندە و لێپرسراویان. پێ ئەچو بڕیاری خۆیان دابێ.

گەڕانەوە دۆڵە ڕەقە. بە کۆمەڵ دەستیان کرد بە تەسلیم بونەوە. سوار ئاغای ئاکۆ، کە فەرماندەی هەندێ لە هێزەکانی ئەوێ بو. بێتەلەکەی و دۆشکا و هەندێ چەکی تر کە لە یەکێتی وەرگرت بو، لە گەڵ چفرەی بروسکە تەسلیم عەزیز صدیق کرد بو. وت بوی: «من عەشیرەتەکەم هەموی تەسلیم بۆتەوە، خۆم بە تەنیا ماومەتەوە. بە تەنیاش هیچ سودێکم نیە. نامەوێ شتی یەکێتی ببەم، ئەوە کەلوپەلەکانی یەکێتی و، من خۆم ئەچم تەسلیم ئەبمەوە.» دۆڵەکە کەسی تێ دا نەما جگە لەو پێشمەرگانەی من لە گەڵ خۆم بردبومن بۆ ئەوێ کە خەڵکی ناوچەکانی تر بون.

*

ئەم هەرەسەی توشی هێزەکانی م ٣ بو، سەرەڕای ئەوەی جەزرەبەیەکی مەعنەوی بو لە پێشمەرگەکانی یەکێتی، ناوچەیەکی زۆر گرنگی کوردستانیشی لە دەس چو.

بۆ ئەوەی پاشماوەی هێزەکانی مەڵبەندەکە بە تایبەتی تیپەکانی سۆران، باڵەکایەتی، کاروخ، کۆدۆ، لەم دەردە بپارێزین، خۆم و هێزەکانی تر لە ناوچەکەدا نەبو بمێنینیەوە.

لە وەرتێ لە سێبەری دارگوێزێکی زۆر گەورەدا دانیشت بوین، خەریکی چاخواردنەوە بوین. دو فڕۆکە بە ئاسمانی ناوچەکەدا فڕی. هیچی نەکرد پێ ئەچو هی نۆڕین و ناسینی ناوچەکە بێ. بەڵام دوای ئەوە بە چەند دەقیقەیەک لە قەسرێ وە دایانینە بەر تۆپ. خۆمان دامانە شاخ و، بە خەڵکی دێیەکەمان وت، ئەوانیش خۆیان قایم کەن. یەکێ لە تۆپەکان لە دارگوێزێکی پیری دا بو، لە بن دەری هێنا بو.

خاوەنەکەی زۆری پێ ناخۆش بو، لە بەر خۆیەوە جنێوی ئەدا. فڕۆکەی جەنگیی بۆ ڕۆژی دوایی هاتەوە سەر وەرتێ و، ناو دێیەکەی بۆردومان کرد. ناودێ چۆڵ بو لە بەر ئەوە زەرەری گیانی نەبو، بەڵام لە کوخێکی سەروتری دابو. چەند کەسێکی کوشت بو.

وەرتێ شاخاوی و سەختە. ئێمە چوینە گەرەکی بەرۆژ، هەندێ ئەشکەوت و کونە بەردی لێ بو، پێشمەرگەکان جێگایان بۆ خۆیان چاک کرد. ئەو ماوەیە بە جۆرێکی نائاسایی بەردەوام بون لە سەر تۆپبارانی ئەو دۆڵەی ئێمەی تێ دا بوین. لە هەندێ شوێن، دەزگا جاسوسیەکان، بڵاویان کردبوەوە کە بە کیمیایی لێیان داوین. زۆر لە بێتەلەکان ڕاستیی ئەم هەواڵەیان ئەپرسی. ئێمە خۆمان هەستمان بە هیچ نەئەکرد. بەڵام تۆپبارانەکە ئەوەندە خەست بو، هەر کەس لە کونەکەی دەربهاتایە، ژیانی لە مەترسی دا بو.

مانەوەمان ئیتر سودێکی ئەوتۆی نەمابو. لێشاوی تەسلیم بونەوە وەستا. ناوچەکە بە هۆی ئێمەوە گوشارێکی زۆری لە سەر بو. وەکو نیشانەی هەڵسانەوە لەو تێشکانە بڕیارمان دا، چالاکیەکی گەورە بنوێنین. فەوجێکی جاش لە ئاکۆیانی ڕەواندز بو. سەیر ئەوە بو موستەشاری فەوجەکە ناوی (کوردۆ) بو. چەند کەسێک چون بۆ (استطلاع) و، بۆ ئەوەی ئێمەش کەمێ لە تۆپباران خۆمان بدزینەوە، تا ئەوان لە (استطلاع) ئەبنەوە، سەرکەوتین بۆ سەر کاروخ.

کاروخ کە لە دورەوە سەیری ئەکەی شاخێکی قوچە، وا ئەزانی تەپڵە سەرەکەی تەسکە بەڵام کە سەرئەکەوی، ئینجا ئەبینی چەند فراوانە. لە باری پانی یا لە باری درێژی بە هەر لایەکی دا بڕۆی ڕۆژە ڕێیەک ئەبێ. لە هەندێ شوێنی دا چاڵەبەفری زۆر گەورە و، لە هەندێ شوێنی تری دا لێرەواری لێیە. هیچ کانیەکی لێ نیە.

*

چەندماڵێکی خۆشناو لە سەر کاروخ ڕەشماڵیان هەڵدا بو. مێگەلەکانیان هێنا بو بۆ لەوەڕ. لای ئەوان مااینەوە. بۆ ئەوەی دەزگای (استمکان) ی عیراقی نەماندۆزێتەوە ئەو یەکدوڕۆژە بێتەلمان بە کار نەهێنا. پاش دو ڕۆژ دابەزین و چوین بۆ دۆڵئاکۆ. لە دۆڵێک دا خۆمان مەڵاس دا.

پێشمەرگەکانی کە دانرابون بۆ ئەنجامدانی چالاکیەکە دابەشکران. هەمو کارەکان بە ڕێکوپێکی کران. بەڵام هەڵەیەک بەشێکی نیشەکەی تێک دا. چەند ڕەبیەیەک لە پشتی دێیەک بو، ئەبو پێشمەرگەکانی گەرمیان بیگرن، بۆ ئەوەش

ئەبو بە تاریکی بچنە ناو دێیەکە و، لەوێوە بەرەو ڕەبیەکان بەڕێ بکەون. لە چون دا پێش وەخت توشی تەقە بون و یەکێکیان لێ کوژرا. کارەکەیان بۆ نەکرا و گەڕانەوە. وایان زانی بو جاشی لێ دامەزراوە. تومەز ئەمانە تاقمێ پێشمەرگەی یەکێتی بون، بە ئیجازە لە ماڵەکانی خۆیان دا بون. لە بەر ئەوەی هیچ پێشمەرگە لە ناوچەکەدا نەبو، وایان زانی بو ئەمانە جاشن و بو سەر ئەوان ئەچن. دابویاننە بەر دەسڕێژ. شەوی ٢ - ٣ ی تەمموز پەلاماری فەوجەکە درا و بارەگاکەی و زۆری ڕەبینەکانی گیران. هەندێ لە جاشەکان هەڵاتن و هەندێکیان کوژران و هەندێکیشیان گیران. بەڵام لەم شەڕەدا مەحمودی حاجی فەرەجی کۆکۆیی، فەرماندەی تیپی خاڵخاڵان کوژرا، کە یەکێ لە سەرتیپە چاکەکانی یەکێتی بو.

*

دوای ئەم شەڕە هێزەکانم ئیزن دا هەر یەکە بۆ ناوچەی خۆی و، منیش بەرەو سماقولی بە ڕێ کەوتم. ماوەیەک لە باخەکانی سماقولی سەرۆچاوەدا لە گەڵ مەڵبەندی ٤ مامەوە. دوای چەند ڕۆژێ بەرەو دۆڵی جافەتی بە ڕێ کەوتمەوە.

لە تۆپزاوای کۆیەوە بە سەر جادەی کۆیەدا بە لای هەرمۆتەدا تێ پەڕین بۆ چەمی سورقاوشان. لە چەمی سورقاوشان هەندێ ماڵە جوتیاری لێ بو کشتوکاڵیان کرد بو. لامان دایە کەپری یەکێکیان، بە کۆمەڵ دانیشت بون، توتنیان بە شریتەوە ئەکرد. بە دەموچاو منیان نەئەناسی. هەندێ میوەیان بۆ هێنایین. کابرای جوتیار شەپقەی لە سەرا بو. لێم پرسی: «دەنگوباس چیە؟» کابرا وتی: «دەنگوباس چیە؟ ئەڵێن فلان - ناوی منی هێنا - چوە مەڵبەندێکی بە تەسلیم کردنەوە داوە و هاتۆتەوە.» پێکەنیم و لە سەری نەڕۆیشتم. باسەکەم گۆڕی بۆ شتێکی تر.

*

تۆپباران و بۆردومانی فڕۆکە بەری مەرگە و ئاواییەکانی بناری ئاسۆسی پەرێشان کرد بو. مام جەلال لە سێروان نەمابو گوێزابویەوە یاخسەمەر. هەندێ خێوەت و کەپریان ڕێک خست بو. فەرەیدون ماڵەکەی لە ناو دێ بو. منیش لە سەر کانیەک لە ناو باخێک دا کەپرێکم کرد. دوای ماوەیەک چومە هەڵەدن. ئەولقادر هەڵەدنی، باوکی غەریب، ماڵەکەی خۆی بۆ چۆڵ کردم. بەڵام ناو دێ بە کەڵکی من نەئەهات بڕیارم دا بچمە بەرگەڵو. لەوێ سەرلەنوێ کەوتمەوە خانو دروست کردن. بۆ خۆپاراستن لە تۆپ و بۆردومان ئەبو پەناگایش دروست بکەین.

*

٣ تەجروبە

لێرەدا بە پێویستی ئەزانم ٣ ڕوداوی ئەو ڕۆژانە تۆمار بکەم، کە خۆمیان وەکو ئینسان ئیشاند و زەرەریان بە ڕێکخراوەکەمان و جولانەوەکەیش گەیاند. مەبەستم لە گێڕانەوەیان ئیشاندنی هیچ کەس نیە، بەڵکو وەرگرتنی تەجروبە و پەندە.

*

*

تەجروبەی یەکەم: (موزایەدە)

هەندێ لەوانەی کە نوێنەری شۆڕشگێران بون لە سەرکردایەتی یەکێتی دا، لە کاتی لێکۆڵینەوەی ڕەوتی گفتوگۆدا زۆر جار (موزایەدات) ی بێ جێیان ئەکرد و، ئەیانوت: ئەمە جاشایەتیە ئێمە ئەیکەین (مەبەستیان لە درێژە پێدانی مفاوەزە بو) و، داوایان ئەکرد هەرچی زوتر کۆتایی بە گفتوگۆ بهێنرێ و، شەڕ دەس پێ کرێتەوە.

جاروبار وایان دەرئەخست کە ئەگەر ئێمەی لایەنگری درێژە پێدانی گفتوگۆ توانای خەباتمان نەماوە، ئەوا ئەوانی دژی گفتوگۆ درێژەی پێ نەدەن. کەچی کە شەڕ دەستی پێ کردەوە و گەرم بو، هێرشەکانی بەعس تا ئەهات توندوتیژتر ئەبو، ئەمانە یەکە یەکە تەسلیمی ئێران بون بۆ ئەوەی لەوێوە بە یەکجاری بڕۆن بۆ ئەوروپا. لەو کاتەدا ئێران هەڵوێستی لە یەکێتی دوژمنانە بو، ئەمانەی گرت و خستنیە ژێر گیروگازی لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوەی سەختەوە. دوای ئەوەی بە وردی هەمو ئاگاداریەکیان سەبارەت بە یەکێتی لێ وەرگرتن و سوکایەتییەکی زۆریان پێ کردن، ئینجا ڕێگەیان دان سەفەر بکەن.

*

تەجروبەی دوەم: سەنگەر گۆڕین

لە جەنگەی ئەو ڕوداوە سەختانەدا چەند کەسێ لەو فەرماندەی کەرتانەی کە لە کاتی گفتوگۆدا گیروگرفتی زۆریان دروست ئەکرد و شەڕیان بە جاش ئەفرۆشت و، هەندێ جار تاوانی زلیان ئەکرد، لەوانە: سەلاح شینە لە هەولێر، هەڵۆ و پشتیوان (هەردو ناو هی خۆیان نەبو) لە کەرکوک، عومەر عەرەب لە سلێمانی، هەر یەکەیان لە لایەکەوە لە گەڵ تاقمێ پێشمەرگە تەسلیم بونەوە و بون بە جاش و، دواتر بە جۆری جیاواز و لە شوێنی جیاوازدا لە شەڕی پێشمەرگەدا کوژران.

ئەمانە چەند نمونەیەک بون لەو چەکدارە بەرەڵلایانەی لە ڕیزەکانی یەکێتی دا

بون و، بە هۆی دەستەگەری و ململانێ ی ناوخۆی ناو یەکێتییەوە نەنەتوانرا بهێنرێنە ژێر باری دیسیپلینی پێشمەرگایەتیەوە و، هەندێ جار گیروگرفتی گەورەیان بۆ یەکێتی دروست ئەکرد.

*

لە هەموی سەیرتر، لە ناو جولانەوەی کوردا دیاردەیەکی دزێو هەیە: هی وا هەیە چەندین سال پێشمەرگەیەکی گیانفیدا بوە کەچی لە پڕ لە بەر هۆیەکی پچوکی (سەخیف) هەڵئەگەڕێتەوە، ئەچێتە ڕیزی دوژمنەکانی دوێنێ یەوە و پێشیان ئەکەوێ بۆ شەڕی هاوڕێکانی دوێنێ ی و، گەرمتر و جددیتر لەوان، تا خۆی بە کوشت ئەدا، شەڕی هاوسەنگەرەکانی پێشوی ئەکا.

ئەگەرچی ئەم دیاردەیە لە هەمو شۆڕشەکانی کوردستانی عیراق و، لە هەمو قۆناغەکانی دا و، لە ناو هەمو حیزب و ڕێکخراوەکانی دا، دوبارە بۆتەوە، بەڵام تا ئێستا هیچ لێکۆڵینەوەیەکی لە سەر نەکراوە، ئەم دیاردە دزێوە ئەهێنێ لێکۆڵینەوەی کۆمەڵایەتی، سیاسی، نەفسی... قوولی لە سەر بکرێ.

*

تەجروبەی سێیەم: "تالای" کام "شۆڕش"

لە کۆنفرەنسی یەکەمی کۆمەڵەدا هەندێ لە سەرکردەکانی لە هەڵبژاردن دا دەرنەچون و، ئەمەیان لە دڵ گرت و، بە ناڕەزاییەوە دەستیان لە کار هەڵگرت. جەعفەر سەفەری کرد بۆ دەرەوەی وڵات و، سالار لە گوندێکی شارباژێڕ دانیشت. پارەزانی کرد بە بنکەی خۆی. نارازییەکانی ناو کۆمەڵەیان هان ئەدا و لە خۆیان کۆ ئەکردەوە. ئەمانە ناڕەزایی و گلەیی و ڕەخنەکانی خۆیان نەئەشاردەوە و، زۆریشی ڕوی لە مام جەلال و من بو. کورتەی ناڕەزاییەکانیان ئەوە بو:

- کە مام جەلال دیکتاتۆرە، پشت بە ئاغا و کوێخا ئەبەستێ و، شۆڕشگێڕان لە سەر حسابی کۆمەڵە بەهێز ئەکا و، کۆمەڵەی کردوە بە دەسکەلای خۆی.

- کە من جگە لەوەی مارکسیی نیم، قسەم ڕەقە و لە پەیوەندی کۆمەڵایەتی دا وشکم، موجامەمەلە نازانم و خەڵک تەریق ئەکەمەوە، بە خۆڕایی ئەچم بە گژ کادرەکان دا و ئەیانشکێنم. (فەردی)م و پرس بە کەس ناکەم. کۆمەڵەم کردوە بە دەسکەلای مام جەلال.

- کە سەرکردایەتی کۆمەڵە لە خەتی شەهید ئارام و لە مارکسیزم لای داوە، بۆتە بورجوازی پچوکی ناسیۆنالیست. لە ناو یەکێتی دا سەربەخۆیی ئایدیۆلۆجی و

سیاسی ئەماوە.

ڕاستییەکەیشی هۆی ناڕەزایی ئەوانە زۆرتر شەخسی بو، تا جیاوازی بیروباوەڕ. ئەیانویست خۆیان کاربەدەستی یەکەمی ناو کۆمەڵە بن.

ئەمانە لە هەر جێیەک بیان بیستایە کادرێ یان پێشمەرگەیەک ناڕازییە یان سزا دراوە، ئەوان پێوەندیان پێوە ئەکرد و، هەوڵیان ئەدا بیکەن بە هاودەنگی خۆیان. ئەگەرچی بە ئاشکرا ئەدوان و هاتوچۆ و جموجوڵیان ئەکرد و پێوەندییان لە گەڵ ئەم و ئەو ئەبەست، بەڵام هێشتا خۆیان لە ڕێکخراوێکی تایبەتی دا ڕێک نەخست بو. ئێمەیش تەنگمان پێ هەڵنەئەچنین و پێمان وابو جیاوازی بیر و بۆچون شتێکی ئاساییە، لە بەر ئەوە هیچ کام لەمانە لە ڕیزی کۆمەڵە و یەکێتی و پێشمەرگایەتی دەر نەکران. بە ڕێزەوە ڕەفتاریان لە گەڵ ئەکرا. یارمەتی مانگانەیان وەکو هەمو لێپرسراوەکانی تر وەر ئەگرت و، مەفرەزەکانی خۆیان لە گەڵ خۆیان هێڵرا بوەوە و، لە مەسەلە گرنگەکانیش دا پرسیان پێ ئەکرا و، بیروڕایان وەرئەگیرا.

کە گفتوگۆ دەستی پێ کرد، هەمویان خۆیان وا پیشان ئەدا لایەنگری گفتوگۆن. مەلا بەختیار لە دو خولی گفتوگۆدا هاوبەشیی کرد و، بۆ ڕازیکردنی ناڕازییەکانی دەرەوە گەشتێکی ئەوروپای کرد و، ئەو بو خاوەنی تیۆریی (گوشینی گفتوگۆ هەتا دوا چۆڕی) بو.

هێشتا گفتوگۆ نەپچڕا بو، چالاکیەکانی ئەم تاقمە شێوەیەکی تری بە خۆیەوە گرت و، هەندێ بەیان و بلاوکراوەی نهێنییان بە چاپ دژی گفتوگۆ و سەرکردایەتی کۆمەڵە و یەکێتی دەرکرد و، تاوانباریان کردن بە خۆبەدەستەوە دان و، ئەوانەی هاودەنگی ئەمانەیش بون لە دەرەوە کەوتنە چالاکییەکی زۆرتر دژی یەکێتی، بە تایبەتی دوای ئەوەی کە سالار، لە سەر داوای خۆی و بە یارمەتی یەکێتی چو بۆ دەرەوە.

هەتا پێوەندییەکانی یەکێتی و بەعس گرژتر ئەبو، هێرشی ئەمانیش بۆ سەر یەکێتی و کۆمەڵە توندتر و چالاکیەکانیان دژی زیاتر ئەبو. کە شەڕ دەستی پێ کردەوە ئەمان وایان زانی یەکێتی توشی تەنگوچەڵەمەیەکی قوڵ بوە و هەلێکی لە باریان بۆ هەڵ ئەکەوێ، یەکێتی تێک بدەن و، ئەوان ببن بە میراتگری سەروەرییەکانی. چەند بەیانێکیان لە دەرەوە بە ناوی کۆمەڵەوە دەرکرد و، لە ناوەوەیش دەستیان کرد بە دەرکردنی بلاوکراوەیەکی دەوری بە ناوی ئالای شۆڕش (ئا. ش) ەوە.

ئاش لە ناوەوەی کوردستان چەند کاری زەرەربەخشیان ئەنجام ئەدا، لەوانە:

١. پرۆپاگـاندەیەکی فـراوان بە نوسین و بە قـسـە بۆ سـوککردنی یەکـێـتی و کۆمەڵە و سەرکردەکانی و، بۆ ڕوخاندنی ورەی پێشمەرگە و هاندانیـان بۆ وازهێنان و خۆبەدەستەوە دان بە بیانوی بێهودەیی خەباتی شاخ و کۆبونەوەی پرۆلیتاریا لە شارەکاندا.

٢. لە بەر ئەوەی نە خۆیان وازیان لە پلە و پایەکانی ناو کۆمەڵە و یەکێتی هێنا بو، نە کۆمەڵە و یەکێتی یش لە ڕیزەکانی خۆی دەری کرد بون، ئاگاداری هەمو نەخشە و پلان و بڕیارەکانی یەکێتی بون. بەو پەڕی ئانەمینیەوە (سوئی ئیستیفادە) یان لەم بونەی خـۆیان ئەکـرد لە ناو ڕیزەکـانی یەکـێـتی دا، بۆ ئاشکراکـردنی نهێنیەکانی.

٣. بە (ئوسلوبی موئامەرە) کاریان ئەکرد و، لە ڕو بە جۆرێ قسەیان ئەکرد و بە نهێنی بە جۆرێکی تر و، بە ئاشکرا بە جۆرێ هەڵسوکەوتیان ئەکرد و لە پەناوە بە چەشنێکی تر. سوێند خواردنی درۆ و دوڕوویی و دوزمانییان کرد بو بە پیشە.

ئاش لە دەرەوەی وڵاتیش چەند کارێکی خراپی ئەنجام دا، لەوانە:

١. بۆ شێواندنی ناوبانگی سیاسیی یەکێتی و سەرکردەکانی، هەرچی ئاگاداریەکیان لە سەر یەکێتی هەبو، دایان بە حکومەتەکانی ئێران، سوریا، لیبیا، فەلەستینیەکان.

٢. بۆ دوا خستنی ئاشتبونەوەی یەکێتی و لایەنەکانی جود، هەوڵێکی زۆریان دا تەگەرەی تێ بخەن، بەوەی سەرکردایەتی لایەنەکانی جود قانیع بکەن کە بەو نزیکانە یەکێتی هەڵئەوەشێ و، ناچار ئەبێ بچێتەوە باوەشی بەعس.

بەم کـارانە ئاش ئاژاوەیەکی فـیکری و، گـیـروگرفـتـێکی سـیـاسـیی و، کـێشـەیەکی ڕێکخراوەییان لە ناو یەکێتی و هێزەکەی دا و، لە پاڵ ئەوانەیش دا مەترسییەکی (ئەمنی) یان بۆ سەر سەلامەتی یەکێتی دروست کرد بو، لە کاتێک دا کە یەکێتی لە شەڕی مان و نەمان دا بو لە گەڵ دڕندەترین ڕژێمی ناوچەکە کە خاوەنی پێنجەمین هێزی زلی دنیا بو:

ئەبو ئیـتـر ڕادەیەک بۆ ئەم ئاژاوەیە دابنرێ و چارەیەکی بۆ بدۆزرێتەوە. بۆ ئەوەی بگەین بە چارەسەرێکی گونجاو، کەوتینە هاویشتنی هەنگاوی یەک لە دوای یەک:

هەنگاوی یەکەم، بە ڕێگەی گفتوگۆی ڕاستەوخۆ لە گەڵ مەلا بەختیار و چەند کەسێکی تر لە هاوڕێ و هاوبیرەکانی بۆ ئەوەی جۆرێ لە (لەیەک گەیشتن) بدۆزینەوە و کێشەکە بە خۆشی چارەسەر بکرێ. دوای چەندین خولی گفتوگۆی

(صریح) و (جدی) درێژ ئەم هەوڵە سەری نەگرت.

هەنگاوی دوەم، کە گفتوگۆ کەڵکی نەگرت و، ئەوان ئەمەیان بە لاوازی هەڵوێستی سەرکردایەتی کۆمەڵە لێک ئەدایەوە و، لە هێرشەکانیان دا دڕتر بون، ناچار بوین بۆ بەرپەرچدانەوەی ئیتیهام و پروپاگاندەکانیان زنجیرەیەک وتار لە گۆڤاری (کۆمەڵە) دا بنوسین و، بنچینە فیکرییەکانیان هەڵبتەکێنین.

هەنگاوی سێیەم، کە گفتوگۆی ڕاستەوخۆ و، دیالۆگی ئایدیۆلۆجی کەڵکی نەدا، ئەبو ڕێگەی چارەسەرێکی تر بگرین، کەوتینە کۆکردنەوەی ئاگاداری لە سەر ئاش و سەرکردایەتی و چالاکەکانی و داوودەزگای چاپەمەنییەکەی، دەرکەوت: ئەمانە بە کەڵک وەرگرتن لە ئەندامەتی خۆیان لە ناو یەکێتی و لە ناو کۆمەڵە دا، بە نهێنی لە ناو یەکێتی دا، حزبێکیان دامەزراند بو، خاوەنی کۆمیتەی سەرکردایەتی، لق و، شانەی ئەندامان و، خاوەنی بەرنامەی تایبەتی خۆی و، خاوەنی ئۆرگان و بلاوکراوەی تایبەتی خۆیان بون. ئەمەش هەموی بۆ ئەوەی کۆمەڵە لە ناوەوە کلۆر بکەن و بیڕوخێنن.

م س لە کۆبونەوەیەکی خۆی دا بڕیاری چەککردن و گرتنی سەرکردایەتیەکەی دان. جێبەجێ کردنی کارەکەیش سپێردرا بە هەندێ لە فەرماندەکانی پێشمەرگە، بە یارمەتی مەڵبەندی ١ ئەگەر پێویستی کرد، شەوی ١ - ٢ / ١١ / ٨٥ هێزێک چوە سەر ماڵەکەی مەلا بەختیار لە گوندی تەکیە و بە بێ شەڕ و تەقە خۆی و هاوڕێکانی گیران و، دەزگای چاپەکەیشیان کە لە ماڵەکەی ئەودا حەشار درا بو دەستی بە سەردا گیرا و، دوایین ژمارەی ئاش و بەڵگەکانیان کەوتە بەردەس. جگە لە مەلا بەختیار و، شێخ عەلی و، پشکۆ، ئەوانی کە هەمویان ئازاد کران و، ڕێگە دران بۆ کوێ ئەچن بچن. بەم کارە گیروگرفتی ئاش لە ناو کوردستانی عیراق و لە ناو یەکێتی دا کۆتایی هات. ئەگەرچی ئەوانەیان کە لە ئەوروپا بون و، ئەوانەیان کە چون بۆ ئێران درێژەیان بە کارەکانیان دا، بەلام هیچ تەئسیرێکیان لە سەر ڕەوتی ڕوداوەکان نەما.

زەرەری ئاش لە کۆمەڵە و یەکێتی زیاتر لەوەی ماددی بێ بەر لەشی ڕێکخراوەیی کۆمەڵە و پێشمەرگەیی یەکێتی بکەوێ، زەرەری ئەخلاقی بو بەر مۆراڵ و مەعنەویاتی کەوت، چونکە ئەو بەها پاکە سیاسییانەی کۆمەڵە گەرەکی بو لە جولانەوەی کوردا بیچەسپێنێ، ئەمان بەم کارە هەڵیان تەکاند.

*

*

پیرۆزبایی بەعسییانە لە ساڵی نوێ
لە مانگی کانونی یەکەم دا کە بەرەو ساڵی تازە ئەچوین، چەندین شەڕی قورس قەوما و جەیش لە چەند جێ ی دور لە یەکتر هێرشی گەورەی ئەکرد. لە ١١ ی مانگ دا هێرشی بۆ سەر گمۆ (چوارتا) و، لە ١٥ ی مانگ دا بۆ سەر سماقولی (شەقڵاوە) و، لە ٢٦ ی مانگ دا بۆ سەر سەید جەژنی، فەتاح هۆمەر، هۆمەربل (کفری) و، لە ٣٠ ی مانگ دا بۆ سەر گۆبان و سەید خەلیل (کەلار).. کرد. لەم شەڕانەدا ٩ پێشمەرگە کوژران.
سەعات ١٢ ی نیوە شەوی ٣١ / ١٢ / ٩٨٥ کە ئەچوینە ناو ڕۆژی ١ / ١ ی ١٩٨٦ ەوە، لە گەڵ عەبدورەحیم عەبدوڵلا کە هەتا بلێ ی قسەخۆش و نوکتەزان بو (دواییتر شەهید بو)، موحسین عەلی ئەکبەر، دلێری سەید مەجید، دانیشت بوین دەمەتەقێمان ئەکرد، بارەگاکانیان لە بەرگەڵو تۆپباران کردین. ئەگەرچی تۆپبارانەکەیان خەست بو بەڵام زەرەری گیانیی لێ نەکەوتەوە. ئەمە پیرۆزبایی بەعس بو بۆ ساڵی نوێ.

*

٣ . پێکهاتنی یەکێتی لە گەڵ ئێران

کە شەڕ دەستی پێ کردەوە بەعس کەسوکاری پێشمەرگە: گەنجەکانیان گرتن و، پیروپەککەوتەکانیان لە سورداش فڕێ دان بێن بۆ لای کوڕەکانیان. ڕێگەیان بە ماڵی پێشمەرگە نەئەدا لە قوتابخانەکان دا بخوێنن و، لە نەخۆشخانەکان دا تیمار نەئەکران. فەرمانێکی بۆ دادگاکان دەرکرد کە هیچ دادگایەک شکاتی کەسوکاری پێشمەرگە نەپرسێ. لەوەیش سەیرتر ژنی پێشمەرگەیان هان ئەدا لە دادگادا واز لە مێردەکانیان بهێنن. چەند جارێکیش لە شارەکان دا (منع التجول) یان کرد و، ماڵ بە ماڵ ئەیان پشکنی و، چەند جارێ لە سەر (وێنە) یەک گەنجێکیان گوللە باران ئەکرد.

شەڕ زۆر بە گەرمی لە کوردستان دا بەردەوام. بەعس کەوتبوە جێبەجێکردنی هەڕەشەکانی. ئاوایییەکانی کوردستانی بەوپەڕی دڕندایەتیەوە بۆردومان ئەکرد. بارودۆخێکی خەمناک باڵی بە سەر هەمو لادێکان دا کێشا بو، چونکە هیچ دێیەک و هیچ خێزانێک لە ژیانی خۆی ئەمین نەبو، هەمیشە لە ژێر مەترسی تۆپباران و پەلاماری هالیکۆپتەر و فڕۆکەدا بون، کە کوێرانە خەڵکیان ئەکوشت. دانیشتوانی هەندێ لە گوندەکان ناچاربون ئاوایییەکانیان چۆڵ ئەکرد و، لە شاخ و داخ یان لە دەشت و دەر پەناگایان دروست کرد بو. تیرۆر و تۆقاندن سەرانسەری کوردستانی داگرت بو. گەمارۆی ئابوری هەمو ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی درا بو، نەیانئەهێشت خواردەمەنی و سوتەمەنی بۆ بچێ، تەنانەت هاتوچۆکردنیشیان لە گەڵ بڕی بو. ٤ شوفێری خەڵکی دۆڵی جافەتییان هەڵواسی لە سەر ئەوەی بە ئۆتۆمۆبیل لە نێوان دۆڵەکەدا و سلێمانی دا هاتوچۆیان کرد بو.

لەم هەلومەرجە سەختەدا، زۆر جار دانیشتوانی دێهاتەکان لە گەڵ کادر و لێپرسراوەکانی یەکێتی دا بە ڕاشکاوی ئەدوان و، ئەیانوت: «ئەمەی ئێوە ئەیکەن شێتییە. لە گەڵ لایەک ڕێک بکەون ئێران بێ یان عیراق!» ئەمە قسەی ناخی دەرونیان بو. بێگومان ئەمە بۆ ئەوە بو لەو ئابلۆقەیە دەربچن و، دەرویەکیان لە ڕودا بکرێتەوە بەڵام ئێمە لە ڕویەکی ترەوە بۆ ئەم مەسەلەیەمان ئەڕوانی کە چەند لایەنی هەبو، بەڵام دوانیان گرنگترینیان بون:

١. دەرچونی بەعس لەو شەڕە بە سەلامەتی، واتە جێبەجێکردنی هەڕەشەکەی طاریق عەزیز و لە ناوبردنی گەلەکەمان. تەجروبەی دوەمین جەنگی جیهانی دەری خست بو کە ئەڵەمانیای نازی و ئیتالیای فاشی کە تێکەڵاوی شەڕ بون هەردوکیان ڕوخان، بەڵام ئیسپانیا و پورتوگال چونکە خۆیان لە شەڕ دور گرت، ڕژێمەکانیان سەرەڕای دڕندایەتییان هەر مایەوە. من خۆم و زۆر لە هاوڕێکانم لە (موعارەزەی عیراقی) نائومێد بوین و، پێمان وا بو تەنیا ڕێگەی ڕوخاندنی بەعسیش هەر ئەو شەڕەیە.

٢. لە ئەنجامی پێوەندیەکانی چەند ساڵی ڕابوردودا لە گەڵ هەمو لایەنەکانی جود بە کردەوە تێ گەیشت بوین هەتا لە گەڵ ئێران نەگەینە ڕێککەوتنی سیاسی، ناتوانین لە گەڵ لایەنەکانی جود ئاشت ببینەوە و، شەڕی ناوخۆ هەر درێژە ئەکێشێ. ئێران تەنیا لایە ئەتوانێ کۆتایی بەم شەڕە بهێنێ.

*

حەلاڵ و حەرام

حکومەتی عیراق، هەر کات ئێران، تورکیا، سوریا ئامادە بوبن هاوکاری و هاوئاهەنگی سپایی لە گەڵ بکەن بۆ تێکشکاندنی جولانەوەی کورد، بە پەرۆشەوە بێ دوڵی کردویەتی. لوا رکن وفیق السامرائی، لە (ل٥٠) کتێبەکەی دا: «حطام البوابە الشرقیە» شایەتی ئەدا و ئەنوسێ:

«.. وشاهدت تلک التحصینات ایضا فی قاعده مهراباد (طهران) الجویه خلال زیارتی الرسمیه الی ایران عام ١٩٧٥ وفی العام ١٩٧٨ ضمن عملیه الفرسان الشجعان التی نفذتها قوات الفیلق الاول بقیاده الشهید اللواء الرکن ولید محمود سیرت (الذی اعدم عام ١٩٧٩ بتهمه التامر) وقد کلفت بمهمه الارتباط والتنسیق مع فرقه المشاة الثامنه والعشرین الایرانیه فی مناطق: بانه ومریوان، من اجل اغلاق الحدود الایرانیه، ولحصر قوات البیشمرکه الکردیه بین زحف القوات البریه العراقیه من الامام واغلاق القوات الایرانیه للحدود من الخلف.»

(عملیه الفرسان الشجعان) هەمان لەشکرکێشی ی فەیلەقی یەکە بۆ سەر بارەگاکانی یەکێتی لە شێنێ لە زستانی ١٩٧٨ دا، کە جەنەراڵ بەفر و خۆراکری پێشمەرگەکان، شکاندی.

کارێ کە بۆ حکومەتێکی بەهێز بۆ لە ناوبردنی گەلێکی بچوک (حەلاڵ) بێ، بۆچی بۆ گەلێکی بچوک کە لە مەترسی لە ناو چون دا بێ، نەبێ (حەرام) بێ؟

*

هێزەکانی ئێران گەیشتبونە هەمو ناوچەکانی سەر سنور. بە درێژایی سنوری کوردستانی عیراق - ئێران، هەر لە شنۆوە بەرامبەر سیدەکان هەتا قەسری شیرین بەرامبەر خانەقین بنکە و بارەگای جەنگیی سپای پاسداران و ئەرتەشی لێ هەبو. هەندێ پێوەندی کرا بەڵام ناستەکەی نزم و گفتوگۆکان بێ سود و هەندێ جار نائومێدکەر بون. ئێران خۆی وا پیشان ئەدا بێ منەتە لە کورد و شەڕەکەی.

ئاش کە تازە جیابوبوە لە یەکێتی، ئێران و لایەنەکانی جودی وا تێ گەیاند بو، کە یەکێتی هێزەکانی لاواز بوە و بەو نزیکانە هەڵئەوەشێ یان ناچار ئەبێ خۆی بهاوێتەوە ناو باوەشی بەعس.

پارتی یش، ئێرانی وا تێ گەیاند بو کە شەڕی نێوان یەکێتی و بەعس تەمسیلە، یەکێتی جاشی عیراقە، ئەوە بۆ هەڵخەڵەتاندنی خەڵک و موعارەزە ئەو تەمسیلە ئەکەن.

لە ناو لایەنەکانی جودا تەنیا حسک هەڵوێستی لە یەکێتی جیاواز بو، هانی ئێرانی ئەدا لە گەڵ یەکێتی پێک بێ و، هانی یەکێتی ئەدا لە گەڵ ئێران دۆستایەتی بکا و، یەکێتیان وەکو هێزێکی شەڕکەری سەرەکی ناو مەیدانی کوردستانی عیراق بە ئێرانیەکان، ناساند بو. حسک لە سەر ئەم هەڵوێستەیان توشی هەندێ تەنگ پێ هەڵچنین و سەغڵەت کردن بوبون. محەممەدی حاجی مەحمود و شێخ محەممەدی شاکەلی، کە بنکەکانیان لە سورێن بو، لەوانە بون هەوڵێکی زۆریان دابو لە گەڵ ئێرانیەکان بۆ ئەوەێ بیروڕایان لە سەر یەکێتی ڕاست بکەنەوە. هیچ ئێرانیەک نەیئەوێرا بێتە ناوچەکانی یەکێتی چونکە وا تێ گەیشتبون یەکێتی ئەیانگرێ و تەسلیمی عیراقیان ئەکا. بۆ بە درۆخستنەوەی ئەم چاوڕاوە محەممەدی حاجی مەحمود چەند جارێک هەندێ فەرماندەی مەیدانی پلەی خوارەوەی پاسدارانی هێنان بۆ شاربازێڕ. شێخ محەممەدی شاکەلیش بۆ ئاڵوگۆڕی بیروڕا جارێک خۆی بە تەنیا هات و، چەند ڕۆژێ میوانی م س بو.

*

دەس پێ کردنی پێوەندی

لەو ماوەیەدا چەند کەس لە بەرپرسەکانی یەکێتی: لە سەرەتا دا دلێری سەید مەجید و دوای ئەو، د فوئاد مەعصوم، ئازاد هەورامی، جەبار فەرمان، دارای شێخ جەلالی حەفید، ڕەفعەت عەبدوڕەحمان، عەلی پچکۆل، شێردڵ حەویزی، جەلال عەبدولقادر، بە کۆمەڵ و بە جیا سەردانی ئێرانیان کرد لە سەردەشت، ورمێ، کرماشان لە گەڵ کاربەدەستی ئێرانی، لە (اطلاعات) و (سپای پاسداران) دانیشتن

و، له کاربه‌ده‌ستانی ئیرانیش چه‌ند که‌س هاتن بۆ گه‌لاله‌ی شینکایه‌تی، یاخسه‌مه‌ر، به‌رگه‌لۆ. ئیرانیه‌کان وه‌کو ئه‌وه‌ی له خه‌باتی ژێرزه‌مینی دا بن، هه‌میشه ناوی ڕاسته‌قینه‌ی خۆیان ئه‌گۆڕی و به ناوی وه‌همی و نهێنیه‌وه قسه‌یان له گه‌ڵ ئه‌کردین.

*

زۆری ئه‌م هاتوچۆیانه ئه‌نجامێکی ئه‌وتۆی نه‌بو، به‌ڵکو وه‌ڕزکه‌ر و ناخۆش بون. له ناو ئه‌وانه‌دا دو سه‌ردان گرنگییان هه‌بو، کاریان له پێوه‌ندیه‌کانی ئێران و یه‌کێتی کرد

یه‌که‌میان، سلێمان قه‌صاب، که یه‌کێ له کادره‌کانی حسک بو، یه‌کێ له کاربه‌ده‌ستانی (اطلاعات) ی له گه‌ڵ خۆی هێنا. هه‌م گفتوگۆی سیاسی له گه‌ڵ کرا و هه‌م خۆیشی حه‌زی کرد گه‌شتێکی خێرا به هه‌ندێ ناوچه‌ی ژێر ده‌سه‌ڵاتی یه‌کێتی دا بکا. له یه‌کێ له‌و گفتوگۆیانه‌ی له نێوان ئه‌م و هه‌ندێ له ئه‌ندامانێ م س کرا، ئه‌م نوێنه‌ره قسه‌یه‌کی کرد وتی: «ئێوه تازه گفتوگۆتان له گه‌ڵ عیراق بڕیوه، ضه‌مان چیه ئه‌م پێوه‌ندیه‌ی له گه‌ڵ ئێرانی دروستی ئه‌که‌ن، به کاری ناهێنن بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ڵوێستتان به هێز بکا له گفتوگۆی داهاتوتان دا له گه‌ڵ عیراق؟»

ئێمه‌یش وتمان: «ئه‌ی ضه‌مان بۆ ئێمه چیه، ئێوه‌یش له سه‌ودای داهاتوتان دا له گه‌ڵ حکومه‌تی عیراق، ئه‌م پێوه‌ندیه‌ی له گه‌ڵ کوردی عیراق دروستی ئه‌که‌ن، وه‌کو عامیلێکی زه‌غت بۆ به به‌ده‌سهێنانی ده‌سکه‌وتی زۆرتر به کاری ناهێنن؟»

وتی: «ضه‌مانی ئێمه ئیمام خومه‌ینیه. ئیمام تا ڕوخاندنی ڕژێمی به‌عس شه‌ڕ له گه‌ڵ عیراق ڕاناگرێ!»

وتمان: «ئیمام خومه‌ینی به‌شه‌ره، وه‌کو هه‌مو به‌شه‌رێکی تر مردنی له ڕێگه‌دایه، ئه‌گه‌ر ئیمام مرد؟»

وتی: «هه‌ر که‌س دوای ئیمام بێ، ئه‌بێ پێڕه‌وی له ڕێبازی ئه‌و بکا و، درێژه به شه‌ڕ بدا.»

وتمان: «ئه‌گه‌ر یه‌کێ هات و شه‌ڕی ڕاگرت؟»

وتی: «ئێمه موسوڵمانین، ئه‌گه‌ر دوای ئیمام یه‌کێ بێت و پێڕه‌وی له ڕێبازی ئه‌و نه‌کا، بۆ ئێمه جائیز نیه نوێژی له پشته‌وه بکه‌ین.»

وتمان: «ڕه‌نگه ئه‌وه بۆ ئێوه به‌س بێ، به‌ڵام بۆ ئێمه کافی نیه!»

پرسی: «بۆ له گه‌ڵ پارتی ڕێک ناکه‌ون؟»

وتمان: «ئێمه ئه‌مانه‌وێ له گه‌ڵیان ڕێک بکه‌وین، هه‌تا ئێسته‌یش چه‌ند

جارێ هەوڵمان داوە، بەڵام ئێوە نەتان هێشتوە ئێمە و ئەوان ڕێک بکەوین!»
پرسی: «ئامادەن لە سەر چی لە گەڵیان ڕێک بکەون؟»
وتمان: «هەر لەوەی مەرحەبای یەکتری بکەین و پێکەوە چایی بخۆینەوە تا ئەوەی هەمو داوودەزگاکانمان بکەین بە یەک و پێکەو شەڕی بەعس بکەین!»
دوەمیان، دوای ئەمیش وەفدێکی ۹ کەسی هات، تێکەڵاو بو لە نوێنەری چەند وەزارەت و دەزگای جیا جیای ئێرانی. وەکو دوایی دەرکەوت، سەرۆکی وەفدەکەیان، سەرۆکی دەزگای (اطلاعات) ی سپا بو. ئەم وەفدە، لەم سەردانەی دا، چەند کارێکی ئەنجام دا:
١. لە گەڵ مام جەلال گفتوگۆیان کرد و، ئاگاداریان کرد کە ئێران بڕیاری هاوکاری و دۆستایەتی یەکێتی داوە.
٢. گەشتێکی خێرایان بۆ ناوچەکانی کەرکوک و گەرمیان کرد و، لەم گەشتەدا هەتا نزیک دامەزراوەکانی نەوتی کەرکوک چون.
٣. لێکۆڵینەوەی ئەوەیان کرد بو، کە یەکێتی:
ئەلف، ڕەفتاری لە گەڵ مزگەوت و مەلاکان چۆنە؟ مزگەوتەکانی داخستوە و مەلاکانی دەرکردوە و نوێژ و خواپەرستی قەدەغە کردوە، وەکو ناحەزەکانی یەکێتی ئەوانیان تێ گەیاند بو، یا نە؟
ب، بونی بنکەکانی یەکێتی لە ناو جەرگەی کوردستانی عیراق و، لە نزیک بنکەکانی جەیشی عیراق دا، ئەگەڕێتەوە بۆ هاوکاری ژێر بە ژێری سەرانی یەکێتی و هێزەکانی عیراق، وەکو ناحەزەکانی یەکێتی لە وانیان گەیاند بو، یان ئەگەڕێتەوە بۆ گیانی فیداکارانەیان؟
ئەم وەفدە کە گەڕانەوە بۆ ئێران بیروبۆچونی ئیجابییان دابو بە کاربەدەستانی ئێران و، ئێران ئیتر بڕیاری دا لە گەڵ یەکێتی پێوەندی ڕەسمیی دابمەزرێنێ و هاوکاری بکا، یەکێتی لە ئێران و ئێران لە کوردستانی عیراق دەفتەر (مەکتەب) بکاتەوە. دەفتەری سەرەکی یەکێتی لە ئێران لە کرماشان کرایەوە و، دەفتەری سەرەکی ئێران لە یاخسەمەر.
کێشەی موعارەزەی ئێرانی
لە سەرەتاوە یەکێ لە گرێ سەختەکانی گفتوگۆی یەکێتی و ئێران مەسەلەی جۆری ڕەفتار بو لە گەڵ حدکا و هێزە ئێرانیەکانی تر. ئێران داوای لە یەکێتی ئەکرد: دان بە هەڵەی خۆی دا بنێ لە سەر ئەوەی یارمەتی حدکای داوە لە شەڕدا دژی ئێران و، پێوەندی خۆی لە گەڵ ببڕێ و، لە کوردستانی عیراق دەریان بکەن. ئەم کارە بە

یەکێتی نەئەکرا و پێچەوانەی بیروباوەڕی بو. ئەم داوایە هەر لە سەرەتاوە ڕەت کرایەوە و، چەندین مانگ پێوەندی هەردولای دوا خست.

ئێران لەو کاتەدا پێویستی بە گەرمکردنی شەڕ هەبو لە کوردستان، بۆ ئەوەی لە جەبهەی ناوەڕاست و خواروودا بتوانێ نەخشەکانی جێبەجێ بکا. (اولویات) ی سیاسەتیشی گۆڕا بو، سەردەمێ پاکتاوکردنی موعارەزەی ناوخۆی لە پلەی یەکەم دا دانا بو، دوای ئەوەی ئەو ئامانجەی بە جێ هێنا بو، بردنەوەی شەڕی عێراقی لە پلەی یەکەم دا دانا بو، بە تایبەتی لەو قۆناغەدا ئیتر موعارەزەی، بە هەمو لایەنەکانیەوە، لە ئێران کز کردبو، بارەگا و بنکەکانی لە دەرەوەی ئێران بو. کاریگەرییان بۆ سەر ڕژێمەکەیان زۆر کەم بوبوەوە. ئێران، کە دڵنیا بو لەوەی یەکێتی ناچێتە ژێر باری ئەو مەرجەوە، سەرەنجام وازی لەو داوایە هێنا، تەنانەت چاوپۆشییان لەوە کرد کە بنکەکانی حدکا لە گەورەدێ و بنکەکانی کۆمەڵە لە چۆخماخ بو، بنکەی ئەوانیش لە یاخسەمەر بو. بنکەکانیان نزیکی یەکتری بون و، هەندێ جار لە ڕێگاوبان توشی یەکتری ئەبون. بەڵام هەمویان بەڵێنیان دابو کە ڕێزی ئەرزی کوردستانی عێراق بگرن و، هیچ کارێ لە سەر ئەرزی کوردستانی عێراق دژی یەکتری نەکەن. هەردو لا: هەم ئێرانیەکان و، هەم موعارەزەی ئێرانی بەڵێنەکانیان بە جێ هێنا.

لێدانی دامەزراوەکانی نەوت

یەکێ لەو کارانەی کە ئێرانیەکان بە لایانەوە گرنگ بو بکرێ لێدانی دامەزراوەکانی نەوتی کەرکوک بو. لە نزیک کەرکوک بە تەنیا هێزی یەکێتی لێ بو. هێزەکانی یەکێتی ئەیانتوانی بگەنە ناو بیرەکانی نەوت و، بگەنە نزیک دامەزراوە سەرەکیەکانی.

تەنیا سەرچاوەی دەرامەتی دارایی عێراق بۆ دابینکردنی خەرجی جەنگیی شەڕی ئێران و خەرجی جەنگیی شەڕی کورد هەر نەوت بو. نەوتی کەرکوکیش گرنگترین سەرچاوەی ئەم دەرامەتە بو. هەمو ڕۆژێ زیاتر لە ١ ملیۆن بەرمیل نەوت لە ٢٢٢ بیر نەوتی بابەگوڕگوڕ و ئاڤانە و داودگورگە هەڵئەهێنجرا و بە ناو لولەدا ڕەوانەی تورکیا ئەکرا.

ئێمە خۆمان چەند ساڵێ بو بیرمان لە لێدان و تێکدانی کرد بوەوە و زانیاری زۆرمان لە سەر کۆکردبوەوە، بەڵام جێبەجێ کردنی لە توانای ئێمەدا نەبو، بە تایبەتی چەک و تفاقی جەنگیی ئێمە زۆر سادە و دواکەوتو بو بۆ ئەنجامدانی کارێکی لەو بابەتە، بە کەڵک و کاریگەر نەبو. نەوتی کەرکوک لە هەڵهێنجانەوە تا ناردنی بە

لوله دا بۆ تورکیا بە چەند قۆناغێک دا ئەڕوا. لە سەر دەمی هەر بیرێک یەک درەختی کریسمس دروستکراوە، کە دەرهێنانی نەوتی خاو لە بیرەکە ڕێک ئەخات و لە کاتی پێویست دا ئەتوانێ بیگرێ، هیچی لێ دەر نەیەت. لە دەمی بیرەکەوە بە لولە ئەگوێزرێتەوە بۆ ئیستگەیەک کە گاز لە نەوتی خاو جیا ئەکاتەوە، دوای ئەم کارە بە لولە ئەگوێزرێتەوە بۆ چەند منارەیەکی بەرز کە نەوتەکەی تێ دا ئەکوڵێنرێ و لە هەندێ مادەی زیاد خاوێنی ئەکاتەوە، ئینجا لێرەوە ئەکرایە ئەو لولە سەرەکیەوە کە بەرەو تورکیا ئەچو.

*

کەرکوک، سەرەڕای ئەوەی دامەزراوەکانی نەوتی کۆمپانیای نەوتی سەروی تێ دا بو، بارەگای (فەیلەقی یەک) و، بارەگای (مکتب تنظیم الشمال) و، بارەگای (منظومه استخبارات المنطقه الشمالیه) ی لێ بو. ئەمانە قایم گیرا بون و، هێزێکی گەورە لە ناو کەرکوک دا بو. هەروەها فرۆکەخانەی هەلیکۆپتەر و یەکێ لە بنکە گەورەکانی هێزی ئاسمانی لێ بو. هێزێکی تایبەتی بەرپرسی پارێزگاری دامەزراوەکانی نەوت بو. ناوچەکەیش بە سەدان ڕەبیەی عەسکەری تێ دا بو.

*

سەرکردایەتی یەکێتی لە بەر گرنگی کارەکە، دانان و جێبەجێکردنی پلانی هەمو چالاکیەکەیان بە من سپارد و، من ڕۆژانە ئەبو خەریکی وردەکاری پلانەکە بم. ئێرانیەکان ئەم کارەیان بە لاوە زۆر گرنگ بو، تەنانەت بە مەرجی جدی بونی یەکێتی لە شەڕی عیراق و، هاوکاری پاشەڕۆژیان دانا بو.

لە ڕوی ئامادەکردنی شەڕکەری شارەزای ناوچەکە و لێوەشاوەوە یەکێتی گیروگرفتی نەبو. هەروەها لە ڕوی هەبونی زانیاری ورد لە سەر دامەزراوەکانی نەوت و شوێنەکانیان و لە ڕوی زانیاری لە سەر هێزەکانی دوژمن لە ناوچەکەدا، بەڵام یەکێتی بەو چەکانەی هەیبو کارێکی گرنگی پێ نەئەکرا و، ئەیشینەزانی بۆ کارێکی وەها چ جۆرە چەکێک بە کەڵک و کاریگەرە. ئەم کارە بە پسپۆڕەکانی ئێران سپێردرا. مەفرەزەی تێکەڵاوی سپا و پێشمەرگە بە وردی (استطلاع) ی سنوری کارەکەیان کرد و، ئەوی پێویست بو بە دەستیان هێنا.

*

پاش لێکۆڵینەوەیەکی زۆر لە سەر نەخشەی عەسکەری و لە سەر ئەرزی چالاکیەکە و پاش گفتوگۆی زۆر دور و درێژی بەرپرسەکانی یەکێتی و ئێران، ئێرانیەکان پلانەکەیان بەوە ساخ کردەوە کە چەند هاوەنیکی ١٢٠ ملم و چەند

کاتیوشایەک ببرێتە نزیک مەیدانی دەرهێنانی نەوتەکە و بەوە ئاگرباران بکرێ و تێک بدرێ. جۆری لێدانەکە و چەند و چۆنی چەکەکانی ئەوان دیارییان کرد. ئێران دەوڵەت بو، بەڵام ئەویش وەکو تاقمێکی جەنگی پارتیزانی ڕەفتاری ئەکرد. لە ناو ئەو هەمو چەکە جۆراوجۆرانەی دەوڵەتان ئەتوانن بۆ ئەنجامدانی کارێکی وەها گرنگ بە کاری بهێنن، وە لەو سەردەمەدا کە ئێران هەیبو و لە شەڕی عیراق دا بەکاری ئەهێنا، یا لە بازاڕی چەکفرۆشتن دا هەبو ئەیتوانی بۆ ئەم کارە بیکڕێ، ئەوان تەنیا هاوەن و کاتیوشایان هەڵبژارد بو، کە هەم مەداکەیان کورتە و ئەبێ بۆ بەکارهێنانی ببرایەتە شوێنێکی زۆر نزیک بۆ ئەوەی گوللەکانی بگاتە ئامانج و، هەم لە پێکانی ئامانج دا ورد و مەزبوت نیە. بێگومان ئەم هەڵبژاردنەی ئەوان، بە دو جۆر لێک ئەدرێتەوە:

یەکەمیان، نەزانی و نەشارەزایی ئێران لە کاروباری جەنگیی دا. یان،

دوەمیان، (محدود) بونی کارەکە و، جدی نەبونی ئێران لە جێبەجێکردنی تەواوی نەخشەکە، واتە تێکدانی تەواوی دامەزراوەکانی نەوتی کەرکوک.

ئێران لە کاروباری جەنگی دا نەشارەزا نەبو، بە تایبەتی دوای تێپەڕینی زیاتر لە ٥ ساڵ بە سەر شەڕەکەدا، کارەکەیش شتێ نەبو، چەند فەرماندەیەکی مەیدانی سەر سنور هەڵیان بژارد بێ، بەڵکو لە بەرزتری ناوەندی دەسەڵاتی بڕیاردان دا لە ئێران، باس و پەسند کرا بو.

*

پلانەکە بەم جۆرەی خوارەوە دانرا:

١. هێزێکی بە سەرکردایەتی شەوکەتی حاجی موشیر ئاگر بارانی زەمبور بکەن.

٢. هێزێکی تر بە سەرکردایەتی ئازاد حەمە غەریب ئاگربارانی جەبەل بۆر بکەن.

٣. هێزێکی تر کە هێزی سەرەکی و هەرە گەورەی یەکێتی بو، بە سەرپەرشتی خۆم، ئاگربارانی بابەگوڕگوڕ بکەن.

٤. هاوزەمان لە گەڵ دەسپێکردنی ئەم ٣ هێرشەدا، پەلاماری داوودەزگاکانی بەعس لە ناو چەندین شار و ئۆردوگا و شوێنی دیاردا بدرێ.

*

گوێزانەوەی تفاقی جەنگی

ئەو تفاقەی بۆ ئەم کارە پێویست بو کە بریتی بو لە: ١٠ هاوەنی ١٢٠ ملم،

٤ کاتیۆشا، ٤٥٠ تەن گوللەی هاوەن و کاتیۆشا، چەند دانەیەک سامی ٧ ی دژی فرۆکە، چەند دانەیەک ساروخی دژی تانک و، هەندێ فیشەکی کلاشینکۆف. ئەمانە پێشتر، بە سەرپەرشتی جەبار فەرمان لە زەردەکانیەوە لە ئێرانەوە بە کۆڵی ئێستر گوێزرابونەوە بۆ دۆڵی جافەتی. گوێزانەوەی کارێکی یەکجار دژوار و سەخت بو. ئەبو جارێک لە زەردەکانی بار بکرێ و لە سەر چەمی کەلۆێ دابگیرێ و بە گوریس لە ڕوبار بپەڕێتەوە، جارێکی تریش لە ئێستر بار بکرێ تا ئەگەیشتە یەکێ لە عەمارەکانی دۆڵی جافەتی و لە ئەشکەوتەکانی گوێزیلە و یاخسەمەر و هەڵەدن ئەشاردرانەوە. عیراق ئەیزانی چەک و تفاقی جەنگی ئەگوێزرێتەوە، لە بەر ئەوە بەردەوام تۆپبارانیناوچەکەی ئەکرد و فرۆکەی جەنگی ئەهاتە سەری و بۆردومانی ئەکرد. بەڵام کاروانەکان بە شەو ئەگوێزرانەوە و ئەشکەوتەکان قایم بون، ئەیانتوانی هیچ زەرەرێکی لێ بدەن.

*

بۆ کاتی جێبەجێکردن ئەبو هەمو ئەو بارە قورسانە ببرێنە نزیک شوێنی ئەنجامدانی چالاکیەکە. ئەمەیش دیسان کارێکی دژوار و پڕ مەترسی بو. ئەم قۆناغەیان ئەبو بە لۆری و تراکتۆر ئەنجام بدرێ. ئازاد و شەوکەت هەر یەکەیان بەشی خۆی، بۆ جیا کرایەوە.

کاتی جێبەجێکردن دیاری کرا. ئازاد و شەوکەت هەر یەکەیان بەشی خۆی بە شەو لە لۆری بار کرد و بە دابان دا بردیان بۆ خڕی زێویە و پەڕاندیانەوە نزیک شوێنی کارەکانی خۆیان. ئێمەیش بەشی خۆمان، کە لە هی هەردوکیان زۆرتر بو، بە ٣٢ تراکتۆر و ٤ لۆری لە خڕی زێویە و گردەبۆرەوە گوێزایەوە کەڵەشێرە و ڕۆژی دوایی بردمانە گوندی مۆڕخوارده لە نزیک شاخی خاڵخالان. بنکەی فەرماندەیی هێزەکەی خۆمم لە مۆڕخوارده دانا. دوری مۆڕخوارده لە کەرکوکەوە لە ٤٠ کلم کەمتر بو.

*

ئەوسا لە ناو هەمو هێزەکەی ی ن ک دا چەند کەسێکی کەم بە کار هێنانی هاوەنیان ئەزانی و، کەسێکی تێ دا ئەبو کاتیۆشا و، سامی ٧ و، ساروخی دژی تانک بزانێ، لە بەر ئەوە ئەبو ئێران وەستای بە کارهێنانی ئەم چەکانەیش دابین بکا. بۆ ئەنجامدانی کارەکە لە هەر ٣ قۆڵی بابەگوڕگوڕ، جەبەل بۆر، زەمبور، نزیکەی ١٥٠ کەسیان تەرخان کرد بو. پێشمەرگەکانی یەکێتی یش ئەوانەی کە دانرا بون لەم چالاکیەدا بەشداری بکەن بە هەمویان نزیکەی ٣ هەزار کەس بون.

ئێرانیەکان، چەند کەسێکیان فەرماندەی عەمەلیات، بەلام زۆریان تەکنککار (فنی) بون، وەستای تەقاندنی هاوەن و کاتیۆشا و، ئامادەکردنی سام و سارۆخەکان و دەزگای بێتەل بون. ڕاستیەکەیشی هەندێکیان لە کارەکانی خۆیان دا شارەزا و لە جێبەجێکردنیدا ئازا بون.

*

کارەکەی ئێمە چەند قۆناغێ بو:

١. ئەبو هەمو ناوچەکە بە وردی لە هێرشی پیادە و تانک و فڕۆکەی دوژمن بپارێزری بۆ ئەوەی تاقمی عملیاتەکە بە سەلامەتی و ئاسودەیی کارەکەیان ئەنجام بدەن.

٢. ئەبو چەک و تفاقەکانی لە شوێنی کارەکە نزیک بخرێتەوە.

٣. ئەبو لە هەنگاوی یەکەم دا هەندێ لە ڕەبیەکانی کەلی سێکانیان بگیرێ بۆ ئەوەی هاوەن و کاتیۆشاکان ببرێنە بن کەلەکە و لە ئامانجەکانی بە ئەندازەیەک نزیک بخرێنەوە کە گوللەکانیان بیگاتێ.

٤. ئەبو پڕکردنەوەی هاوەنەکان و کاتیۆشاکان بە جۆرێک ڕێک بخرێن کە لە ماوەی چەند دەقیقەیەک دا، بێ ئەوەی ئاگری چەکەکان بکوژێتەوە، کارەکەیان تەواو بکەن. بۆ ئەمەیش هەر هاوەنێک و هەر کاتیۆشایەک لۆریەکی تایبەتی بۆ تەرخان کرا بو، کە پڕ کرا بو لە گوللە و، پێشمەرگەکان فێر کرا بون کە وەکو چیمەنتۆکاری سەربان بەریز لە ناو لۆریەکەوە دەستاودەست گوللەکان بدەن بە یەکتری بۆ پڕکردنەوەی کاتیۆشاکان و هاوەنەکان، یەک لە دوای یەک. هەر کاتیۆشایەک ١٢ گوللەی ئەخوارد و، بە هەموی ٤ کاتیۆشامان پێ بو. وەها ڕێک خرا بون تا کاتیۆشای چوارەم خالی ئەبووەوە، کاتیۆشای یەکەم پڕ ئەکرایەوە.

*

جێبەجێ کردنێ

عەسری ڕۆژی ١٠ / ١٠ / ٨٦ کە بۆ نیوەشەوەکەی دەس ئەکرا بە جێبەجێکردنی لە مالی یەکێ لە جوتیارەکانی مۆڕخواردە خەریکی دابەشکردنی هێزەکان بوین، هەندێ کامێرامانی ئێرانی لەوێ بون، وێنەی کۆبونەوە و کارەکانیان ئەگرت. من ڕوم کردە یەکێ لە ئێرانیەکان، کە ئەو دەم فەرمانەدەی سپای پێنجەمی پاسداران بو، وتم: «ئێرە مۆڕخواردەیە ٤٠ کلم لە کەکوکەوە دورە کە گەورەترین حقلی نەوتی دنیای تێ دایە. لە سالی ١٩٢٧ ەوە نەوتی لێ دەرئەهێنرێ، ئاخۆ هیچ نیشانەیەک بەم دێیەوە دیارە کە دینارێکی ئەو نەوتە بۆ پێشکەوتنی تێدا سەرف

کرابێ؟» وتی: «نەا» وتم: «عیراق بە دەرامەتی ئەم نەوتەیە دەیان ساڵە گەلەکەمان لە ناو ئەبا، هەر لە بەر ئەوەیە ئێوەمان هێناوە پێکەوە تێکی بدەین!»

ئینجا تاقم تاقم هێزەکانمان بە ڕێ کرد هەر یەکەیان بۆ ئەنجامدانی کارەکەی خۆی و، ئێمەیش ئێوارەکەی سەرکەوتینە سەر خاڵخالان بۆ ئەوەی لە دورەوە سەرپەرشتی ڕوداوەکان بکەین. لە سەعات ١٢ ی نیوەشەودا ئاگاداری هەمو قۆڵەکان کرا: (چرا هەڵکەن!) کە نیشانەی دەس پێکردن بو.

لە هەمو لایەکەوە زرمە هەستا و کارەکانیان بە ڕێکوپێکی ئەنجام دا. بۆ ئەوەی هیچ پارچەیەکی چەکەکان بە جێ بهێڵن، پێشمەرگەکان گەڕانەوە و بڵاوەیان لێ کرد. هەمان شەو من هەواڵەکەم بە مام جەلال و م س گەیاند و، ئێرانیەکانیش بە (قەرارگای خاتم الانبیا)، کە سەرکردایەتی هاوبەشی هێزە چەکدارەکانی ئێران بو. لە گەڵ ئێرانیەکانی کە لە گەڵم بون، بۆ بە سەربردنی ڕۆژێکی نەزانراو، چوینە دێ ی شێخانی چەمی ڕێزان بە هیوای ئەوەی شەوی داهاتو بگەڕێینەوە دۆڵی جافەتی.

کاردانەوەی عیراق ئەو شەوە و ڕۆژی دوایی شتێکی ئەوتۆ نەبو. ئەگەرچی هەندێ فڕۆکەی جەنگی هەستا و، هەندێ بۆمبی ڕوناککردنەوەیان لە ئاسمان دا تەقاند. بەڵام هیچیان بە دی نەکرد. چونکە پەلامارەکە ئەوەندە کوتوپڕ و چاوەڕێنەکراو بو و، جگە لە دامەزراوەکانی نەوت، بارەگاکانی فەیلەق، ئیستخبارات، حیزبی بەعس و فڕۆکەخانەکانیش[۱] لە هەمان کات دا، بۆ ئەوەی نەپەرژێنە سەر دەسکردنەوە، ئاگر باران کرا بون، لە پێش دا وایان زانی بو هەڵگەڕانەوەیەک لە ناو خۆیان دا ڕوی داوە. بۆ ڕۆژی دوایی کەوت بونە لێکۆڵینەوە.

*

بڵاوکردنەوەی هەواڵەکە

ڕۆژی دوایی دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ئێران، بە هەرا وهوریایەکی زۆرەوە هەواڵەکەیان بڵاو کردەوە کە هێزەکانی ئێران ئەو کارەیان ئەنجام داوە. ئەمەیش پێچەوانەی ئەو ڕێککەوتنە بو لە گەڵیان کرا بو. ئەبوایە ئێران چالاکیەکەی بە ناوی یەکێتی و بە یارمەتی ئێران بڵاو بکردایەتەوە، نەک بەو جۆرە. مام جەلال بە توندی ناڕەزایی دەربڕی بو، هەروەها لە لای ئێمەیشەوە وا ڕێککەوت بوین، بە هەمان چەک و کەرەستەی پێمان بو، زنجیرەیەک چالاکی تر بنوێنین، هەمویان ڕاگیران و جێبەجێ نەکران، ئێوارەکەی بەرەو بەرگەڵو کەوتینە ڕێ.

یەکێتی و ئێران لەم کارەدا هاوبەش بون، بەڵام دو ئامانجی جیاوازیان هەبو:
- یەکێتی ئەیویست بە ڕاستی زەرەر لە دامەزراوەکانی نەوتی کەرکوک بدا، کە لەو کاتەدا سەرچاوەی سەرەکی دەرامەتی دارایی ڕژێمی بەعس و داوودەزگاکانی بو.
- هەرچی ئێرانیش بو، لەم چالاکییە و، لەم هەراو هوریا ئیعلامییە مەبەستێکی سیاسی هەبو. لەو کاتەدا کۆبونەوەی ئۆپێک هەبو، ئەیویست هەندێ لە داواکانی خۆی بسەپێنێ بەوەی تێیان بگەیەنێ هەر کات بیەوێ ئەتوانێ زەرەر لە نەوتی عیراق بدا و، بەوە پشێوی بخاتە بازاڕی جیهانیی نەوتەوە.

*

فەتح و نەصر

ئەم عەملیاتە کەئێرانیەکان ناویان لێ نا: «عەمەلیاتی فەتحی یەک» سەرەتای دەسپێکردنی هاوکاری جەنگیی ئێران و یەکێتی بو، عەمەلیاتەکانی تریشیان ناو نا فەتحی ۱ و ۲ و ۳ ... هتد. لە گەڵ پارتی یش هەندێ عەمەلیاتی هاوبەشیان کرد بو.ناویان نابو عەمەلیاتی نەصری ۱ و ۲ و ۳ ... هتد. هەر بەم دو ناوەوە ئەو بنکانەی پاسداران کە ئیشەکانی یەکێتیان لە ئێران دا ئەنجام ئەدا ناویان نابون (قەرارگای فەتح) و، ئەوانەی ئیشەکانی پارتییان ئەنجام ئەدا ناویان نابون (قەرارگای نەصر).

*

ڕێککەوتن لە گەڵ ئێران

دوای فەتحی یەک ئیتر ئێران لە گەڵ یەکێتی نزیک کەوتەوە و لە توانای جەنگیی یەکێتی و نفوزی لە ناو کورد و ئاگاداری لە سەر هێزە چەکدارەکانی عیراق، باشتر تێگەیشتن. پێویستیەکی زۆریان بەوە هەبو، جەبهەی کوردستان گەرم بکەن، یا هیچ نەبێ وای لێ بکەن بەشێکی گرنگی جەیشی عیراقی خەریک بکا.

لە تشرینی یەکەمی ۸٦ دا مام جەلالیان دەعوەت کرد. مام جەلال لە گەڵ وەفدی یەکێتی کە پێک هات بو لە: فەرەیدون عەبدولقادر، د. کەمال خۆشناو، دارا حەفید، ڕەفعەت عەبدوڕەحمان، شێرداڵ حەوێزی، چون بۆ ئێران، لە سنورەوە پێشوازیەکی ڕەسمیی و گەرمیان کردن. لە تاران، جگە لە موحسینی ڕەزائی، جێگری فەرماندەی گشتی سپای پاسداران و، موحسینی ڕەفیقدۆست، وەزیری پاسداران و، سەرانی سپا، هاشمی ڕەفسنجانی یشی بینی بو، کە ئەو دەم سەرۆکی مەجلیسی ئیسلامی ئێران و، لە هەمان کات دا فەرماندەی کاربەدەستی قەرارگای

خاتم الانبیا و، بەهێزترین کەسایەتی سیاسی ئێران بو. زنجیرەیەک گفتوگۆی لە گەڵ کردن و ئەنجامی گفتوگۆکان لە گەڵ ئێران ڕێککەوتنێک و، بە ناوبژی ئێران لە گەڵ ئیدریس بارزانی ڕێککەتنێکی تری ئیمزا کرد.

ڕێککەوتن لە گەڵ ئێران، لە باتی یەکێتی نیشتمانیی کوردستان مام جەلال و، لە باتی جمهوری ئیسلامیی ئێران محەممەد باقر زولقەدر، کە ماوەیەک بو بە سەرۆکی ستادی سپای پاسداران، ئیمزایان کرد بو.

*

کورتەی ڕێککەوتنەکە: هاوکاری سیاسی و عەسکەری و ئیعلامی یەکتری بو، بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس و، هێنانە سەرکاری حکومەتێک کە گەلی عیراق خۆی هەڵی بژێرێ. هەروەها پشتیوانی لە تێکۆشانی گەلی کورد لە پێناوی ئامانجە ڕەواکانی دا، بە پشتیوانیکردنی سیاسی و جەنگیی یەکێتی و، بە یارمەتیدانی بە چەک، ئازوقە و، دەرمان. بە تەداوی کردنی بریندارەکانی لە خەستەخانەکانی ئێران دا. بەڕێگەدانی ئەندام و لێپرسراوەکانی لە ئێرانەوە هاتوچۆی دنیا بکەن. بە بڵاوکردنەوەی هەواڵەکانی کوردستان لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ئێرانەوە. بە ڕێگەدان بە ڕۆژنامەوانی بێگانە لە ئێرانەوە سەردانی کوردستان بکەن.

بێگومان هیچ ڕێککەوتنێک لە نێوان دو هێزی نابەرامبەردا، لە نێوان دەوڵەتێکی گەورەی وەکو ئێران و گەلێکی بێ دەوڵەتی گەمارۆدراوی وەکو کوردا، هاوسەنگ و هاوتا و بەرامبەر نابێ. لە دوایین حسابی قازانج و زیان دا، کەڵکوەرگری یەکەم لە قازانجەکانی هەمیشە هەر لایەنە بەهێزەکە ئەبێ و، زەرەرمەندی یەکەم لە زیانەکانی هەمیشە هەر لایەنە لاوازەکە ئەبێ.

*

عیراق گرنگی هاوکاری یەکێتی و ئێرانی ئەزانی، هەروەها گرنگی نزیکی و دراوسێیەتی.ئەم دو هاوپەیمانە نوێیەی ئەزانی. لە سەرەتای دامەزراندنی یەکێتییەوە سوریا ئەیویست یارمەتی یەکێتی بدا، بەڵام چونکە سنوریان بە یەکەوە نەبو، یەکێتی هەرگیز نەیتوانی، وەکو پێویست، کەڵک لە دۆستایەتی سوریا وەربگرێ.

پێش ئەوەی مام جەلال بچێ بۆ ئێران و، بە درێژایی ئەو ماوەیەی لە ئێران بو، دوای ئەوەی کە گەڕایەوە، عیراق ناوچەکانی چوارتای کرد بو بە مەیدانێکی زۆر گەرمی شەڕ. هێزێکی گەورەی بە سەرکردایەتی قائید فەیەلەقی یەک لیوا ڕوکنی قوات خاصە نزار عبدالکریم الخزرجی، کە یەکێ لە باشترین ئەفسەرەکانی جەیشی عیراق بو، لە سەر کۆکردبوەوە. هەوڵی گرتنی ناوچە سنوریەکانی ئەدا بۆ ئەوەی

ڕێگای هاتوچۆی نێوان یەکێتی و ئێران دابخات. هەر بۆ ئەو مەبەستە و لەو ماوەیەدا عیزەت دوری، (نائب) ی سەرۆکی (مجلس قیادە الثورە) و عەبدولجەببار شەنشەل، سەرۆکی ئەرکانی جەیشی عیراق هاتنە سلێمانی.

*

یەکێتی لە دوای هەڵگیرسانی جەنگی عیراق - ئێرانەوە تاکتیکی شەڕی گۆڕی بو، تاکتیکەکانی جەنگی پارتیزانی و جەنگی جەبهەیی تێکەڵاو کرد بو، ئەمەیش یەکێ بو لە ئەنجامەکانی خەریکبونی هێزی سەرەکیی عیراق بە شەڕی ئێرانەوە. لە سەرەتادا هەندێ بنکە و بارەگای دانا و، ساڵ بە ساڵ ئەم بنکە و بارەگایانە فراونتر ئەبون. جگە لە دانیشتوانی دێهاتەکان، ماڵی هەزاران پێشمەرگە و، بارەگای جیا جیای پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی و کۆمەڵایەتی و، نەخۆشخانە، چاپخانە.. ی تێ دا دامەزراند بو، ئەبو لە بەرامبەر هێرشەکانی جەیش دا بیانپارێزێ. هێزی پێشمەرگە کە لە بنەڕەت دا هێزێکی پارتیزانیێ گەڕۆک بو، لەو قۆناعەدا ئەبو ئەرکەکانی جەیشێکی نیزامی، بۆ ئەنجامدانی شەڕێکی جەبهەیی، بە جێ بهێنێ، بە بێ ئەوەی گۆڕین بە سەر پێکهاتن و مەشق و چەکاکانی دا هات بێ. ئەمەیش لە وزەی ئەو هێزە پچوکەدا ئەبو، کە لە بەرامبەر جەیشی عیراقی زەبەللاحی، خاوەن ئەزمونی درێژی شەڕی پارتیزانی و جەبهەیی و، خاوەن گەورەترین جبەخانەی جەنگیی دا، هەتا سەر ڕابوەستێ. ئەگەرچی پێشمەرگەکان نازایەتی زۆریان ئەنواند بەڵام هەر جێیەکی جەیش بیویستایە بیگرێ سەرەنجام ئەیگرت. لەو ناوچەیەدا جەیشی عیراق هەندێ شوێنی گرنگیان گرت. بەشی زۆری تیپە باش و شەڕکەرەکانی یەکێتی لە سەرانسەری کوردستانەوە ئەهێنران بۆ پاراستنی ئەم ناوچەیە، زۆر جار ئەکەوتنە بەر هێرشی توندوتیژ و زیانی گیانییان لێ ئەکەوت، بەڵام داخرانی ئەم دەروە وەکو ئەوە وابو دەس بنێینە بینی جوڵانەوەکە و بیخنکێنن، لە بەر ئەوە ئەبو بە هەر نرخێ بێ بیپارێزن.

*

*

٤ . ئاشتبونەوە لە گەڵ لایەنەکانی جود

سەرکردایەتی یەکێتی چەند ساڵ بو هەوڵی ئاشتبونەوەی ئەدا لە گەڵ لایەنەکانی جود، چەند جارێ نامە و نێردراوی نارد بو بۆ لای حسشع، پارتی، حسک، بەڵام بەری نەبو. پێوەندی نێوان یەکێتی و لایەنەکانی جود، ئەگەرچی بە هۆی دوری هێزەکانی ئەوانەوە لە ناوچەکانی یەکێتی، شەڕی تێ دا نەمابو، بەڵام گرژ و حاڵەتی شەڕد بەردەوام بو.

ڕێککەوتن لە گەڵ حسک

تەنیا لایەنی کە بە دەنگ بانگی یەکێتیەوە هات حسک بو. سەرەتا شێخ محەمەدی شاکەلی سەردانێکی مام جەلال و مەکتەبی سیاسی کرد و، دوای ئەویش چەند جارێ محەمەدی حاجی مەحمود هات و گفتوگۆی لە گەڵ مام جەلال و ئەندامانی مەکتەبی سیاسی کرد. ئەم هاتوچۆیانە زەمینەیان خۆش کرد بۆ ئەوەی دەستەی نوێنەرایەتی حیزبەکەیان بۆ گفتوگۆی ڕەسمیی لە گەڵ سەرکردایەتی یەکێتی بێن بۆ یاخسەمەر.

وەفدێکی حسک کە پێک هات بو لە: قادر جەباری، محەمەد شاکەلی، محەمەد ڕەحیم (خاڵە حاجی) ١٨ - ٢٤ ی نیسانی ٨٦ هاتن بۆ یاخسەمەر. لە گەڵ ئەم وەفدە ڕێککەوتنێکی گرنگ ئیمزا کرا. لەو ڕێککەوتنەدا یەکێتی ئازادی کاری سیاسی، پێشمەرگەیی، ڕێکخراوەیی، ڕاگەیاندنی، لە هەمو ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی دا بۆ حسک سەلماند. حسکیش ئەوەی بۆ یەکێتی سەلماند بو کە حورمەتی واقیع بگرێ و، کادرەکانی دەس نەخەنە کاروباری حوکمرانی ناوچەکان و کۆکردنەوەی گومرگەوە. یەکێتی لە داهاتی گومرگ بەشێکی بۆ ژیان و خەرجی پێشمەرگە و بارەگاکانی حسک تەرخان کرد.

ئەم هەنگاوەی حسک کارێکی ئازایانە و گرنگ بو، چونکە:

١. ئەگەرچی گفتوگۆ لە نێوان یەکێتی و حکومەتی ئێران دا دەستی پێ کرد بو، بەڵام هێشتا بە هیچ ڕێککەوتنێ نەگەیشت بون، لە بەر ئەوە ئێران پێ ی خۆش نەبو بەر لەوەی خۆی لە گەڵ یەکێتی پێک بێ، هیچ لایەنێکی کوردی لە گەڵی ئاشت ببێتەوە.

٢. لایەنەکانی جود، بە تایبەتی پارتی و شیوعی، پێیان خۆش نەبو، چونکە پێیان وابو ڕێککەوتنی یەکلایەنی لە گەڵ یەکێتی جود لاواز و، هەڵوێستی لایەنەکانی جود لە بەردەم یەکێتی دا لاواز ئەکا.

ئەم ڕێککەوتنە کۆتایی بە شەڕ و کێشەی بێهودەی نێوان ئەم دو حیزبە هێنا و، لاپەڕەیەکی تازەی دۆستایەتی و هاوکاری کردەوە. کادر و پێشمەرگەکانی حسک گەڕانەوە ناوچەکانی سلێمانی، هەولێر، کەرکوک و، بنکە و بارەگایان دانا و، بە ئازادی چالاکی سیاسی، ڕێکخراوەیی، پێشمەرگەیی و ڕاگەیاندنیان ئەنواند.

بۆ پتەوکردنی ئەم ڕێککەوتنە وەفدێکی تری حسک لە ١١- ١٣ ی تەموزی ٨٦ هات کە سکرتێری حیزب، ڕەسوڵ مامەند، سەرۆکایەتی ئەکرد. یەکێتی و حسک بەلاغێکی هاوبەشی عەرەبییان دەرکرد، تێ یدا نوسرا بو:

«ینبغی علی جمیع الاطراف السیاسیه فی کردستان جعل مساله التلاحم وانهاء الاقتتال الداخلی فیما بینها حجر الاساس فی سیاستها الراهنه بغیه تحقیق الجبهه الکردستانیه القائمه علی القرار الکردی المستقل فی قیاده ثوره شعبنا ضد نظام بغداد الفاشی الذی یرید اباده شعبنا ومحو الشخصیه القومیه لکردستان وبغیه الوصول الی اهداف حرکه شعبنا الثوریه و تحقیق مبدا حقه فی تقریر المصیر.»

وەفدی حسک لایان وابو کە یەکێتی بەرامبەر ئاشتبونەوە لە گەڵ پارتی دا ساردە و، پێویستە جدی تر بێ. لایەنی یەکێتی بۆیان ڕون کردنەوە: کە یەکێتی بۆ ئاشتبونەوە لە گەڵ پارتی جدییە و، بۆ ئەم مەبەستە چەند جارێ نامە و نێردراویان بۆ ڕەوانە کراوە. بەڵام پارتی دەستی ئەکا چونکە نایەوێ بێ ڕەزامەندی ئێران هیچ ڕێککەوتنێ لە گەڵ یەکێتی ئیمزا بکا و، تا یەکێتی لە گەڵ ئێران نەگاتە ڕێککەوتن، پارتی لە گەڵی ڕێک ناکەوێ. وا پێشنیار کرا کە حسک بۆ ناوبڕی و کۆبونەوەی هاوبەش و ئاشتبونەوەی یەکێتی و پارتی تێ بکەوێ.

ڕێککەوتن لە گەڵ پاسۆک

وەفدی پاسۆک کە پێکهات بو لە کەریم سەلام، شەماڵ و بێستون، لە ڕۆژانی ١٠ - ١٢ ی مایسی ٨٦ دا سەردانی بارەگای م س یان کرد لە یاخسەمەر بۆ گفتوگۆی دوقۆڵی و ڕێککەوتن، یەکێتی و پاسۆک بەیانێکی هاوبەشیان بلاوکردەوە و، ڕێککەوتنێکیان ئیمزا کرد. بەمجۆرە شەڕ و کێشەی نێوان ئەم دو لایەش کۆتایی پێ هات و، لاپەڕەیەکی تازەی دۆستایەتی و هاوکاری دەستی پێ کرد. پاسۆک بارەگاکانی هێنایەوە نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی.

ڕێککەوتن لە گەڵ حشع

مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی بە نوێنەرایەتی حشع لە حوزەیرانی ٨٦ دا هاتە یاخسەمەر. هەندێ لە بنکەکانی ئەمان کە لە ناوچەی پێنجوین لە سەر سنوری عیراق ئێران بو، کەوت بوە نێوان هێزەکانی ئێران و عیراقەوە. ئێرانیەکان لە باتی کارئاسانی تەنگیان پێ هەڵچنی بون. لەو کاتەدا بۆ ئەوەی لەم سەغڵەتیە دەربچن لە هەمو لایەنەکانی کە زیاتر ئەمان پێویستیان بە ئاشتبونەوە هەبو لە گەڵ یەکێتی بۆ ئەوەی هێزەکانیان بە ئازادی بگەڕێنەوە ناوچەکانی یەکێتی.

پاش گفتوگۆیەکی صەریح و درێژ ڕێککەوتنێکی دو قۆڵی لە گەڵ مەلا ئەحمەد ئیمزا کرا. دەقی ڕێککەوتنەکە بە بێتەل نێردرا بۆ سەرکردایەتی حشع لە برادۆست و، وەکو هەواڵێکی سیاسی لە ڕادیۆکەی یەکێتیەوە بلاو کرایەوە. سەرکردایەتی حشع لە ناو خۆیان دا ناکۆک بون، بە بیانوی ئەوەی کە مەلا ئەحمەد لەو دەسەلاتەی پێ ی دراوە تێپەڕیوە، لە باتی ئەوەی ڕێککەوتنەکە-پەسند بکەن، لە ڕادیۆکەیانەوە ڕایان گەیاند کە ئەوان خۆیان بەو ڕێککەوتنەوە نابەستنەوە و هێرشی ڕاگەیاندنیان بۆ سەر یەکێتی دەس پێ کردەوە.

حشع ڕێککەوتنی لە گەڵ یەکێتی دواخست، خستیە دوای ئاشتبونەوەی یەکێتی لە گەڵ هەمو لایەنەکانی جود و، لە شام ڕێکەوتنێکیان لە گەڵ د فوئاد مەعصوم ئیمزا کرد.

ڕێککەوتن لە گەڵ پارتی

هەوڵەکانی حسک لەم مەیدانەدا بێ ئەنجام مایەوە، هەروەکو یەکێتی پێشبینی کرد بو، تا لە گەڵ ئێران بە تەواوی پێک نەهات، پارتی هیچ جۆرە هەنگاوێکی نەنا بۆ ڕێککەوتن لە گەڵ یەکێتی.

لەو سەفەرەدا کە مام جەلال بۆ تارانی کرد و، دوای ئەوەی گفتوگۆکانی لە گەڵ کاربەدەستانی ئێرانی بە ئیمزاکردنی ڕێککەوتنێکی سیاسی، عەسکەری تەواو بو، ئەوسا ئێران لە ڕۆژانی ٧ - ٨ / ١١ / ٩٨٦ دا دانیشتنێکی هاوبەشی بۆ مامجەلال و ئیدریس بارزانی ڕێک خست و، لە ماوەی چەند سەعاتێک دا، ڕێککەوتنێکیان پێ ئیمزا کردن، کە کۆتایی بە یەکێ لە خوێناویترین قۆناغەکانی شەڕی ناوخۆی کوردی - کوردی عیراق هێنا و، بناغەی تەبایی و هاوکاری چەند ساڵەی لە نێوان ئەم دو هێزە دوژمنە دا دامەزراند. ڕێککەوتنی یەکێتی و پارتی، وەکو دو هێزی سەرەکی ناو جولانەوەی کورد، لە چاو ڕێککەوتنەکانی کەدا دو گرنگیی هەبو:

یەکەمیان، لە بەر ئەوەی ئەم ڕێککەوتنە بە ناوبژی و شایەتی کاربەدەستانی ئێران کرا بو، وە لەو کاتەدا هەردولایان هاوپەیمانی ئێران بون، بە ئاسانی نەیانئەتوانی لە ژێر باری جێبەجێ کردنی دەربچن.
دوەمیان، لە بەر ئەوەی شەڕ و ئاشتی لە نێوانی ئەم دو هێزەدا کاری لە لایەنەکانی تریش ئەکرد، ڕێککەوتنی ئەمان کۆتایی بە شەڕی ناوخۆ ئەهێنا.
لقەکانیْ سلێمانی و هەولێر و کەرکوک و، هێزو بەتالیۆنەکانی پارتی بارەگاکانیان هێنایە ناو کوردستانی عیراقەوە و، یەکێتی یش بۆ یەکەمین جار کۆمیتەی مەڵبەندی ٤ و هێزێکی پێشمەرگەی نارده بادینان.
یەکێ لە هۆ سەرەکیەکانی ناکۆکی و تێکچونی نێوان حیزبەکان هەمیشە مەسەلەی حوکمڕانی و کۆکردنەوەی باج و گومرگ بوە. لە بەر ئەوە لە هەمو ئەو ڕێککەوتنانەدا، ئەو مەسەلەیە لە بەر چاو گیرا بو. هەروەکو لە ماددەی ٥ ی لایەنی عەسکەری پرۆژەی هاوکاری نێوان پ د ک و ی ن ک دا نوسرا بو: «لە مەسەلەی حوکمڕانی ناوچەکان و گومرگ دا تا هەلومەرجێکی لە بارتر نەبێ لە ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکتردا، واقیعی ئێستە حورمەت بگرن.» واقیعی ئەو کاتە ئەوە بو کە هەمو ناوچەکانی سلێمانی، هەولێر، کەرکوک، گەرمیان لە ژێر دەسەلاتی یەکێتی دا بو، بەو جۆرەیش مایەوە و هەمو لایەنەکان ڕێزی ئەو واقیعەیان گرت تا کاتی هێرشەکانی ئەنفالی ٩٨٨.

*

*

٥ . گەشتی ئەوروپا

مــام جــەلال ڕۆژی ٢٣ ی تشــرینی دوەمی ٩٨٦ لە ئێــران گــەڕایەوە، لەو کاتەدا، شەڕ لە ناوچەی چوارتا گەرم بو. من ماوەیەک بو بە دەس نازاری پشتمەوە ئەم نالاند پەرێشان بوم. مام جەلال داوای لێ کردم کە سەفەر بکەم بۆ دەرەوە. خۆم لەو کــاتەدا سەفــەرم بە چاک نەئەزانی، بەڵام مــام جــەلال ترسی هەبو بەو نزیکانە ڕێگەمــان لێ بگیــرێ، لە بەر ئەوە پێ ی باش بو بەر لە گــرتنی ڕێگا من بڕۆم. ماوەیەکی درێژ بو کەس لە ئێمە نەیتوانی بو سەفەری دەرەوە بکا-لە گەڵ لێپرسراو و ڕێکخراوەکانی دەرەوە تەنیا بە نامە پەیوەندیان هەبو. بۆ ئاڵوگۆڕی بیروڕا نە کەس لە ئێــمە توانی بوی سەردانی ئەوان بکا و نە کـەس لەوانیش توانی بوی سەردانی ئێمە بکا. لەم سەفەرەدا ئەبو تەداوی خۆم بکەم، کارە سیاسیەکانی یەکێتی یش ئەنجام بدەم.

پاش هەڵســەنگاندنی ئەو ڕێککەوتنەی لە گەڵ ئێــران و ئەو ڕێکەوتنەی لە گەڵ پارتی ئیمزا کرا بون، ئێمە: د. فـوئاد مەعـصوم، د، کەمـال خۆشناو، مـلازم عومەر، د. خەسرەو خاڵ، شێرکۆ بێکەس ڕۆژی ٢٧ ی تشرینی دوەم لە بەرگەڵوەوە بە ڕێگەی شاخاوی چاڵاوا، سەفرە، بەرگوردا بە ڕێ کەوتین. ئەبو تا ئەگەینە سنوری ئێــران لە هیچ لایەک لانەدەین. زیاتر لە ٢٠ ســەعــات بە ڕێگاوە بوین ئینجــا گەیشتینە زەردەکانی. هەمومان شەکەت بوبوین. لەوێ پشومان دا و بۆ بەیانیەکەی بەرەو سەر جادەی سەردەشت بە ڕێ کەوتین. لە ڕێگە بیستــمان وەفدێکی پارتی کە پێک هات بو لە فاضیل مەطنی و فەرەنسوا حەریری چون بۆ سەردانی مام جەلال لە یاخسەمەر. پێشتر بە بروسکە ئاگاداری نوێنەری یەکێتی مان کرد بو پێویستیەکانی ڕێگەمان بۆ دابین بکا. عەبدوڵلای مام عەلی کارەکانی ئەنجام دابو. ئۆتۆمۆبیل و (برگ تردد) ی واتە پســوڵەی هاتوچۆی بۆ ئامــادە کــرد بوین. چوینە مــەهاباد و لەوێشــەوە بۆ کرمــاشــان. تازە لە کرمــاشــان بارەگای یەکێتی کرابوەوە. لە کرمــاشــان پشویەکی ترمان دا. ڕۆژی دوایی بەرەو تاران چوین.

لە تاران

یەکێ لە کارەکانمان بەشداری بو لە (موتمر نصره الشعب العراقی). ئێران

کۆنگرەیەکی فراوانی لە نوێنەرانی هێزە جیا جیاکانی موعارەزەی عیراقی لە ڕۆژانی ٢٤ - ٢٦ / ١٢ / ٨٦ لە تاران ڕێک خست بو. بۆ نیشاندانی بایەخی حکومەتی ئێرانی بەم کۆنگرەیە، سەرکۆمار سەید عەلی خامنەئی، سەروەزیران میر حوسەینی موسەوی، وەزیری کاروباری دەرەوە د. عەلی ئەکبەر ولایەتی و چەندین وەکیلی وەزیر و کاربەدەستی تر بەشدار بون و، هەندێ لە کۆمیتەکانی ئەم کۆنگرەیە ئەوان سەرۆکایەتی کۆبونەوەکانیان ئەکرد.

جگە لە وەفدی یەکێتی لە کوردی عیراق وەفدی پارتی و حسک و بزوتنەوەی ئیسلامی و چەندین تاقمی تری دەسکردی ئێران لەوانە: حیزبوڵلا و جوندوڵلا و ئەنرولڵا... بانگ کرا بون. وەفدی پارتی ئیدریس بارزانی و وەفدی حسک ڕەسوڵ مامەند سەرۆکایەتییان ئەکرد. بۆ یەکەمین جار بو لە مێژوی جولانەوەکەدا نوێنەرانی کورد بە تایبەتی ئەو ٣ حیزبە بە تەبایی و یەکگرتویی بەشداری کارەکانی کۆنگرە بن و بۆ هەمو باش و مەسەلەیەک پرس و ڕاوێژ بە یەک بکەن.

کۆنگرەکە زۆرتر بۆ ئەوە بو کە ئێران پیشانی دنیای بدا کارتی موعارەزەی عیراقی لە دەس ئەودایە، موعارەزەی عیراقییش خۆیان بەرنامەیەکی دیار و یەکگرتوی کارکردنیان ئەبو، هەر یەکەیان لە ئاوازێکی ئەخوێند و، هەندێکیان هیچ قازانجێکی ڕاستەقینەیان لە ڕوخاندنی ڕژێمی بەعسی عیراقی دا ئەبو. من ڕۆژێک پێش تەواو بونی کۆنگرەکە چوم بۆ شام و جەژنەکانی سەری ساڵی ٨٧ لەوێ بوم، بەڵام بە هۆی ئەخۆشیەوە هیچ خۆشیەکم لێ ئەدی.

لە شام

لە شام چەند کارێکمان پێ سپێردرا بو، ئەبو جێبەجێیان بکەین:

١. لە سەرەتای دەس پێکردنی گفتوگۆی بەعس - یەکێتیەوە، یەکێتی هیچ بنکە و بارەگایەکی لە شام ئەمابو، پەیوەندی نێوان سوریا و یەکێتی پچڕا بو. ئەبو لەم سەفەرەدا پەیوەندی ڕەسمیی دابمەزرێنینەوە و سەرلەنوێ بارەگای یەکێتی دابنێینەوە.

٢. هەروەها پەیوەندی لە گەڵ لایەنەکانی موعارەزەی عیراق بە تایبەتی بەعسی عیراقی سەر بە سوریا.

٣. هەروەها دامەزراندنەوەی پەیوەندی لە گەڵ حیزب و ڕێکخراوە کوردیەکانی سوریا.

کارەکانمان بە خێرایی ڕاپەڕاند. سەردانی عبدالله الاحمر، جێگری سکرتێری گشتی حیزبی بەعس مان کرد و پەیوەندی سوریا و یەکێتی گەڕایەوە دۆخی جارانی.

د. خەسرەو خاڵ دانرا بە نوێنەری یەکێتی لە سوریا. هەروەها لە گەڵ نوێنەرانی بەعس، حشع، نوێنەرانی زۆر لە حیزبە کوردیەکان و کەسایەتیە عەرەبیەکانی عیراقی دانیشتین و دۆستایەتیمان نوێ کردەوە.

لە ناوەڕاستی کانونی یەکەمی ۸۷ دا لە گەڵ سامی و لە کۆتایی مانگ دا لە گەڵ حشع ڕێککەوتن ئیمزا کرا.

لە گەڵ ئەنجامدانی کارە سیاسیەکانمان، سەردانی چەند پزیشکێکمان کرد. من چومە لای پزیشکی بڕبڕەی پشت، پاش (اشعە و فحص)، پزیشکەکە پێ ی وتم: «ئەبێ یەک سەعات زوتر پشتت نەشتەرکاری بکەیت چونکە لە دوا قۆناغی خراپی دایە. بە کۆکین، پژمین، کەوتن لەوانەیە (نخاع شوکی) ت بپسێ و توشی (شلل) ببی!»

تا ئەو ساتە بیست بوم مرۆڤ کە بە تەواوی ئەڕوخێ ئەژنۆی ئەشکێ، لەو کاتەدا هەستم کرد ئەژنۆم شکاوە، چونکە هیچ توانایەکی ڕۆیشتنی تیا نەمابو، لە دڵی خۆم دا وتم: «ئەو هەمو ساڵە بە شاخەوە بوم و ئەو هەمو بەرداوبەردەم کردوە و لەو هەمو مەترسیە بە سەلامەت دەرچوم، ئێستا بەم نەخۆشیە توشی (شلل) ببم و ناچار بم سواری کورسی ویلدار ببم» لە ناخی دڵەوە مردنم بە ئاوات ئەخواست.

پزیشکەکە داوای لێ کردم کە بۆ ڕۆژی دوایی لە نەخۆشخانە جێگەم بۆ بگرێ. وتم: «من هەندێ کاری پێویستم هەیە بەو پەلەپەلە ناتوانم بچمە نەخۆشخانە.» مەبەستم ئەوە بو سەری پزیشکێکی تر بدەم بەشکو قسەی ئەم پزیشکە وا دەرنەچێ.

بۆ ڕۆژی دوایی چوینە لای پسپۆڕێکی بە ناوبانگی ئەوێ کە لە زانکۆی دیمەشق کاری ئەکرد هەمان ئامۆژگاری کردم. ڕۆژێکی تر لە گەڵ د. مەحمود عوسمانیش چومە لای پزیشکێکی کە هەمان قسەی کرد. ئیتر بە تەواوی نائومێد بوم و بڕیارم دا بۆ ئەو مەبەستە بچمە ئەوروپا. ئەو کاتە سەفەر بۆ ئێمە بۆ ئەڵەمانیا و ئەمسا ئاسانتر بو لە شوێنەکانی تر. د. کەمال فوئاد هیمەتی کرد لە ماوەیەکی کورت دا ڤیزای ئەڵەمانیای بۆ ناردم.

لە بەرلین

ڕۆژی ۲۱ ی کانونی دوەمی ۹۸۷ لە شامەوە فڕیم بۆ بەرلینی (ڕۆژئاوا). د. کەمال فوئاد و صەلاح ڕەشید وەریان گرتم و لای صەلاح لام دا. لە گەڵ د. کەمال فوئاد چوین بۆ لای پزیشکی پسپۆڕ. دو پزیشکی جیاواز فەحسیان کردم، یەکەمیان کە پرۆفیسۆرێکی بە ڕێچەڵەک ئێرانی بو، هەمان قسەی پزیشکەکانی شامی دوبارە کردەوە و هەمان ڕۆژ بەرەو ڕوی پزیشکێکی پسپۆڕی تری ئەڵەمانی کردمەوە.

پزیشکەکە کە سەیری ئەشیعەکانی کردم و سەیرێکی منی کرد بە پێوە ڕاوەستا بوم، وتی: «بە پێ ی ئەم ئەشیعانە ئەبوایە تۆ ئێستە بە عەرەبانە بهاتیتایە. بۆچی زوتر سەردانی پزیشکت نەکردوە؟»

منیش وتم: «لە شوێنێک ئەژیم ئەخۆشخانەی وای لێ نیە و، تا گەیشتومەتە سەر جادەی ئۆتۆمۆبیل ۲۰ سەعات بە پێ ی خۆم ڕۆیشتوم.»

بە سەرسوڕمانێکی زۆرەوە پرسی: «ئێوە چ قەومێکن؟»

وتمان: «کورد!»

ئینجا هەندێ ڕونکردنەوەمان دایە. حەوالەی ئەخۆشخانەی کردم و بۆ ڕۆژی دوایی ئەشتەرکاری پشتیان کردم و ۱۰ ڕۆژ لە ئەخۆشخانە مامەوە. دوای ئەوەش ماوەیەک لە جێگادا کەوتم.

هاوڕێ و ناسیاوەکانم لە بەرلین: د. کەمال فوئاد، د. حەسەنی حەمە عەلی، د. جەباری عەلی شەریف، صەلاح ڕەشید بەوپەڕی پەرۆش و دڵسۆزییەوە یارمەتییان دام، تەنانەت د. جەبار ئیزنی وەرگرت لە ئەخۆشخانەکە و لە گەڵ تیمی عملیات هاتە ژوری عملیاتەوە.

هاوڕێکانی تریشم لە سوید: مەحمودی مەلا عیزەت، د. محەممەد صابیر، عومەری سەید عەلی. لە هۆڵەندا: شازاد صائیب، ئیبراهیم ئەحمەد، لە فەرەنسا: ئەحمەد بامەڕنی، لە ئەمسا: سەعدی ئەحمەد بۆ دڵنەوایی و یارمەتیدانم هاتن بۆ لام و، هەریەکەیان ماوەی پێویست بە دیارمەوە مانەوە. هەرگیز چاکەیانم لە بیر ناچێتەوە. پاش ماوەیەک هەڵسامەوە و کەوتمەوە گەڕان و سوڕان.

لە پاریس

پارتی سۆسیالیستی فەرەنسی لە ڕۆژانی ۳ - ٥ / ٤ / ۸۷ لە شاری (لیل) کۆنفرەنسی ئەبەست. یەکێتی ش بۆ ئەو کۆنفرەنسە بانگ کرا بو. بۆ ئەو مەبەستە چوم بۆ پاریس و لە گەڵ ئەحمەد بامەڕنی چوین بۆ لیل. پارتی سۆسیالیست لە ناو ڕێکخراوە کوردیەکان دا حدکایان بانگ کرد بو. د. قاسملو بەشدار بو. وەفدێکی حیزبی بەعسی عیراقیشیان بانگ کرد بو. بەعسیەکان ئیعتیرازیان گرت بو لە سەر ئامادەبونی ئێمە کاربەدەستانی پارتی سۆسیالیست گوێیان نەدایە ئیعتیرازەکەیان. هەلێکی باش بو بۆ بینینی زۆر لە نوێنەرانی پارتیە سۆسیالیستەکانی ئەوروپا، کە ئەو کاتە هەندێکیان لە سەر حوکم بون.

یەکێ لەو شتانەی لە لیل بە سەرسوڕمانەوە بینیم شەمەندەفەرێکی هاتوچۆ بو کە بە ئینفۆرماتیک ڕێکخرا بو، بە بێ سایەق و بە بێ جابی کاری ئەکرد، لە

گەڕانەوەم دا بۆ کوردستان بۆ چەند کەسێکم باس کرد وابزانم کەسیان باوەڕیان پێ نەکردم، لە بەر ئەوە منیش لێ ی بێدەنگ بوم.

لەم سەفەرەی پاریس دا دو گفتوگۆم کرد: یەکێکیان لە گەڵ ڕاوێژکارێکی سیاسی سەرۆک میتران کە بۆ من زۆر بە سود بو، ئەوی تریان لە گەڵ نوسەرێکی ڕۆژنامەی لۆمۆندی فەرەنسی کە ئاژاوەیەکی زۆری دروست کرد.

دەرسێک لە دەوڵەتداری

لەو ماوەیەدا بە دوقۆڵی لە گەڵ ئەحمەد بامەڕنی ڕاوێژکارێکی سیاسی سەرۆک میترانمان بینی. من قەوانەکەی خۆمم بۆ لێ دا کە لێ بومەوە، ئەو وتی: "من خۆم بە ڕێچەڵەک باسکم لە بەر ئەوە لە گیروگرفتی نەتەوەیی تێ ئەگەم و بە هاودەردیەوە سەیری مەسەلەکەی ئێوە ئەکەم، بەڵام ئێمە و ئێوە ئامانجمان جیاوازە. ئێوە ئەتانەوێ عیراق بروخێنن چونکە ئەتان چەوسێنێتەوە، ئێمەش ئەمانەوێ عیراق بێنێ و پایەدار بێ چونکە یەکەمین سەنگەر و دوایین سەنگەرە لەبەرامبەر لێشاوی شۆڕشی ئیسلامی دا. ئەگەر عیراق بکەوێ بە دوای ئەودا سوریا و سەروی ئەفەریقاش ئەکەوێ. کێشەیەکی گەورە بۆ ئەوروپا دروست ئەبێ وەکو کێشەی سەردەمی عوسمانی کە چەند سەدە ئەوروپای خەریک کرد بوا" بێگومان ئەمە دەرسێکە لە جۆری پاراستنی قازانجی نەتەوەیی و دەوڵەتداری دا.

خەونی چۆلەکە!

لە گەڵ نوسەرێکی (لۆمۆند) دانیشتم بە درێژی باسی هەلومەرجی کوردستانم بۆ کرد. هۆی سەرنەگرتنی گفتوگۆی بەعس - یەکێتی و، هۆی هاوکاری ئێران - یەکێتیم، لە باری سەرنجی یەکێتیەوە، بۆ ڕون کردەوە و، باسی ئەگەرەکانی جەنگی عیراق - ئێران و پاشەڕۆژی عیراقمان کرد و، یەکێ لەو ئەگەرانە دابەش بونی عیراق بو بۆ ٣ دەوڵەتی شیعە، سوننە و کورد. لێ ی پرسیم: «تۆ خۆت ڕەئیت لە سەری چیە؟» من وتم: «لە ناخی دڵەوە ئەوە بە ئاوات ئەخوازم عیراق لەت و پەت ببێ!»

کابرای ڕۆژنامەوان هەمو گفتوگۆکەی بڵاو نەکرد بوەوە، تەنیا ئەوانەی لێ هەڵبژارد بو کە خۆی بە لایەوە گرنگ بون، کە یەکێکیان ئەو تەمەنیایەی من بو. ئەمە گەردەلولێکی سیاسی لە ئێران و سوریا و تورکیا خولقاند، وایان ئەزانی (مونامەرەیەکی غەربی) لە گۆڕێیە بۆ دروستکردنی دەوڵەتێکی کوردی.

- ئێران ناڕەزاییان دەربڕی و داوای ڕونکردنەوەیان لە سەرکردایەتی یەکێتی کرد بو کە ئەو قسەیە ڕەئی یەکێتیە یان ڕەئی تایبەتی خۆمە، ئەگەر ئەمە ڕەئی

یەکێتی بێ ئەوا ئەوان پەیوەندی خۆیان لە گەڵ یەکێتی ئەبڕن. هەر لە بەر ئەم هۆیە کاتێ ویستم بگەڕێمەوە بۆ کوردستان تا چەند مانگ ڤیزایان پێ نەدام.

- ڕۆژنامەی (السفیر) ی بەیروتی لە ژمارەی ١٦ / ٤ / ٨٧ دا کە ئەم هەواڵەی لە (لۆمۆند) ەوە وەرگرت بو، سوریەکانی تورە کرد بو. د. خەسرەویان سەغڵەت کرد بو بە ناچاری لە ١٨ / ٤ / ٨٧ دا ڕونکردنەوەیەکی بە ناوی نوسینگەکەی شامەوە بڵاو کرد بوەوە ڕۆژنامەی لۆمۆندی بە درۆ خست بوەوە.

لە ڕاستی دا من ئەم ڕونکردنەوەیەم پێ ناخۆش بو. بێ ئاگاداری منیش بڵاوی کرد بوەوە. کە پێشم زانی بە تەلەفۆن نارەزایی توندی خۆمم پێ ڕاگەیاند، چونکە ئێستاش وەکو ئەوسا لە ناخی دڵەوە لەتوپەت بونی ئەو عیراقەی، حەفتا ساڵە کوردی تێ دا ئەکوژرێ، بە ئاوات ئەخوازم.

- تورکیاش لە ڕۆژنامەکانیان دا هەندێ لە قسەکانی منیان وەرگرت بو بە لێدوانەوە بڵاویان کرد بوەوە. تەنانەت هەر لەو ماوەیەدا هەواڵنێرێکی ئاژانسی ئەنەدۆڵ و ڕۆژنامەوانێکی صەباح بۆ گفتوگۆ هاتن بۆ لام.

جگە لەمان، لە ناو کۆڕە شۆڤێنیەکانی عەرەبیش دا کەوتنە هێرش بۆ سەر من و بیروبۆچونەکانم. کابرایەکی فەلەستینی وتارێکی ناشیرینی دژی من نوسی بو و، هەروەها ڕۆژنامەی (السفیر) بەیروتییش لە ژێر سەرناوی (امبراطوریە الحجل الکردیە) دا وتارێکی درێژی بە قەڵەمی یەکێ لە سەرکردەکانی بەعسی سوریا کە ئەویش هەر (عبدالله الاحمر) ی ناو بو نوسی بۆ. ئەگەرچی ناوی منی نەهێنا بو بەڵام مەبەستی لە من بو. لە مانەش خراپتر بڵاوکراوەی (الغد الدیمقراطی) کە زمانی (الاتحاد الدیمقراطی العراقی) و، ئەمیش ڕێکخراوێکی کارتۆنیی حشع بو بە سەرۆکایەتی صالح دگلە و، بڵاوکراوەی (التیار الجدید) کە لە لەندەن دەرئەچو و، زمانی (حزب الإمە الجدید) بو بە سەرۆکایەتی سعد صالح جبر، هێرشی توندیان هێنا بومە سەر، هەندێکیشیان جنێوی سوکیان پێ دابوم. ڕۆژنامەکەی دوگلە قسەکانی منی سەبارەت بە مافی کورد لە سەربەخۆیی دا بە خەونی چۆلەکە (حلم العصافیر) دانا بو.

یەکێتی لەو کاتەدا تازە ڕێککەوتنی ئاشتبونەوەی لە گەڵ حشع ئیمزا کرد بو. لە سەر ئەو هێرشە یەکێتی هاوکاری لە گەڵ حشع ڕاگرت. مام جەلال لەم هەڵوێستەی حشع کە ئەویش وەکو هەڵوێستی شۆڤێنیەکانی عەرەب بو زۆر تورە بو. بۆ داکۆکی کردن لە من و، بۆ بەرپەرچدانەوەی بیانوەکانی ئەوان و بۆ سەلماندنی ڕەوایەتی مافی کورد لە ئازادی بڕیاردانی چارەنوسی خۆی و، دامەزراندنی دەوڵەتی

کوردی دا، کتێبێکی گەورەی نوسی لە ژێر سەرناوی: «اغد دیمقراطی...»

تەنانەت منذر الموصلی، کە نوسەرێکی بەعسی سوریایە و، کتێبێکی لە سەر کورد و کتێبێکی تری لە سەر جەنگی عیراق - ئێران نوسیوە. موصلی خۆی بە شارەزای کاروباری کورد و، لە هەمان کات دا بە دۆستی کورد دائەنێ، لە (ل٢٠٢) ی دواکتێبی دا: «الحیاە السیاسیە والحزبیە فی کردستان: رویە عربیە للقضیە الکردیە، منشورات ریاض الریس، لندن - قبرص، ١٩٩١» لەم بارەیەوە وەهای نوسیوە:

«وما القول اذن فی الطرح الخائن الهجین ضد الامە العربیە، الذی ادلی بە امین نوشروان، عندما دعا فی نیسان ١٩٨٧، الی تقسیم العراق دویلات عدە، شیعیە وسنیە وعربیە وکردیە کسبیل ثانی لە فی بلوغ الاستقلال لشعبە وبلادە؟

فقد رای نوشروان، فی حدیثە لصحیفە لوموند الفرنسیە، ان التقارب بین حرکتە (الاتحاد الوطنی الکردستانی) وبین طهران ناجم عن ان الطرفین (عدوا مشترکا هو نظام الحکم البعثی فی بغداد) الذی نامل جمیعا فی زوالە.

اننا عندما نعرف بان هذا الکردی "الحصیف"، المخلص لشعبە، هو نائب امین عام الاتحاد الوطنی الکردستانی (جلال طالبانی)، تصبح الامور واضحە، وهی ان الاخ جلال اختبا وراء نائبە هذە المرە.»

عەلی حەسەن مەجید

لە کۆتایی مانگی مارتی ٩٨٧ دا، بە فەرمانی صەددام حسێن، عەلی حەسەن مەجیدی ئامۆزای، لە جێگەی محەمەد حەمزە زوبەیدی، کرا بە (مسوول مکتب تنظیم الشمال) و، هەمو دەسەڵاتەکانی (مجلس قیادە الثورە) ی بۆ سەرکردایەتی دەزگاکانی حیزب و جەیش و ئەمن و ئیستیخبارات و موخابەرات و دائیرەکانی تری حکومەت درایە، بۆ ئەوەی ئازادی و دەسەڵات و توانای لە ناوبردنی جولانەوەکەی هەبێ. ئەویش بەوپەڕی دڕندایەتیەوە کەوتە جێبەجێ کردنی ئەرکەکەی و، ڕەنگە لە مێژوی ئەم چەرخەدا هیچ کاربەدەستێکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە ئەندازەی ئەم کابرایە دڕندایەتی نەنواند بێ و، تاوانی ئەنجام نەدا بێ. بە دانانی ئەم قۆناغێکی نوێ لە جولانەوەی کوردا دەستی پێ کرد، کە قۆناغی (جینۆساید) ە.

داستانی ڕزگاری: یان (الحرب خدعە)

هێزەکانی یەکێتی شەوی ١٣ - ١٤ / ٤ / ٨٧ چالاکیەکی پێشمەرگەیی گەورەیان لە ناوچەی چوارتا ئەنجام دا، لەم کارەدا ئەو شوێنانەی جەیشی عیراقی بە ١٠٢ ڕۆژ گرت بوی لە هەڵمەتێکی کتوپڕدا کە ٥ هەزار پێشمەرگە تیا بەشدار بون،

١١٢ ڕەبینە و ٤ مەقەڕی سریە و ٤ مەقەڕی فەوجیان گرت، کە ١٨٦ کەسی بە زیندویەتی تێ دا بە دیل گیرا. هاوزەمان لە گەڵ ئەم هەڵمەتەی یەکێتی دا ئەبو هێزەکانی ئێران پەلاماری ناوچەی ماوەت بدەن و بیگرن، بۆ ئەوەی ڕێگەی پێوەندی نێوان یەکێتی ئێران بکرێتەوە. ئێران کارەکەی خۆیان نەکرد و، لە لای خۆیانەوە ئەو بەشەی نەخشەکەیان ئەنجام نەدا. هێزەکانی یەکێتی بە تەنیا لە مەیدانی شەڕەکەدا مانەوە.

جەیشی عیراق لە تۆڵەی ئەم هێرشەدا، سەرەتا ڕۆژی١٥ / ٤ / ٨٧ بە خەستی کەوتە کیمیابارانی هەمو ناواییەکانی: بەرگەڵو، هەڵەدن، ناوەژێ، کانی تو، چنارێ، نۆڵچکە... و، سەنگەرەکانی پێشمەرگە لە شاخەکانی: خەجە لەرزۆک، کوێرەنگ، دوبرا، قەیوان، شاخەسور، قوڵەپوشین... بۆ ئەوەیش کە پشێوی بخاتە ڕیزەکانی پێشمەرگەوە ڕۆژی ١٦ / ٤ / ٨٧ بە فڕۆکە بۆردومانی کیمیایی ناواییەکانی: توتمە، کانی بەرد، بالیسان، زینێ، بلالوکاوا، بێراوا، شێخ وەسان لە خۆشناوەتی و، سەنگەرەکانی پێشمەرگەی لە شاخەکانی ئاراسن، دەرەشیر، ساو سێوەک... کرد. بەشێ لەو پێشمەرگانەی لە داستانی ڕزگاری دا بەشدار بون، خێزان و ماڵەکانیان لەم ناوچەیەدا بو. بەم بۆردومانە هەم تۆڵەی بەشداری ئەو شەڕەی لێ ئەکردنەوە و هەم ناچاری ئەکردن بۆ سەردانی کەسوکاریان بگەڕێنەوە ناوچەکانی خۆیان. دوای بارانی کیمیایی ناوچەکە، جەیشی عیراق هێرشی بۆ شوێنە گیراوەکان کرد و گرتیەوە.

نوێنەرێکی ئێرانیەکان کە ئەوسا لە کوردستان بو، گلەیی زۆری دێتە سەر و تەنگاوی ئەکەن، ئەویش بە بێتەل گلەییەکانی بە فەرماندەکەی خۆی گەیاند بو. کابرای فەرماندە، کە سەردەمێک بو بە فەرماندەی هێزی زەمینیی و سەردەمێک بو بە فەرماندەی هێزێ دەریایی و سەردەمێک بە وەزیری جەنگ، لە وەڵام دا وت بوی: «الحرب خدعة» دیارە لە بەدیهێنانی مەبەستی دەوڵەتان دا، هەر دەوڵەتێ بێ، گرنگ نیە کێ ئەکوژرێ و کام گەل ئەبێ بە قوربانی.

مام جەلال بەم بۆنەیەوە بانگەوازێکی بۆ نەتەوەی کورد دەرکرد و، سەرنجی ڕاکێشان بۆ مەترسی چارەنوسسازێ ئەم گۆڕانە لە شەڕی کورد و بەعس دا و، لە بانگەکەی دا نوسی بوی لە ئەنجامێ ئەو هێرشانەدا ١٣٠ کەس کوژراو و ٥٠ پێشمەرگە و ٤ سەد هاووڵاتی بریندار بون. بڵاوکراوەیەکی کوردی ئەوسا لە سوید دەرئەچو، بە گاڵتە پێ کردنەوە باسی هەواڵی ئەم بانگەوازەی نوسی بو.

منیش کە لەو کاتەدا هێشتا لە بەرلین بوم، بە ناوی یەکێتیەوە یادداشتێکم

نوسی و، دام بە د. بەرهەم صالح تا بیکا بە ئینگلیزی و بینێرێن بۆ سەرۆکی ئەمەریکی، ڕۆناڵد ڕێگان. سەرۆکی سۆڤیتی، میخائیل گۆرباچۆف. سەروەزیرانی بریتانی، مارگرێت تاچەر و، سەرۆکەکانی تری دەوڵەتە گەورەکان.

لەوە بە دواوە بۆردومانی کیمیایی سەرانسەری کوردستانی عیراق، بە تۆپ و بە فڕۆکە لە لایەن جەیشی عیراقیەوە، بە هەمو جۆرەکانی گازی ژەهراوی خەردەل، سارین، تابون.. بۆ بو بە ڕوداوێکی ئاسایی ڕۆژانە دژی دانیشتوانی بێوەیی ناواییەکان و، دژی پێشمەرگەی شەڕکەر بە بێ جیاوازی.

یەککگرتنەوە

وردە وردە تەندروستیم ئەگەڕایەوە دۆخی جارانی. مانگی مایسی ٨٧ شوعلە و هەر ٣ منالەکانم: نما، چیا، چرا، هاتن بۆ بەرلین بۆ لام. چیا و چرا هێشتا کۆرپەی ساوا بون. دیواری بەرلین هێشتا نەڕوخا بو. ئێمە لە بەرلینی خۆر ئاوا بوین. بەرلین (ورچێکی ڕەش) ی کردوە بە ڕەمزی خۆی. ئەم یەککگرتنەوەیەمان هەلێکی باش بو پێکەوە زۆر شوێنی مێژویی و مۆزەخانە و بازاڕ گەڕاین. بە تایبەتی کە ئەو ساڵە ڕێکەوتی تێپەڕبونی ٧٥٠ ساڵی ئەکرد بە سەر دامەزراندنی بەرلین دا. شای بریتانیا و زۆر لە سەرۆکەکانی ولاتان بەم بۆنەیەوە هاتن بۆ بەرلین. ماوەی ٣ مانگ مانەوە و لە حوزەیران دا گەڕانەوە بۆ کوردستان.

لە لەندەن

مانگی تەمموز سەردانێکی لەندەنم کرد. ئەوە یەکەمین جارم بو ئەو ولاتە ببینم. لە گەڵ ئەو کوردانەی لەوێ ئەژیان، بە تایبەتی ئەندامەکانی یەکێتی، کۆبومەوە. ئەوسا کورد بە ژمارە کەم بو. چەند ڕۆژنامەنوسێکم بینی لەوانە گوین ڕۆبێرتس کە ئاگاداری لە سەر دامەزراوە کیمیاییەکانی عیراق کۆ ئەکردەوە و، بەرنامەیەکی گرنگی لە سەر چەکی کیمیایی عیراق بۆ پانۆرامای بی بی سی ئامادە کرد و چەند ئەندامی پارلەمانم بینی و لە سەر کیمیابارانی کوردستان قسەم بۆ کردن. هەژیری تەیموریان گفتوگۆیەکی بۆ بەشی فارسی بی بی سی لە گەڵ کردم. لەو کاتەدا جولانەوەی کورد لە عیراق دا، بە هەمو باڵەکانیەوە، بە هاوپەیمانی ئێرانی ئیسلامی و، ئێرانیش بە مەترسیەکی گەورە لە سەر دنیا دائەنرا. بۆ ئەوەی عیراق لە بەر دەم ئێران دا نەشکێ، پشتیوانی لێ ئەکرا و، چاو لە تاوانەکانی ئەپۆشرا.

لوارکن وفیق السامرائی لە (ل ١١٣ و ١٢٧ - ١٢٩ و ١٩٩) ی کتێبەکەی دا: «حطام البوابە الشرقیە» باسی هاوکاری سیا و ئیستیخباراتی عیراقی ئەکا و، ئەو کە خۆی بەرپرسی پێوەندی بوە لە گەڵیان ئەڵێ لە کۆتایی

مارتی ۹۸۲ ەوە تا ۹۹۰ کە صەددام دەری کردون بە دائیمی تیمێکی سیا بۆ هاوکاری لە بەغداد بون و، لە (ل۱۲۹) دا شایەتی ئەدا و ئەڵێ: «...ولا اعتقد انهم خدموا دوله بالمعلومات کما خدمونا وحتی بالمقارنه مع ما قدموه لاسرائیل»

ئەمەریکا، بریتانیا، فەرەنسا، یەکێتی سۆڤێتی جاران و، زۆر لە وڵاتانی تری عەرەبی و ناعەرەبی کەم و زۆر ئاگاداری تاوانەکانی بەعس بون، بەڵام بۆ شکاندنی ئێران لە لایەک و، لە بەر بازرگانیی جەنگیی لە گەڵ عیراق چاوپۆشییان لێ ئەکرد.

لە لەندەن بوم کە بیستم عەبدولی شێخ سالحی قەرەداخی لە ئۆتۆمۆبیل وەرگەڕاوە و کۆچی دوایی کردوە. شێخ عەول هاوڕێ ی گەڕەک و قوتابخانە و کاری سیاسی م بو. بە مردنی زۆر دڵتەنگ بوم بە تایبەتی کە ئەو یەکێ لە بەرپرسەکانی پێشمەرگەی ناوشار بو. ئەوساکە من نەمزانی بەڵام کە گەڕامەوە بەرلین ئینجا زانیم: دەزگا ئەمنییەکان لە سلێمانی کەوت بونە گەڕانی مالان بەدوی شوعلەدا بیگرن. شێخ عەول و ڕەزاقی عارف و مامۆستا ئەحمەد عوسمان (دوایيتر شەهید بو) بە دو ئۆتۆمۆبیل شوعلەیان لە سلێمانی گوێزابوەوە خەری زێویە بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە ماڵەکەی خۆمان لە بەرگەڵو، بەڵام لە ڕێگە ئەو ئۆتۆمۆبیلەی ڕەزاق لێ ی خوڕی بو، کە ئەحمەد لە پێشەکەی دا و، شێخ عەول و شوعلە و نما لە پشتەکەی دا بون، وەرگەڕاوە و دەسبەجێ شێخ عەول گیانی سپارد بو، شوعلە و ڕەزاقیش نیوە مردو بوبون، ئەحمەدیش پەراسوی شکا بو. ئەو سەیيارەیەی کە بۆ ئاگاداری بە دوایانەوە ئەبێ فریایان ئەکەوێ و، لە مردن ڕزگاریان ئەکا. شوعلەیان بە یارمەتی یەکێ لە پزیشکە ناسراوەکان بە نهێنی برد بوە ئەخۆشخانەی سلێمانی و، هەمان شەو زنجیرەیەک (عەمەلیاتی گەورە) یان بۆ کرد بو، بەوە لە مردن ڕزگار بو، بەڵام ئەم ڕوداوە ئیتر بۆ تا هەتا کەنەفت و لەش بە باری کرد.

لە لەندەنەوە گەڕامەوە بەرلین و لە بەرلینەوە بۆ فرانکفۆرت بەرەو تاران. لەوێوە بێ ڕاوەستان چومە سەقز. ئەوسا بارەگای سەرەکی یەکێتی برا بوە سەقز و، د. کەمال خۆشناو لێپرسراوی بو. لە سەقز هەندێ لە کاربەدەستانی قەرارگای ڕەمەزانم بینی. ڕۆژی دوایی خۆمم ئامادە کرد بۆ گەڕانەوە. شەوکەتی حاجی موشیر لەو کاتەدا لە سەقز بو، مەفرەزەیەکی شارەزای ئامادە کرد کە حەمەی حەمە سەعیدی هەورامی فەرماندەیان بو، بۆ ئەوەی لە گەڵ من بن تا ئەگەمە بارەگای مەڵبەندی یەک لە قۆپی قەرەداغ. بە ئۆتۆمۆبیل لە سەقزەوە چوین بۆ دزلی. لەوێ مەفرەزەکەی پێشمەرگە ئامادە بو. بە پێ بە ڕێ کەوتین بەرەو دیوی عیراق.

٦. ئەنفال: کۆتایی قۆناغێک

گەڕانەوە بۆ بەرگەڵو

بە شەو لە شاخی سورێنەوە دابەزین بەرەو سەرگەت. بە ناو مەیدانێکی مین دا تێپەڕین کە جەیشی عیراق چاند بوی و، پێشمەرگەیش باریکەڕێگەیەکیان لێ پاک کرد بوەوە. ڕێگەکە بۆ ئەوەی جەیشی عیراق هەستی پێ نەکا و دیسان مینڕێژی بکاتەوە ئەوەندە باریک بو، ئەگەر پێ ی یەکێ ساتمەی بکردایە مین لە هەر چوار دەوری کاروانەکە ئەتەقییەوە پێیان دا. بە سەلامەتی تێپەڕین. لە دەشتاییەکەی بناری شاخەکەدا، ڕەبیەکانی عیراق هەستیان پێ کردین، گوللە هاوەنێکیان پێوە نایین، ئەگەرچی لە ناوی داین، بەلام کەسمانی نەپێکا. گەیشتینە سەرگەت لەوێ شەوکەت گەڕایەوە دیوی ئێران، ئێمەیش درێژەمان دا بە ڕێپێوان تا چوینە ئاوایی حەمەی کەرەم.

لە ڕۆژانی ١٢ - ١٣ / ٥ / ٨٧ دا لە سەید سادق، خورماڵ، سیروان، هەڵەبجە، دانیشتوانی ناوچەکە ڕاپەڕی بون و هەڵگەڕانەوەیەکی گەورەیش لە ناو ڕیزەکانی جاشەکان دا بوبو، دەسەلات لە دەس کاربەدەستانی بەعس دەرچوبو، بەلام زۆر زو دەستیان گرتبوەوە بە سەر ناوچەکەدا. چەند سەد کەسێ لە چەکدار کوردەکانی ڕژیم و، چەند هەزار کەسێ لە دانیشتوانی ناوچەکە هەلات بون بۆ ئێران.

بە دوای ئەو ڕوداوانەدا ناوچەکە چۆڵ کرا بو، دێهاتەکانیان هەمو ڕوخاند بو. هیچ نوایەکی بە پێوە نەمابو. سەیر ئەوە بو هێشتا سەگەڵ و پشیلەکانی ئاواییەکان، هەر لە ناو کەلاوەکان دا ما بون. ئێمە لە سەر حەوزی مزگەوتە ڕوخاوەکە بۆ حەسانەوە و نانخواردن دانیشتین، چەند سەگ و پشیلەمان لێ کۆ بونەوە. چەندی دەرمان ئەکردن لێمان دور نەئەکەوتنەوە.

بەرەو چەمی زەڵم بە ڕێ کەوتین یەکێ لە سەگەکان دوامان کەوت بو بە هیچ جۆرێ لە کۆڵمان نەبوەوە تا گەیشتینە یەکەم ئاوایی. شەو لە چەمی زەڵم دا ماینەوە مێشولەی شارەزور تێمان وروکا بو، ژیانی لێ تاڵ کردین. دەمەو بەیانی بە لای تەپی سەفادا چوینە نزیک ئاوگردان. لە ناو دار و دەوەنی ئەو ناوەدا خۆمان مات کرد تا ئێوارە. بە شەو چوینە ناو مالوان، کە هێشتا ئاوەدان بو، تراکتۆرێکمان لێ

وەرگرتن گەیاندنیە نزیک جادەی زەڕایەن ـ دەربەندیخان. بە پێ لە جادە پەڕینەوە بەری قەرەداغ و، ئیتر گەیشتبوینە شوێنی ئەمین. ئاگاداری بەرپرسەکانی مەڵبەندمان کرد. شێخ جەعفەری قەرەداخی کە ئەوسا لێپرسراوی کاروباری پێشمەرگەی مەڵبەندی یەک بو، خۆی و چەند ئۆتۆمۆبیلێک گەیشتن. تا ئەو کاتە هەندێ لە پێشمەرگەکانی مەفرەزەکە منیان نەئەناسی، وایان زانی بو میوانێکی لاپرەسەنی ئێرانیم، هەندێکیان لە رێگە بە گلەییەوە بە حەمەی حەمە سەعیدیان وت بو، ئەم کابرا تەمەڵە کێیە توشی ئێمەت کردوە، بەلایەکمان بە سەر نەهێنێ با ئیزنی بدەین!

ئەو رۆژە حەساینەوە. مەفرەزەکەم ئیزن دا و، خۆم لە گەڵ بەرپرسەکانی مەڵبەند چوم بۆ قۆپی قەرەداغ. لەوێ لە گەڵ ئەندامانی مەڵبەند، سەرتیپەکان، بەرپرسی کەرتەکانی رێکخستنی کۆمەڵە و لیژنەی ناوچەکانی شۆڕشگێران.. کۆبومەوە. باسی هەلومەرجی سیاسی جوڵانەوەی کوردم لە دەرەوە بۆ کردن. گفتوگۆی زۆرمان کرد و پرسیاری زۆریان لێ کردم. لەم کۆبونەوەیەدا دەربارەی روخانی رژێمی عیراق و جەنگی عیراق و ئێران، بە راشکاوی بیروڕای خۆمم بۆ رون کردنەوە کە رژێمی عیراق ناروخێ و شەڕی عیراق ئێرانیش ئەوەستێ.

لە قۆپی چەند رۆژێ مامەوە. بە ئۆتۆمۆبیل لە گەڵ شێخ جەعفەر و مەحمود سەنگاوی و وەهاب چوینە دێ ی ژاڵە و، لە دەربەندی باسەرە راوەماسیەکی کەم دەسکەوتمان کرد و، هەر بە سەیارە چوینە سەر جادەی چەمچەماڵ ـ سلێمانی و بە تاریکیی پەڕینەوە بۆ سەر زێ. لای حەسۆی قادر داود بوین بە میوان. حەسۆ پێشمەرگەیەکی باش و ئازا بو، سەردەمێک فەرماندەی تیپی ٢٥ ی خاڵخالان بو، وازی لە پێشمەرگایەتی هێنا بو، خەریکی کشتوکاڵ بو، لە ئەنفال دا گیرا و بێ سەروشوێن رۆیشت. هەمان شەو چوینە گەڕاو و بۆ ئێوارەی رۆژی دوایی وەهاب پەڕینەوەی لە جادەی دوکان سلێمانی بە سەیارە رێکخست بو. گەیشتینە خڕی زێویە و مێرگەپان و بە دابان دا گەیشتمەوە سەرگەڵو و، بە پێ شۆڕ بومەوە بۆ بەرگەڵو کە ماڵ و بارەگاکەمی لێ بو.

بە خێرهێنانەوەی بەعسییانە

ئازاد هەورامی کە لێپرسراوی مەڵبەندی بادینان بو، داوای لە بێتەلەکەی من کرد بو کاتێک دیاری بکا بە بێتەل قسەی لە گەڵ بکەم. پێش نیوەڕۆی رۆژی ٣ ی ئەیلولی ٨٧ قسەم لە گەڵ کرد. تا ئەو کاتە عیراق نەیزانی بو گەیشتومەتەوە بەرگەڵو، کە دڵنیا بو، لە عەسرەکەی دا تۆپبارانی کیمیاییان کردین. لە ماوەی ٤٥

دەقیقەدا ٧٥٠ بۆمبای ٥٠ کیلۆییان تێ گرتین.

مەحمود سێدەری، کە یەکێ بو لە فەرماندەی کەرتەکانی تیپی ئاسۆس، لە گەڵ کورێکی هەرزەکاری، کە ئەویش لە گەڵ خۆی پێشمەرگە بو، هات بونێ بۆ بەخێرهێنانەوەی من. پاش تاوێ هەستا و خواحافیزی لە من کرد، بگەڕێتەوە بەری مەرگە. لە چونە دەرەوەدا توشی شێخ محەمەد بوبو. شێخ محەمەد پورزای حەمە تۆفیق بو. داوای لێ ئەکا لە گەڵی بچێ بۆ لای حەمە تۆفیق بۆ ئەوەی نامەیەکی بۆ نیشێ بۆ بنوسێ. شێخ محەمەد لە گەڵی ئەچێ. حەمە تۆفیق لەو کاتەدا میوانێکی لە لا ئەبێ. میوانەکە نقیبی شرطە ئەمیری کەریم چاوشین بو. شێخ محەمەد و مەحمود سێدەری و کورەکەی ئەچن بۆ لای حەمە و، حەمە بە خێرهاتنیان ئەکا. مەحمود سێدەری کارەکەی بۆ حەمە باس ئەکا و داوای لێ ئەکا نامەیەکی بۆ بنوسێ. حەمەیش بۆ قەڵەم و کاغەز هات بۆ ئۆفیسەکەی من کە بە تەنیشتماڵەکەی ئەوەوە بو. لەو کاتەدا تۆپبارانی کیمیایی دەستی پێ کرد. یەکەمین گوللە لەو ژورەی دا کە میوانەکانی حەمە تۆفیقی لێ دانیشت بو. هەر لەوێ دا نەقیب ئەمیر و مەحمود سێدەری و کورەکەی کوژران، شێخ محەمەدیش بە سەختی بریندار بو، پاش یەکدو ڕۆژ بە ئازارێکی زۆرەوە مرد. حەمە تۆفیقیش ڕێکەوت ڕزگاری کرد.

ئەم تۆپبارانە، هەوای بەرگەڵوی وەها بۆگەن و زەهراوی کرد بو، بە ناچاری هەمو بارەگاکانیان تا چەند ڕۆژێ چۆڵ کرد و، زۆری جلوبەرگ و کەلوپەل و خواردن کە لە بارەگاکانی ئەوێ دا بون، لە بەر ئەوەی زەهراوی بوبون فڕێ دران.

هێرشەکانی جەیشی عیراق بۆ سەر شاخەکانی چوارتا تا ئەهات بەهێزتر ئەبو. تۆپبارانی کیمیایی ناوچەکە بوبو بە ڕوداوێکی ئاسایی ڕۆژانە. فڕۆکەی جەنگی دەستی لە دێهاتەکانی ناوچەکە نەئەپاراست. پێشمەرگە بەرگرییەکی ئازایانەیان ئەکرد، هێزەکانی عیراق، ئەگەرچی زۆر بە خاوی پێشڕەوییان ئەکرد، بەڵام هەر لە پێشکەتن دا بون.

سەفەری مام جەلال

ئێران مام جەلالی دەعوەت کرد بۆ دیتنی (سەرانی قەوم) لە تاران. لە حەفتەی یەکەمی تشرینی دوەمی ٨٧ دا چو بۆ تاران. گرنگترین ئامانجی ئەم سەفەرە گفتوگۆ بو لە گەڵ کاربەدەستانی ئێران دەربارەی ئیمزا کردنی پەیمانێکی سیاسی لە نێوان ئێران و یەکێتی دا سەبارەت بە چەند مەسەلەی گرنگ، لەوانە:

١. پشتیوانی سیاسی حکومەتی ئێران لە خەباتی گەلی عیراق و سەلماندنی

ئازادی گەلی عیراق لە هەڵبژاردنی جۆری ڕژێمی سیاسی حوکمڕانی خۆی دا.
٢. پشتیوانی سیاسی خەباتی گەلی کورد لە عیراق دا بۆ هێنانە دی مافە نەتەوەییەکانی.
٣. ڕەنگدانەوەی پشتیوانی ئێرانی لە خەباتی گەلی کورد و گەلی عیراق لە کۆڕ و کۆمەڵە دیپلۆماسی و دەوڵەتیەکان دا.
٤. بەرامبەر بەوە درێژە بدرێ بە شەڕ و، هیچ لایەک بە تەنیا بۆی نەبێ شەڕ لە گەڵ عیراق ڕابگرێ، یان گفتوگۆی لە گەڵ بکا.
دوای ئەوەی مام جەلال ئەم گفتوگۆیەی تەواو کرد ئەبو بگەڕێتەوە کوردستان.
لەو کاتەدا هەندێ لە دەسەڵاتدارانی بڕیار بە دەستی ئێرانی نائومێد بوبون لە سەرکەوتنی سپایی بە سەر عیراق دا و، بۆچونێکی بە هێزیان تێ دا پەیدا بوبو، کە درێژە پێ دانی جەنگی عیراق ئێرانی بە کارێکی بێ هودە دائەنا و، زەمینەیان بۆ ئەوە خۆش ئەکرد کە شەڕ ڕابگرن.
کاربەدەستانی ئێرانی ڕاستەوخۆ پێشنیارەکەی یەکێتییان دەربارەی پەیمانی سیاسی ڕەت نەکردەوە، بەڵام بیانوی زۆریان هێنایەوە بۆ ئەوەی سەر نەگرێ و سەرەنجام بە هیچ نەگەیشت.
مام جەلال درێژەی بە سەفەرەکەی دا، لە تارانەوە بۆ شام و، لە شامەوە بۆ ئەوروپا، بە سەری دا لەشکرکێشیی ئەنفالی ١ دەستی پێ کرد.
سالیۆم
بەعس بە ڕێگای جۆراوجۆر هەوڵی لە ناو بردنی دوژمنەکانی ئەدا، یەکێ لەو ڕێگایانە دەرمانخواردکردن بو بە زەهری (سالیۆم). سالیۆم هەمان زەهرە کە کورد پێ ی ئەڵێ (مەرگەموش) و بۆ کوشتنی مشک بە کار هێنراوە. چەند جارێ لە بەغداد ئەم زەهرەیان دا بوً بە دوژمنەکانیان و بەوە کوشت بویانن. سالیۆم ڕەنگ و بۆن و تامی نییە، لە بەر ئەوە بە ئاسانی تێکەڵاوی خواردن و خواردنەوە ئەکرێ و، ئەخورێ بێ ئەوەی کابرا بە خۆی بزانێ تا نیشانەکانی دەرئەکەوێ. ماوەیەک لەوە پێش هەر بەم زەهرە کادرێکی تیپی ٢١ ی کەرکوک بە ناوی وریا سوریان دەرمانخوارد کرد و مرد.
بە هۆی دەزگای ئەمنەوە یەکێکیان ڕاسپارد بو زەهر بکاتە خواردنی مستەفا چاوڕەشەوە. ئەو کاتە مستەفا ماڵەکەی لە ناوەژێ بو، سەرپەرشتی تیپەکانی پێشمەرگەی ئەو ناوچەیەی ئەکرد و، هەمیشە ماڵەکەی قەرەباڵغ بو. ڕۆژێکیان چەند میوانێکی ئەبێ و فرسەتی لێ ئەهێنن. هەمان ڕۆژ لەوانەی کە لەو سفرە و

خوانەدا بەشداری خواردن و خواردنەوەی ماستاو بون، دایکی مستەفا، بێستونی مەلا عومەر، کچێکی مەلا موحەڕڕەمی مەرگەیی مردن و، مستەفا چاوڕەش خۆی و کچێکی خوشکەزای، د. مەحمود عوسمان و عەدنان موفتی کە بۆ سەردان هات بونەوە کوردستان، لە گەڵ د شوان، سامی شۆڕش، ئەوانیش نیشانەکانی سالیۆمیان لێ دەرکەوت و مردن هەڕەشەی لێ ئەکردن.

مستەفا و سامی نێردران بۆ ئێران و دواتر چون بۆ لەندەن بۆ چارەسەر، عەدنان و د شوان لە ئێران و، د مەحمودیش لە بەرگەڵو چارەسەر کران. بەڵام د مەحمود، ئەگەرچی داوای زۆری لێ کرا بۆ تەداوی بچێ بۆ دەرەوە، بڕیاری دا نە بچێ بۆ ئێران و نە بچێ بۆ دەرەوە، بەڵکو لە کوردستان بمێنێتەوە و، داوای کرد ئەگەر مرد (بەیان) ێکی باشی لە سەر دەربکرێ. بۆ خۆشبەختی دەرمانەکانی بۆ پەیدا کرا خۆی تەداوی خۆی کرد و، هەم ئەو و هەم ئەخۆشەکانی تر لە مردن قوتار بون.

*

ی ن ک لە شوباتی ۱۹۸۸دا

لە شوباتی ۱۹۸۸دا ی ن ک بە کردەوە دەسەڵاتداری سەر ئەرزی کوردستانی عیراق بو، دەستی چالاکییەکانی ئەک هەر ئەگەیشتە ناو شارەکانی هەولێر، کەرکوک، سلێمانی، بەڵکو لە ناو موصڵ و لە نزیک تکریت و بەعقوبەش دەستی ئەوەشاند. داوودەزگاکانی بەمجۆرە بون:

مەکتەبی سیاسی،

کە بەرزترین دەسەڵاتی بڕیاردان بو لە ناو یەکێتی دا لە نێوان دو کۆبونەیەی کۆمیتیەی سەرکردایەتی دا پێک هات بو لە: جەلال تاڵەبانی، سکرتێری گشتی و، نوێنەرانی شۆڕشگێران: د فوئاد مەعصوم، ناظم عومەر و، نوێنەرانی کۆمەڵە: فەرەیدون عەبدولقادر و، من.

کۆمیتەی سەرکردایەتی،

کە بەرزترین دەسەڵاتی بڕیاردانی سیاسی بو لە ناو یەکێتی دا و، ساڵی چەند جارێ کۆ ئەبوەوە بۆ هەڵسەنگاندنی هەلومەرجی کوردستان و، ڕێکخستنەوەی کاروباری یەکێتی و دەزگا سەرکردەیی و، مەڵبەندەکانی پێک هات بو لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی، لە گەڵ:

نوێنەرانی کۆمەڵە: کۆسرەت ڕەسول، جەبار فەرمان، عومەر عەبدوڵلا، قادری حاجی عەلی بەگ، حەمە تۆفیق، ئازاد هەورامی (دوایيتر شەهید بو)،

حەسەن کوێستانی (دواییتر شەهید بو) و ئیحتیاتەکانی: عومەر فەتاح، د. خەسرەو خاڵ (دواییتر کۆچی دوایی کرد)، دلێر ئەحمەد شوکری.

نوێنەرانی شۆڕشگێران: عەبدوڵلا عومەر، دارا حەفید، شەوکەتی حاجی مشیر، چەتۆ حەویزی، شێخ عەلی تاڵەبانی، (د کەمال فوئاد و عومەر مستەفا لە ئەوروپا بون) و، ئیحتیاتەکانی: عەبدولکەریم حاجی کاکە حەمە و شێخ محەممەدی سەرگەڵو.

کۆمەڵە و شۆڕشگێران، لە کاروباری ڕێکخراوەیی دا هەردوکیان سەربەخۆ بون، هەر لایەک سەرکردایەتی و دەزگای ڕێکخستن و، ڕێکخستنی جیاواز و، (ئۆرگان) ی تایبەتی خۆی هەبو.

دەزگای ڕاگەیاندن،

پێک هات بو لە: ئەرسەلان بایز، یوسف زۆزانی، ئازاد چالاک. مام جەلال خۆی سەرپەرشتی ئەکردن و، جگە لە ڕێنمایی بەردەوام، زۆر جار وتار و لێدوانی بۆ ئەنوسین. دەزگای ڕاگەیاندن کە هۆیەکانی بیستن و خوێندنەوەی بۆ ڕای گشتی خەڵکی کوردستان و عیراق دابین ئەکرد، لە جوڵانەوەکەدا گرنگییەکی تایبەتی هەبو و، کەڵکی لە چەند هۆیەکی ڕاگەیاندن وەرئەگرت، لەوانە:

ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان، کە هەمو ڕۆژێ، بەیانیان و ئێواران، بەرنامەکانی بە کوردی و عەرەبی بڵاو ئەکردەوە. هەواڵەکانی کوردستان و عیراقی بە تەڕ و تازەیی بە گوێگرەکانی ئەگەیاند. هەر بە هۆی ئەم ڕادیۆیەوە هەندێ جار ڕێنمایی نهێنی و وەڵامی پەلەی ڕێکخراوە نهێنییەکانی شارەکان بڵاو ئەکرایەوە.

(ڕێبازی نوێ) بە کوردی و (الشرارە) ی بە عەرەبی مانگانە دەرئەکرد. جگە لە نامیلکەی جۆراوجۆر و بەیان و هەندێ جار کتێب.

بنکەی ڕادیۆ و چاپخانە و، هەمو کادر و کارکەر و پێشمەرگەکانی دەزگای ڕاگەیاندن و، ماڵ و خێزانەکانیان، لە بەر گەڵو بو. کادری نوسین و تەکنیکی و پێشمەرگەکانی ڕاگەیاندن بەرەوژوری ۲۰۰ کەس بون. دوژمن سەری کرد بوە سەریان، هەمیشە و لە هەر کوتییەک بونایە، لە بەر بۆردومانی فڕۆکە و تۆپباران دا بون.

دەزگای دارایی،

پێکهات بو لە لێپرسراوی دارایی مەڵبەندەکان، ناظم عومەر سەرپەرشتی ئەکردن. بارەگای سەرەکی لە قاسمەڕەش بو. دەزگای دارایی بەرپرسی ژیاندنی پێشمەرگە و و خەرجی بارەگاکان و شەڕەکان و، ژیاندنی خێزانی هەندێ لە ماڵە

شەهیدان بو. سەرچاوەی سەرەکی داهاتەکانی بریتی بو لە: نوقتەی گومرگی سەر سنورەکانی ئێران و، ئەو باجەی لەو کۆمپانیا بیانییانە ئەسێنرا کە لە کوردستان دا کاریان ئەکرد، لە گەڵ باجی ناوخۆی کوردستانی عیراق و، هەندێ یارمەتی کەمی دەوڵەمەندەکان.

بەشی (موخابەرە)

ڕاستەوخۆ بەسترا بو بە مەکتەبی سیاسیەوە. بەختیار مستەفا بە ڕێوەی ئەبرد و، پشکۆ عەبدولخالق لێپرسراوی (وەرشە) ی چاککردنەوەی بو. ئەم بەشە سەرپەرشتی ٥٢ ئێستگەی بێتەلی ئەکرد کە هەمو دەزگاکان و مەڵبەندەکان و تیپەکانی لە سەرانسەری کوردستانی عیراق دا بە یەکەوە ئەبەست و، هەمو ڕۆژ بە لایەنی کەمەوە ١٦ جار و لە کاتی پێویست دا ٢٤ جار پێوەندییان لە گەڵ یەک ئەکرد. کارکەرانی بێتەل، چونکە کۆدی بروسکەکانیان لە لا بو، ئەبو کەسانی ئەمین و، چونکە دەزگای (استمکان) ی عیراق بە ئاسانی ئەیدۆزینەوە و بۆردومانی شوێنەکانی ئەکردن ئەبو وریا و لە خۆبڕاو بن. هەر لەو چەند مانگەدا چەند کەسێکیان لێ شەهید بو.

نوێنەرایەتی یەکێتی لە ئێران و سوریا

بنکەی سەرەکی نوێنەرایەتی ئێران، لە کوردستانی عیراق لە یاخسەمەر بو. دانای ئەحمەد مەجید و، شێردڵ حەوێزی، ئەفسەری پێوەندی بون. بنکەی نوێنەرایەتی یەکێتی یش لە ئێران، لە سەقز د. کەمال خوشناو لێپرسراوی و، عەلی کەمال یاریدەدەری و، لە تاران ڕەفعەت عەبدرەحمان لێپرسراوی و موشیر حەمە غەریب یاریدەری بو. د. خەسرەو خاڵ لێپرسراوی بنکەی نوێنەرایەتی ی ن ک بو لە شام.

مەڵبەندەکان

سەرکردایەتی یەکێتی، کوردستانی عیراقی دابەش کرد بو بەسەر ٤ مەڵبەندا. مەڵبەند حکومەتێکی پچوک بو لە سنوری ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی دا.

نەخۆشخانەیەکی ناوەندی لە بەرگەڵو و، هەمو مەڵبەندێکیش نەخۆشخانەی تایبەتی خۆی و دەستەیەک پزیشک و برینپێچی هەبو. داوودەرمان و (اشعە) و ژوری نەشتەرکاریی تێ دا بو. لە نەخۆشخانەکان دا هەمو کەس بەبێ جیاوازی بە خۆڕایی تیمار ئەکرا. لە نەخۆشخانەی ناوەندی بەرگەڵو: د. شوان، د. هەڵۆ، د. هێرش و، د. شالاو و، د. هێمن و، لە نەخۆشخانەکانی م ١: د. فایەق و، د. حەسەن و، د. جەبار، لە نەخۆشخانەکەی م ٣: د. زریان، کاریان ئەکرد.

له هەمو مەڵبەندێ دادگا هەبو بۆ لێپرسینەوەی تاوانکاران، بە تایبەتی تاوانی کوشتن و دزی. دادگاکان لە بڕیارەکانیان دا پێڕەوی قانونەکانی عیراق و، شەریعەتی ئیسلام و عورفی ناوچەییان ئەکرد. ئەندامانی دادگاکان لە دەرچوانی زانستگا قانونیەکانی عیراق بون. بە گشتی لە ناوچە ئازادەکان دا تاوانی کوشتن و دزی کەم بو. لەزیندانەکانی ی ن ک دا هەمو جۆرە ئەشکەنجە و ئازاردان و سوکایەتی پێ کردنێ، بەرامبەر بە هەمو کەس ئەگەر زۆر تاوانباریش بوایە، زۆر بە توندی قەدەغە بو. بۆ لێکۆڵینەوە و بڕیاردان لە تاوانی جاسوسی و خیانەت لە نیشتمان (دادگای بەرزی شۆرش) هەبو کە پێک هات بو لە ۲ کەسی حقوقی بە سەرۆکایەتی ئەندامێکی م س.

بۆ ئەوەی خەڵک خۆیان کاروباری خۆیان بەڕێوە ببەن و کێشە و گیروگرفتەکانی خۆیان بە لادا بخەن، لە هەمو گوندێک دا بە هەڵبژاردنی ئازاد (ئەنجومەنی ئاوایی) یان هەڵبژارد بو. ئەنجومەن جگە لە بەلاداخستنی کێشەی ناو دانیشتوانی ئاواییەکە، بە هاوکاری لێپرسراوی کاروباری کۆمەلایەتی ناوچەکە، خۆیان مشوری مزگەوت و مەلا، دامەزراندنی قوتابخانە و مامۆستا، شوێنی تیمارکردن و برینپێچ، پرد و ڕێگاوبانیان ئەخوارد. سەرەڕای ئەمانەش بە یارمەتی ی ن ک هێزێکی چەکداریان لە سەرشێوەی ڕێکخستنی پێشمەرگەیی ی ن ک بۆ (پشتگیری) لە هێزی پێشمەرگە لە کاتی بەرەنگاری هێزەکانی حکومەت دا دروست کرد بو.

مەڵبەندی ۱

بارەگاکەیان لە قۆپی قەرەداغ بو. سنوری مەڵبەندەکەیان لە هەڵەبجەوە بۆ گەرمیانی ئەگرتەوە. ڕێگای سلێمانی کەرکوک ئەبو بە سنوری جیاکردنەوەی سنوری ئەمان و مەڵبەندی ۲. قادری حاجی عەلی بەگ بەرپرسی مەڵبەند و، عومەر فەتاح هی کاروباری دارایی و، شێخ عەلی تاڵەبانی هی سیاسی و، صالح قادر هی کۆمەلایەتی و، ڕۆستەم کەرکوکی، شێخ جەعفەری قەرەداخی، ئاوات قارەمانی، بەرپرسی کاروباری پێشمەرگە بون.

تیپەکانی م ۱ و فەرماندەکانیان بریتی بون لە: ت ۵۱ ی گەرمیان، محەممەد حاجی شێخ کەریم (حەمەڕەش، دواییتر شەهید بو). ت ۵۳ ی شیروانە، عادل شوکر. ت ۵۵ ی قەرەداخ، ئەحمەد کەلاری (دواییتر شەهید بو). ت ۵۷ ی سەگرمە، مەحمود سەنگاوی. ت ۵۹ ی حەمرین، قەیصەر (هێمن). ت ۱۱ ی هەورامان، قادر کۆکۆیی (دواییتر شەهید بو). ت ۱۵ی شارەزور، جەلال کوڵکنی.

ت ١٧ ی زمناکۆ، جەمیل هەورامی. ت ٣٣ ی سورێن، کەمال شاکیر. ت ٣٥ ی کورەکاژاو، حەمە مۆریاسی. ت ٣٧ ی خەنجەرە، سەرحەدی خەلیفە یونس. تیپی مەڵبەند، عەدنان حەمەی مینا.

ڕێکخراوی ٤ ی کۆمەڵە لە سنوری ئەم مەڵبەندەدا کاری ئەکرد. بەرپرسی ڕێکخراو عومەر فەتاح و، ڕێکخراکەیان پێک هات بولە: جەلال جەوهەر، کوردۆ قاسم، کاکەڕەش، محەممەد ئەسعەد (پۆلا)، بەختیار محەممەد مەلا عیزەت، سەلاحی کوێخا، محەممەد حەمەمین، حاجی عەلی (لە ئەنفال دا شەهید بو)، کە هەریەکەیان بەرپرسی کاروباری ڕێکخراوەیی سنوری یەک تیپ بون.

شێخ عەلی تاڵەبانی، بەرپرسی مەکتەبێکی ڕێکخستن بو کە سەرپەرشتی ناوچەکانی شۆڕشگێڕانی ئەکرد، لە سنوری مەڵبەندەکەدا.

مەڵبەندی ٢

بارەگاکەیان لە سەرگەڵو بو. سنورەکەی لە پینجوینەوە درێژ ئەبوەوە بۆ سەر ئاوی زێ لە نزیک چەمچەماڵ. جادەی کەرکوک - سلێمانی لە م ١ و ئاوی زێ لە م ٣ ی جیا ئەکردەوە. دارا حەفید لێپرسراوی مەڵبەند و، عەبدولکەریم حاجی کاکەحەمە هی کاروباری سیاسی و، دلێری ئەحمەد شوکری هی دارایی و، دلێری سەید مەجید هی کۆمەلایەتی و، حامیدی حاجی غالی هی کاروباری پێشمەرگە بو.

تیپەکانی م ٢ و فەرماندەکانی بریتی بون لە: ت ٢١ ی کەرکوک، سیروانی کوێخا نەجم. ت ٢٣ی سورداش، غەریب عەسکەری. ت ٢٥ ی خاڵخاڵان ڕەهبەر سەید ئیبراهیم. ت ٢٧ کەڵکە سماق، هاوڕێ ی کاکە حەمە. ت ٣٣ ی سلێمانی، جوامێر. ت ٣٧ ی شاربازێڕ، جەمال حاجی محەممەد. ت ٤٤ ی چەکوچ، صەدرەدینی شێخ حەسەن. ت ٤٩ ی سارا، عەزیزی حاجی حەمەسەعید. ت ٤٧ ی پیرەمەگرون، جەلال محەممەد محێدین (دواییتر شەهید بو). ت ٤٣ ی ئاسۆس، عوسمان شارستێنی. ت ٦٣ جوتیاران، محەممەد ڕازانی (دواییتر شەهید بو). ت ٦٧ی مامەندە، قادری مامەند ئاغا. ت ٦١ ی کۆڕەش، محەممەدی وەتمان. تیپی مەلبەند، مستەفا سەرگەڵویی.

ڕێکخراوی ٣ ی کۆمەڵە لە سنوری ئەم مەڵبەندەدا کاری ئەکرد. بەرپرسی ڕێکخراو محەممەد تۆفیق و، ڕێکخراکەیان پێک هات بولە: ڕەفعەت عەبدوڵلا، سەیوان محەممەد، بەکر فەتاح، محەممەد سوڵتان (دواییتر شەهید بو)، مستەفا سەید قادر، سەرهەنگ ساحیبقران، بەختیار مستەفا، عەدنان شاسوار، ئەحمەد

عەبدوڵلا عەسکەری، مەحمود محەممەد ئەحمەد (مەلا فەرمان)، باپیر، کە هەریەکەیان بەرپرسی کاروباری ڕێکخراوەیی سنوری یەک تیپ بون.
عەبدوڵلا عومەر، بەرپرسی مەکتەبێکی ڕێکخستن بو کە سەرپەرشتی ناوچەکانی شۆڕشگێڕانی ئەکرد، لە سنوری مەڵبەندەکەدا.
لەبەر گرنگی ناوچەکە کە بارەگاکانی سەرکردایەتی لێ بو، وە بۆ پارێزگاری کردنی لە هێرشی دوژمن، بەکری حاجی صەفەر دانرا بو بە فەرماندەی هێزەکانی بەری کارێزە و، مستەفا چاوڕەش بە فەرماندەی هێزەکانی بەری مەرگە. مستەفا دەرمانخوارد کرا بو، لە جێگەی ئەو عەلی محەممەد عەسکەری (پچکۆل) سەرپەرشتی ناوچەکەی ئەکرد.
مەڵبەندی ٣
بارەگاکەی لە سماقولی سەروچاوە بو. سنوری مەڵبەند هەمو هەولێری ئەگرتەوە. کۆسرەت رەسول لێپرسراوی مەڵبەند و، چەتۆ حەوێزی هی کاروباری کۆمەلایەتی و، حەسەن کوێستانی (دواییتر شەهید بو) هی دارایی و، عەبدوڕەزاق محەممەد (دواییتر شەهید بو) هی کاروباری سیاسی و، سامان گەرمیانی و جەلال عەبدولقادر هی کاروباری پێشمەرگە بون.
تیپەکانی م ٣ و فەرماندەکانی بریتی بون لە: ت ٨٧ ی قەرەچوخ، مام غەفور. ت ٨٦ ی دەشتی هەولێر، ڕێباز (دواییتر شەهید بو). ت ٧٤ ی باڵەک، ئیبراهیم حاجی کوێخا ئەحمەد (دواییتر شەهید بو). ت ٧٨ ی کاروخ، حسێن مەولود (دواییتر شەهید بو). ت ٩٣ ی کۆیە، بەکر مستەفا. ت ٩٩ ی بیتوێن، تۆفیق کانی وەتمانی. ت ٩١ ی سەفین، سەفینی مەلاقەرە. ت ٩٠ ی باواجی، جەنگی فەقیانی. ت ١٢ ی سۆران، سەعیدی حەمە زیاد. ت ١٩ی کوڕەک، عەبدوڵلا موصلیح. ت ٨٣ ی هەورێ، کاکەجوان. ت ٨٥ ی بەڕانەتی، تەحسین کاوانی (دواییتر شەهید بو).
لە سنوری م ٣ دا دو ڕێکخراوی کومەڵە کاریان ئەکرد.
ریکخراوی ١ عەبدوڕەزاق محەممەد بەرپرسی و، ڕێکخراوەکەیان پێک هات بو لە: حەیدەر ئیسماعیل (ڕێبوار)، هوشیار کەریم (دواییتر شەهید بو)، طەلعەت خدر، دڵشاد (ناسراو بە حاکم شۆڕش)، سەیفەدین عەلی، بەکر ئەحمەد، کە هەریەکەیان بەرپرسی کاروباری ڕێکخراوەیی سنوری یەک تیپ بون.
ڕێکخراوی ٢ شاخەوان عەباس بەرپرسی و، ڕێکخراوەکەیان پێک هات بو لە: عەبدولکەریم مامەند (مەلا خدر)، بەهرۆز حەمە سالح (شوان)، خدر عومەر

(بێستون) ،عەبدولکەریم ئەحمەد (عەول) ، دڵشادی مەلا عەلی، کە هەریەکەیان بەرپرسی کاروباری ڕێکخراوەیی سنوری یەک تیپ بون.

چەتۆ حەوێزی، بەرپرسی مەکتەبێکی ڕێکخستن بو، کە سەرپەرشتی ناوچەکانی شۆڕشگێرانی ئەکرد، لە سنوری مەڵبەندەکەدا.

مەڵبەندی ٤

ئەم مەڵبەندە لە دوای ئاشتبونەوە لە گەڵ پ د ک پێک هات. لە مەڵبەندەکانی ترەوە پێشمەرگە و کادریان بۆ ئەنارد. مەڵبەندەکەیان لاواز بو. هێزەکانیان کەم بو. پ د ک یش نەی ئەهێشت پەرە بسێنن و زیاد بکەن. زۆر جار تەنگیان پێ هەڵ ئەچنین. تەنانەت جارێکیان ناچار بوین ئاگاداری لقەکانی سلێمانی و هەولێر و کەرکوک بکەین، ئەگەر لقی بادینانی ئەوان ڕەفتاری خۆیان لە گەڵ م ٤ باش نەکات، ئەوا ئێمە مەڵبەندەکەی خۆمان لە بادینان ئەکێشینەوە، ئەوسا ئەبێ ئەوانیش ئەو ناوچانە چۆڵ بکەن. هێزەکانی پ د ک ئەو زەمانە کەم بون، هەمویان تازە لە ئێرانەوە هات بونەوە.

لە پێش دا ئازاد هەورامی بەرپرسی م ٤ بو، دوای ئەو عومەر عەزیز بو.

پچوکترین یەکەی پێشمەرگە (مەفرەزە) بو. (مەفرەزە) پێک ئەهات لە ٥ - ١٥ پێشمەرگە. هەر ٣ - ٥ مەفرەزەش یەک (کەرت) و هەر ٣ - ٥ کەرتیش یەک (تیپ) یان پێک ئەهێنا. تیپەکانی پێشمەرگە ژمارەی هەندێکیان ئەگەیشتە ٥٠٠ پێشمەرگە. چالاک و کارامە و ئازا بون. کە بانگ ئەکران بۆ شەڕ زۆر بە زویی کۆ ئەبونەوە.

*

هاتوچۆی هالیکۆپتەری ئێرانی

ئەو پەیمانە سیاسیەی کە یەکێتی پێشنیاری کرد بو لە لایەن ئێرانەوە قوبوڵ نەکرا. ئێران لە ناو خۆیان دا کێشەیان هەبو، باڵێکی بەهێزی ناو دەزگای بڕیاردان ئەیویست کۆتایی بە شەڕ بهێنێ و، باڵێکی بەهێزی تریان ئەیویست درێژە بە شەڕ بدا و، بۆ ئەو مەبەستە هەوڵیان ئەدا یەکێتی یش لە شەڕەوە بگلێنێ، چ بە هەندێ کاری هاوبەش و، چ بە هەندێ کاری یەکلایەنی یەکێتی.

زستانی ٨٧ - ٨٨ زۆر سەخت بو. بەفر و باران بەردەوام ئەباری. ئەوەیش کاری ئەکردە هاتوچۆ و جموجوڵی پێشمەرگە. ئەو ماوەیە چالاکی کەم بوبوەوە بە تایبەتی زۆر ئەبو هێزێکی گەورەمان لە سەرکردایەتی کۆ کردبوەوە بۆ ئەوەی کارێکی هاوبەش هاوزەمان لە گەڵ هێزەکانی ئێران ئەنجام بدەین و، ئێرانیەکان بە بیانوی

ئاشکرابونی کارەکەوە هەڵیان وەشاندبووەوە و، ئیمەش هێزەکانی خۆمان بڵاوە پێ کرد بو. ئێرانیەکان چەند جارێ ئەیان دا بە گوێمان دا کە ئاخۆ لە بەر هۆی سیاسی چالاکیەکانمان کەم بۆتەوە و ئامادەی کاری هاوبەش نین لە گەڵ ئەوان یان لە بەر سەختی زستان و، دژوارپی ئەنجامدانی کارەکەیە؟ چەند جارێ ئەیان دا بە گوێ مان دا کە ئاخۆ ژێر بە ژێر موفاوەزەمان لە گەڵ عیراق دا هەیە. هەمان پرسیاریان لە تاران لە نوێنەری یەکێتی ڕەفعەت عەبدوڕەحمان و لە سەقز لە نوێنەری یەکێتی د. کەمال کرد بو. لە بەر ئەوەی کە بە ڕاستی هیچ جۆرە پێوەندیەکی ژێر بە ژێر یا ئاشکرا لە نێوان ئێمە و عیراق دا نەبو، ئێمە ئینکارمان ئەکرد، ئەوان باوەڕیان نەئەکرد یا نەیان ئەویست باوەڕ بکەن و ئەیانوت گوایە لێیان ئەشارینەوە. وەکو دوایی دەرکەوت، لەو بەینەدا، د موکەڕڕەم تاڵەبانی هەندێ نامەی لە بارەی گفتوگۆوە بۆ سەرکردەکانی چوار حیزب نوسی بو، بەڵام ئەو کاغەزەی بۆ مام جەلالی نوسی بو، بە دەستی ئێمە نەگەیشتبو و، لێ ی ئاگادار نەبوین. مام جەلال خۆیشی لە کوردستان نەبو کاغەزەکەیشی پێ نەگەیشت بو. بەڵام کۆپی یەکێ لەو کاغەزانەی بۆ سکرتێری یەکێ لەو حیزبانەی نوسی بو دەس ئێرانیەکان کەوت بو. ئەوان گێچەڵی شتێکیان پێ ئەکردین کە ئێمە ناگامان لێ ی نەبو.

ئەم مشتومڕە گەیشتە ڕادەیەک کە بیرمان لەوە کردەوە نوێنەرایەتی یەکێتی لە ئێران و بریندارەکان بکێشینەوە و داوا لە ئێرانیش بکەین ئەوانیش نوێنەرەکانی خۆیان لە کوردستانی عیراق بکێشنەوە و، پێوەندێ دوقۆڵی ڕابگرین. د. مەحمود عوسمان کە لەو کاتەدا دەرمانخوارد کرا بو، لە بەرگەڵو بو، ئەویش ئاگاداری کێشەکە بو، لە زۆری کۆبونەوەکانی سەرکردایەتی یەکێتی دا بەشدار ئەکرا و پرسی پێ ئەکرا. بۆ باسی ئەم کێشە دروستکراوە فەرەیدون چو بۆ گفتوگۆ بۆ ئێران.

لە پڕ ئاگاداریان کردین کە بە هالیکۆپتەر وەفدێکی ئێرانی دێن بۆ گفتوگۆ بۆ بەرگەڵو. ڕۆژی ٣٠ ی کانونی دوەمی ٩٨٨ هالیکۆپتەری ئێرانی لە بەر گەڵو نیشتەوە و وەفدەکەی لێ دابەزی. ئەوە یەکەمین جار بو ئێران هالیکۆپتەر بۆ مەبەستێکی وەها بە کار بهێنێ. کە دانیشتین لە گەڵیان ئێمە کەوتینە گلەیی. ئەوان وتیان ئێمە بۆ گلەیی نەهاتوین، بەڵکو هاتوین بۆ گەرمکردنەوەی پێوەندیەکان.

چەند کەسێ لە بەرپرسەکانیان لە یاخسەمەر مانەوە و، بەڵێنیان دا کە درێخی نەکەن لە یارمەتی دانی یەکێتی دا و، لە بەر ئەوەی هەمو ڕێگاکان بەفر گرت بوی هاتوچۆکردن و گوێزانەوە بە وڵاخ نەئەکرا، بە هالیکۆپتەر کەوتنە هێنان و

گوێزانەوەی کەلوپەل و ، هەمو ڕۆژێ چەند جارێ ئەهاتن و ئەگەڕانەوە. تەنیا سودی ئێمە لەم هاتوچۆیە ڕەوانەکردنی بریندارەکانمان بو. بەلام هاتوچۆی ڕۆژانەی دەیان هالیکۆپتەری ئێرانی بۆ سەرکردایەتی یەکێتی، کاربەدەستانی عیراقی زۆر ترساند بو. وەکو (عقیدرکن ولید) بەڕێوەبەری بەشی سێهەمی ئیستیخباراتی عەسکەری، کاتی گفتوگۆ لە بەغداد بۆی باس کردم، یەکێ لە هۆکانی پەلەکردن لە هێرشی ئەنفال، ئەو هاتوچۆ زۆرە بو کە هالیکۆپتەرەکانی ئێران بۆ بەرگەلویان ئەکرد. ئەوان وایان زانی بو ئێران چەکی ستراتیجی و گرنگ و کاریگەر و پسپۆڕ و شارەزا ئەگوێزێتەوە بۆ ناوچەکە. ڕاستیەکەیشی ئەوە بو بە زۆری کەلوپەلی بێ نرخی وەکو مەسینە، جزمە، بەتانی، خواردنی قوتو... یان ئەهێنا و ، لە هاتوچۆی ڕۆژانەی هالیکۆپتەرەکانیان مەبەستێکی سیاسی و مەبەستێکی سپاییان هەبو.

مەبەستی سیاسییان، تێکدانی (مبادرە) کەی د. موکەڕەم تالەبانی بو کە هێشتا لە سەرەتادا بو، لە ڕاستی یش دا وەهایان تێک دا هەرگیز هیچی لێ سەوز نەبو.

مەبەستی سپاییشیان، ڕاکێشانی هێزەکانی عیراق بو بۆ ئەو ناوچەیە، لە ڕاستی یش دا زیاتر لە ٢٠ لیوای جەیشی عیراق ڕاکێشران بۆ ئەم مەیدانە.

■

هێرشەکانی ئەنفال

دەزگا جاسوسییەکانی عیراق دزەیان کردبو بۆ ناو دەزگا دەسەلاتدارە بەرزەکانی ئیران. بە وردی لە توانا و نیاز و بڕیاری پێشەکی ئێران ئاگادار بون. صەددام و سەرکردایەتی بەعس دلنیا بون کە: سالی ١٩٨٨ ئێران لە مەیدانی جەنگ دا تەواو بوە، لە بەر ئەوە بەشیکی گرنگی تەقەلای جەنگیی خۆیان بۆ کورد تەرخان کرد و ، کەوتنە جێبەجێ کردنی زنجیرەی لەشکرکێشییەکانی (ئەنفال) کە جولانەوەی چەکداری کوردیان شکاند.

بۆسەیەکی سەرنەکەوتو

لە پێش دەس پێ کردنی هێرشەکەدا، لە سەرچاوە تایبەتییەکانی خۆمانەوە هەوالمان پێ گەیشت بو، کە عیراق لە ڕێگای ئاگاداری ئیستیخباراتی خۆیەوە دلنیا بوە لەوەی ئێران توانای هێرشی گەورەی نەماوە و ، نیازی هیچ هێرشێکی گەورەی نیە. بۆیە ئەتوانن بێ ترس بەشێکی هێزەکانیان لە جەبهەکانی عیراق - ئێران بکێشنەوە و ، پەلاماری بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن ک بدەن. هەندێ لەو بروسکانەی پێمان ئەگەیشتن ڕاستەوخۆ لە (دیوان الرئاسە) وە ئەنێردران بۆ

سەرکردایەتی هێزەکانی جەیش.

بۆ پەکخستنی هێرشەکانی عیراق زنجیرەیەک چالاکی پێشمەرگەیی لە سەر جادە گشتیەکان ئەنجام درا. لە ناو ئەوانەدا یەکێکیان لە هەمویان گرنگتر بو.

پێش دەس پێ کردنی هێرشەکان هەندێ لە ئەندامانی (القیادە العامە للقوات المسلحە) لە گەڵ چەند قائید فەیلەق و قائید فیرقەیەک کە ئەبو ئەخشەی هێرشەکە جێبەجێ بکەن بۆ دارشتنی دوا دێرەکانی ئەخشەی ئەنفال هاتنە ناوچەکە لە کاتی گەرانەوەدا لە سەر جادەی دوکان سلێمانی بۆسەیەکیان بۆ دانرا. لە بەر ئەوەی هەمویان ئەفسەری پلە بەرز و، هەر یەکەیان (حمایە) ی خۆی لە گەڵ بو کاروانەکەیان نارێک و پێک بو. بەرایی هێزەکەیان کە ئەگاتە نزیک بۆسەکە، جاشێک لە رەبیئەیەکی نزیک جادەکە بە راکردن ئەیانگاتێ و ئەڵێ ٥٠ (مخرب) بۆسەیان بۆ داناون بگەرێنەوە. کابرای ئەفسەر تا ئاگاداری کاروانەکە ئەکا بگەرێنەوە بەرایی هێزەکە ئەگاتە ناو بۆسەکە. چەند سەربازێ ئەکوژرێ و لۆریەکیان لێ ئەگیرێ بەلام کاروانەکە بە سەلامەتی بەر لەوەی بگاتە ناو بۆسەکە ئەگەرێتەوە دواوە. وەکو لە کاتی گفتوگۆکانی ٩١ دا لە بەغداد عقیدرکن ولید، کە جاشەکە ئەمی وریا کرد بوەوە و، دواتر وەکو فریق اول رکن نزار خزرجی لە سەفەرێکی لەندەنی دا بۆیان باس کردم ئەگەر بکەوتنایەتە ناو بۆسەکەوە لەوانە بو ئەخشەی ئەنفالی ١ بە کوشتنی ئەمانە بە تەواوی پەکی بکەوتایە.

ئامانجی یەکەمین هیرشی ئەنفال پەلاماردانی بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن ک بو. عیراق لە کۆتایی کانونی دوەم و سەرەتای شوباتی ١٩٨٨دوە کەوتە مۆڵدانی هیزەکانی لە ناوچەکانی بناری گویژە، جادەی سورداش، دەشتی مەرگە، کارێزە. جگە لەوەی (معسکر) ەکانی سەلام و ساردلوی پر کرد بو. بە هەزاران خێوەتی هەڵدا بو. سەدان تانک و لولە تۆپی ساز دا بو.

*

دەس پێ کردنی هێرشەکان

چواردەوری بارەگاکانی سەرکردایەتی کە درێژاییەکەی نزیکەی ٧٢ کلم بو بە سەنگەری پێشمەرگە قایم کرا بون. لە لای رۆژئاوایە: شاخی ئاسۆس و گەورە قەلا و، بەرزاییەکانی سێدەر و شارستێن و قەڵەم پاشا و دۆڵ مازەڵە لە زنجیرەی شاخی ژیلوان، لە لای خوارویەوە شاخەکانی دابان و هەلاج و کەڵکی قزلەر و دۆڵەروت لە زنجیرەی چەرماوەند و قووڵەپوشینە و قووڵەسەوز و زێوێ لە شاخی پیرەمەگرون و، لە لای رۆژهەلاتییەوە شاخەکانی خەجەلەرزۆک، دوتوێ، دوبرا، پیر بایز، پیر

ئەلیاس، کوێرەنگ، قایم کرا بون. جگە لە هێزەکانی سەرکردایەتی و تیپەکانی مەڵبەندی ٢ بەشی زۆری هێزەکانی م ١ و م٣ ش بانگ کرا بون بۆ بەشداری لە پاراستنی ناوچەکەدا، ژمارەی ئەو پێشمەرگانەی لە سەنگەردا دامەزرێنرا بون نزیکەی ٢،٥٠٠ کەس بو.

شەوی ٢٢ - ٢٣ ی شوباتی ٩٨٨ بۆمبارانی خەستی کیمیایی دەستی پی کرد. لە ئەنجامی ئەم بۆمبارانەدا چەند کەسێ کوژران لەوانە خێزانێکی گوێزیلەیی کە پارێزگاری عەمارێکی چەکیان ئەکرد لە ئەشکەوتەکەی گوێزیلە. نزیکەی ٢٠٠ کەسیش لە دانیشتوانی ناوچەکە و پێشمەرگە بریندار بون. د. هەڵۆ بەڕێوەبەری ئەخۆشخانەی ناوەندی، بەیانی زو (تەعلیمات)ێکی دا بە هەمو ئێستگاکانی بێتەلی بارەگاکان و بە ئیستگای ڕادیۆ دەربارەی جۆری خۆپاراستن و (اسعافاتی اولی) بۆمبارانی کیمیایی.

بە دوای چەند سەعاتێ بۆمباران دا بۆ دوای نیوەڕۆ پیادەی جەیش دەستیان کرد بە هێرش لە چەند لایەکەوە: هێزێک لە مێرگەپانەوە بەرەو شەدەڵە. هێزێکی تر لە دۆڵە ڕوتەوە بەرەو کەڵکی قزلەر. هێزێکی تر لە قەڵەم پاشاوە بەرەو بەرگەڵو. هێزێکی تر لە دەشتی بنگردەوە بۆ سەر گەورە قەڵا و ناسۆس. هێزێکی تر لە گۆجارەوە بەرەو گەورە دێ. هێزێکی تر لە کارێزەوە بەرەو خەجەلەرزۆک...

ئەو هێزەی لە قوولەپوشینە و قوولەسەوز دانرا بون پاش ئەوەی بۆمبارانی کیمیایی کرا بون، خۆیان پێ نەگیرا بو، دوای شەڕێکی کەم سەنگەرەکانی پیرەمەگرونیان چۆڵ کرد بو، کشا بونەوە سەرگەڵو. جەیش ڕۆژی ٢٥ی شوبات گەیشتە ناو شەدەڵە. سەرگەڵو و بەرگەڵو لە گەڵ شەدەڵە ئەم دیو و ئەو دیو بون، تەنیا بەرزاییەکانی دابانیان لە بەین دا بو. هێزێکی دەشتی، هەولێر لە شەدەڵە بون ئەوانیش کشا بونەوە مێرگەپان نزیک قزلەر. بێ ئاگا لەم ئاڵوگۆڕانە کۆسرەت موخابیرەکەی خۆی، عەبدوللای نارد بۆ سۆراخی هێزەکەی دەشتی هەولێر. عەبدوللا کەوت بوە ناو جاش و جەیشەوە بە دیل گیرا و بێ سەر و شوێن بزر بو. بۆ گرتنەوەی شەدەڵە شەو پێشمەرگە هێرشێکیان کرد بەڵام بە هۆی ڕەهێڵەی باران و، هەڵسانی جۆگاکەی شەدەڵەوە، هێرشەکە سەرکەوتو نەبو. لەم هێرشەدا محەمەد ڕازانی فەرماندەی تیپی ٦٣ ی جوتیاران کوژرا.

بۆمبارانی کیمیایی بارەگاو ئاواییەکانی ناوچەکە و، تۆپباران و هێرشی ئاسمانی بێ پسانەوە بەردەوام بو. لە زۆری قۆڵەکانەوە هێرشەکانی دوژمن ئەشکێنرا. بەڵام کۆڵیان ئەئەداو بە هێزی تازە سەرلەنوێ پەلاماریان ئەدا.

له قۆلی مەرگەوە جەیشی عیراق بەردەوام هێرشی ئەهێنا، بەڵام لە چەند ڕۆژی یەکەم دا هیچ سەرکەوتنێکی بە دەس نەهێنا. بەڵام ڕۆژێکیان لە پڕ فەرماندەی جەبهەکە، بە بێتەل، ئاگاداری کردین کە ئەگەر تا چەند سەعاتێکی تر هێزی یارمەتی پێ نەگات، هێزەکانی هەرەس ئەهێنێ و ناوچەکەی ئەکەوێتە دەس دوژمن. ئەو لەو قسانەدا بو ناوچەکەی گیرا و هێزەکانی پەرەوازە بون، هەر تاقمەی بە لایەک دا. بەشێ لە پێشمەرگەکان و دانیشتوانی ناوچەکە بە هەورازی کوڕکوڕ دا بەرەو گەڵاڵە کەوت بونە ڕێ. لە بەر سەرما و زۆریی بەفر نزیکەی ٤٠ کەسیان لەوانە: گەنج و، منداڵ و ژن مرد بون. هەروەها ٤٤ ئەفسەری عەرەب کە دیل بون و، هەندی بریندارییان بە جی هیشت بو.

گیرانی جادەی مەرگە - کانی تو دەلاقەیەکی زلی کردە جەبهەکەمان و دوای گیرانی پیرەمەگرون و شەدەڵە، جەزرەبەیەکی کوشندە بو لە هێزەکانی ئێمە، چونکە پشتی جەبهەکەمان بو. لەوێوە هێزەکانی دوژمن بەرەو شارستێن و سێدەر و ژیلوان کشان و ئەیانەویست بەرەو گۆمەزەڵ و یاخیان هەڵگەڕێن بۆ ئەوەی ڕێگای کشانەوە و دەرچونی هێزەکانی ئێمە دابخەن. دوژمن لە لای قەڵەم پاشەوە پێش کەوت و هەندێ لەو بەرزاییانەی گرت کە ئەیڕوانی بە سەر بەرگەڵودا.

*

کارەساتی هەڵەبجە

بەر لە هێرشەکانی ئەنفال بیرمان لە ئازاد کردنی چەند ناوچەیەک کرد بوە لەوانە: هەڵەبجە، دوکان، قەڵادزە و ڕانیە. بۆ ئازادکردنی پشدەر و بیستوێن تا شاخی هەیبەت سوڵتان لە میژ بو لە گەل ١٢ موستەشاری ناوچەکە ڕێک کەوت بوین پێکەوە بە کارێکی هاوبەش (قوات المعتصم) واتە هیزەکانی فق ٢٤ بگرین و ناوچەکە ئازاد بکەین. لە بەر تەواو نەبونی ڕێگای - سەردەشت قەڵادزە دوامان خست بو.

لە گەڵ زۆر بونی گوشاری دوژمن بۆ سەر ناوچەکەی ئێمە، مەترسی ئەوە زیادی کرد کە جەیشی عیراق ناوچەکەمان لێ داگیر بکا و، گیرانی بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی یش ئەبو بە هۆی هەرەس هێنانی بەرگری لە ناوچەکانی کەدا و، لە ئەنجام دا هەرەس هێنانی بزوتنەوەی چەکدار لە کوردستانی عیراق دا. ئەبو بە هەر جۆرێ بێ کارێ بکەین جولانەوەکەمان لە ڕوخان ڕزگار بکەین. بۆ ئەو مەبەستە داوامان لە ئێران کرد پارێزگاری هەندێ لە شاخەکانی پشتی ناوچەکەی ئێمە لە پەلاماری جەیشی عیراق بگرنە ئەستۆی خۆیان، بۆ ئەوەی هێزەکانی ئێمە ئازاد بن

و بتـوانين بيـانگوێزينەوە بۆ پاراسـتنی خـەتی چەرمـاوەند و ژيلوان و ئاسـۆس. بەستراني ڕێگەی زەمينيی، کە بەفر گرت بوی، کرد بە بيانوی ئەنجام نەدانی ئەم داوايە. داوامان لێ کردن لە جێگايەکی ترەوە (جەبهە) يەکی نوێ بکەنەوە بۆ ئەوەی دوژمن ناچار بێ بەشێ لە هێزەکانی لە شەڕگاکەی ئێمە بکێشێتەوە. ئێران بيانوی هێنايەوە و لە وەڵام دا نائومێديان کـردين. ئەم هەڵوێسـتـەيان پێـچەوانەی ئەو ڕێککەوتنە بو کە لە کاتی خۆی دا لە گەڵيـان ئيمزا کرا بو، سەبارەت بەوەی کە ئەگەر لايەک کەوتە بەر هێرشی عيراق، لايەکەی تر ئەبێ بۆ يارمەتی دانی بجوڵێ و، ئەگەر پێويستی کرد جەبهـەيەکی تازە بکاتەوە بۆ ئەوەی گوشاری لە سەر کەم بێتەوە.

نەخشەی ئازاد کـردنی هەڵەبجە لە ميـژ بو ئامـادە کـرا بو. فـەرەيدون و د. فوئاد لەو کاتەدا لە ئێران بون. داوامان لێ کردن پەلە لە جێبەجێ کردنی بکەن. بۆ ئەوەی ئەگەر عيراق بارەگاکانی سەرکردايەتی داگير کرد، شوێنێکی تری هەبێ بۆی بچێ و بارەگای لێ دابنێ.

شەوکەتی حاجی مشير لەو کاتەدا ئەويش لە ئێران بو. شەوکەت خۆی زۆر لە ميـژ بو بيری لە ئازاد کردنی هەڵەبجە ئەکـردەوە. فـەرەيدون و د. فـوئاد بەلايانەوە باش بو شەوکەت ببێتە سەرکردەی ئەم کارە. بۆ ئەم مەبەستە حاميدی حاجی غالی و قـادر کـۆکـۆيی و قـادر خەبات و هەندی هێـز و کـادری تريان تەرخـان کـرد. لە گـەڵ لايەنەکانی تريش قسەيان کرد بو. ناوچەکەيان بەمجۆرە دابەش کرد بو: هێزەکانی ی ن ک بەرپرسی گرتنی تۆپخانەکانی دەڵەمەڕ و ناوشاری هەڵەبجە بێ و، هێزەکانی (فـەيلەقی بەدر) بەرپرسی گـرتنی شـاخی شنروێ و بالانبـۆ، هێـزەکـانی ح س ک بەرپرسی گـرتنی پردی زەڵم و، هێزەکـانی پ د ک بەرپرسی ئازادکردنی خورمـاڵ بێ و، هێزەکانی بزوتنەوەی ئيسلامی بەرپرسی کاروباری لۆجستی بن.

شەوکـەت، کە خـۆی فـەرمـاندەی کـارەکە بو، لە کـتـێبـەکـەی دا: «کـارەسـاتی کيمياباراني هەڵەبجە: بەهاری ١٩٨٨» لە باری سەرنجی خۆيەوە بە درێژی هەندێ لايەنی ئەم (عـمليات) ەی گێڕاوەتەوە، لە بەر ئەوە من بە پێويستی نازانم بە درێژی باسی بکەم.

ئيوارەی ڕۆژی ١٤ی مارت، هەمو هێزەکانی ئامادە کرا بون بۆ ڕزگارکردنی هەڵەبجـە، دەسـتـيـان کرد بە جولان. هەمان شـەو هەڵەبجە گـيـرا. هەمو هێـزەکـانی عيـراق يا خۆيان بە دەستەوە دا يان هەڵاتن. ڕاستيیەکەی ئێمە چاوەڕی نەبوين وا بە ئاسانی هێـزەکانی عـيراق هەرەس بهێنێ و هەڵەبجە بگيرێ، بەڵکو بە تەما بوين

ناوچەکە ببێتە شەرگایەکی فراوان و گەورەی نێوان هێزەکانی کورد و عیراق و، نێوان هێزەکانی ئێران و عیراق، بەوەیش عیراق ناچار نەبێ هێزەکانی هێرشی ئەنفالی ۱ سوک بکات. بەلام سەرکردایەتی عیراق بە فەرمانی صەددام هەلەبجەیان فەرامۆش کرد و هیچ هێزێکیان بۆ گرتنەوەی نەنارد. لە باتی ناردنی هێز، وەکو لوا رکن وفیق السامرائی لە (ل۱۰٤) ی کتێبەکەی دا: «حطام البوابە الشرقیە» دا نوسیوێتی رۆژی ۱٦ ی مارت ۵۰ فرۆکەی هێرشی زەمینی کە هەر یەکەیان ٤ بۆمبای ۵۰۰ کیلۆگرامی کیمیاییان هەلگرت بو، هەلەبجەیان بۆمباران کرد. بەو پێیە ۲۰۰ تۆن گازی ژەهراوییان بە سەر هەلەبجەدا باراند.

لە سەرەتادا هێزی ئیرانییەکان، جگە لە چەند ئەفسەرێکی پێوەندی، بەشداری گرتنی شاری هەلەبجە نەبون. تەنانەت جادەی تەوێلە - نەوسودیشیان داخست بو، نەیان ئەهێشت هاتوچۆی پێ دا بکرێ. دوای بۆمبارانی کیمیایی ئێمە خۆمان داوامان لە ئێران کرد کە ڕێگاکەی نەوسود بکەنەوە و، بگەنە فریای خەلکی هەلەبجە. ئەوسا ئێران هێزێکی گەورەی نارده هەلەبجە و، کەوتە گوێزانەوەی دانیشتوانی ناوچەکە. بە فەرمانی صەددام هەلەبجە فەرامۆش کرا و، عەمەلیاتی ئەنفالی یەک بۆ گرتنی بارەگاکانی سەرکردایەتی توندوتیژتر درێژەی پێ درا تا بە ئامانج گەیشت و، لە هەمان کات دا هێزەکانی عیراقیان ساز دا بۆ ئەوەی لە جێگایەکی ترەوە جەزرەبەیەکی کوشندە لە ئێران بدا، ئەویش (فاو) بو، کە بو بە نوقتەی وەرچەرخان لە هەمو شەڕەکە دا و، بو بە سەرەتای کۆتایی جەنگی هەشت سالەی عیراق و ئێران.

*

لێرەدا ئەمەوێ چەند ڕاستیەک دەربارەی کارەساتی هەلەبجە بۆ مێژو تۆمار بکەم:

۱. هێزە کوردیەکان: یەکێتی، پارتی، حسک، بزوتنەوەی ئیسلامی، هێزی سەرەکی ڕزگارکردنی هەلەبجە بون، هێزی ئێران لە سەرەتای کارەکەدا شتێکی ڕەمزی و مەعنەوی بو تا دوای بۆمبارانی کیمیایی، بەلام هەندێ لە ناوەندەکانی دەسەلات لە ئێران دا کە لە ناو خۆیان دا لە ململانێ دا بون لە سەر درێژە پێدانی شەڕ و ڕاگرتنی، پێویستیان بە پرۆپاگاندە هەبو، ئەوانە ڕزگارکردنی هەلەبجەیان کرد بە هی خۆیان و، لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ئێران دا هەرا و هوریایەکی ئەوەندە گەورەیان خولقاند بەهانەی دا بە عیراق بێ پونگانەوە بۆمبارانی کیمیایی بکات.

هەروەکو چەندین جار ڕوی داوە کە لە سەرکەوتن دا هەمو لایەک خۆی کردوە

به برابەش و لە تێشکان دا خۆی دزیوەتەوە، ڕزگارکردنی هەڵەبجەیش چونکە بە کارەسات بڕایەوە، لایەنەکانی تر هەر یەکەیان بە جۆرێ خۆی ئەپەڕانەوە و، هەوڵی ئەدا ئۆباڵەکەی لە ئەستۆی یەکێتی توند بکا، بە تایبەتی کە بە هۆی ئەوەی هێزەکەی یەکێتی لە هی لایەنەکانی تر زۆرتر و، گرنگترین جێگەیش کە ناو شارەکە بو لە لایەن ئەوەوە گیرا بو.

٢. ئەگەر ئێران بە زویی فریای دانیشتوانی قەزای هەڵەبجە بە گشتی و دانیشتوانی شارەکە نەکەوتایە، ئەگەر دانیشتوانی ناوچەکە هەمویشیان نەمردنایە لەوانە بو ژمارەی کوژراو و بریندار چەند قات لەوە زیاتر بوایە کە هەبو. ئێران سەدان ئۆتۆمۆبیل و هالیکۆپتەری بۆ گوێزانەوەی بریندار و ساخ تەرخان کرد و، بە زویەکی زو هەمو دانیشتوانی ناوچەکەی گوێزایەوە دیوی ئێران. بێگومان ئەمە کارێکی ئینسانی بو کە نابێ کورد لە بیری بچێتەوە.

٣. ئەگەر ئێران پەیامنێری دەزگاکانی ڕاگەیاندنی جیهانێ بانگ نەکردایە بۆ بینینی کارەساتی هەڵەبجە، ئەم کارەساتەیش وەکو کیمیابارانەکانی دۆڵی جافەتی، بەری مەرگە، خۆشناوەتی، قەرەداخ، بادینان و، وەکو کارەساتەکانی ئەنفال کە زۆر گەورەتر بون لە کارەساتی هەڵەبجە، بە بێدەنگی تێ ئەپەڕی و، لە دنیادا کەس پێ ی نەئەزانی و باسی نەئەکرا.

ئێران ئەوە یەکەم جار و دوا جار بو کاری وا بکا، ئەگەر ئەمەی بۆ ڕیسوا کردنی ڕژێمی عیراق، یان بۆ هەر مەبەستێکی ترکرد بێ، ئەنجامەکەی بە قازانجی کێشەی نەتەوەیی کورد شکایەوە و مەسەلەی کوردی لە ناو دەزگاکانی ڕاگەیاندنی جیهان و کۆڕە دەوڵەتییەکان دا بۆ پێشەوە برد و، دورایییەکی ناودەولەتی دایە.

٤. دوای ئەوەی هێزی ئێران ڕژایە ناوچەکەوە، کە بە تەواوی چۆڵ بوبو، دەستی بە سەر هەمو کەلوپەلی ناو ماڵ و دائیرە و کارگەکانی هەڵەبجەدا گرت و گوێزایەوە، تەنانەت دانەوێڵەی ناوچەکەیشی دروەوە، بە مەیش هەمو ئەو پارەیەی لە زەمانی شاوە تا ئەو کاتە لە یارمەتیدانی کوردی عیراق دا خەرجی کرد بو، دەرهێنایەوە.

*

هۆشی نەتەوەیی و بێهۆشی نەتەوەیی

ئازاد کردنی هەڵەبجە بو بە کارەساتێکی نەتەوەیی و، نەک هیچ گوشارێکی لە سەر شەڕگای ئەنفالی ١ سوک نەکرد، بەڵکو خەم و پەژارەی زیاتر کردن و کاری سەلبی کردە سەر ورەیان و، لەوەیش خراپتر بو بە بیانو بە دەس تاقمێ لە کەسانی

داخ له دڵەوه بۆ ئەوەی سەروەریەکانی شۆڕشی کوردی پێ بێ نرخ و، تاوانەکانی دوژمنەکانی پێ بشۆنەوه. هەندێ لەو بەناو "ڕۆشنبیرا" و "کوردپەروەرانە!" ئەڵێن:
- ئەگەر یەکێتی ئێرانی نەبردایەتە هەڵەبجە، صەددام بۆمبارانی کیمیایی نەئەکردا
- ئەگەر یەکێتی هاوکاری لە گەڵ ئێران نەکردایە، صەددام گەرمیانی ئەنفال نەئەکردا
- خۆ ئەگەر سەرانی یەکێتی دوای ئاشبەتاڵ دەستیان بە شۆڕش نەکردایەتەوه، ئەوا نە کەس نەکوژرا و، نە هیچ ئاواییەک تێک نەدرا و، نە هیچ کوردێ زەرەری پێ نەگەیشت!
- هەر بەم لۆجیکە، ئەگەر مستەفا بارزانی و سەرانی پارتی شۆڕشی ئەیلولیان دەس پێ نەکردایە، ئەوا کوردستان توشی ئەو هەمو کوژران و وێرانیە نەئەبوا
بێگومان ئەمە: لە باشترین حاڵەت دا نیشانەی بێهۆشیی نەتەوەیی و، بەڵگەی ناڕۆشنبیریی ئەوانەیە و، لە خراپترین حاڵەت دا نیشانەی نادڵسۆزییانە، چونکە مێژو وەها نانوسرێتەوه و ڕوداوەکانی وەها هەڵناسەنگێنرێ و ناگێڕدرێتەوه.
- ساڵی ١٩٤٨ ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان بڕیاری دابەشکردنی فەلەستین و پێکهێنانی دو دەوڵەت: ئیسرائیل و فەلەستینی دا، عەرەب ئەمەیان ڕەفز کرد. بە دوای ئەوەدا سێ شەڕی دۆڕاویان لە گەڵ ئیسرائیل کرد، سەرەنجام بە (حکم ذاتي محدود) ڕازی بون و، کاربەدەستانی ئیسرائیلی هەمو ڕۆژێ سوکایەتی بە فەلەستین و عەرەب ئەکەن. هیچ ڕۆژێ نیە دەیان وتار و لێدوان لە سەر مەسەلەی فەلەستین نەنوسرێ و بلاونەکرێتەوه، کەسێ جنێو بە سەرانی عەرەب یان بە یاسر عەرەفات نادا و تاوانباریان ناکەن بە خیانەت لە سەر ئەوەی ئەگەر ساڵی ٤٨ بڕیارەکەی نەتەوە یەکگرتوەکانیان قبوڵ بکردایە، ئێستا فەلەستین و عەرەب خاوەنی دو دەوڵەت ئەبون و لە بارودۆخێکی تردا بون.
- جەبهەی تەحریری جەزائیر شۆڕشێکی خوێناویی لە دژی فەرەنسا دەس پێکرد، ملیۆنێک جەزائیری تێدا کوژرا و، دەوڵەتێکی بە (فەساد) داڕزاویان دامەزراند، سەرەنجام ئەوا لە ناو خوێناوی شەڕی ناوخۆ و، ناکۆکی دینی و ئەدینی دا ئەگەوزێ، تا ئێستا کەسێ نەهاتۆتە مەیدانەوە جنێو بە سەرانی جەبهەی تەحریر بدا و، تاوانباریان بکا بە خیانەت، بڵێ ئەگەر ئەوان شۆڕشیان نەکردایە و، جەزائیر هەر لە ژێر دەستی ئیمپریالیزمی فەرەنسی دا بمایەتەوه، ژیانمان بە شێنەیی

گەشەی نەکرد و نە ملیۆنێک شەهیدمان نەدا و، نە توشی شەڕی ناوخۆ نەبوین.
- ڤیەتنامیەکان لە شەڕی ئیمپریالیزمی فەرەنسی و دواتر ئیمپریالیزمی ئەمەریکی دا چەند ملیۆن کەسیان لێ کوژرا و، گەلەکەیان و وڵاتەکەیان کرایە مەیدانی تاقیکردنەوەی چەکی کۆمەڵ کوژ و، کاتێ لە شەڕ هاتنە دەرێ وڵاتێکی وێران و گەلێکی برسی و هەژار و دواکەوتویان هەبو، کە پێویستیی بە یارمەتی مرۆڤانەی دوژمنەکانی دوێنێ یان بو.
ڤیەتنامیەکان نەک جنێو بە سەرکردەکانی شۆڕشەکەیان نادەن و کەسێکیان تا ئێستا لێ پەیدا نەبوە بڵێ: ئەگەر ئەو شۆڕشە نەبوایە ئەو چەند ملیۆنەمان لێ نەئەکوژرا و، وڵاتەکەمان وێران نەئەبو، ئەگەر لە بن دەستی ئەمەریکادا بوینایە ژیانمان خۆشتر ئەبو.
ئەمەریکایی و فەرەنسیەکانیش، سەرەڕای ئەو هەمو تاوانەی لەشکرە داگیرکەرەکانیان کردویانە، (گرێ ی گوناهباری) یان تێ دا دروست نەبوە و، جنێو بە وڵاتەکانیان و سەرکردەکانیان نادەن لە بەر ئەوەی بردویانن بۆ شەڕێکی دۆڕاوی داگیرکەرانە.
- ژاپۆن بۆ مەبەستێکی داگیرکەرانە چوە ناو دوەمین جەنگی جیهانیەوە. لە ئەنجامی ئەوەدا دو شاریان بە بۆمبی ئەتۆمی کرا بە خۆڵەمێش و چەند ملیۆنیان لێ کوژرا و، وڵاتەکەیشیان بایی چەندین ملیار زەرەری لێ کەوت و، چەندین ملیاریش زەرەری جەنگیان بژارد. هیچ کەس لە ژاپۆنیەکان جنێوی بە هیرۆهیتۆی ئیمپراتۆری ژاپۆن نەدا، بڵێن بە خۆڕایی توشی شەڕێکی دۆڕاوی کردین و ئەم هەمو زیانەی لە گەل و نیشتمانەکەمان دا! بەڵکو لۆمەی ئەمەریکا ئەکەن بە چەکی ئەتۆمی هیرۆشیما و ناگازاکی سوتاند.
- بریتانیا لە دو جەنگی جیهانی دا بەشداری کرد و، ڕۆڵەکانی خۆی لە سەرانسەری دنیادا بە کوشت دا، هەمو کەسێکیش ئەزانێ ئامانجی بریتانیای گەورە لە بەشداری ئەم دو شەڕەدا (ڕزگاری گەلان) نەبوە، بەڵکو (داگیرکردنی وڵاتان) بوە، کەچی ئێستایش لە باتی ئەوەی جنێو بە شا و پێشەواکانیان بدەن، هەمو ساڵێ بە شانازیەوە یادی کوژراوەکانی خۆیان و مەیدانەکانی شەڕەکانیان ئەکەنەوە.
ڕۆڵەکانی ئەم گەلانە شانازی بە ڕابوردی خۆیان و بە مێژوەکەیان و بە سەرکردە و قارەمانەکانیانەوە ئەکەن، چونکە هۆشی ئەتەوەییان هەیە و، ئەزانن شانازی و سەروەری ئەتەوەیی چیە.
بێگومان هەبونی دەوڵەت لە دروستکردنی هۆشی ئەتەوەیی و

زیندوکردنەوەی شانازیەکانی ڕابوردوی و پیشاندانی سەروەریەکانی دا دەورێکی سەرەکی هەیە، بەڵام گەلێکی بێ د.وڵەتیش کە خەبات ئەکا بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی تایبەتی خۆی، هیچ نەبێ نەبێ لای ڕۆشنبیرەکانی، کە خۆیان بە هەڵبژاردەی گەلەکەیان و پێشەنگی فیکریی دائەنێن، ڕون و دیار بێ، ئەوەی جێگەی تێڕامانە هەندێ لەم کوردانەی، کە خۆیان بە کوردپەروەری ڕۆشنبیر دائەنێن، بەوەی ئەینوسن و بەوەی ئەیڵێن، ڕابوردوی نەتەوەکەیان بە ناڕەوا ئەشێوێنن و، پاکانە بۆ تاوانی دوژمنەکانی ئەکەن.

*

کۆتایی ئەنفالی ١

زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی و فەرماندەی قۆڵەکان زو زو لە بارەگاکەی من لە بەرگەڵو کۆ ئەبونەوە بۆ هەڵسەنگاندنی هەلومەرجی ڕۆژانەی شەڕ و، دانانی ڕێوشوێنی بەرەنگاری. دوژمن گوێ ی نەئەدایە زەرەر و زیانی خۆی، هەر فەوج و لیوایەکی هەڵئەوەشێنرا هی تازەی ئەهێنایە جێگای. ڕۆژ بە ڕۆژ لە هەمو قۆڵەکانی هێرشەکەیەوە شوێنی تازەی ئەگرت و ئەهاتە پێشەوە. ئەو هێزانەی کە بەرگرییان لە ناوچەکە ئەکرد زیاتر لە ٦٠٠ پێشمەرگەی لێ کوژراو و بریندار بو بو، جگە لە سەدان کوژراو و برینداری خەڵکی ناوچەکە. لەمێژ بو لە گەڵ تۆپبارانی ڕۆژانە ڕاهات بوین، هەروەها لە گەڵ بۆردومانی ڕۆژانەی فڕۆکەش ڕاهات بوین، خەریک بو لە گەڵ بۆمبارانی کیمیاییش ڕائەهاتین، بەڵام لەم هێرشەدا سەرەڕای هەمو ئەوانە، خەریک بو پیادەی جەیشی عیراقی ئەگەیشتە ناو ماڵ و بارەگاکانمان.

ئازادکردنی هەڵەبجەش بە بۆمبارانی کیمیایی و، کوژرانی ٥ هەزار کەس و، بریندار بونی ٥ هەزار کەس و، چۆڵکردنی هەمو ناوچەکەو، داگیرکردنی لە لایەن هێزەکانی ئێرانەوە تەواو بو. بڕیارمان دا بکشێینەوە. بەڵام بڕیارمان دا جارێ باسی نەکەین و نەهێڵین پێشمەرگە شوێنەکانی خۆیان چۆڵ بکەن هەتا هەمو دانیشتوانی ناوچەکە و، بریندارەکانی پێشمەرگە ئەگەنە ناو خاکی ئیران.

نوێنەرانی (ئەنجومەنی ئاوایی) هەمو گوندەکانی دۆڵی جافەتی هاتنە لام، د. مەحمود عوسمان لەو ماوەیەدا دەرمانخوارد کرابو ئەویش لەوێ بو، لێیان پرسیم: «ئێمە چی ئەکەین و، ئەوان چی بکەن؟» پێم وتن: «دوژمنێکمان هەیە لە دنیادا نمونەی نیە بۆ دڕندایەتی و، دۆستێکمان هەیە لە دنیادا نمونەی نیە بۆ بێوەفایی، خۆتان ئازادن ئەچن تەسلیمی عیراق ئەبن، یان ئەڕۆن ئەبن بە پەنابەر لە ئیران، لە

هەردو حاڵەت دا نازانم: عیراق وازتان لێ نەهێنێ یا نەتانکوژێ، ئێران حورمەتتان نەگرێ یا سوکایەتییتان پێ نەکا! خۆتان بڕیاری خۆتان بدەن، ئێمە جارێ هەر لێرەین.»

خۆم بە ڕاشکاوی دانی پێ دا ئەنێم کە بەشێکی زۆری ساڵانی ژیانی من نائاسایی بوە. ڕوداوی جۆراوجۆری زۆرم بینیوە. چەندین ڕۆژی خۆش و ناخۆشم گوزەراندوە، بەڵام درۆی تێ دا نیە ئەگەر بڵێم هیچ ڕۆژێکی ژیانم لەو ڕۆژە ناخۆشتر نەبو کە بڕیاری کشانەوەمان دا و، ماڵەکەم و بارەگاکەمم لە بەرگەڵو بە ناچاری بۆ دوژمن بە جێ هێشت.

صەددام بۆ سەرپەرشتی دوایین قۆناغی هێرشی ئەنفالی ۱ هات بو بۆ کوردستان. تەلەفزیۆنی عیراق کۆبونەوەی صەددام و سەرکردەکانی جەیشی پیشان ئەدا. ۳ کەس لە لێهاتوترین جەنەراڵەکانی جەیشی عیراق سەرکردایەتی لەشکرکێشیی ئەنفالی یەکیان ئەکرد: سولتان هاشم، نزار خەزرەجی، کامیل ساجیت. بۆمان دەرکەوت بەرگری بێ هودەیە و شەڕەکەمان دۆڕاندوە لە بەر ئەوە بڕیاری کشانەوەمان دا. ڕۆژی ۱۸ ی مارتی ۹۸۸ بە ڕێکوپێکی هەمومان: بریندارەکانمان، دانیشتوانی ناوچەکە، خێزانەکانی خۆمان، پێشمەرگەکان کشاینەوە، ناوچەکەمان چۆڵ کرد. پێشتر ئیستگای ڕادیۆمان لە (دۆڵە کۆکێ) دامەزراند بو. لە پێش ڕاوەستانی ڕادیۆکەی (بەرگەڵو) دا ئەوی دۆڵەکۆکێمان خست بوە کار.

ڕاگەیاندنێکم دەربارەی چۆڵکردنی ناوچەکە نوسی و، ناردم بۆ ڕادیۆی (دەنگی گەلی کوردستان) و هەمو بێتەلەکانی ی ن ک. دوای بڵاوکردنەوی ئەو ڕاگەیاندنە دوژمن بە هالیکۆپتەر چەند جارێ لە بارەگاکانی نۆڕین، کە دی چۆڵ کراون، ئینجا زاتی کرد بچێتە ناو بارەگاکانمانەوە. بە دوای ئەم ڕاگەیاندنەی ی ن ک دا، سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکانی عیراق (القیادە العامە للقوات المسلحە) لە ڕۆژی ۱۹ ی ئازاری ۱۹۸۸ دا بە (بەیانی ژمارە ۳۰۸۷) لە هەمو دەزگاکانی ڕاگەیاندنی خۆیەوە، گیرانی بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی وەکو مژدەیەکی خۆش بە خەڵکی عیراق دا و، بەم بۆنەیەوە کردیان بە شایی و گۆرانی. لەگەڵ بڵاوکردنەوەی بەیانەکەدا، بروسکەی پیروزبایی سولتان هاشم سەرکردەی هێرشەکانی ئەنفالی ۱ بۆ صەددام، لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی عیراقەوە خویندرایەوە.

ئەنفالی ۲

هێرشەکانی عیراق ڕانەوەستا بەڵکو بۆ (قۆستنەوەی سەرکەوتن) کە بە سەر

هێزەکانی سەرکردایەتی ی ن ک دا بە دەسیان هێنا بو، یەک لە دوای یەک پەلاماری شوێنەکانی تریان دا، لە گەرمیان زۆر بە داخ بون. دوای ئاشبەتاڵ، خەڵکی گەرمیان دەورێکی گەورەیان هەبو لە دەسپێکردنەوەی شۆڕش دا، کەم جێگەی کوردستانی عیراق هەبو خوێنی پێشمەرگەی گەرمیانی تێ دا نەڕژابێ. گەرمیان قەڵای ی ن ک بو. دوابەدوای داگیر کردنی دۆڵی جافەتی و، تێشکانی هێزەکانی سەرکردایەتی، کە بەشێکی لە گەرمیانەوە هێنرا بون، جەیشی عیراق بە هاوکاری مەفرەزەکانی ئەمن و (افاج الدفاع الوطنی) کە لە جاشەکانی کورد دروست کرا بون لە ڕۆژانی ٢٢ ی مارت تا ١ ی نیسانی ٩٨٨ پەلاماری قەرەداخی دا. (القیادە العامە للقوات المسلحە) لە ڕۆژی ٢ ی نیسانی ١٩٨٨ دا بە (بەیانی ژمارە ٣١٠٩) داگیرکردنی ناوچەی قەرەداخ، کە ناوەندی گەرمیان و بارەگای مەڵبەندی ٢ ی ی ن ک بو، ڕاگەیاند.

ئەنفالی ٣ و ٤ و...

جەیشی عیراق و (افواج الدفاع الوطنی) لە ڕۆژانی ٧ تا ٢٠ ی نیسانی ٩٨٨ هێرشیان بۆ سەر دەشتی گەرمیان و، لە ٣ تا ٨ ی مایس بۆ سەر دەشتی کەرکوک کرد و، هەمو ئەو ناوچانەیان بە شەڕ داگیر کرد و، هەر کەسێکیان بەر دەس کەوت لە گەورە و پچوک، ژن و پیاو، چەکدار و بێ چەک، گرت. دڕندایەتی و بەدڕەوشتیی جەیشی عیراق لەم هێرشانەدا گەیشتە ئەوپەڕی. زیاتر لە ١٥٠ هەزار کەس بە زیندویەتی لە دانیشتوانی گەرمیان گیران و بێ سەر و شوێن ون کران، تاوانی (جینۆساید) لە سنورێکی فراوان دا بەرامبەر کورد کرا. هێرشەکانی ئەنفال بەردەوام بو بۆ سەر ناوچەکانی هەولێر، تا بە (عملیات خاتمە الانفال) لە ڕۆژی ٢٦ ی ئابی ٩٨٨ لە بادینان تەواو بو. لە ئەنجامی ئەو هێرشانەدا زیاتر لە ١٠٠ هەزار کەس ڕویان کردە ئێران و دەیان هەزاریش پەنایان بۆ تورکیا برد.

ئەگەرچی ڕێکخراوی (میدڵ ئیست وۆچ) ی ئەمەریکایی لێکۆڵینەوەیەکی لە سەر ئەنفال کردوە، بەڵام لێکۆڵینەوەکەی کورت و، کەموکوڕە. تاوانەکانی ڕژێمی بەعسی بەرامبەر بە کورد زۆر پچوک کردۆتەوە. هێرشەکانی ئەنفال ئەهێنێ چەندین لێکۆڵینەوەی زۆر لەوە قوولتری جەنگیی، سیاسی، کۆمەڵایەتی... لە سەر بکرێ و، چۆن جو (هۆڵەکۆست) یان لە بیر ناچێتەوە، کوردیش هەرگیز ئەم کارەساتە لە بیر نەکا.

هێرشە گەورەکانی جەیشی عیراق بە ڕابەری صەددام حسێن کاری لە هەمو دانیشتوانی کوردستانی عیراق و، هەمو حیزب و ڕێکخراوەکانی کرد، بەڵام لە

هەمـویان زیاتر ی ن ک ی نیشـاند. تەنیا ڕێکخـراوی سیـاسی کـوردی کـە هەمـو هێزەکـانی و بارەگاکانی و مـاڵی سەرکردەو کادر و پێشمەرگەکانی لە سەر ئەرزی کوردستانی عیراق بو ی ن ک بو. هێرشەکانی ئەنفال و بە دوای ئەوەدا گرتنی هەمو بارەگا گرنگەکانی ی ن ک و، ئینجا داگیرکردنی هەمو کوردستانی عیراق و، گیران و بزرکـردنی دەیان هەزار کـەس لە دانیشـتوانی ناوچە ئازادەکـان و وێران کردنی هەمـو دیهـاتی کـوردسـتـان، کـارەسـاتێکی نەتەوەیی بە سـەر کـوردا هێنا. کـوردسـتـان بو بە زیندانێکی تەنگ و کورد بە گەلێکی دیل.

بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن ک لە ١٩٧٦ - ١٩٨٨ دا زۆر جار جێگۆڕکێ ی کرد بو، لە برادۆست، قەندیل، خڕی ناوزەنگ، دۆڵی پلنگان، سورداش، بناری ئاسـۆس، دۆڵی جـافـەتی، بەڵام هەرگـیـز بە دەردی ئەمـجـارەیان نەچوبو. لە هەمـو کـوردسـتـانی عـیـراق دا ئەک گـوندێک، بەڵکو شـاخـێـک، دۆڵـێـک، شـیـوێـک یا ئەشکەوتێکی بە دەسـتـەوە نەمـابو بنکەیەکی تێ دا بنێ. بە سـەدان کـەس لە هێزەکانی کوژرا بون، بە سەدانی لێ بریندار و کەمئەندام بو بون و، بە سەدانی لێ گیرا بون، یا لە ژێر گوشاری دوژمن دا تەسلیم بو بونەوە.

ئەمە کۆتایی قۆناغێ بو: قۆناغی خەباتی چەکدار - سیاسی لە شاخەکانی کوردستانی عیراق، بەڵام کۆتاییەکی زۆر تراجیدی.

*

*

هەمویان زیاتر ی ن ک ی نیشاند. تەنیا ڕێکخراوی سیاسی کوردی کە هەمو هێزەکانی و بارەگاکانی و مالی سەرکردەو کادر و پێشمەرگەکانی لە سەر ئەرزی کوردستانی عیراق بو ی ن ک بو. هێرشەکانی ئەنفال و بە دوای ئەوەدا گرتنی هەمو بارەگا گرنگەکانی ی ن ک و، ئینجا داگیرکردنی هەمو کوردستانی عیراق و، گیران و بزرکردنی دەیان هەزار کەس لە دانیشتوانی ناوچە ئازادەکان و وێران کردنی هەمو دیهاتی کوردستان، کارەساتێکی نەتەوەیی بە سەر کوردا هێنا. کوردستان بو بە زیندانێکی تەنگ و کورد بە گەلێکی دیل.

بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن ک لە ١٩٧٦ - ١٩٨٨ دا زۆر جار جێگۆڕکێ ی کرد بو، لە برادۆست، قەندیل، خری ناوزەنگ، دۆلی پلنگان، سورداش، بناری ناسۆس، دۆلی جافەتی، بەلام هەرگیز بە دەردی ئەمجارەیان نەچوبو. لە هەمو کوردستانی عیراق دا نەک گوندێک، بەلکو شاخێک، دۆلێک، شیوێک یا ئەشکەوتێکی بە دەستەوە نەمابو بنکەیەکی تێ دا بنێ. بە سەدان کەس لە هێزەکانی کوژرا بون، بە سەدانی لێ بریندار و کەمئەندام بو بون و، بە سەدانی لێ گیرا بون، یا لە ژێر گوشاری دوژمن دا تەسلیم بو بونەوە.

ئەمە کۆتایی قۆناغێ بو: قۆناغی خەباتی چەکدار - سیاسی لە شاخەکانی کوردستانی عیراق، بەلام کۆتاییەکی زۆر تراجیدی.

*

*

OFFICIALS EMPLOYED IN ARBIL, KIRKUK & SULAIMANI LIWAS AND IN THE

KURDISH AREAS OF THE MOSUL LIWA.

(1) Showing Kurds and others by Departments.

GOVERNMENT DEPARTMENTS.	GAZETTED OFFICIALS.		NON GAZETTED OFFICIALS.		TOTAL NO. OF OFFICIALS.	
	Kurds.	Others.	Kurds.	Others.	Kurds.	x Others.
1. Administration (General).	43	25	61	49	104	74 (24)
2. Agriculture.	-	3	4	18	4	21 (17)
3. Awcaf.	4	2	3	2	7	4 (1)
4. Census.	-	1	2	3	2	4 (2)
5. Customs.	2	7	5	20	7	27 (11)
6. Education.	1	2	79	101	80	103 (31)
7. Finance.	1	2	52	39	53	41 (9)
8. Health.	-	8	6	15	6	23 (9)
9. Jails.	-	1	-	1	-	2 (1)
10. Law Courts.	9	7	16	9	25	16 (6)
11. Police.	3	9	11	36	14	45 (27)
12. Posts and Tels	1	-	7	11	8	11 (6)
13. Public Works.	-	1	4	17	4	18 (9)
14. Surveys	-	-	-	-	-	- -
15. Tapu.	-	5	7	7	7	12 (8)
16. Veterinary.	-	1	3	5	3	6 (4)
Totals.	64	74	260	333	324	407 (165)
	138		593		731	(165)

REMARKS.

x Arabs are shown in brackets after the total figure.

From these final lists it will be seen that out of a total number of 731 officials employed in the northern liwas (in the case of Mosul, statistics have only been given for the Kurdish areas), there are 324 Kurds and 407 officials who are not Kurds. Even allowing for the Kirkuk promise there are still 165 Arabs employed in the North. If again the statistics for the Kirkuk Liwa are excluded, it will be found that out of a total number of 502 officials employed in the other Kurdish areas, there are 279 Kurds, 107 Arabs, 62 Turcomans and 54 Christians, Jews, etc

From the Departmental statistics it will also be seen that the following Departments have paid least regard to the literal fulfilment of the pledge.

Agriculture.

TABLE 5-3 (Continued)

Name of Family	Class, stratum, or occupation other than landownership	Tribe[b]	Sect and ethnic origin	Area owned in dūnums	Province
Shamdīn Agha	Semitribal leaders, deputies, one state minister	Sulaivānī	Sunnī Kurd	53,040	Mosul
Ṣabunjī	Merchants, deputies	–	Sunnī Arab	52,945	Mosul
Aḥmad Pasha	Tribal leaders; deputies	Diza'ī	Sunnī Kurd	52,350	Arbīl
ash-Shahad	Tribal shaikhs, one deputy	Budair	Shī'ī Arab	49,560	Dīwāniyyah
Nāṣir Mirza	Shaikhs of Yazīdīs	–	Yazīdī Kurd	47,358	Mosul
ash-Sha'lān as-Salmān	Tribal shaikhs, deputies	Khazā'il	Shī'ī Arab	46,959	Dīwāniyyah
Ghulām Riḍa Khān	Sādah; family of ex-governor of Persian Pusht-i-Kuh	belong to Rabī'ah	Shī'ī Arab	43,741	'Amārah
Daniel (Sassoon)	Originally tax farmers; deputies	–	Jewish	43,490	Ḥillah and Dīwāniyyah
az-Zraijī	Tribal shaikhs	Rabī'ah	Shī'ī Arab	42,806	Kūt and Mu[illegible]
Aḥmad-i Khānaqah	Sādah and shaikhs of Naqshbandī mystic order; one deputy	–	Sunnī Kurd	42,351	Kirkūk
Kashmūlah	Sheep traders, officials; effective rulers of Mosul's Manqūshah quarter, one deputy	–	Sunnī Arab	42,178	Mosul
Mīran ibn Qāder	Tribal leaders; deputies	Mīr Maḥmalī, a section of Khoshnao	Sunnī Kurd	41,584	Arbīl
Āl 'Abd-ul-'Abbās	Tribal shaikhs; one deputy	Banū Zuraij	Shī'ī Arab	40,555	Dīwāniyyah
Āl Lhaimṣ	Tribal shaikhs, one deputy	Albū Sulṭān	Shī'ī Arab	40,439	Ḥillah
Ḥadīd	Merchants; one state minister, deputies		Sunnī Arab	39,966	Mosul
Aghawāt	Sheep and wheat traders, effective rulers of Mosul's Bāb al-Baiḍ quarter, one deputy	–	Sunnī Arab	39,500	Mosul
Āl-Ḥasan	Tribal shaikhs, one deputy	Banū Zuraij	Shī'ī Arab	[illegible]	Dīwāniyyah
[illegible]	Tribal shaikhs [illegible]	–	Shī'ī Arab	[illegible]	Dīwāniyyah
[illegible]	[illegible]	Albū Sulṭān	Shī'ī Arab	[illegible]	Ḥillah
[illegible]	Tribal shaikhs [illegible]		Shī'ī Arab	33,352	Ḥillah
Total				5,457,354[f]	

[a]Excludes the big landed families of the Muntafiq province—mainly Āl-Khairallahs and as-Sa'dūns—who owned between t[illegible] more than 300,000 dūnums. One dūnum = 0.618 acre.

[b]For the geographic location of the tribes, see Map 3.

[c]Claimants of descent from the Prophet.

[d]Much of their land was of the rain-fed variety, which is not as rich as the artificially irrigated land of, say, al-Amīrs in [illegible] south.

[e]The head of the family was the father-in-law of Crown Prince Abd-ul-Ilāh.

[f]Mayyāḥ is a section of the Rabī'ah tribe, as is as-Sarrāī.

[g]Al-Farḥāns are cousins of al-Yāwers.

[h]As-Sa'dūns had been in the 19th and earlier centuries the leaders of the Muntafiq Confederation.

[i]Does not include their very large possessions in the Muntafiq province.

[j]The head of the family was the father in-law of ex-Premier Ṣāliḥ Jabr.

[k]Men learned in religion

[l]Equals 16.8% of total privately held agricultural land.

Source: Figures obtained from the records of the Ministry of Agrarian Reform, February 1964.

TABLE 5-3

Iraq's Principal Landed Families in 1958, or Families Owning More Than 30,000 Dūnums[a]

Name of Family	Class, stratum, or occupation other than landownership	Tribe[b]	Sect and ethnic origin	Area owned in dūnums	Province
Jāf Begzādeh	Tribal chiefs and *sādah*;[c] deputies	Jāf	Sunnī Kurd	539,333[d]	Sulaimāniyyah, Diyālah, and Kirkūk
al-Amīr[e]	Tribal shaikhs; one state minister and one senator, related by marriage to Crown Prince 'Abd-ul-Ilāh	Rabī'ah	Shī'ī Arab	442,066	Kūt
al-Yāwer	Tribal shaikhs; one deputy	Shammar	Sunnī Arab	346,747	Mosul
al-Yāsīn	Tribal shaikhs; one deputy	Mayyāh[f]	Shī'ī Arab	344,168	Kūt
al-Farhān[g]	Tribal shaikhs; one deputy	Shammar	Sunnī Arab	310,314	Mosul, Baghdād, and Dulaim
al-Qassāb	Tribal shaikhs	as-Sarrāī[f]	Shī'ī Arab	261,924	Kūt
as-Sa'dūn	Ex-tribal shaikhs[h] and *sādah*, one prime minister; deputies and senators; related by marriage to ex-Premier Tawfīq as-Suwaidī	–	Sunnī Arab	219,765[i]	Kūt, Baṣrah, Ḥillah; and Mosul
as-Sayyid Rustum as-Sayyid Muḥammad Kakai	*Sādah* of the Kakai religious sect	–	Kakai Kurd	191,039	Kirkūk
al-Jaryān	Tribal shaikhs; deputies, related by marriage to ex-Premier Ṣāliḥ Jabr	Albū Sulṭān, a section of Zubaid	Shī'ī Arab	183,722	Ḥillah and Kūt
Royal family	*Sādah*	–	Sunnī Arab	177,000	Baghdād and Kūt
aṭ-Ṭālabānī	Shaikhs of Qādirī mystic order, deputies	Related to Zangana	Sunnī Kurd	137,163	Kirkūk and Diyālah
Suhail an-Najm	Tribal shaikhs, one deputy	Banū Tamīm	Shī'ī Arab	[illegible]	Baghdād and Diyālah
Abū Ṭubikh	Tribal [illegible], one deputy and one senator	–	[illegible] Arab	[illegible]	[illegible]
Āl-Mgūṭir	Tribal *sādah*; deputies	–	Shī'ī Arab	117,839	Dīwāniyyah
ech-Chalabī	Merchants; state ministers; deputies	–	Shī'ī Arab	108,810	Baghdād and Diyālah
al-Khuḍairī	Merchants; owners of river steamers, deputies; high state officials	–	Sunnī Arab	100,159	Kūt, Baghdād, and Diyālah
Āl-Jamīl	*Sādah* and *'ulamā'*,[k] one state minister, one senator, deputies	–	Sunnī Arab	92,166	Diyālah and Baghdād
Khuḍair	Tribal shaikhs	Juhaish	Sunnī Arab	84,592	Mosul and Baghdad
Bābān	Ex-rulers of Sulaimaniyyah, one premier, state ministers; deputies	–	Sunnī Arabized Kurd	81,353	Kirkūk, Diyālah, and Ḥillah
al-Ḥafīd al-Barzinjī	*Sadāh* and shaikhs of Qādirī mystic order one state minister	–	Sunnī Kurk	71,716	Sulaimāniyyah
as-Sagab	Tribal shaikhs, one deputy	as-Sa'īd, offshoot of Albū Sulṭān	Shī'ī Arab	70,296	Dīwāniyyah
ash-Shallāl	Tribal shaikhs, one deputy	Shammar	Sunnī Arab	62,363	Mosul and Baghdād
ad-Dāmirchī	Merchants, one deputy	–	Shī'ī Arab	61,068	Diyālah
al-Jāder	Merchants, one deputy	–	Sunnī Arabized Kurd	59,340	Mosul and Baghdād
al-Mirjān	Stave issuing contractors, wheat mill proprietors, and real estate owners, one premier and one senator	–	Shī'ī Arab	58,764	Ḥillah and Dīwāniyyah
Aṭiyyah, al-Ghaḍbān	Tribal shaikhs, deputies	al-Ḥmaidāt	Shī'ī Arab	56,447	Dīwāniyyah
al-Khaizarān	Tribal shaikhs, one deputy	'Azzah	Sunnī Arab	55,727	Diyālah
ad-Dahwī	Merchants, one deputy	–	Shī'ī Arab	54,839	Diyālah, Baghdād and Kūt
Pāchachī	Originally merchants, state ministers, two premiers, deputies	–	Sunnī Arab	54,588	Baghdād

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
رئاسة الجمهورية
السكرتير

((سرى للغاية وشخصي وعلى الفور))

العدد / ٢/١/ ٢٤٧٧ /ك
التاريخ / ١٩٨٣/١٢/٢٠

الرفيق سعدى مهدى
أمين سر مكتب تنظيم الشمال المحترم

م: الاتحاد الوطني الكردستاني

أمر السيد الرئيس القائد مايلي :

تركيز التواصل مع الاكراد والموالين والمتعاونين وزيادة الدعم والمساعدات المادية والمعنوية لهم في هذه المرحلة لغرض حمايتهم ، وأزالة التصور والشعور لديهم من أن عملية الحوار مع جلال ستوثر على وضعهم سلبا" وحتى لا تتكرر عقدة الماضي وما حلّ بهم بعد بيان١١ آذار ١٩٧٠ .

يرجى التفضل بالاطلاع والايعاز شفويا" الى محافظي دهوك ، أربيل ، السليمانية .. وكذلك الجهات الاخرى ذات العلاقة ..

مع التقدير .

سكرتير رئيس الجمهورية

نسخة منه الى /
رئاسة المخابرات
مديرية الامن العامة
مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

لاتخاذ مايلزم
مع التقدير .

اطلعت رتم اجراء اللازم
٩٨٣/١٢/٢١

وزارة الخارجية
مكتب الوزير

MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS

MINISTER'S OFFICE

عزيزي الأستاذ جلال الطالباني المحترم

بعد التحية ..

اطلعت على رسالتكم التي نقلها الأخ فريدون وآسي آمي فيكم الروح الايجابية التي تضمنتها والرغبة المخلصة في حل المشاكل عن طريق الحوار وبالأسلوب الايجابي .

وبهذه المناسبة أود أن أؤكد لكم ولرفاقكم بأن كثيرا مما نقل من رفاقنا المسؤولين كان بعيدا عن الصحة والدقة .. فرفاقنا المسؤولون في الحزب والدولة لا يمكن أن يتصرفوا بعكس توجيهات السيد الرئيس والنهج الذي أكدته القيادة .. وأننا نتابع هذه المسألة من أجل تغليب الجانب الايجابي والموضوعي في كل المسائل على الجانب السلبي وغير الموضوعي وأن المزيد من التعاون الايجابي لابد وان يوصل الى هذه النتيجة .

وأرجو أن تتأكدوا وأن يتأكد كل رفاقكم بأننا ماضون قدما في النهج الذي تميزت به محادثاتنا في بغداد .

MINISTRY FOR FOREIGN AFFAIRS

MINISTER'S OFFICE

٢

كما انا آمل من جانبكم أيضا المزيد من التوجيهات والاجراءات للحد من بعض الأخطاء والتجاوزات التي حدثت من جانب بعض عناصركم خلال الفترة الماضية .. وأننا مرتاحون لأجواء العمل المثمرة التي تسيطر على نشاط لجنة التنسيق المركزية واللجان الفرعية .

لقد تطلب الأمر بعض الوقت لدراسة طلباتكم وقد أمكن البت في البعض منها وفقا للأمكانيات المتيسرة وخاصة ماجاء منها منسجما مع النقاط التي أتفقنا عليها في بغداد .. أما الطلبات الأخرى فأنها ماتزال قيد الدراسة .. والبعض منها وخاصة الأمور التسليحية ومستقبل النشاط في المنطقة لابد من دراسته بصورة مشتركة وعلى مستوى قيادي .

وأنني آمل أن نتمكن من اللقاء بكم في بغداد مرّة أخرى لمواصلة المحادثات وأنجاز مالم يتم أنجازه حتى الآن .. وقد أخبرت الأخ فريدون بالتوقيتات المناسبة .

تحياتي لكم ولجميع رفاقكم مع أطيب التمنيات .

طارق عزيز

١٩٨٤/١/٢٧

الحكم الذاتي لكردستان العراق

* مبادئ عامة *

أولا : مضمون الحكم الذاتي :

١ ـ اقرار حق الشعب الكردي في العراق في حكم منطقة كردستان العراق ضمن اطار الجمهورية العراقية من خلال مجلس تشريعي ينبثق عنه مجلس تنفيذي .

٢ ـ تختص الحكومة المركزية بشؤون رئاسة الدولة والدفاع ، والخارجية ، والمالية العامة ، والتخطيط المركزي ، والكمارك والمكوس ، والنفط والصناعات الثقيلة ، والتجارة الخارجية ، والبنوك ، والعدل ، والبريد والبرق والهاتف ، وأما ما عداها فتدخل ضمن اختصاصات الحكم الذاتي لكردستان العراق .

٣ ـ تطبيق مضمون بيان ١١ آذار ١٩٧٠ كأساس لتحقيق ما ورد فيه من حقوق الشعب الكردي القومية .

٤ ـ المجلس التشريعي :

آ ـ ينتخب أعضاؤه عن طريق انتخاب ديمقراطي حرّ تباعاً بدون وصاية أو تدخل من أية جهة كانت .

ب ـ له حق اصدار التشريعات في حدود اختصاصات الحكم الذاتي الواردة في المادة الثانية على ان لا تتعارض هذه التشريعات مع الدستور وعند التعارض بينها وبين القوانين المركزية وطالبة الجهة المعنية بدعوى بطلانها يحتكم الى مجلس الدولة أو محكمة التمييز .

٥ ـ المجلس التنفيذي :

آ ـ يتكون المجلس التنفيذي من رئيس للمجلس ويتم اختياره من بين أعضاء المجلس التشريعي بتكليف من السيد رئيس الجمهورية ومن نائبه وعدد من الاعضاء لادارة الامانات الوارد ذكرها في الفقرة التالية وفق القواعد الدستورية والديمقراطية .

ب ـ الامانات التي تشكل مجموعها المجلس التنفيذي هي :

١ ـ الزراعة والاصلاح الزراعي .

٢ ـ الصحة .

٣ ـ التربية والتعليم العالي .

٤ ـ الثقافة والاعلام .

٥ ـ الداخلية .

٦ ـ الاوقاف .

٧ ـ الشباب .

٨ ـ البلديه و القرويه .
٩ ـ التجاره الداخليه .
١٠ ـ العمل و الشؤون الاجتماعيه .
١١ ـ النقل و المواصلات .
١٢ ـ الاشغال .
١٣ ـ الصناعات المحليه و الخفيفه .
١٤ ـ التموين .
١٥ ـ التنميه و الاعمار .
١٦ ـ السياحه و المصايف .
١٧ ـ الاسكان و التعمير .
١٨ ـ الماليه .
١٩ ـ الري .

ج ـ للمجلس التنفيذي صلاحيات مجلس الوزراء في الحكومه المركزيه بالنسبه لمنطقه الحكم الذاتي .

د ـ يكون رئيس المجلس التنفيذي لمنطقه الحكم الذاتي نائبا لرئيس مجلس الوزراء في الحكومه المركزيه كما ان الاعضاء يكونون كوزراء و لهم الحق في حضور الاجتماعات مجلس الوزراء .

هـ ـ يتولى السيد رئيس الجمهوريه الاشراف على التنسيق بين الحكم الذاتي و الحكومه المركزيه .

ثانيا : منطقه الحكم الذاتي :

تشمل منطقه الحكم الذاتي المحافظات التاليه :

آ ـ أربيل .
ب ـ السليمانيه .
ج ـ دهوك .

وتتبعها الاقضيه التاليه : عقره ، و شيخان ، و سنجار

د ـ استحداث محافظه جديده أو أكثر تتبعها الاقضيه التاليه بجميع نواحيها و توابعها :

١ ـ كفري .
٢ ـ طوز .
٣ ـ داقوق .
٤ ـ كلار .
٥ ـ مندلي .
٦ ـ خانقين .

٧ ـ آلتون كوبرى .

٨ ـ قادر كرم .

٩ ـ قرهنجير .

١٠ ـ ليلان .

ثالثا : اللغة :

آ ـ تدرس اللغة العربية كلغة أساسية واجبة التعليم في جميع مدارس منطقة كردستان و تكون لغة التخاطب و المراسلة بين مؤسسات الحكم الذاتي و مؤسسات الدولة المركزية .

ب ـ تكون اللغة الكردية اللغة الرسمية في منطقة كردستان و تستعمل في الدوائر الرسمية و شبه الرسمية و المدارس و المعاهد و الجامعات مع حماية حقوق الاقليات في الدراسة بلغتها الأم بجانب اللغتين العربية و الكردية .

رابعا : الميزانية :

لمنطقة الحكم الذاتي ميزانية خاصة لسد احتياجات المنطقة في الشؤون المناطة بمؤسسات الحكم الذاتي و يتم وضعها من قبل المجلس التنفيذي و اقرارها من المجلس التشريعي و التصديق عليها من قبل السيد رئيس الجمهورية كما ورد في المادة الثامنة من أصل القانون .

خامسا : حقوق الاقليات :

يتمتع أبناء القومية العربية و الاقليات القومية في منطقة الحكم الذاتي بجميع حقوقها الثقافية و الادارية و لها حق التمثيل في المجلس التشريعي و المشاركة في باقي مؤسسات الحكم الذاتي .

قانون الحكم الذاتي لمنطقة كردستان المعدل

الباب الاول : اسس الحكم الذاتي و مضمونه

الفصل الاول : الاسس العامه

المادة الاولى :

آ ـ مضمون الحكم الذاتي :

هو اقرار حق الشعب الكردي في العراق في حكم منطقة ضمن اطار الجمهوريه العراقيه من خلال السلطه التشريعيه و التنفيذيه .

ب ـ تتمتع منطقة كردستان العراق بالحكم الذاتي و تسمى بالمنطقه حيثما وردت في هذا القانون .

ج ـ تشمل المنطقه المحافظات و الاقضيه و النواحي التاليه :

١ ـ المحافظات : اربيل . السليمانيه . دهوك

٢ ـ الاقضيه و النواحي : عقره . سنجار . ميخان . زمار . كفري . شورز . بالوق . خانقين . مندلي . آلتون كوبري . قادركرم . قرهتبه . كلار .

د ـ تعتبر المنطقه وحده اداريه واحده لها شخصيه معنويه تتمتع بالحكم الذاتي في اطار الوحده القانونيه و السياسيه و الاقتصاديه للجمهوريه العراقيه و تجرى التقسيمات الاداريه فيها وفقا لقانون المحافظات مع مراعاة احكام قانون الحكم الذاتي لمنطقة كردستان المعدل .

هـ ـ المنطقه جزء لا يتجزأ من أرض العراق ، و شعبها جزء لا يتجزأ من شعب العراق و تكون مدينة اربيل مركزا للحكم الذاتي .

و ـ هيئات الحكم الذاتي جزء من هيئات الجمهوريه العراقيه .

المادة الثانيه : اللغه

آ ـ تكون اللغه الكرديه لغه رسميه في المنطقه ، و تستعمل في الدوائر الرسميه و شبه الرسميه ، و المؤسسات و المدارس و المعاهد و في جميع مراحل التعليم و مراقبة مع حماية حقوق الاقليات في الدراسه بلغتها الام بجانب اللغتين العربيه و الكرديه .

ب ـ تدرس اللغه العربيه كلغه أساسيه الزاميه في جميع مراحل التعليم في المنطقه ، و تكون لغه التخاطب و المراسله بين مؤسسات الحكم الذاتي و مؤسسات الدوله المركزيه .

ج ـ لابناء المنطقه كافه حق اختيار المدارس التي يرغبون التعلم فيها بصرف النظر عن لغتهم الام

د ـ يخضع التعليم في جميع مراحله في المنطقه للسياسه العامه للدوله مع مراعاة الخصوصيه القوميه للمنطقه .

المادة الثالثة :

آ ـ حقوق و حريات أبناء القومية العربية و الاقليات المتآخية في المنطقة مصونة وفق أحكام الدستور ، و تلتزم ادارة الحكم الذاتي بضمان ممارستها .

ب ـ يمثل أبناء القومية العربية و الاقليات المتآخية في المنطقة في جميع هيئات الحكم الذاتي بنسبة عددهم الى سكان المنطقة ، و يشاركون في تولي الوظائف العامة على هذا الاساس مع مراعاة المؤهلات المطلوبة قانونا .

المادة الرابعة : القضاء

القضاء مستقل لاسلطان عليه لغير القانون ، و تشكيلاته في المنطقة جزء لا يتجزء من التنظيم القضائي في الجمهورية العراقية .

الفصل الثاني : الاسس المالية

المادة الخامسة :

المنطقة وحدة مالية مستقلة ضمن وحدة مالية الدولة .

المادة السادسة :

للمنطقة ميزانية خاصة لسد حاجاتها في الشؤون المناطة بمؤسسات الحكم الذاتي ، و يتم وضعها من قبل المجلس التنفيذي ، و اقرارها من المجلس التشريعي و التصديق عليها من قبل السيد رئيس الجمهورية العراقية .

المادة السابعة :

تتكون ميزانية المنطقة من الاجزاء التالية :

١ ـ الميزانية الاعتيادية .

٢ ـ الميزانية الاستثمارية السنوية .

٣ ـ ميزانيات المؤسسات و المعامل و المصالح الانتاجية ذات الطابع المحلي المتواجدة في المنطقة .

٤ ـ ميزانيات الادارة المحلية و البلديات و المصايف في المنطقة .

المادة الثامنة :

تتالف موارد ميزانية المنطقة من العناصر التالية :

آ ـ الموارد الذاتية و تتكون من :

١ ـ ايرادات الضرائب و الرسوم التي تستوفى من المنطقة بما فيها ايرادات الرسوم المقررة للبلديات .

٢ ـ أثمان المبيعات و أجور الخدمات .

٣ ـ الحصة المقررة من ارباح المصالح و المؤسسات الممولة بميزانية المنطقة .

٤ ـ ضريبه العقار ·
٥ ـ ضريبه الارض الزراعيه بما فيها حصه الاصلاح الزراعي من الحاصل ·
٦ ـ ضريبه العرصات الاساسيه و الاضافيه ضمن المنطقه ·
٧ ـ ضريبه الشركات ·
٨ ـ رسوم دوائر التسجيل العقاري ·
٩ ـ رسوم تسجيل السيارات و نقل ملكيتها ·
١٠ ـ القروض و المنح التي تمنحها السلطه المركزيه للمنطقه ·
١١ ـ الطوابع الماليه ·

ب ـ تخصيص نسبه لا تقل عن ٢٥٪ من الميزانيه الاستثماريه للدوله و المنهاج الاستثمار السنوي من خطه التنميه القوميه لتغطيه نفقات ميزانيه المنطقه بما يضمن نموها و تطورها المتوازن ضمن اطار الجمهوريه العراقيه ·

المادة التاسعه :

تخضع حسابات المنطقه لحسابات رقابه ديوان الرقابه الماليه ·

الباب الثاني : هيئات الحكم الذاتي و اختصاصاتها ·

تختص مؤسسات الحكم الذاتي بجميع الصلاحيات ضمن المنطقه عدا شؤون الرئاسه و الدفاع و الخارجيه و الماليه العامه و التخطيط المركزي و الكمارك و المكوس و النفط و الصناعات الثقيله و التجاره الخارجيه و البنوك و العدل و الهاتف و البريد و البرق التي تدخل ضمن اختصاصات الحكومه المركزيه ·

الفصل الاول : المجلس التشريعي

المادة العاشره :

المجلس التشريعي هو الهيئه التشريعيه المنتخبه من قبل المواطنين في المنطقه انتخابا ديمقراطيا حرا و مباشرا دون تدخل من أيه جهه كانت · و يحدد تكوينه و تنظيمه و سير العمل فيه ، و شروط الناخبين لعضويته بقانون ·

المادة الحاديه عشر :

آ ـ ينتخب المجلس التشريعي ، رئيسا و نائب للرئيس و أمينا للسر من بين أعضائه ·

ب ـ تنعقد جلسات المجلس بحضور أغلبيه عدد أعضائه و تتخذ قراراته بأغلبيه عدد الحاضرين ، الا اذا نص على خلاف ذلك في قانون المجلس التشريعي ·

ج ـ اصدار القرارات التشريعية ذات الطابع المحلي في الامور التي تقع
ضمن اختصاصاته ، بما في ذلك القرارات الخاصة بالرسوم و الضرائب
المحلية على أن لا يتعارض ذلك مع الدستور و مع المبادئ الاساسية
المنصوص عليها في القوانين المركزية ٠
د ـ اقرار خطة التنمية للمنطقة ، التي يضعها المجلس التنفيذي ٠
هـ ـ اتخاذ القرارات التشريعية اللازمة و التي تخص ادارة كافة الدوائر
الرسمية و شبه الرسمية و المؤسسات و المنشآت و المصالح ذات
الطابع المحلي في المنطقة ٠
و ـ التصديق على الميزانية الخاصة بالمنطقة ٠
ز ـ مناقشة و مساءلة أعضاء المجلس التنفيذي في الشؤون التي تدخل في
اختصاصاتهم ٠
ح ـ طرح الثقة بالمجلس التنفيذي أو بواحد أو أكثر من أعضائه و يعفى
من مهمته من سحبت الثقة منه ، و يتخذ قرار سحب الثقة بأغلبية عدد
الاعضاء المكونين للمجلس التشريعي ٠
ط ـ تكون لجميع القرارات التشريعية التي يتخذها المجلس قوة القانون ٠

الفصل الثاني : المجلس التنفيذي

المادة الثانية عشر :

أ ـ المجلس التنفيذي هو الهيئة التنفيذية لادارة الحكم الذاتي في المنطقة ٠
ب ـ يتكون المجلس التنفيذي من الرئيس و نائبه و عدد من الاعضاء مساو
لعدد الأمانات الوارد ذكرها في الفقرة (ح) من هذه المادة أو يزيد
عليه بعضوين ٠
ج ـ يكلف رئيس الجمهورية أحد أعضاء المجلس التشريعي لرئاسة المجلس
و بتشكيل المجلس التنفيذي وفق القواعد الدستورية الديمقراطية ٠
د ـ يختار الرئيس المكلف أعضاء المجلس التنفيذي و نائبا له من بين
أعضاء المجلس التشريعي أو ممن يتوفر فيهم شروط العضوية و يتقدم
الى المجلس التشريعي لطلب الثقة ، و عند حصول الثقة بأغلبية
عدد الاعضاء المكونين للمجلس يصدر مرسوم جمهوري بتشكيل المجلس
التنفيذي ٠
هـ ـ يكون رئيس المجلس التنفيذي نائبا لرئيس الوزراء في الحكومة المركزية
و باقي الاعضاء كوزراء و يحق لهم حضور اجتماعات مجلس الوزراء في
الحكومة المركزية ٠

و - لرئيس المجلس التنفيذي صلاحيات رئيس مجلس الوزراء بقدر تعلق الامر بالمجلس التنفيذي في المنطقه ، و للمجلس صلاحيه مجلس الوزراء بالنسبه للمنطقه و تتمتع بالشخصيه المعنويه و له الحق في اصدار الأنظمه ولوائح التعليمات فيما يخص المنطقه .

ز - يتمتع أعضاء المجلس التنفيذي (الأمناء العامون) بصلاحيه الوزير المختص في السلطه المركزيه ، كل فيما يخص أمانته ، و الدوائر التابعه لها .

ح - ترتبط بالمجلس التنفيذي الامانات التاليه :

١ - الري .
٢ - الداخليه .
٣ - التربيه و التعليم العالي .
٤ - الثقافه و الاعلام .
٥ - الاسكان و التعمير .
٦ - الزراعه و الاصلاح الزراعي .
٧ - الصناعات المحليه و الخفيفه .
٨ - النقل و المواصلات .
٩ - الشباب .
١٠ - البلديه و القرويه .
١١ - المصايف و السياحه .
١٢ - التجاره الداخليه .
١٣ - الاوقاف .
١٤ - العمل و الشؤون الاجتماعيه .
١٥ - الصحه .
١٦ - التموين .
١٧ - التنميه .
١٨ - الماليه و الشؤون الاقتصاديه .

ط - ان جميع الدوائر الرسميه و شبه الرسميه و المؤسسات و المنشآت في المنطقه التابعه للوزارات المركزيه ترتبط ارتباطا مباشرا بالامانات ذات العلاقه بها ، وتتبعها .

ي - يتولى السيد رئيس الجمهوريه الاشراف على هيئات الحكم الذاتي ، و ترفع قرارات المجلس التنفيذي الى رئاسه ديوان رئاسه الجمهوريه .

ك - لرئيس الجمهورية اعفاء رئيس المجلس التنفيذي من منصبه وفي هذه الحالة يعتبر المجلس منحلاً .

ل - في حالة حل المجلس التنفيذي او سحب الثقة منه يستمر المجلس

بتصريف الامور الجاريه فقط الى حين تشكيل مجلس جديد على ألا يتجاوز ذلك مده أقصاها خمسه عشر يوما .

المادة الثالثة عشره :

تلغى أحكام أيه قوانين تتعارض مع أحكام هذا القانون ، و عند تعارض أحكامه مع قوانين اخرى ، يطبق أحكام هذا القانون .

المادة الرابعه عشره :

آ ـ ترتبط محافظات المنطقه برئيس المجلس التنفيذى .

ب ـ يرتبط الأمن الداخلى للمنطقه و الاجهزه المسؤوله عن النظام و الأمن الداخلى فيها بالأمانه الداخليه و تتبعها .

ج ـ يستعين المجلس التنفيذى فى ممارسه صلاحياته بالمكاتب التاليه :

١ ـ مكتب المجلس التنفيذى .

٢ ـ مكتب المتابعه و التفتيش .

٣ ـ مكتب الأحصاء و التخطيط .

المادة الخامسه عشره :

يمارس المجلس التنفيذى الصلاحيات التاليه :

آ ـ ضمان تنفيذ القوانين و الانظمه .

ب ـ الالتزام بأحكام القضاء .

ج ـ اقامه العداله و ضبط الامن و النظام و حمايه المرافق العامه الوطنيه و المحليه و أموال الدولة العامه و الخاصه .

د ـ اصدار القرارات فى كل ما تلتزمه ضرورات تطبيق أحكام القرارات التشريعيه المحليه .

هـ ـ اعداد مشروعات الخطط التفصيليه للشؤون الاقتصاديه و الاجتماعيه و المشاريع التنمويه و شؤون التربيه و التعليم و التعليم العالى و الصحه و العمل بشكل ينسجم مع التخطيط المركزى العام للدولـه و رفعها للمجلس التشريعى للتصديق عليها .

و ـ تعيين موظفى اداره الحكم الذاتى الذين لا يتطلب تعيينهم اصدار مرسوم جمهورى أو موافقه رئيس الجمهورى ، وفق قوانين الخدمه و الملاك ، و تسرى عليهم أحكام القوانين المطبقه على موظفى الجمهوريه العراقيه .

ز ـ يكون الموظفون فى التقسيمات الاداريه التى تسكنها أغلبيه كرديه من الاكراد مع مراعات ما جاء فى المادة الثالثه من هذا القانون .

ح ـ تنفيذ ميزانيه المنطقه وفق القوانين و الاسس المعتمده فى نظام المحاسبه للدولة .

ط ـ اعداد تقرير سنوى عن أوضاع المنطقه يرفع لرئيس الجمهوريه وللمجلس التشريعى .

الباب الثالث :

العلاقة بين السلطة المركزية و هيئات الحكم الذاتي

المادة السادسة عشرة :

ما عدا الصلاحيات التي تمارسها هيئات الحكم الذاتي وفقا لأحكام هذا القانون تعود ممارسة السلطة في جميع أرجاء الجمهورية العراقية الى الهيئات المركزية أو من يمثلها ·

المادة السابعة عشرة :

آ ـ دوائر السلطة المركزية في المنطقة تخضع للوزارات التابعة لها و تمارس عملها في حدود اختصاصاتها ، و لهيئات الحكم الذاتي رفع التقارير عنها الى الوزارات التابعة لها ·

ب ـ يعين و ينقل مدير و الدوائر الوارد ذكرها في الفقره (آ) من هذه بأمر من الوزير المختص بعد التشاور مع رئيس المجلس التنفيذي ·

ج ـ يعين و ينقل منتسبوا الدوائر الوارد ذكرها في الفقره (آ) من هذه المادة وفق القواعد و الصلاحيات المعمول بها في الجمهورية العراقية مع مراعاة ما جاء في الفقرات السابقة ·

د ـ للسلطة المركزية في حدود اختصاصاتها حق التوجيه العام للادارات المحليه الوارد ذكرها في المادة الثانية عشر ·

المادة الثامنة عشرة :

آ ـ تمارس الرقابة على مشروعية قرارات هيئات الحكم الذاتي محكمة دستورية عليا ·

ب ـ لوزير العدل أن يطعن في قرارات هيئات الحكم الذاتي أمام محكمة دستورية عليا ، لمخالفتها الدستور أو القوانين و ذلك خلال ثلاثين يوما من تأريخ تبليغ الهيئات المركزية بها ·

ج ـ الطعن في قرارات هيئات الحكم الذاتي أمام المحكمة الدستورية العليا يوقف تنفيذها حتى نتيجة الفصل فيه ·

د ـ تفصل المحكمة الدستورية العليا في الطعن خلال مده أقصاها ثلاثين يوما من تأريخ تقديمه اليها ، و تكون قراراتها قطعيه ·

هـ ـ تعتبر قرارات هيئات الحكم الذاتي التي تقرر المحكمة الدستورية العليا عدم مشروعيتها ملغاة كلا أو جزءا من تأريخ صدورها و تزال جميع الاثار القانونية التي ترتبت عليها ·

و ـ تمارس المحكمة الدستورية العليا الرقابة على مشروعية القوانين و القرارات التي تصدرها السلطات المركزية ، لكي لا تتعارض مع الصلاحيات و الاختصاصات الممنوحة لهيئات الحكم الذاتي ·

ز ـ لرئيس المجلس التنفيذي أن يطعن في القوانين و القرارات الصادرة من قبل السلطات المركزية التي تتعارض مع الصلاحيات و الاختصاصات الممنوحة لهيئات الحكم الذاتي وفق هذا القانون أمام المحكمة الدستورية العليا .

ح ـ يراعى في أسلوب الطعن و الفصل في تنازع القوانين كما ورد في الفقرة (ج) و (د) و (هـ) و (و) من هذه المادة .

المادة التاسعة عشرة :

آ ـ لرئيس الجمهورية أن يحل المجلس التشريعي في حالة تعذر ممارسته لصلاحياته بسبب استقالة نصف أعضائه أو عدم توافر النصاب القانوني خلال ثلاثين يوما من تأريخ دعوته للانعقاد ، أو بسبب عدم منحه الثقة المنصوص عليها في الفقرة (د) من المادة الثانية عشرة من هذا القانون لاكثر من مرتين متتاليتين ، أو في حالة عدم امتثاله لقرارات هيئة الرقابة المنصوص عليها في المادة التاسعة عشرة من هذا القانون .

ب ـ في حالة حل المجلس التشريعي يستمر المجلس التنفيذي في ممارسة صلاحياته الى حين انتخاب المجلس التشريعي الجديد في مدة اقصاها تسعون يوما من تأريخ صدور المرسوم الجمهوري بحله .

المادة العشرون :

ينفذ هذا القانون من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية .

تطبيع الاوضاع في كردستان بأنهاء الظروف و الاحوال الاستثنائيه : -

١ - يعفى عفوا عاما جميع المحكومين و الموقوفين و الهاربين و المحجوزين واللاجئين لاسباب سياسيه و الملتحقين (بقوات البيشمركه) من الكرد و غيرهم من المدنيين و العسكريين ضباطا و مراتب (و يشمل العسكري و جميع منتسبي القوات المسلحه من الجيش و الشرطه و قوى الامن الداخلي و حرس الحدود) . و يشمل هذا العفو العقوبات الاصليه و التبعيه والآثار المدنيه . و يرفع الحجز من أموالهم المنقوله و غير المنقوله و تلغى قرارات المصادره التي صدرت بحقهم و دفع التعويض العادل للمتضررين منهم و اعاده جميع حقوقهم اليهم و اطلاق سراح المحكومين و الموقوفين و المحجوزين المشمولين بهذا الاعفاء من السجون و المواقف و المعتقلات حالا .

٢ - اعاده الموظفين و المستخدمين و العمال و منتسبي القوات المسلحه ضباطا و مراتب من العسكريين و الشرطه و قوى الامن الداخلي و حرس الحدود من الاكراد و غيرهم المفصولين و المنهاة خدماتهم و المستغنى عنهم و المعزولين و المحالين على التقاعد لاسباب سياسيه باعادتهم الى الخدمه دون التقيد بالملاك و اعتبار مده تغيبهم أو فصلهم أو تقاعدهم أو عزلهم خدمه فعليه لاغراض العلاوه و الترفيع و التقاعد .

٣ - اعاده الموظفين و المستخدمين و العمال المنقولين من دوائرهم أو اختصاصاتهم الاصليه الى دوائر أو اختصاصات اخرى أو الى محافظات أخرى داخل منطقه الحكم الذاتي أو خارجها لاسباب سياسيه ، اعادتهم الى دوائرهم و محلات عملهم السابقه .

٤ - اعاده الطلبه المفصولين و المطرودين و المحكومين و الموقوفين و الهاربين واللاجئين لاسباب سياسيه أو الملتحقين بقوات البيشمركه باعادتهم الى مدارسهم و معاهدهم و جامعاتهم و تخصيص منح دراسيه للمحتاجين منهم لتمكينهم من مواصله دراساتهم و عدم احتساب سنوات غيابهم سنوات رسوب

٥ - قبول الطلبه الاكراد في جميع المدارس و المعاهد و الدور التربويه و العلميه و الجامعات منها المدنيه و العسكريه و كذلك البعثات العلميه و الزمالات و الاجازات الدراسيه و المنح داخل العراق و خارجه بدون استثناء أو تمايز و حسب الكفاءه .

٦ - اعاده السكان المرحلين سواء من القرى أو الاقضيه أو النواحي الكرديه الى مناطق أخرى داخل منطقه الحكم الذاتي أو خارجها ، اعادتهم الى قراهم و أماكنهم الاصليه حسب جدول زمني و تعويضهم تعويضا عادلا عما أصابهم من أضرار بسبب الترحيل و تطوير مناطقهم و ذلك بايصال جميع الخدمات اليها لكي تصبح حسب قابليتها و الامكانات الطبيعيه و الزراعيه المتوفره فيها مراكز متطوره للزراعه و تربيه الحيوانات و الدواجن و الصناعات

المصايف و مناطق للسياحه و الاصطياف و ذلك لدعم الامن و الدفاع الوطني بجانب الاسهام في تطوير و تقدم اقتصاد عموم القطر .

٧ ـ اعاده السكان العرب الذين أسكنوا في مناطق كرديه غير مناطقهم الاصليه ، الى أماكنهم السابقه .

٨ ـ اطلاق سراح البارزانيين و اعادتهم الى أماكنهم الاصليه و شمولهم باحكام الفقرتين أولا ـ ١ و أولا ـ ٢ من هذا البيان .

٩ ـ اطلاق سراح الاكراد المعتقلين و السماح للمرحلين و المهجرين منهم داخل القطر أو خارجه بالعوده الى القطر و السكنى في مناطقهم الاصليه أو منطقه الحكم الذاتي و شمولهم باحكام الفقرتين اولا ـ ١ ، و اولا ـ ٢ من هذا القرار .

١٠ ـ تطبيق قانون الاصلاح الزراعي في المنطقه الكرديه و تعديله بشكل يضمن مصلحه الفلاح و تصفيه العلاقات الاقطاعيه بصوره نهائيه و حصول جميع الفلاحين على قطع مناسبه من الاراضي و اعفائهم من ضريبه الارض الزراعيه المتراكمه عليهم خلال الفتره السابقه .

١١ ـ اعاده تأسيس المجمع العلمي الكردي و يكون له كيانه الخاص به و يعاد العمل بقانون المجمع العلمي الكردي رقم ١٨٣ لسنه ١٩٧٠ و يعدل قانون المجمع العلمي العراقي الحالي على هذا الاساس و نقله الى عاصمه الحكم الذاتي و ارتباطه كعضو بالمجمع العلمي العراقي .

١٢ ـ تخصيص رواتب تقاعديه لعوائل الذين أستشهدوا أو أعدموا في الظروف الاستثنائيه السابقه و كذلك لغيرهم من المواطنين بسبب تلك الظروف و تأمين السكن المناسب لهم وفقا لتشريع خاص يصدر لهذا الغرض و شمولهم بالامتيازات الممنوحه لشهداء الوطن .

١٣ ـ مشاركه الاكراد في الحكم دون تمايز في تقلد الوظائف العامه بما في ذلك المناصب الهامه في الدوله كالوزارات و قيادات الجيش و غيرها مع مراعات الكفاءه .

١٤ ـ اقرار الشعب الكردي في انشاء منظمات سياسيه و ثقافيه و مهنيه و اجتماعيه و أدبيه بما فيها الشبيبه و المعلمين و الطلاب (كما جاء في بيان ١١ آذار) .

١٥ ـ رفع الحصار الاقتصادي عن منطقه كردستان و الغاء بطاقات التموين و توفير المواد الاستهلاكيه و الغذائيه بجميع أنواعها للمنطقه و تشديد الرقابه على المتلاعبين بقوت الشعب و المخالفين للتسعيره المقرره و المهربين و المحتكرين و تشديد العقاب عليهم .

١٦ ـ اعادة جميع الخدمات و الاعمال الخدمية و العمرانية و التنموية الى منطقة كردستان بما في ذلك مشاريع الري و السدود و الزراعة و الكهربة و الصناعة و المجاري و المياه و الطرق و الجسور و انشاء المدارس و المستشفيات و المستوصفات و دور السكن و جميع المشاريع على اختلاف أنواعها سواء الموقوفة منها أو الملغاة أو المشاريع الجديدة و وضع خطة لتطوير المنطقة و تعويضها عما أصابها من تخلف خلال الفترة السابقة و ذلك وفق مناهج الميزانيات السنوية أو خطة التنمية القومية و تخصيص الموارد اللازمة لذلك.

١٧ ـ حل المفارز الخاصة و تقليص حجم و تواجد القوات المسلحة في مدن و قصبات و قرى كردستان و رفع حواجز الطرق و الربايا و اعادة الوضع الى الحالة الطبيعية تلك التي وضعت لمقاتلة البيشمركة و مع مراعاة متطلبات الدفاع الوطني ضد العدوان الايراني.

١٨ ـ منع تدخل القوى المسلحة و الاجهزة الامنية و الحزبية في حياة المواطنين الخاصة و الخروج على الصلاحيات و الاختصاصات الممنوحة لهم قانونا و احترام القوانين و حقوق الافراد الديمقراطية و القانونية كافة.

١٩ ـ عدم ممارسة الضغط على المواطنين الاكراد للانتماء الى حزب البعث العربي الاشتراكي و الجيش الشعبي و عدم ربط ممارستهم لحقوقهم و حصولهم عليها و تحقيق مصالحهم بذلك الانتماء.

حول تطبيع الوضع في مدينه كركوك و جعلها مدينه تعبر عن التلاحم النضالي بين العرب و الكرد و التركمان مدينه التآخي القومي و تجسيد الوحده الوطنيه العراقيه : -

١ - اعاده الموظفين و المستخدمين و العمال المفصولين و المطالبين على التقاعد و المعزولين أو المنهاه خدماتهم و المستغنى عنهم أو المنقولين الى المحافظات الاخرى من الاكراد و غيرهم لأسباب سياسيه ، اعادتهم الى وظائفهم في كركوك و كذلك اعاده غير هؤلاء من الذين تم ترحيلهم الى خارج كركوك ، اعادتهم الى أماكنهم الاصليه في كركوك و تأمين سكن ملائم لهم و تعويضهم عن الأضرار التي لحقتهم من جراء ذلك تعويضا عادلا و كذلك اعاده الطلبه المفصولين أو المنقولين من مدارسهم ، اعادتهم الى مدارسهم في كركوك و عدم اعتبار مده تغيبهم سنوات رسوب .

٢ - الغاء قرارات الصادره و رفع الحجز عن الاموال المنقوله و غير المنقوله للمواطنين الاكراد و اعادتها الى أصحابها عينا أو تعويضهم تعويضا عادلا في حاله عدم بقاء تلك الاموال .

٣ - اعاده الفلاحين الاكراد المهجرين من ضواحي كركوك و القرى التابعه لها الى أماكنهم الاصليه و تعويضهم تعويضا عادلا عما أصابهم من أضرار .

٤ - رفع الحظر من سكنى المواطنين الكرد في جميع أحياء مدينه كركوك و ضواحيها .

٥ - رفع الحظر على عمل المواطنين الاكراد في دوائر الدوله الرسميه و شبه الرسميه و مؤسسات النفط و الكبريت و الكهرباء و غيرها من دوائر القطاع الاشتراكي و المختلط و الخاص في مدينه كركوك و ضواحيها .

٦ - رفع القيود المفروضه على التصرفات القانونيه التي يحق للمواطنين الاكراد اجراءها في مدينه كركوك و ضواحيها و اطلاق حق التصرف القانوني لهم بالتملك و البيع و الشراء و غيرها لجميع الاموال المنقوله و غير المنقوله و حق البناء و التعمير دون تدخل أجهزه الأمن أو الاداره .

٧ - اعاده الدراسه باللغه الكرديه في جميع مدارس الاحياء و الضواحي الكرديه في كركوك .

٨ - اطلاق حريه التنظيمات المهنيه و النقابيه و السياسيه و الفنيه و الادبيه و الاجتماعيه الكرديه و ممارسه نشاطها في مدينه كركوك .

٩ - الغاء الامتيازات المقرره لتشجيع المواطنين العرب في المحافظات الاخرى للانتقال الى مدينه كركوك و السكنى فيها و الغاء اجراءات التعريب و الأسكان القرى .

١٠ ـ اعادة الاسماء الكردية للاحياء والمدارس والمحلات التجارية وغيرها من القرى والقصبات الكردية التي أبدلت أسماءها الكردية بأسماء أخرى ٠

١١ ـ مراعاة التوازن القومي في تقلد الوظائف العامة في دوائر الدولة الرسمية وشبه الرسمية بما فيها الوظائف التابعة للسلطة المركزية ٠

١٢ ـ يتمتع المواطنين التركمان بجميع حقوق اخوانهم العرب والكرد دون تمييز في منطقة كركوك أو نواحيها ٠

ملاحظات اساسية للاتحاد الوطني الكردستاني على مشروع
ميثاق العمل الوطني وعلى النظام الداخلي وقواعد
العمل في الجبهة الوطنية والقومية التقدمية .

: ملاحظات عامة :

١- يخلو المشروع والنظام من بيان وابراز الدور الوطني للاتحاد الوطني الكردستاني ويتجاهله كليا . لذلك نقترح ذكره بشكل واضح .

٢- يخلو المشروع من الاشارة الى نضالات الامة الكردية في سائر انحاء كردستان وضرورة اسنادها ودعمها باعتبارها نضالات أمة عريقة: شقيقة للامة العربية ومتلاحمة معها كفاحيا وباعتبار وجود القومية الكردية في الجمهورية العراقية التي تتضامن وتتعاطف قلبيا مع هذه النضالات . وهي القومية الرئيسية الثانية في العراق مما يجعل الدولة العراقية ملزمة باسناد ودعم نضالات الامتين الشقيقتين العربية والكردية . وباعتبار ان المشروع يتضمن الاشارة وبشكل خاص الى الامة العربية وقضاياها ويتجاهل شقيقتها الامة الكردية مما يتناقض مع مبدأ المساواة السياسية والحقوقية بين العرب والاكراد في العراق . ثم ان الميثاق يتضمن دعم واسناد نضالات شعوب بعيدة عن العراق بينما يصمت عن نضال جيرانه وهو نضال وطني مشروع ، ونضال تقدمي عادل يخدم القضايا العربية والانسانية وقضايانا العراقية .
لذلك نقترح اضافة البند التالي الى الميثاق :
اسناد ودعم نضالات الامة الكردية : الشقيقة التاريخية للامة العربية والمتحالفة معها استراتيجيا ، ضد الاستعمار والصهيونية والدكتاتورية والاضطهاد القومي والديني ومن اجل استحصال حقوقها المشروعة القومية والديموقراطية بما فيها حقها في تقرير مصيرها بنفسها . وتنظيم " الجبهة " علاقات نضالية وعلاقات التعاون وتبادل المساعدات مع القوى والاحزاب التقدمية الكردية المناضلة في سائر انحاء كردستان لان النظام الداخلي يحصر العلاقات الخارجية بالجبهة فقط .

٣- يخلو النظام والمشروع من الاشارة الى ضرورة معاداة الانفصالية والانصهارية الاندماجية معا لانهما شرطان رئيسيان للوحدة الوطنية للشعب العراقي: فكما ان النزعات الانفصالية تقوض الوحدة الوطنية فان النزعات الانصهارية والاندماجية تنسف الوحدة الوطنية ايضا وتثير العداوات والبغضاء والتفرقة في الصف الوطني العراقي .

٤- لايعالج الميثاق بصورة شاملة ووافية مسألة تطوير الحقوق القومية والديموقراطية للشعب الكردي في العراق لذلك نرى النص صراحة على النضال المشترك من اجل ذلك ومن اجل تطوير الحكم الذاتي لمنطقة كردستان وتطوير وتقوية مؤسساتها ليواكب تطوير هذه الحقوق القومية والديموقراطية للشعب الكردي وازدهاره ويتناسب مع تطور علاقاته الوحدوية مع الامة العربية في سائر ديارها .

٥- يخلو الميثاق من ضرورة النص على عدم التحالف والاتفاق مع الدول الرجعية . وبرهنت الاتفاقية العراقية التركية ضرورة التنبه الى هذه النقطة الخطيرة . اذ لا يليق بدولة متحررة تعلن معاداتها للامبريالية وللصهيونية وللتمييز العنصري ولا يحكم توجد فيه جبهة ينص ميثاقها على (دعم حركات التحرر كافة وتأييد مطالبها في الاستقلال والحرية .....) ان يتحالف او يتعاون مع دولة مغرقة في الرجعية تعتبر ركيزة للحلف

للحلف الاطلسي الاستعماري العدواني في منطقة الشرق الاوسط وتقيم علاقات مع اسرائيل والصهيونية الدولية وتحتضن كردستان المركزية ولواء الاسكندرونة السليب . وتقف ضد الثوار المناضلين في كردستان تركيا بينما يجب دعم هؤلاء الثوار وفق جميع المقاييس النضالية والقيم الثورية ووفق مستلزمات الوحدة الوطنية العراقية ومتطلبات الاخوة العربية الكردية . لذلك نرى ضرورة ادخال نص يحرم التحالف والاتفاق مع الدول الرجعية المرتبطة بالاحلاف الاستعمارية والمعادية للامتين الشقيقتين العربية والكردية .

٦- من المفروض ان يتضمن ميثاق العمل الوطني المبادئ الاساسية للتحالف الوطني والاهداف الرئيسية للشعب والاسس والمبادئ العامة للسياسات الوطنية والقومية والاجتماعية والتنموية والتربوية والخارجية وغيرها ومع ذلك فماكنا نتوقع حصر الهجوم على سورية دون كل الدول العربية الرجعية والمعترفة باسرائيل عدوة العرب الاساسية او العميلة للاستعمار عدو العرب الاول . ولكننا فوجئنا بحصر الهجوم على سورية في باب المسألة الكردية وكأنه اريد به استفزاز الاتحاد الوطني الكردستاني واهانته ! علما باننا لم نخف عنكم آراءنا واختلافنا معها حتى قبل الحوار معكم بسنين بهذا الخصوص التي نلخصها مجددا فيما يلي :
على الرغم من ملاحظاتنا الجدية على موقف سورية وعلاقاتها بايران فاننا نتمنى ان يعود التضامن العربي والتعاون العربي ليحلا محل الفرقة وتبادل الشتائم والاتهامات . ثم اننا نعتبر الدعم السوري للاوك وللحركة الكردية القومية موقفا تقدميا ومشكورا . لذلك لايمكن للاوك ان ينكر الجميل ويشتم الذين ساعدوه في الضيق والايام الصعبة . هذا مع العلم ان دولا عديدة بينها الاتحاد السوفياتي وفرنسا والسعودية والجزائر تبذل جهودا حثيثة لتحسين العلاقات السورية العراقية ومعلوم ان العراق يؤيد ويبارك هذه الجهود. فكيف يتفق هذا مع ادخال نص خطير كهذا في ملف ميثاق العمل الوطني للحوقت ؟!
اما اذا كان المقصود مساعدة قيادة البارزاني فان الدول العربية القريبة من العراق الان هي التي ساعدتها كثيرا واغرقت عليها الدعم ومنها الاردن والسعودية ! فلماذا تخصيص سورية بالهجوم وفي معرض الحديث عن المسألة اذا لم تكن الغرض منه هو اهانة الاوك واظهاره بمظهر القوة الناكرة للجميل والمستهترة بالقيم والاصول في العلاقات وهذا ما نأباه بالاوك ونرفضه نحاشا بالاوك ان يكون كذلك .

٧- لقد صيغ ميثاق العمل الوطني دون مراعاة الاوك ومواقفه وماضيه النضالي وعلاقاته ومشاعره. بل واكثر من ذلك فقد صيغ لحشر الاوك في زاوية الرفض للميثاق او الرفض والادانة لماضيه النضالي .
ودعونا نصارحكم ايها الرفاق بالصراحة المعهودة بينما بان الاوك يعتز وايما اعتزاز بماضيه النضالي وبعلاقاته الوطنية والعربية والدولية التي خلت من كل مايعيب او يخالف المبادئ التقدمية والثورية التي جبل عليها الاتحاد الوطني الكردستاني ومنذ نشأته ! وبالتالي فمن طلب المستحيلات التصور بان الاوك سيتنكر لماضيه النضالي ويدين صفحاته المليئة بالامجاد النضالية والمواقف التقدمية المفعمة بروح الاستقلالية والحرص على الاخوة العربية الكردية ومعاداة الاستعمار والصهيونية والرجعية .
وهذه حقيقة نلمسها في سرد الماضي، وسرد المسألة الكردية وملابساتها وسرد مايسميه الميثاق بالحكم الذاتي وانجازاته التي تعرفون اراءنا جيدا فقد كررناها مرارا وتكرارا . فلو كنا معتقدين بمثل هذا السرد فلماذا النضال الدامي والغلي بالتضحيات والفداء وتقديم اكثر من ثلاثة الاف شهيد من خيرة واشبل من انجبتهم القومية الكردية ؟ هل تريدون ان ندين هذا النضال وتضحيات شهدائنا وبطولات رفاقنا في

المعارك والسجون وعلى اعواد المشانق ! تلك البطولات التي تعتبرها مفخرة لا لـــلاوك فحسب بل وللامة الكردية بأسرها ايضا .
ان سرد الماضي يجب ان يقتصر على المسائل الاساسية المتفق عليها والاستـــحقاقات الوطنية العامة التي تجمع عليها لا فرض وجهة نظر معاكسة لوجهات نظرنا وفي امور اساسية ومنها القضية الكردية بالذات ! فكيف يمكن لمن يريد التحالف النضالي مع الاوك حقا ان يطلب المستحيل منه !؟ هلا يعني ذلك دفعه الى موقف الرفض ؟!

ثانيا : ملاحظات على مشروع ميثاق العمل الوطني :

١- ان المشروع يبدأ بالاطراء والثناء للعهد الممتد من ١٧ تموز ٩٦٨ الى اليوم بشـــكل ملفت للنظر، وكأنه لم تقع حالة سلبية واحدة خلال تلك الفترة ، بينما الواقع خلاف ذلك .
واذا كان لابد من تقييم للمرحلة السابقة فكان من الضروري ان يكون موضوعيا يبـــرز حالات الايجاب ويشير الى حالات السلب ، لذلك نحن لانتفق مع الكثير مما ورد فـــي المشروع وخاصة الى الصفحة ٤٣، بل نرى حذف هذه الصفحات كلها، لانها ليست الا مقدمة طويلة لاتضيف الى ميثاق العمل الوطني المنشود تصورا جديرا بالاهتمام، وانما تثيـــر النقاش والجدل على قضايا لا تعني تحكم حولها .
اضافة الى ان الاتحاد الوطني الكردستاني عندما يدخل الجبهة يكون ملتزما بما اتفــق عليه معهاالاطراف الاخرى ، وينبغي ما اتفق عليه معها، فهو بكل تأكيد لايكـــــون ملتزما بتصورات سابقة لم يساهم هو في وضع خطوطها ولا بسياسات لم يشترك هو فـي رسمها ولايتفق معها، بجانب ان بعض هذه التقييمات الواردة في المشروع السابقة فيما اذا تبناها الاتحاد الوطني الكردستاني فهذا معناه انه يدين موقفه السابق ومواقفه التي تبناها منذ تأسيسه الى اليوم، لذلك فمن الافضل ان نترك هذه التـــقييمـــات للمؤرخين والمحللين السياسيين ونركز على مايجب عمله من جميع الاطراف وجمـــاهيـر الشعب من اجل الدفاع عن العراق وتطويره .
والغريب في الامر ان روح الثناء للمرحلة الماضية كما هيمنت على القسم الاول مـــن المشروع واخذت تعبر عن نفسها خلال ٤٣ صفحة قد فرضت نفسها على القســـم الثانـــي: " المهمات المستقبلية " والذي كان حظه عشرين صفحة اخرى ، ولم يستطع المشـــروع التخلص من هذه الروحية بينما المهم ان نفكر جميعا ونخطط للمستقبل بشكـــل عملـــي لاجتياز المرحلة الراهنة واللاحقة بنجاح بما يخدم شعبنا العراقي ووحدة تراب الوطن .
اما اذا بقينا دائرين في مناقشة قضايا التقييم او تقييم القضايا فان الوقـــت يدركنا وشعبنا احوج مايكون الى الوقت في هذه المرحلة ومن الضروري ان نبتعد عـــن الدخول في متاهات مناقشات الماضي، فلا يشدنا الماضي الى نفسه بل نعمل مـــن اجـــل الحاضر والمستقبل فالحاضر نعيشه والمستقبل نتطلع اليه .

٢- في القسم الثاني ـ المهمات المستقبلية .. نرى اعادة صياغتها بحيث يكون اكثر تحديدا للمفاهيم واكثر دقة في التعبير، فمثلا نحن لانتفق مع ما ورد في الفقرة ـ ٧ ـ حول المسألة الكردية ، فبجانب ان المشروع في هذه الفقرة لايخرج عن تقييم الماضي بالشـــكل الذي يرتئيه هو، ودون ان يكون لديه تصور مستقبلي لتطوير الحكم الذاتـــي وترسيـــخ التآخي العربي الكردي .. فانه يتهم الحركة الكردية بالسلبية تارة وبالارتباط بالاجنبي والعمالة تارة اخرى . دون ان يحاول فهم القضية الكردية ، فالمشروع يبذل جهـــوده

لارتباط بعض الجهات الكردية بالقوى المعادية وبعض الطرف عن مشروعية الحركة الكردية، وعدوان اطراف متحالفتان اشد التحالف ومنفصلان عن بعضهما البعض تمام الانفصال ، وان ماحصل في كردستان من نشاطات ضد الحكومة يعود معظمها نتيجة ردود الفعل من مواقف وممارسات الانظمة المتعاقبة والمسؤولين الحكوميين في كردستان ، فقد كان الاجدر ان يقيم المشروع حركة الشعب الكردي القومية بصورة موضوعية حتى يمنح لها من خلال صورة هذا الحلول لا ان يضع حول القضية الكردية ظلالة سوداء تحجب الرؤية الواضحة ، ويخلق في الوقت نفسه لدى الطرف المقابل مشاعر سلبية على اقل تقدير .

٣- لدينا ملاحظات حول مفهوم الحزب القائد كما سمعنه خلال الحوار :
فالمفروض ان يكون مفهوم الحزب القائد اعترافا من اطراف الجبهة بالدور القيادي المتميز للحزب القائد في قيادة الدولة والقوات المسلحة ومسيرة البلاد وتحقيق الانجازات الاقتصادية والاجتماعية والتنموية وغيرها مع مراعاة استقلالية اطراف الجبهة الفكرية والفلسفية والتنظيمية والسياسية باعتبار ان الجبهة هي " تحالف كفاحي طوعي بين الاحزاب والقوى والعناصر الوطنية والقومية التقدمية وهي ...." كما نصت المادة الاولى من النظام الداخلي .
وعلى ان لايعني الدور القيادي الانفراد بالحكم والقرارات ورسم السياسات وادارة الدولة والعلاقات العربية والخارجية ، لان ذلك ينسف مفهوم الحكم الائتلافي والعمل الجبهوي المشترك . وبالنسبة للاوك يجب الايعني انكار دوره الطليعي في الحركة القوميه الكرديه طالما حظى هذا الدور بدعم ومساندة اكثرية الجماهير الشعبيه الكردية .
ولاحظى تلقينا من ضد مفهوم الحزب القائد وسحبه حتى على حق الشعب الكردي في ممارسة الحكم الذاتي لمنطقة كردستان عن طريق ممثليه المنتخبين في المجلس التشريعي والتنفيذي . هذا الحق الذي يقره الدستور ووافقتم عليه في الحوار بصيغته " المنتخب " كما ورد في المادة الاولى من مشروعنا لقانون الحكم الذاتي المعدل. بينما يفهم من اقوال سمعناها اثناء الحوار ان مفهوم الحزب القائد يسلب عمليا الشعب الكردي من حق اختيار ممثليه بذريعة ان يكون للحزب القائد الاغلبيه !

٤- ان تحريم العمل الحزبي لغير حزب البعث العربي الاشتراكي في القوات المسلحة يجب ان لايعني حرمان المواطنين غير البعثيين من الانخراط في الكليات العسكرية ونيل حق المساواة باخوانهم البعثيين وفق مبادئ الكفاءة والاسس العلمية المقررة . وخصوصا يجب الايحرم ذلك المواطنين الاكراد من ممارسة حقهم المنصوص في بيان ١١/آذار/١٩٧٠ بهذا الخصوص لذلك نرى النص على هذا الحق بوضوح .

٥- نرى من المفيد والضروري النص على توفير الحقوق والحريات الديمقراطية للاحزاب والقوى الثورية والقومية التقدمية وفي جميع المجالات بما فيها المجالات المهنية والنقابية والفلاحية وتمثيلها بنسبة قواها في هذه المنظمات في قياداتها .
وكذلك ضمان الحريات الشخصية وتأمين الحقوق الديموقراطية ومنع التجاوزات اللاقانونية والكيفية على حقوق المواطنين وضمان سيادة القانون بعيدا عن الخرق والتجاوزات عليه ، وذلك دون تمييز بسبب القومية او المذهب او الدين او الجنس .
٦- توفير حرية الصحافة والنشر والبيان للاحزاب التقدمية المؤتلفة في الجبهة وتوفير الحرية للمنظمات المهنية والاجتماعية الكردستانية لممارسة حقوقها ودورها حسب الاتفاق .

٧- نرى من المفيد تطوير صلاحيات المجلس الوطني العراقي بحيث يقف على قدم المساواة مع

المجالس الوطنية والبرلمانية في العالم .

ثالثا : ملاحظات حول النظام الداخلي :

١- اذا ما استعرضنا الى النظام الداخلي وقواعد العمل نجد ان المشروع يحاول تحجيم الاتحاد الوطني الكردستاني ويعامله كتنظيم صغير، ويضعه في مستوى " الاحزاب " التي لايبلغ قياداتها وقواعدها مجتمعة عدد لجنة محلية صغيرة للاتحاد. وهذا دون شك اجحاف بحق الاتحاد والاتحاد لايمكنه قبول ذلك .
واذا كان هناك راي بان حجم كل حزب وتنظيم في الجبهة يكون بدوره الجماهيري الفاعل وليس بعدد المقاعد والامتيازات في قيادة الجبهة .. فهذا امر نقرة ونرضى به . ولكن من الضرورة ان يتساوى في ظل هذا المبدأ جميع اطراف الجبهة .

٢- ورد في المادة السادسة - فقرة " د " من النظام الداخلي " ان اللجنة العليا للجبهة تتخذ قراراتها بأغلبية ثلثي اعضائها " نحن نعتقد ان الجبهة اية جبهة تقوم بين اطراف لقطع مرحلة معينة لانجاز مهام محددة ، وهذه الاطراف او كل طرف منها عندما يدخل الجبهة فلقناعته بانه وحده غير قادر على تحمل المسؤليات وتحقيق كل الاهداف وبالتالي فانه يتحالف مع اطراف اخرى لتحقيق هذه الاهداف او بعضها مع الحفاظ على مبادئه ونهجه .
اما اذا بذلت المحاولات لفرض موقف او سياسة لاتتفق مع خطه السياسي وافكاره فان من حقه ان يرفض ذلك، ويكون في حل عن اي التزام بالنسبة لهذا القرار او ذاك الموقف .
لذلك فنحن نرى الاجماع في قرارات الجبهة فيما يتعلق بقبول طرف او تغيير الاسم او الميثاق والنظام الداخلي او تعديل في الاهداف او في المفاهيم الاساسية . اما القرارات الاجرائية فيمكن اتخاذها بالاكثرية وعلى الاقلية الالتزام بها .
وكما ورد في المادة الاولى من النظام الداخلي فان " النضال المشترك للقوى المشاركة في الجبهة يخلق بطبيعته ظروفا افضل لترسيخ تآلف وعلاقات التعاون الاخوي ، كما يعزز الثقة المتبادلة بين هذه القوى " فعلا ان النضال المشترك هو الذي يقرب المسافات ويقلل الخلاف والاختلافات ويخلق الثقة ويعززها .. لا الفرض والتحكم .
واخيرا نود ان نؤكد على :
ان الاتحاد الوطني الكردستاني عندما يدخل الجبهة لايبغي من وراء ذلك مغنما او مصلحة ذاتية وانما يدخلها من اجل وحدة الشعب العراقي وارض العراق في هذه الفترة العصيبة . ولايطالب بالامتيازات وغير متطلع الى الاسهام العملي المباشر في الحكومة ، ولكن من حقه ان يصر على احترام رأيه واعلان موقفه تجاه القضايا التي يختلف حولها الرأي ، ويكون دوره في الجبهة المشاركة في المسؤولية السياسية بناء على المشاركة في اتخاذ القرار .
وانه لايريد ان يتعامل عند الاجتماع ويقصر ويلقي خارجه ويظهر التبرم والسخط عندما يجد الجو ملائما .

٣- نوافق ونثبت المادة الاولى مع اضافة الفقرة التالية الى الجملة التي تقول " والجبهة الوطنية والقومية التقدمية هي ميدان تجمع كفاحي ونضال مشترك بين ابناء الشعب العراقي " - " بقوميته العربية والكردية وسائر مواطنيه " .

٤- لانستطيع الموافقة على فقرة / ب / من المادة الثانية بل نقترح اعادة صياغة

تعريفها بحيث تضم الجبهة الاحزاب والقوى الحقيقية والحية والموجودة دون الاحزاب الكارتونية والمفتعلة او وليدة الظروف الاستثنائية . وتحدد تمثيل البعث والاتحاد ثانياً تقترح جعل ممثلي البعث خمسة وزيادة عدد ممثلي الاوك الى ثلاثة على ان يكون الرئيس امين سر قيادة قطر العراق وان يكون له حق نقض القرارات التي لايوافق عليها ولايستسيغها اذ لايعقل ان يعطى لحزب البعث سبعة اضعاف الاوك عندما تكون القرارات باكثرية الثلثين . ان ذلك يعني تحويل دور الاوك الى المتفرج المحقق!! اذ يمكن اتخاذ جميع القرارات باكثرية ٧ الى ١ دائماً !!

اما مايسمى بالديمقراطي والشورى فالجميع على علم بكيفية تكوينهما وحقيقة حجمهما وبعجزهما الواضح في التحول الى حزبين حقيقيين . لذلك فقد قبلنا ومن اجل الاتفاق معكم ايها الرفاق الاعزاء بمبدأ الاحتكام الى الشعب الكردي في الانتخابات ونعتقد انه قد توضح مرة اخرى وبما لايقبل الشك او الحدس بانهما ليسا موجودين بين جماهير الشعب الكردي : فلم يستطع اي منهما ترشيح نفرين اثنين ومثل المرشح اليتيم لكل منهما فشلا ذريعاً في انتخابات تضم اسم باحزابها ولم تحس بمقاطعتها !

لذلك نأمل ان يكون موضوع وجودهما في الجبهة المنشودة قد اغلقته الانتخابات الاخيرة نهائياً وطوت صفحة المطالبة بوضعهما على قدم المساواة مع الاوك الذي نعرف جميعا جماهيريته وشعبيته الحقيقية وامكانياته الهائلة !!

٥- نوافق على المادة الثالثة ونقترح تعديل المادة الرابعة على ضوء ملاحظاتنا بحيث تكون السكرتارية (اللجنة العليا) من سكرتير يسميه حزب البعث وعضوان يمثلان الاوك والشخصيات الوطنية والقومية التقدمية التي تتفق على ممثليها او اي حزب وطني عراقي ينضم الى جوقد في المستقبل .

٦- حول الفقرة - د - من المادة السادسة نرى ان تتخذ اللجنة العليا قراراتها بالاجماع في بعض القضايا الهامة والحساسة وباغلبية الثلثين في القضايا الاخرى على ان يكون الرئيس اللجنة العليا حق نقض القرارات .

وبخصوص الفقرة - ي - فانا وبعد الاتفاق العراقي التركي نسحب موافقتنا على هذه الفقرة بحيث تكون لجميع اطراف الجوقد حق اقامة علاقات سليمة وضمن اطار ميثاق العمل الوطني وبما يخدم الشعب العراقي بقوميته العربية والكردية الحق في اقامة العلاقات النضالية والطبيعية مع الاحزاب والقوى السياسية العربية والكردية والاشتراكية والديمقراطية والثورية في العالم . ومعلوم ان مثل هذا الحق كان موجوداً في الجوقد منذ تأسيسه اذ مارسه حزب البعث العربي الاشتراكي والحزب الشيوعي العراقي . ثم انه من المعلوم ان البعث يمارس علاقاته السياسية بالاحزاب العربية والدولية مع وجود اللجنة العليا للجوقد وتأمين العالمية المعطى له .

١٧/ ١١/ ١٩٨٤

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

الأخ الأستاذ جلال الطالباني المحترم

تسلمت رسالتكم العدد : ف والمؤرخة في ١٩٨٤/٥/٣٠ ولقد تأملت فيها مليا .. كما أطلع عليها الرفاق المعنيون في القيادة ولا أخفي عليكم أنني أصبت بدهشة شديدة عند قراءتها وقراءة مرفقاتها من الملاحظات والمقترحات .

ان الانطباع الذي خرجت به ، ورفاقي ، بعد ذلك هو أن لهجة الرسالة ومرفقاتها ، ومضامينها لا تنسجم اطلاقا مع روح الحوار المباشر الذي جرى بيننا في بغداد منذ اللقاء الأول الذي جرى مع ممثلي القيادة برئاسة الرفيق طارق عزيز بتاريخ ١٠ / ١٢ / ١٩٨٣ ، وحتى آخر لقاء بيننا بتاريخ ١٥ / ٥ / ١٩٨٤ ، وبصورة خاصة لقاءكم الأخير مع السيد الرئيس القائد بتاريخ ١٦ / ٥ / ١٩٨٤

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(٢)

أن مضامين لقاءاتنا الرسمية العديدة وهي لقاءات موثقة ولقاءاتنا الشفاهية والاجتماعية ماتزال ماثلة أمامي وأمام رفاقي .. لذلك أصابتني الدهشة عندما قرأت رسالتكم ومرفقاتها ورحنا ، أنا ورفاقي ، نحاول تفسير أسباب هذا التغيير في اللهجة وفي المضمون الذي عبرت عنه رسالتكم ومرفقاتها .

وعلى أي حال .. وبدون الخوض في مسائل جانبية .. وبعد دراسة رسالتكم ومرفقاتها من قبل القيادة بما تستحقه من الاهتمام والجدية والموضوعية فأنني مكلف من قبل القيادة بأن أوضح لكم النقاط التالية :-

أولا :-

ان قيادة الحزب والثورة عندما قررت اجراء الحوار معكم بصيغته غير المباشرة ومن ثم بصيغته المباشرة التي بدأت في بغداد بتاريخ ١٩٨٣/١٢/١٠ .. لم تكن ، تنطلق من اعتبارات ذات

(٣)

... مصيرية او موحدة .. وذات صلة بظروف وتطورات الحرب العدوانية التي يشنها النظام الأيراني ضد البلاد أو بغيرها من العوامل المحلية أو الخارجية .. وأنما انطلقت من رغبة صادقة ، وعميلة ، في الوصول الى أتفاق موضوعي وراسخ محكم لتجنيب البلاد اي خسائر مادية أو معنوية مهما كان حجمها سواء في وقت الحرب او السلم ومن أجل الأنطلاق في بناء العراق الجديد .. عراق الحرية ، والعزة والتقدم والديمقراطية .. والرفاء وهذا هو موقفنا ازاء كل الحالات المماثلة التي يتوفر فيها الحد الأدنى للثقة والتفاهم .

وكانت رغبة السيد الرئيس القائد العميقة ، ورغبة الرفاق في القيادة أن يتم هذا الأتفاق قبل أن تضع الحرب أوزارها .. لسبب رئيسي واحد لا غير وهو أن تأخذ مشاركتكم في العمل الوطني المشترك في هذا الظرف بالذات معناها الوطني العميق مما يساعد على تجاوز صفحات الماضي والأنطلاق الى المستقبل بروح الثقة والصفاء .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(٤)

وسيكون من الخطأ تماما تفسير موقفنا بعبر هذه الحقيقة .. أن أي تفسير تكتيكي مرتبط بالظروف الراهنة سواء في منطقة الحكم الذاتي أو الظروف الراهنة التي تجابه البلاد ، وأي مواقف تبنى على مثل هذا التفسير وعلى مثل هذه الظروف لن تكون خاطئة فحسب وأنما سيكون لها آثار ضارة جدا على الحاضر .. وعلى المستقبل .

ثانيا :

ورد في رسالتكم ومرفقاتها أشارات متعددة الى الألتزام ببيان الحادي عشر من آذار ١٩٧٠ والى الأحكام اليه .. كما ورد فيها مزاعم وأتهامات باطلة من أن في مواقفنا ومقترحاتنا ماينم من " الأبتعاد " و " التخلي " عن بيان آذار الخ ...

أننا نرفض هذه المزاعم .. والأتهامات بقوة .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(٥)

ان حزب البعث العربي الاشتراكي وثورة السابع عشر من تموز قد التزما ، وفي أصعب الظروف وأقساها التزاما مبدئيا وتاريخيا بالحل السلمي والديمقراطي للمسألة الكردية ، وبرغم كل الضغوط والأخطار والمعريسات لم تترحزح القيادة من نهجها الثابت .. ومضت في التطبيق العملي للحل السلمي والديمقراطي للمسألة الكردية وفقا لبيان آذار حتى عندما تنكرت زمرة مصطفى البارزاني لكل التزاماتها وتعهداتها بموجبه ، بل وللرابطة الوطنية وتحالفت مع أعداء الوطن ومع القوى الامبريالية والصهيونية وحتى عندما رفعت بعض الأحزاب الكردية السلاح بوجه الدولة وأقامت العلاقات مع دول وجهات معادية للعراق ولا تعترف بأي حد ، حتى ولو كان شكلا هذا ، بحقوق الشعب الكردي كالنظام السوري المتآمر على العراق .. وهو النظام الذي كال لنا التهم لالتزامنا ببيان آذار وهو ايضا النظام الذي لا يعترف بأي حق من حقوق المواطنين الأكراد في سورية ، وكالنظام الايراني الذي رفض من حيث المبدأ اعطاء اي خصوصية ولو كانت عرضية للشعب الكردي وواجه مطالب الاكراد

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(٦)

بقول برغم .. كل ذلك .. وبرغم الضغوط الاستعمارية .. وضغوط الدول المجاورة .. وبرغم كل ما عانيناه من الآم .. ومصاعب .. وما قدمناه من تضحيات كبيرة .. بقينا ملتزمين التزاما عميقا بموقفنا .. ومضينا في التطبيق بدون تردد أو كلل ..

ان هذا يغاير الحقيقة ، تاريخيا ، وموضوعيا ، واخلاقيا .. ان تكال الاتهامات لقيادة الحزب والثورة بتنكرها لبيان آذار .. برغم انها القيادة الوحيدة في تاريخ العراق الحديث ، والقيادة الوحيدة في المنطقة ، التي أقرت حقوق الشعب الكردي ، ونصت عليها في الدستور ، وطبقت الحكم الذاتي ..

ان نهج الحقود بحق الحزب والثورة لم يجدِ في الماضي – وهذا ما أثبتته التجارب – ، ولن يجدي الآن أو في المستقبل لتبرير الانسلاخ عن أي ساحة اجواء الوطن من الطبقات العالقة بها من آثار الماضي .. والمضي

(٧)

قدما في بناء الحياة الجديدة للعراق ..
هذه الحياة التي تنع ، في أصعب الظروف ،
عناء ، وعطاء ، وتضحية ، وأبداعا في
كل الميادين ..

اننا نقول لكم بصراحة ، أيها
الرفاق ، وبرغم كل ما نواجهه من مصاعب
في الظروف الراهنة .. اننا سنبقى نعيش
في اجواء هذه الحياة الجديدة ، وليمها ،
ولن نلتفت الى اي حالة ماتزال تعيش بين
الحين والآخر من أمراض الماضي وعقده ..

ثالثا

في المحادثات التي أجريناها ..
معكم .. منذ اللقاء الاول وحتى آخر
لقاء .. وكنهج ثابت لن نحيد عنه اطلاقا..
مهما كلفنا من ثمن .. أكدنا .. لكم ..
ونؤكد بان فهمنا .. لبيان آذار .. وللحكم
الذاتي يعني تطبيق " الحكم الذاتي" في
منطقة كردستان في اطار وطن واحد وشعب

(٨)

واحد ، وسلطة مركزية واحدة وفي اطار
مصير واحد وآمال مشتركة ..

اننا لايمكن ، بأي حال من الاحوال ،
أن نقبل أي تفسير ، غير هذا التفسير
لبيان آذار ول ((الحكم الذاتي)) وقد
اوضحنا لكم في مداولاتنا صراحة اننا
لايمكن أن نقبل ، كليا ، أو جزئيا ..
الافكار والصيغ التي تنبع من آراء أو
أتجاهات انفعالية .. أو تنطلق من
مفاهيم مشوشة عن ((الحكم الذاتي))
متأثرة أو متشابكة مع المفاهيم
(الفدرالية) أو (شبه الفدرالية)
.. لقد كنا في هذا صريحين معكم ..
ولم يكن في موقفنا أي غموض .. واذا
كان أحد ما ، بصرف النظر عن المقاصد
الحالية أو المستقبلية ، يريد أن يخلط
بأي قدر بين مفهوم (الحكم الذاتي)
وبين تلك المفاهيم .. فهذا ما نرفضه
ونقاومه .. لقد رفضناه وقاومناه في
السابق ، وفي ظروف اصعب واكثر تعقيدا

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(٩)

من الظروف الراهنة ، وهذا ما سنعلنه بالتأكيد الآن .. وفي المستقبل .

اننا مرّة أخرى .. نقول لكم بكل صراحة .. اذا كانت مفاهيم بعض رفاقكم تخلط بين الحكم الذاتي ، وبين الفدرالية أو شبه الفدرالية فليس بيننا قاعدة مشتركة نتحاور عليها .. أما اذا كنتم فعلا تؤمنون بالحكم الذاتي كصيغة ثابتة وفق الأسس التي أشرنا اليها فان بيننا بالتأكيد قاعدة مشتركة يمكننا من خلالها أن نبحث في التفاصيل .. وفي الصيغ من أجل الوصول الى أفضل الحلول .. واننا نؤمن بأن سياق التطور في أي ميدان سياق طبيعي بل ضروري .. ولكن أي تطور لابد وأن يبقى دائما ، في أطار (الحكم الذاتي) وليس في أطار أي مفهوم آخر .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(١٠)

رابعا :-

ان الاوراق التي عرضناها عليكم للنقاش في حوارنا ، والتي أرسلتم الينا ملاحظاتكم بشأنها ، تنطلق من مفهومنا لـ (الحكم الذاتي) كما جاء في ثالثا ازاء مسائل تحديد منطقة الحكم الذاتي ، وصيغة المنظمات .. وغيرها .. من المسائل التي كانت موضع نقاش بيننا ..

اننا كنا ، وما نزال ، مستعدين لتعميق الحوار حول هذه المسائل وبالشكل الذي يوصلنا الى أفضل الصيغ التي تحدد مفهوم " الحكم الذاتي " تحديدا أصيلا وفعالا .. وحلاقيا ..

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

11

غير أننا ، وبالتأكيد ، ولكننا واضحين مرة أخرى كما كنا أثناء الحوار معكم ، لا يمكن ان نقبل بتلك الصيغ التي تريد أن تطبق على التنظيمات الثقافية او المهنية أو النقابية ، الأفكار والاتجاهات الفدرالية أو شبه الفدرالية .. أننا نقر ، ونؤكد ، بضرورة ان تكون لجماهير شعبنا الكردي ، في منطقة الحكم الذاتي ، تنظيمات خاصة وذات خصوصية .. ولكنها ، كصيغة الحكم الذاتي يجب ان تكون جزء لا يتجزأ من التنظيمات الوطنية المركزية ، سواء كانت هذه التنظيمات بقيادة حزبنا أو بغير قيادته ، وجزءا متفاعلا معها .. بدون اية حدود تعزل بين أبناء الوطن الواحد .

لذلك فاننا نرفض ملاحظاتكم غير الموضوعية من هذه المسائل .. ونؤكد لكم استعدادنا لمواصلة الحوار حول اية صيغ او تفاصيل من شأنها ان توصلنا ، في اطار عمل مشترك بناء وفي اطار المفهوم الدقيق للحكم الذاتي وللخصوصية الخاصة

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

12

للجماهير الكردية في كردستان ، الى الصيغ الاكثر تعبيرا عن هذا الهدف ..

ومن الجدير بالاشارة هنا الى اننا سبق وأن اتفقنا في الحوار على الاسس التي تنظم هذه المسألة وقد وضعنا مقترحاتنا وفق هذه الأسس ومما يثير دهشتنا تغيير موقفكم منها ..

خامسا :-

وان ماينطبق على ما جاء في رابعا .. ينطبق ايضا على التنظيمات المسلحة او شبه المسلحة .. لقد اكدنا حرصنا على أن يحل مشاكل اعضاء حزبكم الذين كانوا اعضاء في تنظيماتكم المسلحة .. ولكننا بالتأكيد .. لم نوافق ، ولن نوافق ، على تشكيل تنظيمات عسكريه أو شبه عسكرية ، مهما كانت تسمياتها ، تابعة لاي حزب سياسي في البلاد .. والعراق ليس أول دولة ترفض مثل هذه الصيغ التي لايوجد مايبررها على الاطلاق ..

ان مقترحاتكم فيما يخص مسلحي حزبكم سواء الظرفية منها او المستقبلية والتي تنص تشكيل قوة حرس حدود بما لايقل عن (2500) تابعة لادارة الحكم الذاتي ويحوز فيها النشاط

والتنظيم السياسيين هي مقترحات غير مقبولة اطلاقا .. ولقد كنا واضحين معكم في هذه المسألة تمام الوضوح منذ البداية ونحن هنا لا نأتي بجديد في هذه المسألة .. ان الحزب الذي يقرر ، بارادته ، ان يكون شريكا فعالا في الجبهة ، وفي الحكم ، وفي مجمل الحياة الوطنية لا يحتاج الى ((قوة مسلحة)) تابعة له .. حتى ولو كان ذلك بصيغ مباشرة او غير مباشرة .. ان هذه مسألة لا مرونة فيها على الأطلاق .

اما مسألة الدفاع عن الوطن ضد العدوان الأيراني .. فاننا في اطار مرحلة الحوار قد وافقنا ، مبدئيا ، على صيغ قدمناها لكم ، لا لحاجة فعلية اليها ، بل لكي نخلق الأجواء التي شرحناها لكم في مطلع هذه الرسالة على رغم عدم قناعتنا العميقة بها .. لأننا نعتقد ان الصيغة المثلى للدفاع عن الوطن هي الأنضواء تحت لواء القوات المسلحة الوطنية البطلة التي أثبتت جدارتها الفائقة في الدفاع عن الوطن من اقصى شماله الى اقصى جنوبه

أما بالنسبة لحدود العراق .. فهي حدود واحدة لايمكن تحريفها .. الى حدود منطقة الحكم الذاتي وحدود لـ " العراق " !! .. ان هناك قوات وطنية لحرس الحدود وهي وحدها التي تتولى ، في ظروف السلم ، واجب حماية حدود الوطن . ان مثل هذه الصياغات التي وردت في رسالتكم هي احدى انعكاسات الافكار والاتجاهات التي حذرنا ونحذر منها .. والتي لا علاقة لها على الاطلاق بمفهوم " الحكم الذاتي " .. بل انها تتغذى ، من تلك الافكار والاتجاهات الفيدرالية . وشبه الفيدرالية . بل انها تتجاوز حتى تلك الافكار ، التي نرفضها بكل قوة ، الى مفاهيم غريبة تماما لايمكن بأي حال من الاحوال أن تكون صيغة من صيغ تكوين دوله موحدة في العصر الحديث .

سادسا :-

اما فيما يخص صيغة العمل السياسي لحزبكم وللاحزاب الاخرى .. فاننا سبق وأن اتفقنا في الحوار على قاعدة موضوعية وهي ان الجماهير الكرديه هي التي تقرر من خلال صيغة الانتخاب للمجلس التشريعي لمنطقة الحكم الذاتي وللمجلس الوطني الوزن السياسي لكل حزب .. وبالتالي دوره في الجبهه وفي السلطه الوطنية .. اما مايزال عند

رأينا في هذا المقياس ولن نحيد عنه ، وهو ينطبق على حزبكم وعلى بقية الأحزاب وان الدولة لن تتدخل في الشؤون الداخلية ولي التسميات لأي حزب سياسي الا في اطار القانون والمصلحة الوطنية العليا .

اما ماورد في ورقة الملاحظات المرفقة برسالتكم من ((الأتفاق يجب ان يقوم على تحالف الخ .. بحكم كونهما اي حزبنا وحزبكم القوتين الأساسيتين الرئيسيتين العربية والكردية في العراق)).. فاننا وكما كنا واضحين معكم أشد الوضوح أثناء الحوار نود ان نؤكد .. بأن حزب البعث العربي الأشتراكي وعند قيام الثورة في (١٧ ـ ٣٠ تموز ١٩٦٨) رفض فكرة التحالف (الثنائي) بينه وبين أي حزب أو حركة سياسية اخرى في العراق .. فلقد رفضنا هذه الفكرة عندما عرضتها قيادة مطلس البارزاني كما رفضناها أيضا في علاقاتنا مع الحزب الشيوعي العراقي .. ان الحزب يؤمن بـ ((التحالف)) مع (كل) الأحزاب والقوى الوطنية والقومية التقدمية في اطار الجبهة وكما ذكرنا فان الوزن السياسي لكل حزب في الحياة الوطنية

يتحدد وفق المقياس الديمقراطي آنف الذكر .. وبالطبع فان حزب البعث العربي الأشتراكي يحتفظ لنفسه بالحق في العمل السياسي والتنظيم في كل أنحاء الوطن .

سابعا :-

ان مسألة الألتزامات التي تترتب على حزبكم .. عند الوصول الى أتفاق نهائي مسألة تعاملنا معها من منطلقات طبيعية وبأسلوب طبيعي وليس بصيغة ((آمرة بالأستلام)) كما ورد في مرفق رسالتكم .

ان الأنتقال من وضع المعارضة المسلحة للنظام الى وضع الأنضمام الى الجبهة والمشاركة في السلطة يتطلب ، بدون أي لبس ، صيغا تنسجم مع الوضع الجديد .. وهذه مسألة لا يمكن ان نقبل بأي غموض بشأنها .. ونحن نعمل الصيغات العملية .. وليس الصيغات اللاغية القابلة للتأويل .. حرصا على ان يكون الأتفاق ، والعلاقات ، على أسس موضوعية راسخة تمكننا من العمل المشترك في أجواء

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

١٧

اما بالنسبة لميثاق العمل الوطني فاننا نؤكد ما أبلغناكم به أثناء الحوار من ان قيادة الجبهة كانت قد سعت ، اصلا ، الى تطوير ميثاق العمل الوطني بالشكل الذي يعكس خلاصة تجربة الجبهة خلال المرحلة الماضية وينسجم مع متطلبات المرحلة الراهنة والمستقبلية وقد ابلغناكم باننا نرحب بمشاركتكم في الحوار من اجل الوصول الى الصيغة الجديدة للميثاق .. وان هذا الالتزام مايزال قائما ..

ثامنا :-

ورد في رسالتكم أنكم باستثنار مقترحات جديدة (تحريرية) لمناقشتها حول المواضيع التي دار حولها الحوار وتضمنتها الاوراق التي قدمناها لكم .. انما نود أن نبلغكم بان ليس لدينا مقترحات جديدة نعرضها عليكم بالطريقة التي تقترحونها لأننا لا نؤمن بهذا الاسلوب أصلا ، خاصة بعد أن دخلنا مرحلة الحوار المباشر .. ان المكان الطبيعي لمزيد من تبادل الآراء حول كل المسائل

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(١٨)

التي هي موضوع حوار بيننا هو (طاولة الحوار) .. وأننا نرحب بوفد مخول منكم لزيارة بغداد ومواصلة الحوار .. كما أنني أشكركم على دعوتكم الأخوية لزيارة سورداش .. أن زيارتنا لأي جزء من العراق الحبيب مناسبة سعيدة لي ولرفاقي في القيادة .. غير أننا نفضل أن يجرى الحوار في بغداد ، عاصمة الوطن ، كما جرى في السابق .. ويسعدني ، ورفاقي ، أن نزور سورداش في المستقبل عندما تسمح الظروف بزيارة لمنطقة الحكم الذاتي .

تاسعا :-

وردت أشارات في رسالتكم الى موضوع الأعلان عن الحوار .. أن هذا الموضوع قد نوقش في أحدى الأجتماعات ولا نذكر أنكم ادعتم عرفا محددا بشأنه ورفضناه .. اننا لا نعتبر ذلك مسألة جوهرية .. ويمكن عند اللقاء مرّة ثانية على طاولة الحوار أن نصل الى صيغة مناسبة وهنا لابد من الأشارة الى التصريحات التي صدرت من بعض قياديي حزبكم في الخارج والتي تضمنت تلميحات سلبية لم تخدم أطلاقا الهدف الذي ورد في رسالتكم .. كما لابد من الأشارة ايضا ، الى الأتفاق الذى جرى معكم حول الأشتراك في بعض المناسبات الوطنية ومن ذلك (أعياد الربيع) في الموصل مما يوحي

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

(١٩)

عاشرا :-

لقد بدأتم رسالتكم بالشكوى من التصرفات والأجراءات ومن عدم تنفيذ الوعود الشفوية والتحريرية حول المساعدات وخاصة الأسلحة ومستلزمات أعاشة أعضاء حزبكم وتموينهم .

وفي هذا الموضوع نود أن نوضح بأننا قد أبلغناكم ، منذ البداية ، وبدون أي لبس بأننا لن نقدم أية أسلحة قبل الوصول الى أتفاق نهائي وكما تعلمون فقد أتفقنا على الخطة الخاصة بذلك والتي تم وضعها من قبل القيادة العامة للقوات المسلحة .. والتي أتفقنا على تنفيذها بعد الأتفاق .. لذلك لا مبرر للشكوى في هذا الصدد .

أما الألتزامات الأخرى المالية والصحية والخدمية والأنسانية التي تعهدنا لكم فقد تم الأيفاء بها جميعا ونرفق في نهاية هذه الرسالة قائمة بالمساعدات المتنوعة التي قدمناها للتذكير وان كانت معروفة لديكم .

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

٢٠

اما فيما يخص ماورد في رسالتكم من اصرارنا على سحب الكتب اثناء الحوار وربط ذلك بالمزاعم التي وردت في رسالتكم .. ((قامت جهات معينة بحملة واسعة لأجبار الفلاحين على التسلح .. الخ ..)) .

فاننا نود ان نكون واضحين جدا .. ان حزبكم كان في حالة معارضة مسلحة للدولة وقد أتفقنا على الحوار وفي مرحلة الحوار قدمت لكم الدولة كل التسهيلات والمساعدات التي سبقت الأشارة اليها وليس من الموضوعي ان يكون هناك في اطار هذه المرحلة نشاط سياسي من قبلكم يتعدى توسيع دائرة تأثيركم .. فلو حدث ذلك ، ولم يحمل الأتفاق ، فمعنى ذلك اننا سنسمح بحالة غير موضوعية .. وهذا مالا نقبله بالتأكيد .. اننا نتمنى لكم كل الخير .. ونوافق على كل نشاطاتكم الشرعية ولكن في اطار الأتفاق وليس قبله .. أما بالنسبة لنشاط الدولة ومؤسساتها وتعبير الناس عن رأيهم فيها فأننا لم نلمس أمامكم بأتفاق أي شكل من اشكال النشاط وكان هذا واضحا منذ

بسم الله الرحمن الرحيم

هذه المسألة من حيث الأساس .. كما اننا نرفض العبارات والمفاهيم الواردة في رسالتكم بهذا الشأن رفضاً قاطعاً .. ان تجنيد الجماهير الكردية من اجل الأنخراط في الدفاع عن الوطن لم يتم بوسائل الأجبار .. نحن نؤمن بان الجماهير الكردية ، عندما لا تخضع لضغوط معاكسة ، لا تتردد اطلاقا في الدفاع عن وطنها المعرض للعدوان وان عشرات الألوف من المواطنين الأكراد يحملون السلاح اليوم في اطار الجيش الشعبي والمفارز الخاصة والأفواج الخفيفة للدفاع عن وطنهم العراق وقد أبلوا في المعارك بلاء حسنا فضلا عن مساهمة المواطنين الأكراد بالعيع الضاص . في القوات المسلحة العراقية .

وختاما .. نرفق لكم بهذه الرسالة قائمة اخرى بالمخالفات الماسة للقانون .. ولروح الحوار التي أرتكبها افراد تنظيمكم خلال فترة الحوار والتي تعاملنا معها بالصبر .. والمرونة .. والحرص .. الى حد بعيد جدا

ان نتساهل بصورة لا محدودة ، مع حرصنا على استمرار الحوار ، ونجاحه ، ازاء مخالفات من شأنها الاخلال بالقانون ، وتهديد الأمن ، والاعتداء على مؤسسات الدولة والمواطنين .. وبهذه المناسبة فانني أود أن أشير الى اللهجة الجديدة التي تضمنتها رسالتكم بتاريخ ١٢/حزيران / ١٩٨٤ .. وهي بالتأكيد تثير ارتياحنا .. واننا كما أكدنا لكم مرات عديدة مستعدون ، بعقل مفتوح ، وقلب مفتوح لتعميق المناقشات حول كل المسائل التي هي مدار حوار بيننا .. واننا نؤمن بضرورة انجاز ذلك بأسرع وقت ممكن .. كما اننا نأمل ، ان نعود بالفعل الى الجو الايجابي والبناء الذي تميز به حوارنا خلال الفترة السابقة والتي امتدت حوالي ستة أشهر ..

وختاما تقبلوا خالص تحياتي ..

عزة ابراهيم
نائب رئيس مجلس
قيادة الثورة

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

السيد جلال الطالباني المحترم

عندما تسلمنا رسالتكم بتاريخ ١٩٨٥/١/١١ ،
لم نرغب بالرد عليها تحريريا بالرغم مما انطوت
عليه من مغالطات صارخة ، حرصا منا على
ابقاء الحوار ومواصلته .. لذلك قررت القيادة ايفاد
الرفيق سعدي مهدي عضو القيادة القطرية
للالتقاء بكم وابلاغكم وجهة نظرنا فيما جاء في
تلك الرسالة .. وبالفعل فقد تم اللقاء
بتاريخ (١٦ / ١ / ١٩٨٥) .. وابلغكم الرفيق سعدي
مهدي بأن القيادة مدهشة تماما لاسلوب ومضمون
رسالتكم بعد الشوط الذي قطعناه على طريق
الاتفاق .. كما بين لكم المغالطات التي انطوت
عليها الرسالة وابلغكم بأن قرار القيادة الحقيقي
هو مواصلة الحوار وليس لطمع خدمة للمصلحة
الوطنية العليا .

../..

// ٢ //

ان الجرائم المدبرة التي ارتكبها عناصركم
في الاونة الاخيرة وبصورة خاصة الجريمة البشعة
التي وقعت بتاريخ (١ /٢/ ١٩٨٥) في قرية
(كوزي) عندما قامت عناصركم بمحاصرة تلك
القرية الآمنة وقتل النساء والاطفال فيها وتدمير
منازل القرية على رؤوس ساكنيها والجريمة الاخرى
المماثلة التي وقعت في (بيان لوا) .. ان هذه
الجرائم جعلتنا نقف وقفة اخرى ازاء ما جاء في
رسائلكم ونعيد تحليل مضمونها ومقاصدها ..

لذلك ارتأت القيادة ان تكتب اليكم هذه
الرسالة .. جوابا على رسالتكم .. ولتحدد موقفنا
من الجرائم المذكورة ..

١- ان مبادئ الحوار ، اي حوار ، تعني عرض مواقف
كل طرف امام الطرف الآخر والسعي لتكامل

../..

سري للغاية وشخصي

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ٣ //

الاراء بهدف الوصول الى فهم مشترك ..' وموقف مشترك في اطار المصلحة الوطنية العليا ..

ولا يعني الحوار اشتراط احد الاطراف قبول الطرف الاخر لكل ارائه ومواقفه .. لذلك فان ما ورد في رسالتكم من النقاط التي طرحتموها في بداية الحوار غير وارد لاننا ابدينا رأينا في كل تلك النقاط بكل وضوح .. وهي امور جدلية ، ووطنية .. وان موقفنا منها ينسجم انسجاما كاملا مع مصلحة العراق والعراقيين .. عربا واكرادا .. وقد سبق لكم .. ولرفاقكم الذين حضروا اللقاءات معنا ان ابديتم التفهم لوجهة نظرنا والاسس التي ننطلق منها والغايات التي نستهدفها ..

لذلك فان ما جاء في رسالتكم في

../..

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ٤ //

١٩٨٥/١/١١ يعتبر موقفا مغايرا لما كنا نسمعه منكم اثناء الحوار بل انقلابا كاملا عليه .

٢. ان الفترة التي جرى فيها الحوار بيننا اتسمت بأرتكاب عناصركم للعديد من جرائم القتل وعمليات العصابات والاعتداء على المواطنين وانتهاك القوانين.

وقد صبرنا على الكثير منها وحاولنا معالجتها بالعمق منكم وفي اطار لجنة التنسيق بدافع الرغبة الصادقة للوصول الى اتفاق ينهي كل الحالات الشاذة في المنطقة .. واضطررنا في احيان قليلة جدا الى اتخاذ اجراءات ضد تلك الجرائم والمخالفات والتجاوزات من اجل تطويق تلك الظواهر التي اريد لها ان تتفشى على نطاق واسع اثناء الحوار لان مسؤولياتنا تحتم علينا تطبيق القانون وتوفير ضمانات الامن

../..

// ٥ //

والحرية والكرامة للمواطنين .

ان قائمة الجرائم والمخالفات والتجاوزات طويلة معروفة لديكم جيدا وقد رددتم بعضها من قبل وهي قائمة طويلة وتؤكد حقيقة موقف مشبوه منكم باستغلال فترة الحوار والموقف الايجابي لاجهزة الدولة من اجل التسلط على المواطنين في المنطقة الشمالية .. وتصفية الحسابات مع الخصوم .. واستغلال فرصة الحوار للحصول على مواقع ومكاسب غير مشروعة وايهام ابناء المنطقة بأن هاجس الاتحاد قد اصبحوا القوة المسيطرة على المنطقة برغم الدولة وهيبتها .. وان الكل في المنطقة الشمالية يعرف بأن نقمة واسعة النطاق قد انتشرت بين المواطنين ضد عناصركم بسبب ما ارتكبوا من جرائم وقاموا به من تصرفات منافية للاخلاق

// ٦ //

وللقوانين والاعراف السائدة في المنطقة .. وان قيادتكم وحدها تتحمل مسؤولية تلك الجرائم والمخالفات والتجاوزات .. وحدها لم تروأنها تحس .. بحسب ، وانما رأى ابناء المنطقة قاطبة .

٣. ان القيادة قد التزمت التزاما مطلقا التعهدات التي قطعتها لكم وكانت حريصة اشد الحرص على ايصال الحوار الى نهاياته السليمة وهو الاتفاق على اساس المصلحة الوطنية العليا .. بالرغم من ان مسألة الحوار معكم هي واحدة من ضرورات بل طبات المسؤوليات التي تحملها القيادة ، خاصة واننا في حالة حرب ضد عدو واجنبي غادر وشرير .. اولت القيادة واجهزتها المختصة الكثير من وقتها وعنايتها لمتابعة الحوار والاجابة على الاسئلة والوصول الى الصيغ اللائقة

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ٧ //

للقضايا مدار البحث .. واذا كان هنالك من اطالة في هذا الحوار فانكم انتم الذين تتحملون مسؤوليته .. مع تواتر الانباء من الحشود الايرانية وتهديدات النظام الايراني بالقيام بهجمات على البلاد .. ومع تواتر الانباء عن الاتصالات المشبوهة بين اعداء العراق من ملالاسم الصغير وبين العالمين اما كنتم تتأثرون في الحوار وفي المسعى الى الحل بمستوى انطباعاتكم وتطلعاتكم في انجاز الحلول للقضايا المطروحة على بساط البحث .. وكنا نسعى في مواقفنا هذه الى ما ...

../..

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ٨ //

زوال الاوهام التي علقت باذهانكم عند بدئكم التمرد على السلطة .. وحتى بدء الحوار من احتمال نجاح مخططات الاعداء في اضعاف العراق والنيل من لوحدته العلاقة الموحدة بقوة وصدق من قبل الشعب العراقي .. ولكن التجربة اثبتت ان تلك الاوهام قد تركت اثارا عميقة في تحليلكم للوضع وبالتالي في مواقفكم من القضايا الوطنية الاساسية مما جعلكم تطيلون في امد الحوار بانتظار تطورات .. نحمد الله على انها كانت خيالات مريضة .

٩- ان الاتفاقات التي تم التوقيع فيها بين ممثل القيادة الرفيق علي حسن المجيد ومثلكم د. محمود عثمان حول النقاط الاساسية التالية :

../..

سري للغاية وشخصي

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

// ٩ //

- التزامات الاتحاد الوطني الكردستاني التي تم الاتفاق عليها . ((١٩٨٤/٨/١٥))

- تطبيع الاوضاع في منطقة الحكم الذاتي . ((١٩٨٤/٨/١٥))

- اسس تنظيم المنظمات الجماهيرية والمهنية في منطقة الحكم الذاتي . ((١٩٨٤/٨/١٥))

- دخول الاتحاد الوطني الكردستاني في الجبهة الوطنية والقومية التقدمية . ((١٩٨٤/٨/٢٣))

- تطبيع الاوضاع في مدينة كركوك . ((١٩٨٤/٨/٢٣))

- قانون الحكم الذاتي . ((١٩٨٤/٨/١٥))

سري للغاية وشخصي

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
نائب الرئيس

// ١٠ //

كانت وليدة عمل طويل ومخلص من جانبنا لعدة اشهر وتؤكد هذه الاتفاقات مدى حرص القيادة على ايجاد الصيغ السليمة للقضايا التي كانت مدار بحث ، ومدى اخلاصها في تطبيق الحكم الذاتي لشعبنا الكردي وتطويره بما يحقق طامحه المشروعة ويعزز وحدة العراق والعراقيين .. وان نقضكم للاتفاقات المذكورة هو موقف مستنكر ولا يدلل على احترام الكلمة والعهود من جانبكم اذ ما قيمة وجدوى الحوار اذا ما نقضتم تعهداتكم الموقعة ثم تعودون ثانية وبدون سابق انذار الى نقطة البداية ؟ ..

فهل في موقفكم هذا من حرص على العمل المشترك وعلى احترام للكلمة والعهود الان او في المستقبل ؟ ..

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ١١ //

هذه هي اجابتنا على رسائلكم الغريبة والمثيرة للتساؤلات .. والتي يجعلنا متأكدين من انها قد كتبت في اجواء الاوهام التي سيطرت عليكم فترة طويلة من الزمن وبتأثير تلك القوى التي شجعتكم على التمرد وعلى الوقوف في صف الاعداء وبدون مبرر لسنوات عديدة .

اننا ما زلنا ملتزمين بتعهداتنا .. وان الاتفاقات التي توصلنا اليها معكم بمحض ارادتنا وقناعتنا هي التزامات تجاه شعبنا الكردي سنبقى ملتزمين بها محبة منا له .. وحرصا منا عليه وعلى العراق الموحد القوي العزيز ..

واخيرا .. فانني اود العودة الى الجرائم التي ارتكبت من قبل عامركم والتي انتشرت

../..

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ١٢ //

اليها في مقدمة هذه الرسالة .

ان تلك الجرائم ((التي تذكرنا بمجازر شاتيلا في صبرا وشاتيلا في لبنان .. وفي دير ياسين في فلسطين)) .. والتي تم فيها قتل النساء والاطفال قتلا متعمدا ومباشرا من قبل عامركم لا تدل اطلاقا على ان فاعليها حريصون على العراق وشعبه وارضه وقواته المسلحة .

فالذي يقتل الاطفال العراقيين والنساء العراقيات بهذا الاسلوب لا يمكن ان يكون حريصا على الجيش العراقي والقوات المسلحة العراقية وعلى ارض العراق وترابه .

ان المسؤولية الوطنية .. ومسؤولية الشرف

../..

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
مجلس قيادة الثورة
الرئيس

// ١٣ //

... الى مطالبتكم بتسليم هؤلاء القتلة المجرمين كي ينالوا قصاصهم العادل امام القانون .. خلال مدة وجيزة من تاريخ تسلمكم هذه الرسالة .

وان تجاهلكم لهذا الطلب المشروع والاصرار على حمل السلاح وارتكاب الجرائم سيفهم من ان رميتكم وتخطيطكم هو غلق باب الحوار ، الامر الذي ستتحملون وحدكم مسؤوليته ونتائجه امام الله والوطن والتاريخ ..

مع التقدير

عزة ابراهيم
نائب رئيس مجلس قيادة الثورة
١٤ / شباط / ١٩٨٥

پرۆژەی هاوکاری نێوان
پ د ك و ی ن ك

لەرۆژی ١٩٨٦/١١/٨ دا وەفدی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عیراق بە سەرۆکایەتی
هەڤال ادریس بارزانی و وەفدی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بە سەرۆکایەتی هەڤال مام جەلال
کۆبونەوەو لە پێویستی دارشتنی شێوەی کاروباری و هۆیەکانی قوڵکردنەوەو پتەو کردنی
پەیوەندی دۆستانەی نێوانیان کۆبونەوەو ڕوو لە مبدا ی یەکگرتنی هێزی پێشمەرگە و
داو دەزگاکانی شۆڕش پێکهاتن لەسەر :

لایەنی سیاسی :

١ـ هیچ لایەك لەم دوو لایەنە دژی یەکتری لەگەل لایەنێکی سێهەم داخلی هیچ جورە محورێکی
سیاسی وپا اتفاقێکی سیاسی نەبێ •
٢ـ هەردو لا هەوڵ بدەن گشتە بە خەباتی هەمە لایەنەی خەڵکی کوردستان بدەن بۆ ڕوخاندنی
رژێمی بەعسی عەفلەقی عیراق و مسوگەر کردنی مانی رەوای گەلی کورد •
٣ـ لەهەمو کاروبارێکی شۆڕشی گەلەکەماندا تنسیقی هاوبەش بکەن بەتایبەت لە هاوکاری
و دۆستایەتی دا لەگەل هێزە عیراقی و دۆستەکاندا •
٤ـ کۆبونەوەی دەوری کۆمیتەی بەرزی هاوبەش بەلایەنی کەمەوە ساڵی دوو جار بۆ قوڵکردنەوە و
پتەو کردنی پەیوەندی دوو قولی و چارەسەرکردنی ئەو گیروگرفتانە یا ئەو مەسەلە
گرنگانەی لەرەوتی خەباتدا دێنە پێشەوە بگیرێ •
٥ـ شورکردنەوەی گیانی ئەم ڕێکەوتنە بۆ هەمو ئاستەکان و حورمەت گرتن لە ڕێکخستن وئەندام
و لایەنگرانی یەکتر
٦ـ هەوڵدان بۆ یەکخستنی ڕێکخراوی خوێندکارانی کورد لە دەرەوەی وولات •
٧ـ هەوڵدان بۆ یەکخستنی هێزەکانی کوردستانی عیراق و پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانی
فراوانی عیراقی •

لایەنی عەسکەری :

١ـ ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی هەردولا بۆ چالاکی سیاسی عەسکەری ڕێکخراوەیی مراگەیاندنیان
ئازادە • ئەبێ هەردو لا یارمەتی یەکتر بدەن تا ڕێکخراو و هێزەکانیان لەو ناوچانەدا
بتوانن بەچاکی دەوری خۆیان بنوێنن بێ ئەوەی کوسپ بۆ یەکتر ساز بکەن •
٢ـ هێزو ڕێکخراوەکانی هەردولا کە ئەچنە ناوچەی یەکتر ئەبێ ئاگاداری یەکتر بکەن و تنسیق
پێکەوە بکەن •
٣ـ هەوڵ بدەن چالاکی هاوبەشی پێشمەرگانە بکەن تا زەمینەی هاوکاری هەمەلایەنەو برایەتی
بۆ پێشەوە بچی و کاری تێجابی لە کۆمەلانی خەلك و هێزی پێشمەرگە بکا ، بۆ زەمینە
خوش کردنی یەکخستنی هێزی پێشمەرگە لە ئایندەدا •

٤- بو پێشمەرگەی هەردولا هەیە خویان نقل بکەن بولای ئەوی تر بەبێ چەك مەگـــــەر بەبەلگە چەکەکە هی خـوی بێ • بەمەرجی ئەوە رەچاو بکرێ کە تاوانی دەرحەق لایەك لـــەو دولایەنە نەکردبێ •

٥- لەمەسـەلەی حکمرانی ناوچەکان و گمرك دا تا هەلومەرجێکی لەبارتر ئەبێ لەناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکتر دا • واقیعی ئێستە حورمەت بکرن •

٦- پێکهێنانی دادگای هاوبەش بو چارەسەرکردنی کێشەکانی کومەلانی خەلك •

لایەنی راگەیاندن :

١- راگرتنی هەمو جورە کارێکی راگەیاندن و پروپاگەندە چە راستەوخو یا ناراستەوخـــو لە دژی یەکتر •

٢- حملەیەکی راگەیاندنی هاوبەش بەهەمو جورێ و لە هەمو ئاستەکاندا بکرێ هەم بـــــو چەسپاندنی گیانی ئەم رێکەوتنە و گەشە پێدانی هەم بو ناساندنی مەسەلەی کـــــوردو جولانەوەکەی و مافە رەواکانی لەناوەوەو لە دەرەوەی وولات •

٣- رەخنە گرتن لە یەکتر لەکوبونەوە هاوبەشەکاندا نەك لە دەزگاکانی راگەیاندن دا •

٤- هاوکاری راگەیاندن لە روی فنیەوە •

پارتی دیموکراتی کوردستان - عێراق | یەکێتی نیشتمانی کوردستان

ادریس بارزانی ١٩٨٦/١١/٨

بەلاغی هاوبەشی کۆبوونەوەی
١٩٨١/١١/٢

لەڕۆژی ١٩٨١/١١/٢ دا وەفدی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عێراق بە سەرۆکایەتی هەڤاڵ ادریس بارزانی و وەفدی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بە سەرۆکایەتی هەڤاڵ مام جەلال کۆبوونەوەی هاوبەشیان کرد بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نێوانیان و دارشتنی بنچینەو ڕێو شوێنی پەیوەندی دۆستانەو هاوکاری نێوانیان ڕوو لە کۆکردنەوەو یەکخستنی هەمو هێزو توانای گەل و وڵاتەکەمان بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەعسی عەفلەقی لە عێراق دا و مسۆگەر کردنی مافە ڕەواکانی گەلەکەمان •

میوانداری کردنی کۆماری ئیسلامی ئێران لە هەردوو وەفدەکە و پشتیوانی کردنی لە یەکێتی هێزە شۆڕشگێڕەکانی گەلەکەمان و هەڵوێستی ودەوری ئیجابیان لە پێکهاتنی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عێراق و یەکێتی نیشتمانی کوردستان مایەی سوپاس و ڕێز لێنانە •

لەم کۆبوونەوە گرنگەدا وەفدی هەردوولا بەگیانی بەرزی هەست کردن بە مەسئولیەت و بە ڕاشکاوی لە مەسەلە گرنگەکانی کوردستان و عێراق و ناوچەکە دوان • بەر لە هەموویان پێویستی یەکخستنی هێزە شۆڕشگێڕەکانی کوردستانی ـ عێراق و پێکهێنانی بەرەی نیشتمانی فراوانی عێراق و کۆتایی هێنان بە جەنگی ناڕەوای عێراق دژی کۆماری ئیسلامی ئێران بە ڕوخاندنی ڕژێمی لاغی عێراق و ئەرکەکانی ئەمڕۆی خەبات و مافی ڕەوای گەلی کورد •

لە ئەنجامی گفتوگۆی برایانەو دڵسۆزانەدا پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عێراق و یەکێتی نیشتمانی کوردستان پێکهاتن لەسەر :

١ـ هەوڵی تەواو و بەردەوام بۆ یەکخستنی هەمو توانای هەر دولا بەرەو ڕوخاندنی ڕژێمی بەعسی عەفلەقی عێراق •

٢ـ دابین کردنی ئازادی چالاکی سیاسی ، عەسکەری ، ڕێکخراوەیی هەردولا لە هەمو ناوچەکانی کوردستانی عێراق بۆ گەشەپێدانی خەبات •

٣ـ وەستاندنی چالاکی ڕاگەیاندنی هەردولا لە دژی یەکتر ، چ چالاکی ڕاستەوخۆ بێت یا ناڕاستەوخۆ •

٤ـ ڕێگە گرتن لە شەڕی برا کوژی و حەرام کردنی •

هەروەها ڕێکەوتنێکی هەمەلایەنەی سیاسی ، عەسکەری ، ئیعلامی دوو قولی مۆر کرا و کۆمیتەیەکی باڵا لە سەرکردایەتی هەردو لا دیاری کرا بۆ دانانی ڕێ و شوێنی جێبەجێ کردنی ڕێکەوتنەکەو گەشە پێدانی پەیوەندی نێوانیان •

جەماوەری خەڵکی کوردستان

تێکۆشەرو پێشمەرگە قارەمانەکان

کێشەو ناکۆکی ناوچەلاوەی و زگاریدەرانەی گەلەکەمان بەگشتی ، کێشەو ناکۆکی نێوان پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عێراق و یەکێتی نیشتمانی کوردستان بە تایبەتی هۆیەکی کاریگەرو کۆسپێکی گەورە بوو لە ڕێگەی گەشە کردن و بە پێشەوە چوونی جوڵانەوەی گەلەکەمان . لە ڕێگەی کۆکردنەوەو یەکخستنی هەموو هێزە فراوانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان پێکهاتن و هاوکاریمان دا بە هەنگاوێکی گرنگ و هیوادارین کاریگەر لەو بوارەدا ئەژمار نەوە ـ دوست

جەلال طاڵەبانی　　　　ادریس بارزانی

دوژمنەکانی گەلەکەمان ئەجولێنێ بۆیە بەیەک دەنگ داوا لە کۆمەلانی خەلک و لایەنە سیاسیەکان و تێکۆشەرو پێشمەرگە قارەمانەکان ئەکەین کە دلسۆزانە و هوشیارانە پشتیوانی لەسەرکەوتنی ئەم ڕێککەوتنە بکەن و وریای پیلان و دەسی تێوەردانی دوژمنان بن.

پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عێراق
ادریس بارزانی

یەکێتی نیشتمانی کوردستان

١٩٨٦/١١/٨

٣ـ اجهزة المخابرات وقوى الامن الداخلي والاستخبارات العسكرية .

٤ـ قيادات الجيش الشعبي .

رابعا . تلتزم القيادات العسكرية في المنطقة باوامر الرفيق عضو القيادة القطرية بكل ما يتصل بـ (اولا ") من هذا القرار .

خامسا . يعمل بهذا القرار من تاريخ صدوره وحتى اشعار آخر ، ويوقف العمل بالاحكام القانونية التي تتعارض واحكام هذا القرار .

صدام حسين

رئيس مجلس قيادة الثورة

بسم الله الرحمن الرحيم

باسم الشعب

مجلس قيادة الثـــــورة

رقم القـرار / ١٦٠

تاريخ القرار / ٢٩ / ٣ / ١٩٨٧

قـــــــرار

استنادا الى احكام الفقرة (آ) من المادة الثانية والاربعين ، والفقـــرة (آ) من المادة الثالثة والاربعين من الدستور ، وتنفيذا" لما تقرر في الاجتماع المشترك لمجلس قيادة الثورة والقيادة القطرية لحزب البعث العربي الاشتراكـــي المنعقد في ١٩٨٧/٣/١٨ .

قرر مجلس قيادة الثورة بجلسته المنعقدة في ٢٩ /٣/ ١٩٨٧ مايلي :ـ

اولا . يقوم الرفيق علي حسن المجيد ، عضو القيادة القطرية لحزب البعـث العربي الاشتراكي ، بتمثيل القيادة القطرية للحزب ومجلس قيادة الثـورة في تنفيذ سياستهمـا في عموم المنطقة الشمالية ومنها منطقة كردستان للحكم الذاتي بهدف حماية الامن والنظام وكفالة الاستقرار فيهمـا وتطبيق قانون الحكم الذاتي في المنطقة .

ثانيا . يتولى الرفيق عضو القيادة القطرية ، لتحقيق اهداف هذا القرار ، صلاحيـة التقرير الملـزم لجميع اجهزة الدولـة المدنية والعسكرية والامنية ، وبوجـه خاص الصلاحيات المنوطـة بمجلس الامن القومي ولجنة شؤون الشمـال .

ثالثا . ترتبط الجهـات التالية في عموم المنطقة الشمالية بالرفيق عضو القيـادة القطرية وتلتزم بالقرارات والتوجيهـات الصادرة عنه التي تكون واجبـــة التنفيذ بموجب هذا القـرار .

١ـ المجلس التنفيذي لمنطقة كردستان للحكم الذا ـــــــــــــــي .

٢ـ محافظو المحافظات ورؤساء الوحدات الادارية التابعـــــــون لوزارة الحكم المحلـــــي .

جيش العربي الاسلامي   سرية وشخصية

القطر العراقي   ذات رسالة خال

قيادة مكتب تنظيم الشمال

العدد / ٨ / ١٠٦٥٢   سري للغاية وشخصي

التاريخ ٣ / ٦ / ١٩٨٧

الى : محافظة ....

قيادة فيلق ١ ـ فيلق ٢ ـ فيلق ٥

قيادات فروع المكتب

قيادة فرع صلاح الدين

قيادة فرع ديالى

مديرية أمن منطقة الحكم الذاتي

مديرية أمن محافظة ا ب ب ب

مديرية مخابرات ....

مديرية استخبارات ....

الموضوع/ قرار

١ - يمنع منعاً باتاً وجود أية قوة ثابتة أو مسلحة أو آلية الى القرى المحذورة أمنياً المشمولة بالمرحلة الثانية من تجميع القرى ويسمح بالعودة الى الصف الوطني من يرغب منهم ولا يسمح الاتصال بهم من أقربائهم نهائياً الا بعلم الاجهزة الأمنية.

٢ - يمنع التواجد منعاً باتاً في المناطق المرحلة من القرى المحذورة أمنياً والمشمولة بالمرحلة الاولى لغاية ١٩٨٧/٦/٢١ للمناطق المشمولة بالمرحلة الثانية.

٣ - بعد أكمال الموسم الشتوي يمنع تواجد المدنيين فيها من ١٥ تموز بالنسبة الى الحصاد ولا يجوز استمرار الزراعة فيها للموسمين الشتوي والصيفي لهذا الموسم أيضاً.

٤ / ٦ / ١٩٨٧

قيادة مكتب تنظيم الشمال
مكتب السكرتارية

العدد: ٢٨ / ٤٠٠٨
التاريخ: ١٩٨٧/٦/٢٠

من / قيادة مكتب تنظيم الشمال
الى/ قيادة الفيلق الاول / الفيلق الثاني / الفيلق الخامس

م/ التعامل مع القرى المحذورة امنيا

بالنظر لانتهاء المهلة المعلنة رسميا لتجميع هذه القرى والتي سينتهي موعدها يوم ٢١ حزيران ١٩٧٨ قررنا العمل ابتداءا من يوم ٢٢ حزيران ١٩٧٨ صعودا بما يلي: (١) تعتبر جميع القرى المحذورة امنيا والتي لم تزال لحد الان اماكن لتواجد المخربين عملاء ايران وسليلي الخيانة وامثالهم من خونة العراق(.)(٢) يحرم التواجد البشري والحيواني فيها نهائيا وتعتبر منطقة عمليات محرمة ويكون الرمي فيها حرا غير مقيدا باية تعليمات مالم تصدر من مقرنا(.)(٣) يحرم السفر منها واليها او الزراعة والاستثمار الزراعي او الصناعي اوالحيواني وعلى جميع الاجهزة المختصة متابعة هذا الموضوع بجدية كل ضمن اختصاصها(.)(٤) تعد قيادات الفيالق ضربات خاصة بين فترة واخرى بالمدفعية والسمتيات والطائرات لقتل اكبر عدد ممكن ممن يتواجد ضمن هذه المحرمات وخلال جميع الاوقات ليلا ونهارا واعلامنا(.)(٥) يحجز جميع من يلقى عليه القبض لتواجده ضمن قرى المنطقة وتحقق معه الاجهزة الامنية وينفذ حكم الاعدام بمن يتجاوز عمره (١٥) سنة داخل صعودا الى عمر (٧٠) سنة داخل بعد الاستفادة من معلوماته واعلامنا(.)(٦) تقوم الاجهزة المختصة بالتحقيق مع من يسلم نفسه الى الاجهزة الحكومية او الحزبية لمدة اقصاها ثلاثة ايام واذا تطلب الامر لحد عشرة ايام ولابد من اعلامنا عن مثل هذه الحالات واذا استوجب التحقيق لهذه المدة عليهم اخذ موافقتنا هاتفيا او برقيا عن طريق الرفيق طاهر العاني(.)(٧) يعتبر كل ما يحصل عليه مستشارو الدفاع الوطني او مقاتلوهم، يؤول اليهم مجانا، ما عدا الاسلحة الثقيلة والساندة والمتوسطة، اما الاسلحة الخفيفة فتبقى لديهم ويتم اعلامنا باعداد هذه الاسلحة فقط، وعلى قيادة الجحافل ان تنشط لتبليغ جميع المستشارين وامراء السرايا والمفارز واعلامنا بالتفصيل، عن نشاطاتهم ضمن افواج الدفاع الوطني(.) مكرر رئاسة المجلس التشريعي (.) رئاسة المجلس التنفيذي (.) جهاز المخابرات (.) رئاسة اركان الجيش (.) محافظو ورؤساء اللجان الامنية (نينوى، التاميم، ديالى، صلاح الدين، السليمانية، اربيل، دهوك) وامناء سر فروع المحافظات اعلاه (.) مديرية الاستخبارات العسكرية العامة (.) مديرية الامن العامة (.) مديرية امن منطقة الحكم الذاتي (.) منظومة استخبارات المنطقة الشمالية (.) منظومة استخبارات المنطقة

الشرقية (.) مدراء امن محافظات نينوى، التاميم، ديالى، صلاح الدين، السليمانية، اربيل، دهوك (.) يرجى الاطلاع والتنفيذ كل ضمن اختصاصه (.) انبئونا.

الرفيق

علي حسن المجيد

عضو القيادة القطرية/ امين سر مكتب تنظيم الشمال

بيان رقم (٣٠٨٧) صادر من القيادة العامة للقوات المسلحه

بسم الله الرحمن الرحيم

ككل الغزاة الطامعين اعتمدت قوات خميني الصهيوني على بعض من خان الوطن والشعب في المنطقه لشماليه من العراق ممن لفظهم الخيرون من ابناء شعبنا الكردي من بين صفوفهم وراحوا يودون الخدمه المخزيه للاجنبي وكان من بين اعمالهم المخزيه هذه تسهيل مهمات قوات الغزو في دخول قصبات وقضاء حلبجه الحدوديه الواقعه ضمن محافظه السليمانيه.

وكتعبير عن اراده شعب العراق العظيم وقواته المسلحه الباسله ومن بين ذلك اراده الخيرين الوطنيين الشرفاء من ابناء شعبنا الكردي وجوابا على خيانه هذا النفر الضال قامت قوات جحفل الدفاع الوطني الاول البطل وقوات بدر الباسله وقوات القعقاع الباسله وقوات المعتصم الباسله وافواج الدفاع الوطني الباسله بتنفيذ (عمليه انفال) باشراف اللواء الركن سلطان هاشم المكلف ،وقتا بهذه المهمه اضافه الى واجباته حيث اندفعت قواتنا لمهاجمه مقر التمرد الذي يقوده الخائن جلال الطالباني العميل للنظام الايراني عدو العرب والاكراد وذلك بمنطقه (سركلو) و (برگلو) و (زيوه) والمناطق الجبليه الوعره ضمن محافظه السليمانيه ايضا.

وبعد قتال باسل وثاري مع الخونه تم بعون الله تعالى وبهمه الغماري من ابناء العراق البسلاء عربا واكرادا تم وفي الساعه الواحده بعد ظهر اليوم احتلال مقر التمرد واسر امر القوه المكلفه بحراسه مقر التمرد واعداد من الضالين والخونه بعد ان قتل من قتل منهم ملعونا وبعد ان فر يجر اذيال الخزي والعار من تمكن منهم من الهرب.

وانها البطوله التي لاتدانيها بطوله والاخلاص الذي مابعده اخلاص والجهاد الذي ينال اعجاب الدنيا كل يوم لشعب القائد صدام حسين من العرب والاكراد الذين وضعوا انفسهم في خدمه الوطن وجادوا بالحب والوفاء لقائدهم العظيم ورمز انتصارهم وعنوان نهضتهم ولفظوا من بين صفوفهم كل خائن كافر بنعمه الوطن وباع نفسه للعدو الاجنبي الطامع بابخس الاثمان.

فالحمد لله على نصره وليخسأ الخاسئون.

القياده العامه للقوات المسلحه

في ١٩/اذار/ ١٩٨٨

بيان رقم (٣١٠٩) صادر من القياده العامه للقوات المسلحه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله..

كما هو شان الغزاة الطامعين فان النظام الايراني المجرم قد وجد في اولئك الذين

اشـتـروا الضـلاله بالهـدى فـخـانوا الوطن وراهنوا على بيع الارض بابخس الاثمـان وتنكروا لشعبهم وطموحاته لمصلحه الصهيونيه وعملائها فى ايران ليظل العار يلاحقهم من هذا الجيل ومن كل الاجيال.. ولتظل وصمه الخيانه على جبينهم.. ولينالوا فى الاخره عذاب السعير.

وان العراق الذى دحر المعتدين ومزق اوصالهم لقادر بعون الله ان يدحر ادلاء الخيـانه ورموز العماله.

وهكذا كان.. فبعد ان نجحت قواتنا الظافره في يوم الثامن عشر من شهر اذار الماضى فى (عمليه الانفال الاولى) من تحطيم اوكار الخيانه للعميل المرتزق جلال الطالبانى فى سركلو وبركلو واصلت جحافلنا الظافره تقدمها بعمليه (الانفال الثانيه) معتمده على عون الله وعلى التوجيهات السديده لقائد النصر العظيم السيد الرئيس صدام حسين بارک الله فى مسعاه.. ومعتمده على عزيمه المقاتلين الابطال ابناء العراق من العرب والاكراد حيث تمكنت قياده عمليه الانفال الثانيه والارتال المتجحفله معها التى اشرف عليها وقادها اللواء الركن اياد خليل زكى وبالجهد الفذ والاداء القتالى المتقن لقوات اسامه بن زيد وقوات الجحفل الوطنى الاول وقوه امن السليمانيه وافواج الدفاع الوطنى من المقاتلين الاكراد الشجعان تمكنت قواتنا من تطهير كامل منطقه قرهداغ وسحق الخونه وتدمير مقراتهم فى تكيه وبلكجار وميولى وبانى مورد وجورجهكلا وبلكان ودربندفقيره وقرهداغ واوكلا وجعفران وبوخشين وسيوسينان... وتطهير كل المناطق فى زرده وكلوش وبيركى وكلاوجمعه وبخشى ومضيق باسره وسكرمه وقوبى قرهداغ و واجداغ.

وبذلک يكون قد تم القضاء نهائيا على اولئک الخونه من كل لون وذوى الارتباطات العميله والذين وصلت بهم الخسه والدناءه ان يتامروا على ارض العراق العظيم.. الارض المقدسه ارض الخير والبركه وموطن الرسالات.. ارض التاخى والمحبه.. لمصلحه اكثر النظم رجعيه وتخلفا وارتباطا بالصهيونيه وحقدا على شعبنا بعربه واكراده.. وعلى نهضته وتقدمه وطمعا فى ارضه.

وقد كشف هؤلاء الخونه عن زيف دعاواهم الفارغه وشعاراتهم الصفراء التى رددوها فلم يقتنع بها احد لانها كاذبه وقد تجاوزها العصر واعرضت عنها تطلعات الناس وانتهت بهم المسالک الى السقوط فى درک الخيانه لمصلحه نظام عنصرى امى جاهل.

ولقد تم فى هذه العمليه الاستيلاء على كميات كبيره من الاسلحه والمعدات والتجهيزات الحربيه والغذائيه والطبيه التى زودهم بها النظام الايرانى.

وقد ترک الخونه جثث قتلاهم واعدادا من الاسرى لم يستطيعوا الافلات من قبضه قواتنا البطله ليهربوا اسوه بمن هرب كما تكبدوا خسائر جسيمه باوغادهم من الكوادر المتقدمه.. اولاء هم العرب .. واولاء هم الاكراد .. شعب واحد يدافع عن وطن واحد فى ظل رايه قائد هو عنوان البطوله وهو الخيمه والملاذ لكل العراقيين عربا واكرادا والشرائح الاخرى. وهو السيف البتار الذى يذود عن كل عراقى حيثما كان.

فاطال الله فى عمر قائدنا مجاهدا فى سبيل الله والشعب والمجد لقواتنا المسلحه الظافره وللمقاتلين الاشاوس من العرب والاكراد.

القياده العامه للقوات المسلحه
فى ٢/نيسان/١٩٨٨

رئاسة الجمهورية
السكرتير
مديرية الأمن العامة
مديرية أمن محافظة السليمانية
العدد / ش ٥ ت/ ٨٦٩٦٦
التاريخ ٢٩/٠٦/ ١٩٨٩
٨ / ذو القعدة / ١٤٠٩ هـ

(سري :)

الى / مديرية الامن العامة ش ٣

م / قوائم

نرسل اليكم صحبة مأمورنا ملازم الامن عبد الحكيم محمود حمادة قوائم مفصلة تتضمن اسماء مجرمين وعددهم (٤٤) من الذين تم تنفيذ حكم الاعدام بحقهم ومنهم من توفي اثناء التحقيق في الحملة التفتيشية لعام ١٩٨٥ لمحافظة السليمانية والتي حصلت الموافقة على تنظيم قضايا خاصة بهم ولم تصدر لهم شهادات وفاة .. راجين استلامها وعرض الموضوع على انظار السيد العام المحترم لغرض الموافقة على اصدار شهادات الوفاة لهم والتنسيق مع مستوصف الامن العامة علما بانهم مدرجين في القوائم المرسلة اليكم بموجب كتابنا سري وشخصي المرقم ٢١٩٨٢٢ في ١٩٨٧/٦/٢ واعلامنا .. مع التقدير .

مدير أمن محافظة السليمانية
١٩٨٩/٦/١٤

المرفقات
قوائم

قيادة مكتب تنظيم الشمال

مكتب السكرتارية

التاريخ ٥ / ٦ / ١٩٨٧

العدد ٢٠٠٧ / ٦ / ١٩٨٧

من / قيادة مكتب تنظيم الشمال

الى / قيادة الفيلق الاول / قيادة الفيلق الثاني / قيادة الفيلق الخامس

م / التعامل مع القرى المحذورة امنيا "

بالنظر لانتهاء الفترة المعلنة رسميا "لتجميع هذه القرى إلى سينتهي موعدها يوم ٢١ حزيران ١٩٨٧ قررنا العمل ابتداءا" من يوم ٢٢ حزيران ١٩٨٧ فصاعدا" بما يلي (١) تعتبر جميع القرى المحذورة امنيا "والتي لم تزال لحد الآن اماكن لتواجد المخربين عملاء ايران وسليلي الخيانة وامثالهم من خونة العراق (٠) (٢) يحرم التواجد البشري والحيواني فيها نهائيا "وتعتبر منطقة عمليات محرمة ويكون الرمي فيها حرا "غير مقيدا "بأية تعليمات مالم تصدر من مقرنا (٠) (٣) يحرم السفر منها واليها والزراعة والاستثمار الزراعي او الصناعي والحيواني وعلى جميع الاجهزة المختصة متابعة هذا الموضوع بجدية كل ضمن اختصاصه (٠) (٤) تعد قيادات الفيالق ضربات خاصة بين فترة واخرى بالمدفعية والسمتيات والطائرات لقتل اكبر عدد ممكن ممن يتواجد ضمن هذه المحرمات وخلال جميع الاوقات ليلا "ونهارا "واعلامنا (٠) (٥) يحجز جميع من يلقى عليه القبض لتواجده ضمن قرى هذه المنطقة ويحقق معه الاجهزة الامنية وينفذ حكم الاعدام بمن يتجاوز عمره (١٥) سنة داخل صعودا "الى عمر (٧٠) سنة ...... بعد الاستفادة من معلوماته واعلامنا (٠) (٦) تقوم الاجهزة الامنية بالتحقيق مع من يسلم نفسه الى الاجهزة الحكومية او الحزبية

((يتبع لطفا "))

المدة اقصاها ثلاث ايام والموقتة تصل الى احد عشرة ايام لابد من اعلامنا ان مثل هذه الحالات واذا استوجب التوقيف اكثر من هذه المدة فلهم اخذ موافقتنا هاتفيا " او برقيا "ومن طريق الرفيق طاهر العاني (٠) (٢) يحصر كل ما يحصل عليه مستشارو افواج الدفاع الوطني R وفاطوهم بوأول اليهم مجانا "ما عدا الاسلحة الثقيلة والساندة والمتوسطة اما الاسلحة الخفيفة فتبقى لديهم ويتم اعلامنا باعداد هذه الاسلحة فقط وعلى قيادة — الجحافل ان تنشط لتسليح جميع المستشارين وامراء السرايا والمفارز واعلامنا بالتفصيل عن نشاطاتهم ضمن افواج الدفاع الوطني (٠) مكرر رئاسة المجلس التشريعي (٠) رئاسة المجلس التنفيذي (٠) جهاز المخابرات (٠) رئاسة اركان الجيش (٠) محافظو ورؤساء اللجان الامنية (نينوى، التأميم، ديالى، صلاح الدين، السليمانية، اربيل، دهوك، (٠) امناء سر فروع المحافظات اعلاه (٠) مديرية الاستخبارات العسكرية العامة (٠) مديرية الامن العامة (٠) مدير امن منطقة الحكم الذاتي (٠) منظومة استخبارات المنطقة الشمالية (٠) منظومة استخبارات المنطقة الشرقية (٠) مدراء امن محافظات — نينوى، التأميم ديالى، صلاح الدين، السليمانية، اربيل، دهوك (٠) يرجى الاطلاع والتنفيذ كل ضمن اختصاصه (٠) انهوا .

الرفيق

علي حسن المجيد

عضو القيادة القطرية امين سر مكتب تنظيم الشمال

بسم الله الرحمن الرحيم

سري وشخصي

لجنة مكافحة النشاط المعادي
لمحافظة السليمانية
العدد / ١٣٤٢
التاريخ / ٢٧/ ٨/ ٩٨٨

الى : لجان مكافحة النشاط المعادي كافة

م / الحصار الاقتصادي

لاحقا لكتابنا ١٣٤٢ في ٢٤/ ١٠/ ١٩٨٧

كتاب قيادة مكتب تنظيم الشمال بـ السكرتارية المرقم ٤٠٤١ في ١٤/ ٨/ ٩٨٨ تبسب التشديد على تطبيق ضوابط الحصار الاقتصادي ... لاتخاذ مايلزم وتطبيق نظام الخفاقات بشكل جيد والاهتمام بالموضوع واعلامنا مع التقدير .

جعفر عبد الكريم البرزنجي
رئيس لجنة مكافحة النشاط المعادي
لمحافظة السليمانية

نسخة منه الى /

قيادة الفيلق الاول ـ الامن الداخلي
مديرية امن محافظة السليمانية
مديرية استخبارات السليمانية

للتفضل بالاطلاع مع التقدير .

حزب البعث العربي الاشتراكي
القطر العراقي
أمانة مكتب تنظيم الشمال
العدد / ... مكتب السكرتارية
... / ٩ / ١٩٨٧

أمة عربية واحدة
ذات رسالة خالدة
(سري للغاية وشخصي)

الى / منظومة استخبارات المنطقة الشرقية

تحية رفاقية ،

الموضوع : شبكة تنظيمات داخلية

كتابكم ... في ١٤ أيلول ١٩٨٧

1) حصلت الموافقة على المقترحات الواردة بكتابكم أعلاه وتحجيز ... المجرمين والهدم دورهم بعد تنفيذ حكم الاعدام بحقهم .

2) يستفاد من المتهم فريدون عارف حسين من خلال احدى الاجهزة الامنية .

3) يقدم الرفيق المناضل علي حسن المجيد – مسؤول مكتب تنظيم الشمال الشكر والتقدير الى مدير المنظومة الشرقية والى كل من شارك في هذه المهمة .

يرجى الاطلاع واتخاذ ما يلزم واعلامنا .... مع التقدير .

طاهر توفيق
سكرتير لجنة شؤون الشمال

رئاسة الجمهورية
السكرتير
مديرية الأمن العامة
مديرية

العدد /
التاريخ / / ١٩٨

بنفس الشأن الذي اتصل الرفيق عبدالله نهيه . وقد اعلمتنا ..
مديرية امن منطقة الحكم الذاتي – ق ٢ بموجب كتابها سري وشخصي –
وبفتح بالذات ١٥٧٨٩ في ١٩٨٧/١١/٢٢ بانها اعلمتها قيادة
مكتب تنظيم الشمال / السكرتاريه بموجب كتابها المرقم ٦٨٠٦ في
١٩٨٧/١٢/١٢ بانه تنسب تطع رقاب ثلاثة عوائل من ذوي المجرمين
وبضمنهم عائلة المجرم برهم عمر سعيد بحسد بؤوي بحث البالمرامانه
اعلاه بصوره هادئه وحجز عائلتين من عوائل المجرمين لمدة ستة اشهر
وقد تم تنفيذ ذلك في حينه . نرجو التفضل بالاطلاع . مع التقدير .

و / مدير امن محافظة السليمانيه
١٩٨٩/٩/١٦

بسم الله الرحمن الرحيم

// من يقاتل بشرف يستحق المجد //

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الأمن العامة
مديرية امن منطقة الحكم الذاتي
ـ القسم الثاني ـ

//سري للغاية وشخصي//

العدد ١٢٠٨٧
التاريخ ٢٢/٩/١٩٨٧

الى / مديرية أمن محافظة السليمانيـــة

م/ ارسال متهمين موقوفين

نشـير كم الى كتاب منظومة استخبارات المنطقة الشرقية المرقـم م٢/ق١/ ١٥٠ قادسية صدام ٢٠٧٢٢ في ٢٣/ايلول/١٩٨٧ ٠ لرسـال اليكـم المتهمين الموقوفين المدرجة أسمائهم ادناه مع نسخة مصـورة من المطالعة الصادرة من المنظومة اعلاه المعنونه الى الرفيق المناضل مسؤول قيادة مكتب تنظيم الشمال ونسخه مصوره من كتاب قيـادة مكتب تنظيم الشمال السري للغايه والشخصي المرقم ٥٨٧٠ في ١٧/ايلول ١٩٨٧ مع كافة الاوراق التحقيقية الخاصه بهم والامانات العائده لهـم وحسب القوائم المرفقه طياً ٠٠ يرجى الاستلام واتخاذ مايلزم على ضـوء ماورد بكتاب المنظومه اعلاه ٠٠ واعلامنـا ٠٠ مع التقدير ٠٠

عميد الامن
م٠م٠ع لمنطقة الحكم الذاتـي

م/ رحيم
لاجراء اللازم بموجب
رغبة مكتب تنظيم الشمال
ونعلم بالنتيجة
الدعاوي
٢٤/٩

اسماء المتهمين /ـ

١ـ المتهم طارق قادر محمد
٢ـ = جلال عبد الله محمد
٣ـ = كمال محمود فرج
٤ـ = برهم عمر سعيد
٥ـ = علي حمه رحيـم
٦ـ المعفى عنه المدعو فريدون عارف حسين

نسخة منه الـى /ـ

مديرية الامن العامة /ش٢ طياً صورة كتاب المنظومة اعلاه مع نسخـة مصورة من المطالعه ونسخه من كتاب قيادة مكتب تنظيم الشمال اعلاه ٠٠ يرجى الاطـلاع ٠٠ مع التقدير ٠٠

الجمهورية العربية السورية
وزارة الداخلية
مديرية الأمن العامة
مديرية أمن الحكم الذاتي
م ٦٤

العدد
التاريخ ٢٠/ ١٠/ ١٩٨٦

الى : كافة مديريات أمن الحكم الذاتي // //
م: جماعة طالباني / الأي شسورش /

حصلت موافقة مجلس الأمن القومي بكتابه ٣٠٠٨ في ١٩٨٦/٩/٢٢ على ماجاء بكتاب مديرية الأمن العامة المرقم ٧٠٢١٨ في ١٩٨٦/٨/٢٥ الموجه الى مجلس الأمن القومي بأن يجري الاستمرار بالتعامل مع زمرة الأي شورش على ضوء والتهيئة الحالية وبقاء هذا الوضع كما هو عليه واستمرار احتجاز المجرم ملا بختيار هو الأنسب وللأسباب التالية :-

١/ أن بقاء وضع الزمرة الحالي سيؤدي الى استمرار الحالة المتعلقة بضعف قيادة الاتحاد وفي السيطرة على أوضاعهم.

٢/ انها تؤدي الى تفاقم المخاوف لدى قيادة الاتحاد في خلق احتمالات جديدة لاختراق أو انشقاق جديد في صفوفهم.

٣/ أن استمرار الوضع سيؤدي الى اثارة الشكوك والحقد بين زمرة الاتحاد والنظام الايراني والأنظمة العميلة الأخرى من جهة وبين زمرة الاتحاد وبقية زمر التخريب وعلى وجه الخصوص زمرة سليلي الخيانة التي تدعم وتساعد زمرة الأي شورش.

يرجى الاطلاع واتخاذ مايلزم واعلامنا ... مع التقدير.

مقدم الأمن
م/م م ع لمحافظة الحكم الذاتي